

ISSN: 2667-422X

SOSYAL, BEŞERİ VE İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

JOURNAL OF SOCIAL, HUMAN AND
ADMINISTRATIVE SCIENCES

Cilt	Volume	6
Sayı	Issue	12
Yıl	Year	2023

SOSYAL, BEŞERİ ve İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

2023, Cilt.6, Sayı.12

YAYIN KURULU

BAŞ EDITÖR

Prof. Dr. Yüksel ÖZTÜRK
Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi,
Turizm Fakültesi Gölbaşı Yerleşkesi, Ankara, Türkiye.
editor@sobibder.org
editor.sobibder@gmail.com
Telefon: +90 312 231 73 60/1847

DİL EDITÖRÜ

Doç. Dr. Ayşe Nevin SERT, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye. nevin.sert@hbv.edu.tr

EDİTÖRLER KURULU

Atatürk İlke ve Cumhuriyet Tarihi: Dr. Öğr. Üyesi Mustafa EĞİLMEZ, Kastamonu Üniversitesi, Kastamonu, Türkiye. megilmez@kastamonu.edu.tr

Coğrafya: Doç. Dr. Mehmet Fatih DÖKER, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye. fdoker@sakarya.edu.tr

Çalışma Ekonomisi: Doç. Dr. Seda TEKELİ, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye. sakyalcin@anadolu.edu.tr

Çocuk Gelişimi: Prof. Dr. Arzu YÜKSELEN, İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul, Türkiye. ayukselen@medipol.edu.tr

Dilbilimi ve Edebiyat: Prof. Dr. İhsan KALENDER, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye. kihsan@gazi.edu.tr

Ekonomi: Dr. Öğr. Üyesi Atilla AYDIN, İstanbul Rumeli Üniversitesi, İstanbul, Türkiye. atilla.aydin@rumeli.edu.tr

Felsefe: Prof. Dr. Hatice Nur ERKİZAN, Muğla Sıktı Koçman Üniversitesi, Muğla, Türkiye. nerkizan@mu.edu.tr

İletişim Çalışmaları: Prof. Dr. Yusuf YURDİGÜL, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye. yusufyurdagul@hotmail.com

İşletme Yönetimi: Dr. Öğr. Üyesi Menekşe ÖZTOPRAK, Başkent Üniversitesi, Ankara, Türkiye. tarhan@baskent.edu.tr

Maliye: Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye. acelikka@ogu.edu.tr

Muhasebe: Prof. Dr. Seyhan ÇİL, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye. seyhan.cil@hbv.edu.tr

Pazarlama: Prof. Dr. Cevat TOSUN, George Washington Üniversitesi, Washington, ABD. ctosun@gwu.edu

Psikoloji ve PDR: Prof. Dr. Sefa BULUT, İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul, Türkiye. sefa.bulut@ihu.edu.tr

Psikoloji: Doç. Dr. Kemale SALMANOVA, Simqait State University, Simgait, Azerbaycan. salamovak11@gmail.com

Siyasi Tarih: Dr. Öğr. Üyesi Onur ŞEN, Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye. onursen@mersin.edu.tr

Sosyoloji: Doç. Dr. Suna TEKEL, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye. suna.tekel@inonu.edu.tr

Turizm ve Otel İşletmeciliği: Doç. Dr. Sedat YÜKSEL, Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Maskat, Umman sedatyuksel@gmail.com

Temel İslam Bilimleri: Doç. Dr. Harun ÇAĞLAYAN, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, Türkiye. caglayanharun@gmail.com

Uluslararası İlişkiler: Doç. Dr. Serkan NAKTİYOK, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye. snaktiyok@atauni.edu.tr

Yakın Çağ Tarihi: Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye. agunduz@gantep.edu.tr

Yönetim Bilişim Sistemleri: Doç. Dr. Ersin KARAMAN, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye. ersinkaraman@atauni.edu.tr

Yönetim ve Strateji: Prof. Dr. Harun DEMİRKAYA, Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye. harundemirkaya@kocaeli.edu.tr

HAKEM KURULU

Prof. Dr. Ahmet GÜNDÜZ, Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep, Türkiye.

Prof. Dr. Ahmet TAYFUN, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Ali ÇELİKKAYA, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.

Prof. Dr. Alptekin SÖKMEN, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Arzu KILIÇLAR, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Arzu YÜKSELEN, İstanbul Medipol Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

Prof. Dr. Cemalettin AKTEPE, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Cevat TOSUN, George Washington Üniversitesi, Washington, ABD.

Prof. Dr. Evren GÜÇER, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Fevzi OKUMUŞ, Central Florida Üniversitesi, Orlando, ABD.

Prof. Dr. Güler SAĞLAM ARI, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Hatice Nur ERKİZAN, Muğla Sıktı Koçman Üni., Muğla, Türkiye.

Prof. Dr. İhsan KALENDER, Gazi Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Kurtuluş KARAMUSTAFA, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye.

Prof. Dr. Mehmet BAŞ, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye,

Prof. Dr. Metehan TOLON, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.

Prof. Dr. Mithat ÜNER, Atılım Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
Prof. Dr. Sefa BULUT, İbn Haldun Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
Prof. Dr. Seyhan ÇİL, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
Prof. Dr. Şeyhmus BALOĞLU, Nevada Üniversitesi, Las Vegas, ABD.
Prof. Dr. Yüksel EKİNCİ, Portsmouth Üniversitesi, Portsmouth, İngiltere.
Prof. Dr. Zeynep ASLAN, Adnan Menderes Üniversitesi, Aydın, Türkiye.
Doç. Dr. Ali Turan BAYRAM, Sinop Üniversitesi, Sinop, Türkiye.
Doç. Dr. Ersin KARAMAN, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
Doç. Dr. Gül ERKOL BAYRAM, Sinop Üniversitesi, Sinop, Türkiye.
Doç. Dr. Harun ÇAĞLAYAN, Kırıkkale Üniversitesi, Kırıkkale, Türkiye.
Doç. Dr. Kadri Gökhan YILMAZ, AHBV Üniversitesi, Ankara.
Doç. Dr. Lütfi BUYRUK, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üni., Nevşehir, Türkiye.
Doç. Dr. Mehmet Fatih DÖKER, Sakarya Üniversitesi, Sakarya, Türkiye.
Doç. Dr. Mustafa SOLMAZ, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
Doç. Dr. Nuray TOSUNOĞLU, AHBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
Doç. Dr. Saadet Pınar TEMİZKAN, Osmangazi Üni., Eskişehir, Türkiye.
Doç. Dr. Seda TEKELİ, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, Türkiye.
Doç. Dr. Sedat YÜKSEL, Teknoloji ve Uygulamalı Bilimler Üni., Maskat, Umman
Doç. Dr. Selma KALYONCUOĞLU, Ankara HBV Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
Doç. Dr. Serkan NAKTİYOK, Atatürk Üniversitesi, Erzurum, Türkiye.
Doç. Dr. Suna TEKEL, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
Doç. Dr. Yaşar KAYA, İnönü Üniversitesi, Malatya, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Atilla AYDIN, İstanbul Rumeli Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ATAR, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Samsun, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Mehmet Halit AKIN, Erciyes Üniversitesi, Kayseri, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Menekşe ÖZTOPRAK, Başkent Üniversitesi, Ankara, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Mustafa EĞİLMEZ, Kastamonu Üni., Kastamonu, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Onur ŞEN, Mersin Üniversitesi, Mersin, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Seda ÖZDEMİR AKGÜL, Selçuk Üniversitesi, Konya, Türkiye.
Dr. Öğr. Üyesi Zeki YÜKSEKBİLGİLİ, Nişantaşı Üniversitesi, İstanbul, Türkiye.

BU SAYIDA HAKEMLİK YAPANLAR

Prof. Dr. Ahmet Alpay DİKMEN, Ufuk Üniversitesi.
Prof. Dr. Arzdar KİRACI, Siirt Üniversitesi.
Prof. Dr. Cem KARADELİ, Ufuk Üniversitesi.
Prof. Dr. Filiz ANGAY KUTLUK, Akdeniz Üniversitesi.
Prof. Dr. Mete Cüneyt OKYAR, Şırnak Üniversitesi.
Prof. Dr. Musa DİRLİK, Adnan Menderes Üniversitesi.
Doç. Dr. Asuman KOÇ YURTKUR, Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi.

Doç. Dr. Ayşegül KESKİNKILIÇ, İnönü Üniversitesi.
Doç. Dr. Celal BÜTÜN, Balıkesir Üniversitesi.
Doç. Dr. Ediz GÜRİPEK, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
Doç. Dr. Kamil ÇELİK, Bartın Üniversitesi.
Doç. Dr. Muhammet CAN, Balıkesir Üniversitesi.
Doç. Dr. Mutlu SESLİ, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi.
Doç. Dr. Tülin ALTUN, Sivas Cumhuriyet Üniversitesi.
Doç. Dr. Yasemin ERTAN, Bursa Uludağ Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Adem ADEMOĞLU, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üni.
Dr. Öğr. Üyesi Bilal DEMİR, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Ceyhun UÇUK, Gaziantep Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Elif KALDIRIMOĞLU, Bayburt Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Hatice ÖNTÜRK AKYÜZ, Bitlis Eren Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi İbrahim ÇEKİÇ, Gaziantep İslam Bilim ve Teknoloji Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Meltem ECE ÇOKMUTLU, Karabük Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Serdar ERDOĞAN, Trakya Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Sibel Elif ÖZDİLEK, Ufuk Üniversitesi.
Dr. Öğr. Üyesi Yener OĞAN, Artvin Çoruh Üniversitesi.
Dr. Burcu GÜLEY, Muş Alparslan Üniversitesi.
Dr. Büşra CANDİRİ, İnönü Üniversitesi.
Dr. Fevziye BEKAR, Gümüşhane Üniversitesi.
Dr. Gülfem Ezgi ÖZALTIN, İnönü Üniversitesi.

ODAK VE KAPSAM

Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin yayın odağında;
Sosyal Bilimler alanındaki profesyonellere akademik katkı sağlayan, sektörel uygulamalara katkı sağlayan teorik ve uygulama arasında köprü olan, Sosyal Bilimler alanlarında ulusal ve uluslararası karşılaştırmaları inceleyen eserler yer almaktadır.

Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi'nin yayın kapsamında;
Arkeoloji, Atatürk İlke ve Cumhuriyet Tarihi, Avrupa Birliği, Bankacılık ve Sigortacılık, Batı Sanatı ve Çağdaş Sanat, Beşeri ve İktisadi Coğrafya, Bilgi ve Belge Yönetimi, Bölgesel Çalışmalar, Çağdaş Dünya Tarihi, Çocuk Gelişimi, Dilbilimi, Eğitim Bilimleri, Ekonometri, Erken Hristiyan ve Bizans Sanatları, Eskiçağ Tarihi, Felsefe, Finans, Fiziki Antropoloji ve Paleoantropoloji, Fiziki Coğrafya, Gazetecilik ve Medya Çalışmaları, Gelişim Psikolojisi, Genel Türk Tarihi, Görsel İletişim Tasarımı, Halkla İlişkiler, İktisadi Düşünce, İktisat Tarihi, İletişim Çalışmaları, Kamu Yönetimi, Makro İktisat, Maliye, Mikro İktisat, Muhasebe, Nicel Karar Yöntemleri, Organizasyon, Ortaçağ Tarihi, Osmanlı Kurumları ve Medeniyeti, Öğrenme-Bilişsel-Biyolojik Psikoloji, Pazarlama,

Reklamcılık, Sanat Tarihi, Sinema, Siyasi Düşünceler, Siyasal Hayat ve Kurumlar, Siyaset Bilimi, Siyasi Tarih, Sosyal Hizmet, Sosyal Politika, Sosyal Psikoloji, Sosyal ve Kültürel Antropoloji, Sosyoloji, Turizm, Türk İslam Sanatı, Uluslararası İktisat, Uluslararası İlişkiler, Uluslararası Ticaret, Uygulamalı Psikoloji, Üretim ve Operasyon Yönetimi, Yakınçağ Tarihi, Yeniçağ Tarihi, Yerel Yönetimler, Kent ve Çevre Politikaları, Yönetim Bilişim Sistemleri, Yönetim ve Strateji, Yükseköğretim Çalışmaları yer almaktadır.

YAYIN SIKLIĞI

Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi elektronik ortamda yayın yapan hakemli bir dergidir. Aylık yayın yapan dergide yılda 12 sayı yayımlanmaktadır.

YAYIN DİLİ

Sosyal, Beşeri ve İdari Bilimler Dergisi Türkçe olarak yayın yapmaktadır. Ancak her bir makalede İngilizce başlık, abstract ve keywords bulunmalıdır.

INDEX

SOBIAD Atıf Dizini

DRJI | Directory of Research Journals Indexing

RI-ROOTINDEXING

ResearchBib – Academic Resource Index

ROAD | ROAD, The Directory of Open Access Scholarly Resources

ISI | International Scientific Indexing

Eurasian Scientific Journal Index

ICI Index Copernicus International

General Impact Factor

CiteFactor

Asos Index

Scientific Indexing Services

EuroPub Database

SOSYAL, BEŞERİ ve İDARİ BİLİMLER DERGİSİ

2023, Cilt.6, Sayı.12

İÇİNDEKİLER/CONTENTS

Araştırma Makalesi

Muhasebe Dersi Alan Önlisans Öğrencilerinin Muhasebe Sınavına İlişkin Kaygı Düzeyleri: Anamur MYO Örneği

(The Anxiety Levels of Associate Degree Students Taking the Accounting Course Regarding Accounting Test: The Case of Anamur Vocational School)

Kürşad ÇAVUŞOĞLU

ss.1561-1576.

Araştırma Makalesi

Fizyoterapi Programı Öğrencilerinin Teknolojik Cihaz Kullanımlarının Postürleri Üzerindeki Etkisi

(The Impact of Technological Device Usage on the Posture of Physiotherapy Program Students)

Muhammed Üsame TAŞ, Ahmet TAŞ

ss.1577-1586.

Araştırma Makalesi

İntihar Girişimi Olan Adli Olguların Psikiyatrik Açından İncelenmesi

(Psychiatric Examination of Forensic Cases with Suicide Attempts)

Şeyda ÖZTUNA, Cihangir IŞIK

ss.1587-1597.

Araştırma Makalesi

Üniversiteli Gençlerin Sosyoekonomik Hayata Dair Görüşleri Üzerine Bir Araştırma (Dicle Üniversitesi Örneği)

(A Research on the Opinions of University Youth on Socioeconomic Life (Dicle University Case))

Mustafa BULUT, Şeymus DEMİR, Cemal AKÜZÜM

ss.1598-1616.

Araştırma Makalesi

Mutfakta Kadınlara Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı Var mıdır? Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümünde Okuyan Kadın Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma

(Is There Gender Discrimination Against Women in The Kitchen? A Research On Women Students Studying in The Department of Gastronomy and Culinary Arts)

Serdar EREN, Esin GÜLEÇ

ss.1617-1634.

Kavramsal Makale

Demokrat Parti ve Liberalizm İlişkisi

(The Relationship Between the Democrat Party and Liberalism)

Rabia Burçin YAVUZ

ss.1635-1648.

Kavramsal Makale

Eğitim ve Çocuk Özelinde Kahramanmaraş Depremleri

(The Kahramanmaraş Earthquakes Specifically on Education and Children)

Canan DEMİR YILDIZ, Esra DEMİR ÖZTÜRK

ss.1649-1664.

Kavramsal Makale

Fonksiyonel Bir Gıda: Avakoda (*Persea Americana* Mill.)

*(A Functional Food: Avocado (*Persea Americana* Mill.))*

Duygu KIRMIZIKUŞAK

ss.1665-1676.

Kavramsal Makale

Türkiye'de Teknokentlere Yönelik Vergi İstisna ve Teşviklerin Değerlendirilmesi

(Evaluation of Tax Practices for Technocity Enterprises in Turkey)

Berna HIZARCI BEŞER, Canan ÇETİL

ss.1677-1693.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Muhasebe Dersi Alan Önlisans Öğrencilerinin Muhasebe Sınavına İlişkin Kaygı Düzeyleri: Anamur MYO Örneği

Öğr. Gör. Dr. Kürşad ÇAVUŞOĞLU, Mersin Üniversitesi, Anamur MYO, Mersin, e-posta:

kursatcavusoglu@mersin.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6820-3790>

Öz

Bu çalışmada Anamur Meslek Yüksekokulu'nda (MYO) eğitim gören ve muhasebe dersi alan önlisans öğrencilerinin muhasebe sınavına ilişkin kaygı düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Muhasebe sınavına ilişkin kaygının cinsiyet, sınıf düzeyi, eğitim-öğretim görülen program, genel not ortalaması, lisede muhasebe dersini alma ve kariyer hedefi gibi çeşitli özellikler açısından farklılaşıp farklılaşmadığı araştırılmıştır. Araştırmanın ana kütlesi toplam 112 öğrenciden oluşmaktadır. Kolayda örnekleme yöntemi seçilmiştir. Yüz yüze anket formlarını dolduran 67 öğrenci, araştırmanın örneklemini oluşturmuştur. Verilerin toplanmasında Revize Edilmiş Sınav Kaygısı Ölçeğinden yararlanılmıştır. Ölçeğin kaç alt boyuttan oluştuğunu tespit etmek için açımlayıcı faktör analizinden faydalanılmıştır. Farklılığa ilişkin hipotezleri test etmek için Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testlerinden yararlanılmıştır. Araştırmanın sonucunda öğrencilerin sınav kaygılarının bedensel belirtiler, gerginlik ve sınavla ilgisiz düşünceler şeklinde ortaya çıktığı görülmüştür. Sınavla ilgisiz düşünceler boyutu hariç gerginlik ve bedensel belirtiler boyutları için cinsiyet açısından anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Buna karşın sınıf düzeyi, eğitim-öğretim görülen program, genel not ortalaması, lisede muhasebe dersi alma ve kariyer hedefi açısından muhasebe sınavına ilişkin kaygının hiçbir boyutunda anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Anahtar Kelimeler: Sınav, Kaygı, Muhasebe, Önlisans, Öğrenci.

Makale Gönderme Tarihi: 08.06.2023

Makale Kabul Tarihi: 01.12.2023

Önerilen Atıf:

Çavuşoğlu, K. (2023). Muhasebe Dersi Alan Önlisans Öğrencilerinin Muhasebe Sınavına İlişkin Kaygı Düzeyleri: Anamur MYO Örneği, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(12): 1561-1576.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2023, 6(12): 1561-1576. DOI:[10.26677/TR1010.2023.1331](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1331)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

**The Anxiety Levels of Associate Degree Students Taking the Accounting Course
Regarding Accounting Test: The Case of Anamur Vocational School**

Dr. Kürşad ÇAVUŞOĞLU, Mersin University, Anamur Vocational School, Mersin, e-mail:
kursatcavusoglu@mersin.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6820-3790>

Abstract

In this study, it was tried to determine the anxiety levels of associate degree students studying at Anamur Vocational School and taking accounting courses regarding the accounting test. It has been investigated whether anxiety regarding accounting test differs in terms of various characteristics such as gender, grade level, education program, cumulative grade point average, taking accounting courses in high school and career goals. The population of the research consists of a total of 112 students. The convenience sampling method was chosen. 67 students, who filled out the questionnaires face-to-face, formed the sample of the research. The Revised Test Anxiety Scale was used to collect data. Exploratory factor analysis was used to determine how many sub-dimensions the scale consisted of. Mann-Whitney U and Kruskal Wallis tests were used to test the hypotheses regarding the difference. As a result of the research, it was observed that students' test anxiety appeared in the form of bodily symptoms, tension, and test irrelevant thinking. A significant difference was found in terms of gender for the dimensions of tension and bodily symptoms, except for the dimension of test irrelevant thinking, but no significant difference was found in any dimension of anxiety regarding accounting test in terms of grade level, education program, cumulative grade point average, taking accounting courses in high school and career goals.

Keywords: Test, Anxiety, Accounting, Associate Degree, Student.

Received: 08.06.2023

Accepted: 01.12.2023

Suggested Citation:

Çavuşoğlu, K. (2023). The Anxiety Levels of Associate Degree Students Taking the Accounting Course Regarding Accounting Test: The Case of Anamur Vocational School, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(12): 1561-1576.

GİRİŞ

En temel insan hislerinden biri olan kaygı, çoğunlukla birisi bir olayın ya da olaylar kümesinin belirsiz sonuçları hakkında endişeli olduğunda her insanda zaman zaman meydana gelmekte olup, okul bağlamında öğrenciler tarafından sınava girmek ya da kamusal performans göstermek gibi bir değerlendirmeye tabi tutulduklarında sık sık yaşanmaktadır (Huberty, 2009: 12). Sarason ve Sarason (1990: 476) kaygının karakteristik özellikleri şu şekilde belirtmişlerdir: Durum zor, sıkıntı verici ve tehdit edici olarak görülür, birey durumla başa çıkmada kendisini etkisiz ve yetersiz görür, birey kişisel yetersizliğinin arzu edilmeyen sonuçlarına odaklanır, zihin kendini küçümsemekle meşguldür ve görevle ilişkili bilişsel aktiviteyi engeller, birey başkaları tarafından başarısız ve olumsuz değerlendirileceğini bekler.

Sınav kaygısı genellikle klasik sınav ya da test sınavı gibi öğrencinin başarısının değerlendirilmesi bağlamında öğrenci tarafından yaşanan bir kaygı olarak ifade edilebilir (Putwain, 2008: 144). Sınav kaygısı, sınavlarda zayıf performans göstermeye ilişkin bir aşırı korku durumu olup öğrenciler arasında ortak bir kaygı biçimidir (Kassim vd., 2008: 76).

Sınav kaygısını tek boyutlu ölçmeyi benimsemiş erken dönem çalışmalarında bile sınav kaygısının en az iki göstergesi olduğundan bahsedilmektedir (Cassady ve Johnson, 2002: 271). Cassady ve Johnson (2002: 271), 1961 yılındaki 'Test anxiety and the intellectual performance of college students' adlı çalışmasında Sarason'ın değerlendirici durumlarda karşılaşılan kaygıların yüksek fizyolojik aktive ile kendini değersiz gören düşüncelere uzun süreli takılıp kalmanın bir bileşimi olduğunu önerdiğini belirtmişlerdir. Bu iki tanım Liebert ve Morris'in 1967 yılında 'Cognitive and emotional components of test anxiety: A distinction and some initial data' adlı sonraki çalışmalarında endişe/kuruntu (worry) ve duygusallık/duyuşsallık (emotionality) olarak adlandırılmıştır (Cassady, 2010: 9-10).

Endişe/kuruntu, kaygının bilişsel tarafını işaret ederken; duygusallık/duyuşsallık ise büyük oranda bireyin bedensel uyarılmaya ve gerginliğe ilişkin farkındalığını ifade eder (Sarason, 1986: 25). Endişe/kuruntu kişinin zihninin bilişsel olarak kendi performansı, performansının sonuçları ve başkalarıyla karşılaştırma ile meşgul olmasını ifade eder ve değerlendirmeye, olası başarısızlığa odaklanan dışsal ya da içsel işaretler göstererek ortaya çıkmaya meyillidir (Deffenbacher, 1986: 636). Buna karşın duygusallık/duyuşsallık mide ağrısı, genellikle üzüntülü hisler gibi kendi kendine algılanan duygusal/fizyolojik uyarılmaya işaret eder ve öncelikle değerlendirmenin başladığını gösteren dışsal işaretler gösterir (Deffenbacher, 1986: 636). Bu çerçevede yüksek galvanik deri tepkisi, kalp atışı, baş dönmesi, bulantı veya panik hissi olarak fizyolojik göstergeler ortaya çıkabilir (Cassady ve Johnson, 2002: 271).

Endişe/kuruntu ile duygusallık/duyuşsallık arasındaki ayırt ediciliğin eksikliğinden yola çıkarak Sarason 1984 yılındaki 'Stress, anxiety, and cognitive interference: Reactions to tests' adlı çalışmasında daha ayrıntılı bir farklılaştırma yapmış ve bilişsel bileşeni endişe ile sınavla ilgisiz düşüncelere ayırırken duygusallığı/duyuşsallığı gerginlik ile bedensel belirtilere ayırmıştır (Hodapp ve Benson, 1997: 221). Endişe, bireyde duygusal rahatsızlığa yol açan örneğin kendini diğerleriyle karşılaştırarak sınavda zayıf performans göstermeyi bekleme, kendi yeteneklerinden emin olamama, sınavda başarısız olma gibi negatif düşüncelerle ilgili kontrol edilemeyen ve istenmeyen bilişsel aktivite olarak tanımlanır (Kassim vd., 2008: 79). Sınavla ilgisiz düşünceler sınav boyunca araya giren, dikkat dağıtıcı, değerlendirici olmayan düşüncelerdir. Öğrencinin sınavda sorulan sorularla ilişkisiz konuları düşünmesi bu durumun örneklerinden biridir (Kassim vd., 2008: 79). Bedensel belirtiler sınavı girmeden önce ve sınav sırasında baş ağrısı, kasların kasılması, nefes almada zorluk yaşama gibi öğrencinin bedensel tepkilerini ifade ederken, gerginlik sınav sırasında gergin hissetmeye, sınav sonuçlarının açıklanmasından önce huzursuz, tedirgin hissetmeye işaret eder (Kassim vd., 2008: 79).

LİTERATÜR TARAMASI

Malgwi (2004) işletme öğrencileri arasında muhasebe kaygısına ilişkin anlamlı faktörleri belirlemek için yaptığı çalışmada uzmanlık alanına, sınıf düzeyine, iş deneyimine ve cinsiyete göre muhasebe kaygı düzeyi açısından anlamlı farklılıklara rastlamıştır. Bu çerçevede uzmanlık alanı daha fazla kantitatif olanlara göre, uzmanlık alanı daha az kantitatif olanların muhasebe kaygısının daha yüksek olduğu görülmüştür. Lisans derecesinde sınıf düzeyi yükseldikçe muhasebe kaygı düzeyinin arttığını, üç yıldan beş yıla kadar iş deneyimine sahip olanların en fazla muhasebe kaygısına sahip olduğunu belirtmiştir. Ayrıca erkek öğrencilerin kadın öğrencilere göre daha düşük muhasebe kaygısı gösterdiklerini de bulmuştur.

Kassim vd. (2008), maliyet muhasebesi, şirketler muhasebesi II ve işletme muhasebesi II derslerine kayıtlı öğrencilerin akademik performansları ile sınav kaygıları arasındaki ilişkiyi belirlemek ve bu öğrencilerin sınav kaygısı düzeylerinin çeşitli demografik faktörler ile çevresel durum açısından nasıl farklılaştığını ortaya koymak için yaptıkları çalışmada kendi kendini engellemenin ders ayrımı olmaksızın tüm öğrenciler için akademik performansla ters bir ilişkiye sahip olduğunu bulmuşlardır. İşletme muhasebesi II dersine kayıtlı öğrenciler için ise kendi kendine engelleme ile endişenin akademik performansla negatif ilişki, şirketler muhasebesi II dersine kayıtlı öğrenciler için ise yalnız endişenin akademik performansla negatif ilişki gösterdiğini bulmuşlardır. Maliyet muhasebesi dersine kayıtlı 2004/2005 2. dönemden öğrencilerin, 2003/2004 2. dönemden ve 2004/2005 1. dönemden öğrencilere göre en yüksek endişe düzeyini yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca işletme muhasebesi II dersine kayıtlı öğrencilerin en düşük düzeyde bedensel belirtilere ve kendi kendini engellemeye sahipken, maliyet muhasebesine kayıtlı öğrencilerin bu kaygıları en yüksek düzeyde yaşadığını, buna mukabil işletme muhasebesi II dersine kayıtlı öğrencilerin gerginliği en yüksek düzeyde yaşadıklarını ifade etmişlerdir.

Dull vd., (2015) tarafından muhasebeye giriş dersi bağlamında öğrencilerin amaç yönelimi ile akademik beklentileri, başarıları, öz yeterlikleri ve sınav kaygıları arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmalarında, öğrencilerin amaç yönelimlerinin sınav kaygıları ile anlamlı ilişkisi olmadığı görülmüştür.

Varıcı ve Bulut (2015), İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi öğrencilerinin muhasebe dersine yönelik endişeleri ile tutumlarını saptamak ve muhasebe dersine yönelik endişe ile tutumları arasındaki ilişkiyi araştırmak amacıyla gerçekleştirdikleri çalışmalarında, kadın öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek ders çalışma ve sınav kaygı düzeyine sahip olduğunu, kadın öğrencilerin karamsarlığının erkek öğrencilerden biraz daha fazla olduğunu bulmuşlardır. Ayrıca muhasebe dersine yönelik endişe düzeyi yükseldikçe, tutumların negatifleşmeye yöneldiğini tespit etmişlerdir.

Duman vd. (2015), muhasebe eğitiminde üniversite öğrencilerinin başarısını etkileyen faktörleri belirlemeyi ve düşük, orta ya da yüksek düzeyde ortaya çıkan kaygının etkilerini ölçmeyi amaçladıkları çalışmalarında Beck Anksiyete Ölçeği'ne göre öğrencilerin %77'inin yüksek düzeyde, %23'ünün ise orta düzeyde kaygıya sahip olduklarını ancak kaygı düzeyi ile muhasebe kaygısı arasında bir ilişki olmadığı sonucuna varmışlardır. Muhasebe kaygısının özgüven, arzu, endişe, becerisizlik ve korku alt faktörlerinden oluştuğunu, muhasebe kaygısı ile özgüven arasında negatif, buna mukabil muhasebe kaygısı ile endişe ve beceriksizlik arasında pozitif ilişki olduğunu ifade etmişlerdir.

Franco ve Roach (2016), İngilizceyi ikinci dil olarak kullanan işletme yüksek lisans öğrencileri arasında yaş ve cinsiyet faktörlerine göre muhasebe kaygısının nasıl farklılaştığını inceledikleri çalışmalarında kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre anlamlı şekilde daha yüksek muhasebe

kaygısına sahip olduğunu ancak yaş bakımından herhangi bir anlamlı farklılığın bulunmadığını tespit etmişlerdir.

Karavardar ve Paça (2019), muhasebe dersi alan işletme bölümü öğrencilerinin muhasebe dersine yönelik algılarını ve kaygılarını kavramak amacıyla yaptıkları çalışmada, öğrencilerin muhasebe dersine yönelik bir kaygı taşımalarına rağmen muhasebeyi öğrenmek, kullanmak ve meslek edinmek açısından arzulu oldukları ve muhasebe bilgi düzeylerinin artışıyla beraber muhasebeye yönelik bakış açılarının olumlu etkilendiğini belirtmişlerdir.

Nsor-Ambala (2020), maliyet ve yönetim muhasebesi dersinde farklı sınav türlerinin lisans öğrencilerinin sınav puanlarını, sınav öncesi kaygılarını ve bilgi hafızalarını nasıl etkilediğini incelediği çalışmasında, kitap kapalı sınavlarda öğrencilerin en yüksek sınav öncesi kaygıya sahip olduğunu, kitap kapalı ile kitap açık sınavlar arasında ve kitap kapalı ile özet notların olduğu sınavlar arasında sınav kaygısı açısından anlamlı farklılık olduğunu belirtmiştir. Ayrıca kitap kapalı ve kitap açık sınavlar için sınav öncesi kaygının kümülatif not ortalaması ile anlamlı şekilde pozitif ilişkili olduğunu bulmuştur.

Coelho ve Nascimento (2020), yüksek lisans ile doktora muhasebe öğrencilerinin kaygıları üzerine motivasyonun, öz yeterliğin, sosyo-demografik değişkenlerin etkisini araştırdıkları çalışmalarında; kaygının kadın öğrencilerde ağır bastığını ortaya çıkarmışlardır ve kaygının öz yeterlilikten anlamlı şekilde negatif etkilendiğini belirtmişlerdir. Ayrıca kaygının, dış kontrollü dışa yönelik motivasyondan ve güdülenemeden anlamlı şekilde pozitif etkilendiğini ortaya koymuşlardır.

Çilek ve Karavardar (2021), genel muhasebe dersi alan uluslararası ticaret ve finansman bölümü lisans öğrencilerinin muhasebe dersine yönelik bakış açıları hakkında bilgi öğrenmek için yaptıkları çalışmada, muhasebeye bakışta özgüven faktörünün ilk sırada yer aldığı, ikinci sırada ise kaygı faktörünün bulunduğunu ve öğrencilerin muhasebe dersine karşı özgüvene sahip olsalar da, kaygı hissettiklerini ifade etmişlerdir.

Arianpoor ve Khayoon (2022), öğretim tekniğinin ve akademik isteğin Irak'taki ve İran'daki Iraklı muhasebe ve denetim öğrencilerine ait stres, kaygı ve saldırganlık üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Araştırmaları sonucunda hem Irak'taki hem de İran'daki Iraklı öğrenciler için öğretim tekniğinin stresi, kaygıyı ve saldırganlığı negatif etkilediğini ve yine çalışma isteğinin stres ile kaygı üzerinde negatif etkiye sahip olduğunu bulmuşlardır.

Gül (2023), muhasebe ve vergi uygulamaları programında eğitim gören önlisans öğrencilerinin muhasebe sınav kaygılarını incelediği çalışmasında, demografik değişkenlere göre öğrencilerin muhasebe sınav kaygılarının farklılaşmadığını, bununla birlikte kız öğrencilerin sınavda erkek öğrencilere göre hafa fazla heyecana kapıldıklarını belirtmiştir.

İncelenen literatür kapsamında önceki çalışmalarda lisans, yüksek lisans ya da doktora öğrencilerinin muhasebeye yönelik kaygılarının araştırıldığı görülmüştür. Ayrıca muhasebe ve vergi uygulamaları programında muhasebe eğimi alan önlisans öğrencilerin muhasebe sınav kaygısını incelendiği çalışmaya da rastlanmıştır. Ancak muhasebe ve vergi uygulamaları programı haricindeki önlisans programlarında eğitim gören öğrencilerin muhasebeye yönelik sınav kaygılarının araştırıldığı bir çalışma görülmemiştir. İşletme yönetimi, büro yönetimi ve pazarlama önlisans programlarında eğitim gören öğrencilerin muhasebe sınavına ilişkin kaygılarının incelenmeye çalışıldığı bu çalışma, literatürdeki bu boşluğu doldurarak katkı sunmayı hedeflemektedir.

ARAŞTIRMANIN AMACI, ÖNEMİ ve HİPOTEZLERİ

Muhasebe dersi alan önlisans öğrencilerinin muhasebe sınavına ilişkin kaygı düzeylerini tespit etmek bu çalışmanın ana amacını oluşturmaktadır. Ayrıca muhasebe sınavına ilişkin kaygının cinsiyet, sınıf düzeyi, eğitim-öğretim görülen program, genel not ortalaması, lisede muhasebe dersini alma ve kariyer hedefi gibi çeşitli özellikler açısından farklılaşıp farklılaşmadığını araştırmak da bu çalışmanın amaçları arasında yer almaktadır.

Muhasebe ve vergi uygulamaları dışındaki diğer önlisans programlarındaki öğrencilerin muhasebe sınavına ilişkin kaygı taşıyıp taşımadığı, ne düzeyde sınav kaygısı taşıdığı, çeşitli özellikler açısından nasıl farklılaştığının ortaya konulması bu çalışmanın orijinalliğini ve katkısını oluşturmaktadır. Yöntemsel açıdan ölçekte yer alan sınav kaygısına ait ifadelerin muhasebe dersine yönelik değerlendirilmesi istenmesi, bu çalışmanın orijinalliğini yansıtan bir diğer unsurdur.

Araştırmanın amaçları doğrultusunda ve önceki çalışmalar dikkate alınarak hipotezler şu şekilde geliştirilmiştir:

H₁: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının gerginlik boyutu, cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₂: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının bedensel belirtiler boyutu, cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₃: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının endişe boyutu, cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₄: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının sınavla ilgisiz düşünceler boyutu, cinsiyete göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₅: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının gerginlik boyutu, sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₆: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının bedensel belirtiler boyutu, sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₇: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının endişe boyutu, sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₈: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının sınavla ilgisiz düşünceler boyutu, sınıf düzeyine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₉: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının gerginlik boyutu, eğitim-öğretim görülen programa göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₁₀: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının bedensel belirtiler boyutu, eğitim-öğretim görülen programa göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₁₁: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının endişe boyutu, eğitim-öğretim görülen programa göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₁₂: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının sınavla ilgisiz düşünceler boyutu, eğitim-öğretim görülen programa göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₁₃: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının gerginlik boyutu, genel not ortalamasına göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₁₄: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının bedensel belirtiler boyutu, genel not ortalamasına göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₁₅: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının endişe boyutu, genel not ortalamasına göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₁₆: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının sınavla ilgisiz düşünceler boyutu, genel not ortalamasına göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₁₇: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının gerginlik boyutu, lisede muhasebe dersini almaya göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₁₈: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının bedensel belirtiler boyutu, lisede muhasebe dersini almaya göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₁₉: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının endişe boyutu, lisede muhasebe dersini almaya göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₂₀: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının sınavla ilgisiz düşünceler boyutu, lisede muhasebe dersini almaya göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₂₁: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının gerginlik boyutu, kariyer hedefine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₂₂: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının bedensel belirtiler boyutu, kariyer hedefine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₂₃: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının endişe boyutu, kariyer hedefine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

H₂₄: Önlisans öğrencilerinde muhasebe sınavına ilişkin kaygının sınavla ilgisiz düşünceler boyutu, kariyer hedefine göre anlamlı şekilde farklılaşmaktadır.

YÖNTEM

Nicel araştırma türündeki bu çalışma, araştırmaya katılan önlisans öğrencilerinin muhasebe sınavına ilişkin kaygılarının anket yoluyla toplanan verilerle ölçülmesi nedeniyle tarama araştırması türündedir. Tarama araştırmaları, bir grubun ya da katılımcıların belirli özelliklerini belirlemek amacıyla verilerin toplandığı çalışmalardır (Büyüköztürk vd., 2016: 14). Cinsiyet, sınıf düzeyi, eğitim-öğretim görülen program, genel not ortalaması, lisede muhasebe dersini alma ve kariyer hedefi değişkenleri açısından öğrencilerin muhasebeye yönelik sınav kaygılarının farklılık gösterip gösterilmediğinin de araştırıldığı bu çalışma aynı zamanda nedensel karşılaştırma araştırması türündedir. Nedensel karşılaştırma araştırmaları, şartlara ve katılımcılara hiçbir müdahale yapılmaksızın insan grupları arasındaki farklılıkların sebepleri ile sonuçlarını belirlemeyi hedefleyen çalışmalardır (Büyüköztürk vd., 2016: 16).

Araştırmanın Ana Kütlesi ve Örnekleme

Araştırmanın ana kütesini Anamur Meslek Yüksekokulu'nda 2021-2022 güz döneminde Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı programında muhasebe dersine kayıtlı 35, Pazarlama programında genel muhasebe dersine kayıtlı 13, İşletme Yönetimi programında genel muhasebe dersine kayıtlı 42 ve bilgisayarlı muhasebe dersine kayıtlı 22 (genel muhasebe dersine kayıtlı hariç) öğrenci olmak üzere toplam 112 öğrenciden oluşmaktadır. Erişilebilirlikte kolaylık sağlaması açısından kolayda örnekleme yöntemi seçilmiştir. 9-10 Mayıs 2022 tarihlerinde öğrencilerin buldukları dersliklere gidilerek anket hakkında kısa bir bilgilendirme yapıldıktan, verdikleri cevapların yalnızca bilimsel amaçlı kullanılacağı, kimliklerinin gizli kalacağı

açıldıktan ve gönüllü olurları alındıktan sonra anketteki ifadeleri muhasebe dersine yönelik olarak cevaplamaları istenmiştir. Bu çerçevede yüz yüze anket formlarını dolduran 67 öğrenci, araştırmanın örnek kümesini oluşturmuştur.

Veri Toplama Aracı

Araştırmada veriler anket formu kullanılarak toplanmıştır. Anket formu için Mersin Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Etik Kurulu'nun 10.05.2022 tarih ve 173 no'lu kararı ile etik kurul onayı alınmıştır. Anketin birinci kısmında Akın vd., (2012) tarafından Türkçeye uyarlaması yapılmış Revize Edilmiş Sınav Kaygısı Ölçeği'ne ait ifadeler yer almaktadır. Bu ölçeğin kullanılması için gerekli izin mail yoluyla iletişime geçirilerek alınmıştır.

Anketin ikinci kısmında ise cinsiyete, sınıf düzeyine, eğitim-öğretim görülen programa, genel not ortalamasına, lisede muhasebeye ilişkin bir ders alınıp alınmadığına ve kariyer hedefleri doğrultusunda muhasebe alanında çalışmanın düşünülüp düşünülmediğine dair sorular yer almaktadır.

Sınav Kaygısı Envanteri ile Sınava Yönelik Tepkiler Envanteri'nin kuvvetli yönleri birleştirilerek Revize Edilmiş Sınav Kaygısı Ölçeği geliştirilmiştir (Kassim vd., 2008: 83; Akın vd., 2012: 106). Benson ve El-Zahhar 1994 yılında geçerlilik ve güvenilirlik açısından kültürlerarası bir araştırma yaparak Revize Edilmiş Sınav Kaygısı Ölçeği'nin son halini oluşturmuşlardır (Akın vd., 2012: 106).

Gerginlik, bedensel belirtiler, endişe ve sınavla ilgisiz düşünceler dört alt boyutu olmak üzere toplam 20 maddeden oluşan Revize Edilmiş Sınav Kaygısı ölçeği, hiçbir zaman (1), bazen (2), çoğu zaman (3) ve her zaman (4) şeklinde dördü derecelendirilmekte olup, herhangi bir ters puanlanan ifadeye sahip değildir ve alınan yüksek puan sınav kaygısının yükseldiğini göstermektedir (Akın vd., 2012: 107). Bu çalışmada aritmetik ortalamalar temelinde muhasebe sınav kaygı düzeyi belirlenirken 1,00-1,99 arası düşük, 2,00-2,99 arası orta ve 3,00-4,00 arası yüksek düzey olarak kabul edilmiştir.

Veri Analizi

Araştırmada yararlanılan ölçeğin yapı geçerliliği ve güvenilirliği öncelikle analiz edilmiştir. Ölçeğin kaç alt boyuttan oluştuğunu tespit etmek için açımlayıcı faktör analizinden yararlanılmıştır. Güvenilirliği belirlemede Cronbach's Alpha değerlerinden faydalanılmıştır.

Frekans hesaplamaları ile demografik verilere ait bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır. Ortalama, maksimum, minimum, standart sapma gibi tanımlayıcı istatistikler vasıtasıyla sınav kaygı düzeyi tespit edilmeye çalışılmıştır.

Farklılığa ilişkin hipotezleri test etmek için Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testlerinden yararlanılmıştır. Herhangi bir eksik veriye rastlanmamıştır. Veriler analiz edilirken IBM SPSS Statistics 22 programı kullanılmıştır. Anlamlılık düzeyi 0,05 olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Demografik Bulgular

Tablo 1'e göre araştırmaya katılan toplam 67 önlisans öğrencisinin %55,2'sinin erkek olduğu, %44,8'inin ise kadın olduğu görülmektedir. Önlisans öğrencilerinin %77,6'sı ikinci sınıfta yer

alırken, %22,4'ü birinci sınıfta bulunmaktadır. Eğitim-öğretim görülen programa göre dağılıma bakıldığında öğrencilerin %49,3'ü İşletme Yönetimi programında, %38,8'i Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı programında ve %11,9'u ise Pazarlama programında okumaktadır. Genel not ortalaması 60 puan ve üstünde olanlar araştırmaya katılanların %68,7'sini oluştururken, 60 puan altında olanlar %31,3'ünü oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan öğrencilerin %91,0'ı lisede muhasebeyle ilgili herhangi bir ders almamışken, yalnızca %9,0'ı muhasebeyle ilgili ders almıştır. Kariyer hedefleri doğrultusunda araştırmada yer alan öğrencilerin %58,2'si muhasebe alanında çalışmayı düşünmediklerini belirtirken, %41,8'i muhasebe alanında çalışmayı düşündüklerini ifade etmiştir.

Tablo 1. Araştırmada Yer Alan Önlisans Öğrencilerine Ait Demografik Bulgular

Değişken	Demografik Özellik	Frekans	%
Cinsiyet	Erkek	37	55,2
	Kadın	30	44,8
	Toplam	67	100,0
Sınıf Düzeyi	1. Sınıf	15	22,4
	2. Sınıf	52	77,6
	Toplam	67	100,0
Eğitim-Öğretim Görülen Program	Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı	26	38,8
	İşletme Yönetimi	33	49,3
	Pazarlama	8	11,9
	Toplam	67	100,0
Genel Not Ortalaması	60 puan ve üstünde olanlar	46	68,7
	60 puan altında olanlar	21	31,3
	Toplam	67	100,0
Lisede Muhasebe Dersi Alma	Muhasebe dersi alanlar	6	9,0
	Muhasebe dersi almayanlar	61	91,0
	Toplam	67	100,0
Kariyer Hedefi	Muhasebe alanında çalışmayı düşünenler	28	41,8
	Muhasebe alanında çalışmayı düşünmeyenler	39	58,2
	Toplam	67	100,0

Geçerliliğe ve Güvenilirliğe İlişkin Bulgular

Yapı geçerliliği kapsamında araştırmada kullanılan ölçeğin kaç alt boyuttan oluştuğunu belirlemek için açımlayıcı faktör analizi yapılmıştır. Bu çerçevede faktörleştirme yöntemi olarak temel bileşenler analizi (principal components analysis) ve döndürme yöntemi olarak varimax kullanılmıştır. Tablo 2'deki KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri (0,748) ve Bartlett testinin p değeri (0,000) incelendiğinde faktör analizi yapmaya engel bir durumun olmadığı görülmektedir. Gerçekleştirilen faktör analizi sonucunda bedensel belirtiler, gerginlik ve sınavla ilgisiz düşünceler olmak üzere üç boyut tespit edilmiştir. Bu örneklem çerçevesinde endişe boyutuna ulaşılamamıştır. Bedensel belirtiler, gerginlik ve sınavla ilgisiz düşünceler boyutlarının cronbach alfa (α) değerleri sırasıyla 0,847, 0,805 ve 0,568 bulunmuş olup, ölçeğin geneli için cronbach alfa (α) değeri ise 0,819 olmuştur. Cronbach alfa (α) değeri $0,00 \leq \alpha < 0,40$ ise güvenilir değil, $0,40 \leq \alpha < 0,60$ ise güvenilirlik düşük, $0,60 \leq \alpha < 0,80$ ise oldukça güvenilir ve $0,80 \leq \alpha < 1,00$ ise yüksek derecede güvenilir şeklinde yorumlanabilmektedir (Kayış, 2010: 405). Sınavla ilgisiz düşünceler boyutunun diğer iki boyuta ve ölçeğin geneline göre cronbach alfa (α) değeri düşük olmakla

birlikte 0,60 değerine yakın olduğundan genel olarak diğer boyutlarla birlikte güvenilirliğin sağlandığı ifade edilebilir.

Tablo 2. Araştırma Kapsamında Ölçeğin Geçerlilik ve Güvenilirlik Bulguları

Boyut Adı	Madde Sayısı	Faktör Yük Değeri	Açıklanan Varyans Oranı (%)	Güvenilirlik (cronbach α)
Bedensel Belirtiler	3	0,899 0,850 0,707	31,095	0,847
Gerginlik	3	0,814 0,812 0,720	26,625	0,805
Sınavla İlgisiz Düşünceler	2	0,823 0,799	18,696	0,568
Toplam Ölçeğin Geneli			76,416	0,819
Bartlett Küresellik Testi	Ki kare = 225,228 sd = 28 p = 0,000	KMO = 0,748		

Tanımlayıcı İstatistiklere İlişkin Bulgular

Araştırmaya katılan önlisans öğrencilerinin muhasebe sınavına ilişkin kaygılarına ait tanımlayıcı istatistikler Tablo 3’de verilmiştir. Buna göre araştırmada yer alan önlisans öğrencilerinin muhasebe sınavına ilişkin kaygılarının bedensel belirtiler bakımından düşük düzeyde olduğu, buna karşın gerginlik ve sınavla ilgisiz düşünceler bakımından orta düzeyde bulunduğu ifade edilebilir.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistik Bulguları

Boyut	n	Minimum	Maksimum	Ortalama	Standart Sapma
Bedensel Belirtiler	67	1,00	4,00	1,72	0,91
Gerginlik	67	1,00	4,00	2,71	0,91
Sınavla İlgisiz Düşünceler	67	1,00	4,00	2,27	0,86

Hipotez Testlerine İlişkin Bulgular

Normal dağılım gerçekleşmediğinde ve/veya veri sayısı düşük olduğunda parametrik olmayan testlerden yararlanılmalıdır (Durmuş vd., 2011: 183). Bu çalışma 67 kişiden oluşan düşük bir örneklem büyüklüğüne sahiptir. Normal dağılımı incelemek için Kolmogorov-Smirnov testine bakıldığında grup bazında değişkenlere ilişkin anlamlı bulunan p değerlerine¹ ($p < 0,05$) rastlanmıştır. Ayrıca basıklık ve çarpıklık değerleri incelendiğine kabul edilebilir aralıkta

¹Eğer p değeri anlamlı değilse, yani 0,05 anlamlılık seviyesinin üzerinde bulunmuşsa dağılımın normal olduğuna karar verilir (Seçer, 2017: 28).

(örneğin +1 ile -1 arasında²) bulunmayan basıklık ve çarpıklık değerlerine rastlanmıştır. Bu nedenle verilerin analizinde parametrik olmayan Mann-Whitney U ve Kruskal Wallis testleri kullanılmıştır. Gerçekleştirilen açımlayıcı faktör analizi sonucunda bu çalışma kapsamında endişe boyutuna ulaşılamadığından endişe boyutuyla ilgili H₃, H₇, H₁₁, H₁₅, H₁₉ ve H₂₃ hipotezleri test edilememiştir.

Tablo 4. Cinsiyet Açısından Ölçeğin Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Bulguları

Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Mann-Whitney U	Z	p
Bedensel Belirtiler	Erkek	37	26,11	263,000	-3,836	0,000*
	Kadın	30	43,73			
	Toplam	67				
Gerginlik	Erkek	37	27,05	298,000	-3,261	0,001*
	Kadın	30	42,57			
	Toplam	67				
Sınavla İlgisiz Düşünceler	Erkek	37	34,96	519,500	-0,456	0,649
	Kadın	30	32,82			
	Toplam	67				

* p < 0.01

Tablo 4 incelendiğinde bedensel belirtiler (p = 0,000) ve gerginlik (p = 0,001) boyutları için cinsiyet açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmıştır. Elde edilen bulgular neticesinde kadınların muhasebeye yönelik sınavlarda erkeklere göre daha fazla bedensel belirtiler gösterdiği (Sıra Ortalaması_{Kadın} = 43,73, Sıra Ortalaması_{Erkek} = 26,11) ve yine kadınların erkeklere göre daha fazla gerginlik yaşadığı (Sıra Ortalaması_{Kadın} = 42,57, Sıra Ortalaması_{Erkek} = 27,05) ifade edilebilir. Bu çerçevede H₁ ve H₂ hipotezleri kabul edilmiştir. Sınavla ilgisiz düşünceler (p = 0,649) boyutu için ise anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu nedenle H₄ hipotezi reddedilmiştir.

Tablo 5. Sınıf Düzeyi Açısından Ölçeğin Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Bulguları

Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Mann-Whitney U	Z	p
Bedensel Belirtiler	1. Sınıf	15	27,63	294,500	-1,497	0,134
	2. Sınıf	52	35,84			
	Toplam	67				
Gerginlik	1. Sınıf	15	26,23	273,500	-1,764	0,078
	2. Sınıf	52	36,24			
	Toplam	67				
Sınavla İlgisiz Düşünceler	1. Sınıf	15	33,60	384,000	-0,092	0,927
	2. Sınıf	52	34,12			
	Toplam	67				

Tablo 5'e bakıldığında bedensel belirtiler (p = 0,134), gerginlik (p = 0,078) ve sınavla ilgisiz düşünceler (p = 0,927) boyutları için sınıf düzeyi bakımından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bundan dolayı H₅, H₆ ve H₈ hipotezleri reddedilmiştir.

²Değerlerin +1 ile -1 arasında bulunması, dağılımın normal dağılımdan aşırı sapmadığının bir delili olarak nitelendirilebilir (Çokluk vd., 2016: 16).

Tablo 6. Eğitim-Öğretim Görülen Program Açısından Ölçeğin Boyutlarına İlişkin Kruskal Wallis Testi Bulguları

Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p
Bedensel Belirtiler	Büro Yönetimi ³	26	39,10	2	3,240	0,198
	İşletme Yönetimi	33	30,35			
	Pazarlama	8	32,50			
	Toplam	67				
Gerginlik	Büro Yönetimi	26	39,67	2	3,903	0,142
	İşletme Yönetimi	33	29,65			
	Pazarlama	8	33,50			
	Toplam	67				
Sınavla İlgisiz Düşünceler	Büro Yönetimi	26	36,85	2	2,017	0,365
	İşletme Yönetimi	33	30,67			
	Pazarlama	8	38,50			
	Toplam	67				

Tablo 6'ya göre bedensel belirtiler ($p = 0,198$), gerginlik ($p = 0,142$) ve sınavla ilgisiz düşünceler ($p = 0,365$) boyutları için eğitim-öğretim görülen program açısından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bu nedenle H_9 , H_{10} ve H_{12} hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 7. Genel Not Ortalaması Açısından Ölçeğin Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Bulguları

Boyut	Grup	n	Sıra Ortalaması	Mann-Whitney U	Z	p
Bedensel Belirtiler	60 puan ve üstünde olanlar	46	32,65	421,000	-0,873	0,383
	60 puan altında olanlar	21	36,95			
	Toplam	67				
Gerginlik	60 puan ve üstünde olanlar	46	33,32	451,500	-0,429	0,668
	60 puan altında olanlar	21	35,50			
	Toplam	67				
Sınavla İlgisiz Düşünceler	60 puan ve üstünde olanlar	46	33,43	457,000	-0,358	0,721
	60 puan altında olanlar	21	35,24			
	Toplam	67				

Tablo 7 incelendiğinde bedensel belirtiler ($p = 0,383$), gerginlik ($p = 0,668$) ve sınavla ilgisiz düşünceler ($p = 0,721$) boyutları için genel not ortalaması bakımından anlamlı bir farklılığın olmadığı görülmektedir. Dolayısıyla H_{13} , H_{14} ve H_{16} hipotezleri reddedilmiştir.

Tablo 8'e göre bedensel belirtiler ($p = 0,450$), gerginlik ($p = 0,551$) ve sınavla ilgisiz düşünceler ($p = 0,554$) boyutu için lisede muhasebe dersi alma bakımından anlamlı bir farklılığa rastlanmamıştır. Bundan dolayı H_{17} , H_{18} ve H_{20} hipotezleri reddedilmiştir.

³ 'Büro Yönetimi ve Yönetici Asistanlığı' programı kısaltılarak 'Büro Yönetimi' olarak yazılmıştır.

Tablo 8. Lisede Muhasebe Dersi Alma Açısından Ölçeğin Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Bulguları

Boyut	Grup	n	Sıra Orta-laması	Mann-Whitney U	Z	p
Bedensel Belirtiler	Muhasebe Dersi Alanlar	6	28,50	150,000	-0,755	0,450
	Muhasebe Dersi Almayanlar	61	34,54			
	Toplam	67				
Gerginlik	Muhasebe Dersi Alanlar	6	29,50	156,000	-0,597	0,551
	Muhasebe Dersi Almayanlar	61	34,44			
	Toplam	67				
Sınavla İlgisiz Düşünceler	Muhasebe Dersi Alanlar	6	29,58	156,500	-0,592	0,554
	Muhasebe Dersi Almayanlar	61	34,43			
	Toplam	67				

Tablo 9. Kariyer Hedefi Açısından Ölçeğin Boyutlarına İlişkin Mann-Whitney U Bulguları

Boyut	Grup	n	Sıra Orta-laması	Mann-Whitney U	Z	p
Bedensel Belirtiler	Çalışmayı Düşünenler ⁴	28	36,23	483,500	-0,828	0,408
	Çalışmayı Düşünmeyenler	39	32,40			
	Toplam	67				
Gerginlik	Çalışmayı Düşünenler	28	36,39	479,000	-0,857	0,391
	Çalışmayı Düşünmeyenler	39	32,28			
	Toplam	67				
Sınavla İlgisiz Düşünceler	Çalışmayı Düşünenler	28	34,43	534,000	-0,155	0,877
	Çalışmayı Düşünmeyenler	39	33,69			
	Toplam	67				

Tablo 9'a bakıldığında bedensel belirtiler ($p = 0,408$), gerginlik ($p = 0,391$) ve sınavla ilgisiz düşünceler ($p = 0,877$) boyutları için kariyer hedefi açısından anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Bu nedenle H_{21} , H_{22} ve H_{24} hipotezleri reddedilmiştir.

SONUÇ, TARTIŞMA ve ÖNERİLER

Muhasebe dersine kayıtlı önlisans öğrencilerinin muhasebe sınavına ilişkin kaygılarının incelendiği bu çalışmada, öğrencilerin sınav kaygılarının bedensel belirtiler, gerginlik ve sınavla ilgisiz düşünceler şeklinde ortaya çıktığı görülmüştür. Ortalamalara göre sıralandığında ilk sırada muhasebe sınavına ilişkin kaygının gerginlik boyutunun yer aldığı, bunu sınavla ilgisiz düşünceler boyutunun takip ettiği en son sırada ise bedensel belirtiler boyutunun olduğu tespit edilmiştir. Araştırmaya katılan öğrencilerin sınavla ilgili olarak titreme, kasların gerginleşmesi, nefes almakta zorlanma gibi bedensel belirtileri düşük düzeyde yaşadıkları görülmüştür. Buna karşılık araştırmada yer alan öğrencilerin sınavla ilgili gergin hissetmeyi, kaygılanmayı orta düzeyde ve sınavda başka bir yerde olma, günlük olayları düşünme gibi sınavla ilgisiz

⁴ 'Muhasebe Alanında Çalışmayı Düşünenler' kısaltılarak 'Çalışmayı Düşünenler' olarak ve 'Muhasebe Alanında Çalışmayı Düşünmeyenler' de kısaltılarak 'Çalışmayı Düşünmeyenler' olarak yazılmıştır.

düşüncelere yine orta düzeyde sahip oldukları belirlenmiştir. Duman vd. (2015) Beck Anksiyete Ölçeği'ni kullanarak yaptıkları çalışmada, muhasebe dersi alan öğrencilerin dörtte birinden azının orta düzeyde, geri kalanın ise yüksek düzeyde kaygıya sahip olduklarını belirtmişlerdir.

Cinsiyet, sınıf düzeyi, eğitim-öğretim görülen program, genel not ortalaması, lisede muhasebe dersini alma ve kariyer hedefi gibi çeşitli özellikler açısından muhasebe sınavına ilişkin kaygının farklılığı da araştırılmıştır. Sınavla ilgisiz düşünceler boyutu hariç gerginlik ve bedensel belirtiler boyutları için cinsiyet açısından anlamlı farklılığa rastlanmıştır. Sınavla ilgisiz düşünceler boyutu için cinsiyet bakımından anlamlı farklılık bulunmamıştır. Bu çerçevede kadın öğrencilerin erkek öğrencilere göre muhasebeye yönelik sınavlarda titreme, kasların gerginleşmesi, nefes almakta zorlanma gibi bedensel belirtileri daha fazla gösterdiği belirlenmiştir. Yine kadın öğrencilerin erkek öğrencilerden muhasebe yönelik sınavlarda daha fazla gerginlik hissettiği, kaygılandığı tespit edilmiştir. Benzer şekilde Malgwi (2004), Varıcı ve Bulut (2015), Franco ve Roach (2016) ile Coelho ve Nascimento (2020) tarafından yapılan çalışmalarda da kadın öğrencilerin erkek öğrencilerden daha yüksek kaygıya sahip olduğu bulunmuştur. Bu sonuçlar bu çalışmadan elde edilen bulguyu desteklemektedir. Kadınların erkeklerden daha duygusal olması beklenebileceğinden (Çarkıt ve Bacanlı, 2020; Yıldız vd., 2018), bu duygusallığın kadınlarda sınav kaygısı konusunda erkeklere nazaran daha fazla bedensel belirti gösterecek şekilde dışa vurması beklenebilir. Türkiye özelinde TÜİK (2022) verileri incelendiğinde 2020 yılı için en az bir eğitim düzeyini tamamlayan kadınların oranı %87.7 iken, erkeklerde bu oran %98.1 olmuştur. Yine TÜİK (2022) verilerine göre 2020 yılı için 25 ve daha yukarı yaşta olup en az üniversite mezunu olan kadınları oranı %19.9 olurken, erkeklerde bu oran %24.4 olmuştur. Bu istatistikler göstermektedir ki, Türkiye özelinde kadınlar erkeklere göre eğitimden yararlanma açısından daha dezavantajlı durumdadırlar. Bu dezavantajlı durumları, kadınları üniversitedeki eğitim hayatlarında derslerine ve eğitimlerine daha fazla önem vermelerine neden olmuş olabilir. Bu nedenle kadın öğrencilerin erkeklere göre daha fazla gerginlik yaşıyor, daha fazla bedensel belirti gösteriyor olabilirler.

Araştırmaya katılan öğrencilerin muhasebeye yönelik sınavlarda bedensel belirtiler göstermeleri, gerginlik yaşamaları ve sınavla ilgisiz düşüncelere sahip olmaları sınıf düzeylerine, eğitim-öğretim gördükleri programlara, genel not ortalamalarına, lisede muhasebe dersi almalarına ve kariyer hedeflerine göre anlamlı şekilde farklılaşmamıştır. Bu araştırma kapsamında sınıf düzeyi, eğitim-öğretim görülen program, genel not ortalaması, lisede muhasebe dersi alma ve kariyer hedefi açısından muhasebe sınavına ilişkin kaygının hiçbir boyutunda anlamlı bir değişikliğin ortaya çıkmadığı ifade edilebilir.

Bu araştırma muhasebe dersi almış önlisans öğrencileri ile sınırlıdır. İleride yapılacak çalışmalarda ticaret meslek lisesi öğrencilerinin muhasebe sınavına ilişkin kaygıları araştırılabilir. Ayrıca muhasebe sınavına ilişkin kaygının muhasebe mesleğini seçmeye etkisinin, muhasebeyle ilgili üniversite bölümlerini tercih etmeye etkisinin olup olmadığı da gelecekte yapılacak çalışmalarda incelenebilir. Bu çalışmada verilerin toplanmasında anket yöntemi kullanılmıştır. Gelecekte yapılacak çalışmalarda başka veri toplama teknikleri ile nitel araştırmalar yapılabilir. Muhasebe sınavına ilişkin kaygının araştırılmasında farklı sınav kaygısı ölçekleri kullanılabilir ya da yeni ölçekler geliştirilebilir. Ayrıca kadın öğrenciler de ortaya çıkan sınav kaygısının nedenleri derinlemesine araştırılabilir.

KAYNAKÇA

Akın, A., Demirci, İ. ve Arslan, S. (2012). Revize Edilmiş Sınav Kaygısı Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlilik Çalışması, *Eğitim Bilimleri ve Uygulama*, 11(21): 103-118.

- Arianpoor, A. and Khayoon, H.M. (2022), The Effect of Teaching Style and Academic Enthusiasm of Accounting and Auditing Students on Stress, Aggression, and Anxiety, *Journal of Facilities Management*, 20(5): 652-678.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2016). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (22. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Cassady, J. C. (2010). Text Anxiety Contemporary Theories and Implications for Learning, (Editör) Cassady, J. C.: *Anxiety in Schools the Causes, Consequences, and Solutions for Academic Anxieties* içinde (ss. 7-26) New York: Peter Lang.
- Cassady, J. C. and Johnson, R. E. (2002). Cognitive Test Anxiety and Academic Performance, *Contemporary Educational Psychology*, 27(2): 270–295.
- Coelho, W. E. and Nascimento, E. M. (2020). Anxiety in Accounting Graduate, *Revista de Contabilidade e Organizações*, 14: 1-15.
- Çarkıt, E. ve Bacanlı, F. (2020). Kariyer Olgunluğunda Cinsiyet Farklılıkları: Meta Analiz Çalışması, *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 48: 84-104.
- Çilek, A. ve Karavardar, A. (2021). Lisans Öğrencilerinin Muhasebe Derslerine Bakışı: Giresun Üniversitesi Uluslararası Ticaret ve Finansman Öğrencileri Üzerine Bir Araştırma, *Asya Studies-Academic Social Studies / Akademik Sosyal Araştırmalar*, 5(18): 317-331.
- Çokluk, Ö., Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik SPSS ve LISREL Uygulamaları*. (4. Baskı), Ankara: Pegem Akademi.
- Deffenbacher, J. L. (1986). Cognitive and Physiological Components of Test Anxiety in Real-Life Exams, *Cognitive Therapy and Research*, 10(6): 635-644.
- Dull, R. B., Schleifer, L. F. and McMillan, J. J. (2015). Achievement Goal Theory: The Relationship of Accounting Students' Goal Orientations with Self-efficacy, Anxiety, and Achievement, *Accounting Education*, 24(2): 152–174.
- Duman, H., Apak, İ., Yücenurşen, M. and Peker, A. A. (2015). Determining The Anxieties of Accounting Education Students: A Sample of Aksaray University, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 174: 1834 – 1840.
- Durmuş, B., Yurtkoru, E. S. ve Çinko, M. (2011). *Sosyal Bilimlerde SPSS'le Veri Analizi*. (4. Baskı), İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.
- Franco, A. and Roach, S. S. (2016). Do the Factors of Age and Gender Affect Accounting Anxiety? An Examination of ESL Students at an International University, *ASEAN Journal of Management & Innovation*, 3(2): 120 - 127.
- Gül, M. (2023). Muhasebe Eğitimi Alan Öğrencilerin Muhasebe Sınav Kaygılarının Analizi, *Mali Çözüm Dergisi*, 33(176): 417-432.
- Hodapp, V. and Benson, J. (1997). The Multidimensionality of Test Anxiety: A Test of Different Models, *Anxiety, Stress, and Coping*, 10(3): 219-244.
- Huberty, T. J. (2009). Test and Performance Anxiety, *Principal Leadership*, 10(1), 12-16.
- Karavardar, A. ve Paça, M. (2019). Muhasebe Dersine İlişkin Algı ve Kaygı: Giresun Üniversitesi İşletme Bölümü Öğrencileri Üzerinde Bir İnceleme, *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 10(1): 73-83.

- Kassim, M. A., Hanafi, S. B. and Hancock, D. R. (2008). Text Anxiety and Its Consequences on Academic Performance among University Students, (Editör) Columbus, A. M.: *Advances in Psychology Research, Volume 53* içinde (ss. 75-95) New York: Nova Science Publishers, Inc.
- Kayış, A. (2010). Güvenilirlik Analizi (Reliability Analysis), (Editör) Kalaycı, Ş.: *SPSS Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistik Teknikleri* içinde (5. Baskı, ss. 403-419) Ankara: Asil Yayın Dağıtım Ltd. Şti.
- Malgwi, C. A. (2004). Determinants of Accounting Anxiety in Business Students, *Journal of College Teaching and Learning*, 1(2): 81-94.
- Nsor-Ambala, R. (2020). Impact of Exam Type on Exam Scores, Anxiety, and Knowledge Retention in A Cost and Management Accounting Course, *Accounting Education*, 29(1): 32-56.
- Putwain, D. W. (2008). Deconstructing Test Anxiety, *Emotional and Behavioral Difficulties*, 13(2): 141-155.
- Sarason, I. G. (1986). Test Anxiety, Worry, and Cognitive Interference, (Editör) Schwarzer, R.: *Self-Related Cognitions in Anxiety and Motivation* içinde (ss. 19-33) Hillsdale: Lawrence Erlbaum Associates, Inc.
- Sarason, I. G. and Sarason, B. R. (1990). Text Anxiety, (Editör) Leitenberg, H.: *Handbook of Social and Evaluation Anxiety* içinde (ss. 475-496) New York: Springer Science+Business Media.
- Seçer, İ. (2017). *SPSS ve LISREL ile Pratik Veri Analizi Analiz ve Raporlaştırma*. (3. Baskı), Ankara: Anı Yayıncılık.
- TÜİK. (2022). *İstatistiklerle Kadın*, 2021. [Online] <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=İstatistiklerle-Kadin-2021-45635#:~:text=T%C3%9C%C4%B0K%20Kurumsal&text=Adrese%20Dayal%C4%B1%20N%C3%BCfus%20Kay%C4%B1t%20Sistemi,1'ini%20ise%20erkekler%20olu%C5%9Fturdu.>> [Erişim Tarihi: 26.06.2022].
- Varıcı, İ. ve Bulut, E. (2015). Muhasebe Dersine Yönelik Endişeler ve Tutumlar: Samsun Ondokuzmayıs Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Örneği, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 19(3): 293-314.
- Yıldız, A., Çiçek, İ. ve Şanlı, M. E. (2018). Sağlık Çalışanlarında Tükenmişliğin Belirleyicileri: Sigara ve Alkol Kullanımına Etkisinin İncelenmesi, *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(3): 126-132.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Fizyoterapi Programı Öğrencilerinin Teknolojik Cihaz Kullanımlarının Postürleri Üzerindeki Etkisi

Öğr. Gör. Muhammed Üsame TAŞ, Gümüşhane Üniversitesi, Şiran Dursun Keleş Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Gümüşhane, e-posta: usame.tas@gumushane.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5662-6737>

Öğr. Gör. Dr. Ahmet TAŞ, Gümüşhane Üniversitesi, Şiran Dursun Keleş Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Gümüşhane, e-posta: ahmettas@gumushane.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1444-6068>

Öz

Günümüzde yaygınlaşan teknoloji kullanımı sebebiyle insanların teknolojik cihazlar ve internette geçirdiği vaktin kontrolsüzlüğü postüral rahatsızlıklara neden olabilmektedir. Bu çalışmanın amacı; Fizyoterapi programında öğrenim gören öğrencilerin mobil teknoloji ve bilgisayar kullanım alışkanlıklarını incelemek ve postürlerini değerlendirmektir. Toplamda 85 öğrenci üzerinde uygulanan çalışmada bireylerin postürlerinin değerlendirilmesinde, New York Postür Analizi (NYPA) testi bir fizyoterapist tarafından yüz yüze olacak şekilde uygulanmıştır. Daha sonra gruplar arasındaki farklılıkları tespit etmek amacıyla SPSS programı kullanılmıştır. Analizler sonucunda katılımcıların postür durumlarının farklı seviyelerde olduğu bulunmuş ve postür puanlarına göre kadın katılımcılar lehine anlamlı bir farklılık elde edilmiştir. Bulunan sonuçların aile yapısı ve eğitimi, sosyal çevre ve sosyal medya bağımlılığı ile ilişkili olduğu söylenebilir. Gençlerde teknolojik cihaz kullanımının yol açacağı postür sorunlarının, ilerleyen yaşlarda ciddi sağlık problemlerine neden olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Teknoloji, Postür, Mobil Cihaz Kullanımı, Üniversite Öğrencileri.

Makale Gönderme Tarihi: 25.10.2023

Makale Kabul Tarihi: 08.12.2023

Önerilen Atıf:

Taş, M. Ü. ve Taş, A. (2023). Fizyoterapi Programı Öğrencilerinin Teknolojik Cihaz Kullanımlarının Postürleri Üzerindeki Etkisi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(12): 1577-1586.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2023, 6(12): 1577-1586. DOI:[10.26677/TR1010.2023.1332](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1332)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

The Impact of Technological Device Usage on the Posture of Physiotherapy Program Students

Lecturer Muhammed Üsâme TAŞ, Gümüşhane University, Şiran Dursun Keleş Health Services Vocational School, Gümüşhane, e-mail: usame.tas@gumushane.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5662-6737>

Dr. Ahmet TAŞ, Gümüşhane University, Şiran Dursun Keleş Health Services Vocational School, Gümüşhane, e-mail: ahmettas@gumushane.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1444-6068>

Abstract

Today, due to the increasing use of technology, the lack of control of the time spent by individuals on technological devices and the internet can cause postural disorders. The aim of this study; The aim of this program is to examine the mobile technology and computer usage habits of the students studying in the physiotherapy program and to evaluate their postures. In the study, which was applied on a total of 85 students, the New York Posture Analysis (NYPA) test was applied face-to-face by a physiotherapist in the evaluation of the postures of individuals. Then, SPSS program was used to determine the differences between the groups. As a result of the analysis, it was found that the posture status of the participants was at different levels, and a significant difference was obtained in favor of the female participants according to the posture scores. It can be said that the results found are related to family structure and education, social environment and social media addiction. It is thought that posture problems caused by the use of technological devices in young people will cause serious health problems in later ages.

Keywords: Technology, Posture, Mobile Device Use, University Students.

Received: 25.10.2023

Accepted: 08.12.2023

Suggested Citation:

Taş, M. Ü. and Taş, A. (2023). The Impact of Technological Device Usage on the Posture of Physiotherapy Program Students, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(12): 1577-1586.

GİRİŞ

Amerikan Ortopedik Cerrahlar Akademisi Postür Komitesi'nin tanımına göre postür, iskelet sisteminin denge ve düzeniyle vücudu deformasyonlardan koruma ve yaralanmaları önleme amacını taşıyan bir duruş biçimidir (Michener vd., 2003). Postürün tanımlanmasıyla birlikte istenilen postürün nitelikleri de açıklanmalıdır. Bu nedenle postür kavramını iyi ve kötü postür olacak şekilde incelemek, bu kavramın daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayacaktır. İyi postür, bir kişinin vücudunu minimum çaba ile maksimum verimliliği sürdürebildiği bir duruş şeklidir. İyi postür; kişinin fiziksel olarak dayanıklı olmasını, dengesini korumasını, ekleme binen stresi azaltmasını, iç organların düzgün çalışmasını, kişiyi yormamasını ve rahat hissettirmesini sağlar (Grimmer-Somers vd., 2008). Bunun yanı sıra kötü postür ise bireylerin kas-iskelet sistemine gereksiz yük bindiren, verimsiz bir duruş şeklidir. Kötü postürün oluşumunda birçok faktör etkili olabilir. Bu faktörler arasında; kas zayıflığı, kas kısalığı, kas-kuvvet dengesizlikleri, ağrı, yorgunluk, okul ve meslek kaynaklı stres, uzun süreli sabit pozisyonlar ve psikolojik etmenler yer almaktadır. Kötü postür; kas-iskelet sisteminin düzgün bir şekilde çalışmasını etkileyerek, zaman içerisinde sistemin dejenerasyonuna yol açabilmektedir (Otman vd., 2014).

Fiziksel olarak düşük efor gerektiren ancak uzun süre boyunca aynı pozisyonda kalmayı ve tekrarlayan hareketleri içeren aktiviteler, kas-iskelet sistemini olumsuz yönde etkileyebilir. Örnek olarak; servikal bölgeden başlayıp, aşağı doğru sırayla torakal, lumbal ve sakral bölgeyi meydana getiren vertebra, bir kişinin ayakta durmasını sağlayan fiziksel bir yapıdır. Vertebranın herhangi bir seviyesinde meydana gelen problemler, diğer bölgeleri de etkileyerek gerilim, sertlik ve ağrıya yol açabilmektedir. Bu durum; postürün bozulmasına, kemik ve kas gibi yapıların dejenerasyonuna ve hareket kabiliyetinin sınırlanmasına neden olabilmektedir. Sonuç olarak bireylerin, yaşam kalitesi ve iş verimliliğinde azalma meydana gelebilmektedir (Ersöz, 2023). Postürde meydana gelen değişiklikler; bireyin anatomisine, kültürel ve genetik faktörlere, beslenme alışkanlıklarına, ergenlik dönemindeki duygusal duruma, uyku düzenine, egzersiz alışkanlıklarına, yorgunluğa, yaşa, cinsiyete, ırka, ergonomik koşullara ve masa başı çalışma pozisyonlarına bağlı olarak farklılık gösterebilir. Bunun haricinde postürü etkileyen diğer faktörler, genetik veya sonradan gelişen postüral kifoz, hiperlordoz, skolyoz gibi problemleri içerebilir (Kendall vd., 2005). Bilgisayar başında uzun süre zaman geçirilmesi, telefon kullanırken servikal bölge fleksiyonunun aşırı artması, ergonomik olmayan masa ve sandalye kullanımı, verimli bir uykuya neden olan uygun yatak seçiminin olmaması, hareketsizlik ve ağır okul çantaları gibi faktörler, kötü postürü başlatan temel nedenlerdendir. Kötü postür nedeniyle vücut simetrisinin bozulması; kasları, kemikleri ve iç organları aşırı bir şekilde yorarak ciddi problemlere neden olmaktadır (Grimmer vd., 2002). Teknolojinin hızla yayılması ve dijital platformların kullanımının artması, insanların cep telefonu ve bilgisayar gibi cihazlarla daha fazla vakit geçirmesine neden olmuştur (Çelik ve Taş, 2021a). Bu şekilde insanlar iletişim kurma, eğlenme ve verimli zaman harcama gibi birtakım ihtiyaçlarını karşılayabilmektedirler (Çelik ve Taş, 2021b).

Teknolojik cihazların kullanımının yaygınlaşması ve insan nüfusunun artması, akıllı cihazların bireylerin hem psikolojik hem de fiziksel sağlık üzerinde olumsuz etkiler oluşturmasına yol açmaktadır. Akıllı cihazların kullanımı; postür bozuklukları, biyomekanik değişiklikler, ağrı ve propriyoseptif eksiklik gibi problemlere neden olabilmektedir (Jacobs vd., 2009). Bu problemlerin temel nedenleri; düzgün postürün olmaması, uzun süre boyunca omuzların aynı pozisyonda tutulması ve servikal bölgenin aşırı fleksiyonda olmasıdır. Bu cihazların kullanımı ayrıca, servikal vertebra üzerindeki yükü arttırarak kas-iskelet sisteminin çalışma mekanizmasını etkileyebilmektedir (Park vd., 2015). Bilgisayarlar ve akıllı telefonlar gibi elektronik cihazların uzun süreli kullanımı; baş önde duruşu, yuvarlak omuzlar veya kambur duruş gibi uygun olmayan postürleri tetikleyerek kas-iskelet sistemi problemlerine yol açabilmektedir

(Janwantanakul vd., 2012). Son araştırmalar, genç yetişkinlerin teknolojik cihazları kullanırken, postüral dengeyi olumsuz etkileyerek yürüyüş patolojisi gibi bir dizi aktiviteyi etkilediğini göstermektedir (Samaan vd., 2018). Üniversite öğrencilerinin %90'dan fazlasının teknolojik cihazları kullanırken servikal bölge fleksiyonu, omuzların protraksiyonda olması ve bileklerin nötralde olmayan bir pozisyonu benimsedikleri bildirilmiştir (Gold vd., 2012). Bu çalışmanın amacı; Fizyoterapi programında öğrenim gören öğrencilerin mobil teknoloji ve bilgisayar kullanım alışkanlıklarını incelemek ve postürlerini değerlendirmektir.

YÖNTEM

Bu çalışma bir değerlendirme araştırması olup Ekim 2023-Kasım 2023 tarihleri arasında, sağlık hizmetleri meslek yüksekokulunda bulunan sağlıklı bireylerle gerçekleştirildi. Çalışmaya, 2023-2024 öğretim yılında Gümüşhane Üniversitesi Şiran Dursun Keleş Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu Fizyoterapi programının 1. ve 2. sınıflarında öğrenim gören, yaşları 17 ile 24 arasında olan ve "Bilgilendirilmiş Gönüllü Onam Formu" ile çalışmaya katılmayı kabul eden 88 gönüllü öğrenci dahil edildi. Araştırma Helsinki Bildirgesi'ne uygun olarak yürütüldü. Her bir katılımcıya çalışma ile ilgili bilgi verildi ve gönüllü olarak katılmayı kabul eden tüm öğrencilerin yazılı onamları alındı. Çalışma Gümüşhane Üniversitesi Etik kurulunun 25.10.2023 tarih ve 2023/5 sayılı izni ile yapıldı. Çalışmaya; soruların cevaplanmasına ve değerlendirme yöntemlerinin uygulanmasına engel olabilecek herhangi bir fiziksel, kognitif ve kooperasyon problemine sahip olmayan, örgün eğitime devam eden ve çalışmaya katılmayı gönüllü olarak kabul eden öğrenciler dahil edildi. Çalışmaya; postür veya vücut farkındalığını etkileyebilecek kas-iskelet sistemi, nörolojik sistem, kardiyopulmoner sistem, metabolik sistem gibi problem veya hastalığı olan öğrenciler ise dahil edilmedi. Öğrencilerin 3'ü, verileri eksik/yanlış doldurması sebebiyle çalışmaya dahil edilmedi ve çalışma Fizyoterapi 1. Sınıf (n=44) ve Fizyoterapi 2. Sınıf (n=41) öğrencilerinden olmak üzere toplam 85 kişi (67 kadın, 18 erkek) ile gerçekleştirildi.

Bireylerin; ad-soyad, cinsiyet, sınıf, yaş, boy, kilo ve vücut kütle indeksleri demografik özellikler adı altında toplandı. Vücut kütle indeksi; kilogram cinsinden vücut ağırlığının, metre cinsinden boy uzunluğunun karesine oranı alınarak hesaplandı (WHO Expert Committee, 1995). Öğrencilerin bilgi iletişim teknolojilerinden hangilerini (cep telefonu, bilgisayar, tablet) ne kadar sürede (saat/gün) ve ne zamandır (yıl) kullandıkları sorgulandı. Bu bölüm bireylerin kendileri tarafından dolduruldu.

Çalışmaya katılan bireylerin postürlerinin değerlendirilmesinde, New York Postür Analizi (NYPA) kullanıldı ve test bir fizyoterapist tarafından yüz yüze olacak şekilde uygulandı. NYPA, anatomik pozisyondaki bir birey için çeşitli vücut segmentleri diziliminin uygun olup olmadığını değerlendiren nicel bir ölçektir (Fathi, 2016). Test ile vücudun 13 ayrı bölümü incelenir ve bireyin baş, boyun, omuz, sırt, bel, kalça ile ayak bileğinde meydana gelebilecek postür değişiklikleri görsellerden faydalanılarak puanlanır (İnal vd., 2008). NYPA ile bireylerin postürü, posterior ve lateralden değerlendirilir. Değerlendirilen kısımlar posterior; gövdeye göre başın pozisyonu, omuz seviyeleri, vertebranın düzgünlüğü, pelvisin düzgünlüğü, bacakların pozisyonu ve ayak tabanı basımı olmak üzere 6 bölümden oluşurken, lateralden ise başın pozisyonu, göğüs pozisyonu, sırt pozisyonu, sırt-baş pozisyonu, sırt-pelvis pozisyonu, gövde-pelvis pozisyonu ve bel bölgesi olmak üzere 7 bölümden oluşur (McRoberts vd., 2013). Gözlem sonucuna göre kişi düzgün postüre sahipse beş (5) puan, postürü orta derecede bozulmuşsa üç (3) puan ve ciddi bir bozulma varsa bir (1) puan verilir. Test sonucunda alınabilecek toplam puan 13 ile 65 arasında değişiklik göstermektedir. Bu test için geliştirilmiş standart değerlendirme kriterleri toplam puan ≥ 45 ise "çok iyi", 40-44 ise "iyi", 30-39 ise "orta", 20-29 ise "zayıf" ve ≤ 19 ise "kötü" olarak

belirlenmiştir. NYPA ilk olarak 1958’te yayınlanmış ve 1992 yılında Howley ve Franks tarafından modifiye edilmiştir (Howley ve Franks, 1986).

İstatistiksel Analiz

Çalışmanın istatistik analizinde SPSS programından yararlanıldı. Demografik bilgiler ve teknolojik alet kullanma verileri için tanımlayıcı istatistikler, gruplar arasındaki farklılıkları tespit etmek için bağımsız örneklem T-testi ve Anova testi kullanıldı. $p < 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

BULGULAR

Çalışmaya 67’si kadın ve 18’i erkek olmak üzere 85 birey katıldı. Katılımcılardan birinci sınıf olanlar 44 ve ikinci sınıf olanlar ise 41 kişidir. Katılımcıların yaş ortalaması 19,71 (min 17/maks 24) iken boy ortalaması 165,8 (min 150/maks 198) ve kilo ortalaması ise 61,96 (min 42/maks 120)’dir. Katılımcıların vücut kitle indeksi (VKİ) ortalamalarına bakıldığında ise 22,11 (min 15,05/maks 33,29) olarak tespit edildi (Tablo 1).

Tablo 1. Demografik Bilgiler

Değişkenler		N	Toplam
Cinsiyet	Kadın	67	85
	Erkek	18	
Sınıf	Birinci sınıf	44	85
	İkinci sınıf	41	
		Minimum-Maksimum	Ortalama
Yaş		17-24	19,71
Boy		150-198	165,8
Kilo		42-120	61,96
VKİ		15,05-33,29	22,11

N: Katılımcı sayısı, VKİ: Vücut Kitle İndeksi.

Bireylerin teknolojik cihaz kullanımı incelendiğinde tüm katılımcıların ortalama olarak 4,5 yıldır ve günde 2 saate yakın bilgisayar kullandıkları görülmektedir. Cep telefonu kullanımının ortalama 6,5 yıldır ve günde yaklaşık 6 saat olduğu belirlendi. Katılımcıların büyük bir çoğunluğunun tablet kullanmadığı görüldü ancak kullanan katılımcılar ele alındığında yaklaşık 1,5 yıl ve günde yarım saate yakın tablet kullandıkları tespit edildi (Tablo 2).

Tablo 2. Ortalama Teknoloji Kullanım Süreleri

Değişkenler	Günlük kullanım süresi (saat)	Kaç yıldır kullanıldığı
Bilgisayar	1,917	4,505
Telefon	5,929	6,505
Tablet	0,635	1,341

Katılımcıların vücut kütle indeksleri incelendiğinde ortalama olarak kadın katılımcıların 18,60 (min 15,05/maks 22,15) iken erkek katılımcıların 26,50 (min 19,72/maks 33,29) ve toplamda ise 45,10 puana sahip oldukları görüldü. Sınıf düzeyine göre VKİ incelemesinde ise birinci sınıf

öğrencilerinin 22,73 (min 15,05/maks 30,42), ikinci sınıf öğrencilerinin 25,25 (min 17,22/maks 33,29) ve toplamda 47,98 puana sahip oldukları görüldü (Tablo 3).

Tablo 3. Vücut Kütle İndeksleri Ortalamaları

Değişkenler		Minimum-Maksimum	Ortalama
Cinsiyet	Kadın	15,05-22,15	18,60
	Erkek	19,72-33,29	26,50
Toplam			45,10
Sınıf	Birinci sınıf	15,05-30,42	22,73
	İkinci sınıf	17,22-33,29	25,25
Toplam			47,98

Yapılan postür değerlendirmesine göre bazı katılımcıların postür puanlarının çok düşük olduğu görülse de genel itibariyle çoğunluğunun postür puanı orta veya iyi seviyede olduğu tespit edildi (Tablo 4). Vücut kütle indeksi skalasına göre yapılan değerlendirmede 20 puanın altı "zayıf"; 20-24,9 puan arası "normal"; 25-29,9 puan arası "hafif şişman"; 30-34,9 puan arası "şişman" ve 35-44,9 puan arası ise "sağlık açısından önemli" olarak belirtilmiştir (www.tr.wikipedia.org). Katılımcılardan vücut kütle indeksi skalasına göre 22 birey "zayıf" (min 15,05/maks 19,72); 47 birey "normal" (min 20,02/maks 24,83); 10 birey "hafif şişman" (min 25,45/maks 28,12) ve 6 birey ise "şişman" (min 30,42/maks 33,29) kategorisine dahil oldu. Katılımcılardan hiçbiri "sağlık açısından önemli" kategoriye dahil olmadı. Katılımcıların postür puanlarının cinsiyete göre ortalaması kadın bireylerde 40 iken (min 19/maks 61), erkek bireylerde ise 45 (min 28/maks 63)'tür. Katılımcıların postür puanlarının sınıfa göre ortalamasına bakıldığında ise birinci sınıf olanların 41 iken (min 19/maks 63), ikinci sınıf olanların ise 45 (min 28/maks 63) olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Değişkenlere Göre Postür Analizi Ortalamaları

Değişkenler		Minimum-Maksimum	Ortalama
Cinsiyet	Kadın	19-61	40
	Erkek	28-63	45
Sınıf	Birinci sınıf	19-63	41
	İkinci sınıf	28-63	45
		Minimum-Maksimum	Kişi sayısı
VKİ	Zayıf	15,05-19,72	22
	Normal	20,02-24,83	47
	Hafif Şişman	25,45-28,12	10
	Şişman	30,42-33,29	6
	Sağlık Açısından Önemli	-	-

VKİ: Vücut Kitle İndeksi.

Katılımcılar arasında grup bakımından farklılık olup olmadığını belirlemek amacıyla bağımsız örneklem T-testi ve Anova testi yapıldı. Elde edilen sonuçlarda postür puanlarını ortalamasına göre cinsiyetler arasında anlamlı bir farklılık bulundu ($p < 0,05$). Elde edilen t değerine bakıldığında kadın katılımcıların erkek katılımcılardan daha iyi bir postüre sahip olduğu söylenebilir. Sınıf düzeyine göre yapılan analizde ise gruplar arasında herhangi bir farklılık bulunmadı ($p > 0,05$). Değişken sayısı ikiden fazla olduğu için vücut kütle indeksi için Anova analizi uygulandı ve gruplar arasında bir farklılık bulunmadı. Farklılık bulunmadığı için detaylı Anova tablosuna ve Post-Hoc analizine gerek görülmedi ($p > 0,05$) (Tablo 5).

Tablo 5. Değişkenler Arası Postür Farklılıkları (T-Testi ve Anova)

Değişkenler		N	p	t / F
Cinsiyet	Kadın	67	0,026*	0,067
	Erkek	18		
Sınıf	Birinci sınıf	44	0,547	2,271
	İkinci sınıf	41		
VKİ	Zayıf	22	0,592	0,640
	Normal	47		
	Hafif Şişman	10		
	Şişman	6		
	Sağlık Açısından Önemli	-		

N: Katılımcı sayısı, VKİ: Vücut Kitle İndeksi, p: İstatistiksel anlamlılık düzeyi, F: Frekans.

Katılımcıların postür ve teknolojik cihaz kullanma süreleri arasındaki ilişki değerlendirildiğinde postür puanı düşük olan öğrencilerin günde en az 6 saat teknolojik cihaz (bilgisayar, akıllı telefon ve tablet) kullandıkları tespit edildi. Bu postür puanlarına bakıldığında kötü postüre sahip olan katılımcıların hemen hemen aynı süre teknolojik cihaz kullanmalarına rağmen kadınların erkeklere göre daha düşük postür puanına sahip oldukları belirlendi (Tablo 6).

Tablo 6. Değişkenler Arası Postür ve Teknolojik Cihaz Kullanım Süresi İlişkisi

Cinsiyet		Postür Puanı					Toplam	
Kadın	Günlük Teknolojik Cihaz Kullanımı	1	2	3	4	5		
		3 saat	0	2	3	12	2	19
4 saat		0	4	4	8	2	18	
5 saat		1	2	7	3	0	13	
6 saat		1	2	1	4	0	8	
7 saat		0	2	3	0	0	5	
8 saat		0	0	1	0	0	1	
9 saat		1	0	0	0	0	1	
10 saat		1	0	0	0	0	1	
11 saat		0	1	0	0	0	1	
Erkek	Günlük Teknolojik Cihaz Kullanımı	4 saat	0	0	1	1	1	3
5 saat		0	0	1	1	0	2	
6 saat		0	2	2	0	1	5	
7 saat		0	1	2	0	0	3	
8 saat		0	1	0	0	0	1	
9 saat		0	2	0	0	0	2	
10 saat		0	2	0	0	0	2	

Postür puanlaması: 1= kötü, 2=zayıf, 3=orta, 4=iyi, 5=çok iyi

TARTIŞMA, SONUÇ ve ÖNERİLER

Teknoloji gelişimine bağlı olarak insanların daha az hareket ettiği, fiziksel aktivitenin azaldığı, bununla birlikte kas iskelet sistemi bozukluklarının ortaya çıktığı bilinmektedir (Hakala vd., 2002). Bireylerin teknoloji kullanım alışkanlıklarını optimal düzeye indirmeleri, kendi sağlıklarını, sosyal gelişimlerini ve akademik performansını olumsuz yönde etkileyebilecek teknolojik cihaz kullanımıyla ilgili sorunların farkında olmaları gerekmektedir. Üniversite öğrencilerine yönelik yapılan bu çalışmada postür sağlığı konusunda daha duyarlı kişiler olması

beklenen Fizyoterapi programında öğrenim gören öğrenciler seçilmiş ve teknolojik cihazları kullanmaları ile postür durumlarının ilişkili olup olmadığı belirlenmeye çalışılmıştır.

Katılımcıların tamamı günde 8 saate yakın teknolojik cihaz kullandıklarını belirtmişlerdir. Cep telefonu kullanım sürelerinin uzaktan eğitim derslerine erişmek amacıyla olduğu düşünülmektedir. Vücut kütle indeksleri ele alındığında çoğunluğunun “normal” düzeye sahip olduğu görülmüştür. Vücut kitle indeksi “normal” seviyede olan katılımcıların büyük bir kısmının postür puanlarının da “orta” veya “iyi” seviyede olduğu görülmüştür. Hiçbir katılımcının “sağlık açısından önemli” kategorisinde yer almadığı görülmüştür. Gruplar arasında farklılık incelendiğinde sadece cinsiyet değişkeni bakımından farklılık görülmüş ve kadın katılımcıların daha iyi bir postüre sahip olduğu bulunmuştur. Sonucun böyle olmasında kadın katılımcıların sayısının daha fazla olması etkili olmuş olabilir. Ayrıca postürü kötü durumda olan kadın ve erkek katılımcıların ortak özelliği günde en az 6 saat teknolojik cihaz kullanmaları olduğu düşünülmektedir.

Benzer çalışmalarda ise çocuklarda, tablet öncelikli olmak üzere teknolojik cihazların ve internetin yaygın kullanıldığı (Özdinçler vd., 2019), işçilerde ergonomi eğitiminin postür üzerinde etkili olduğu (Aslan ve Atıcı, 2023), akıllı telefon bağımlılığının postür üzerinde etkili olmadığı (Yıldırım Şahan vd., 2021), üniversite öğrencilerinin yaptıkları aktivitelerin kognitif performanslarını ve postürlerini etkilediği (Şahin, 2023), özel okullarda öğrenim gören öğrencilerin fiziksel uygunluğunun ve postür gelişiminin devlet okullarında öğrenim gören öğrencilerden daha iyi olduğu (Kantara, 2016) sonuçları bulunmuştur. Ayrıca literatürde benzer konularda çalışma sayısının az olduğu tespit edilmiştir.

Teknolojik cihaz bağımlılığının fiziksel özelliklere olumsuz etkileri olduğu bilinmektedir. Birçok araştırmada vücudun farklı kısımlarında patolojik durumlara, postüral bozukluğa, ağrıya zemin hazırladığı ve fiziksel aktiviteyi negatif yönde etkilediği tespit edilmiştir (Yılmaz, 2020). Teknolojik cihaz kullanımının erken yaşlarda başlaması fiziksel aktivite kısıtlılığı ve postüral bozukluklara katkıda bulunabilir. Akıllı telefon kullanıcılarının sayısının önemli ölçüde arttığı ve kas iskelet sistemi ile ağrı düzeyinde artışa yol açan uzun süreli akıllı telefon kullanımının postüral bozuklukları da beraberinde getirdiği belirtilmektedir (Eitivipart vd., 2018). Postür ve postür analizi ile ilgili yapılacak çalışmalar, teknolojik cihazların doğru bir şekilde kullanılmasının farkındalığını oluşturacaktır. Genç bireylerde postür analiziyle ilgili yapılacak olan çalışmalar, onların duruş bozukluklarını kontrol etmeleri için faydalı olacaktır.

Çalışmanın sadece üniversite öğrencilerine yapılmış olması ve belirli bir yaş grubunun verilerinin elde edilmesi sınırlılıkları arasındadır.

KAYNAKÇA

Aslan, İ. H. ve Atıcı, E. (2023). Yük Taşıyan İşçilerde Ergonomi Eğitiminin Vücut Farkındalığı, Postür ve Yaşam Kalitesi Üzerine Etkileri, *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 12(3): 1213-1220.

Çelik, K. ve Taş, A. (2021a). Investigation of factors affecting consumer behaviors before purchase: A research on instagram shoppers, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 13(4): 3821-3834.

Çelik, K. ve Taş, A. (2021b). E-Ticarette Mobil Alışveriş Uygulamalarını Kullanmaya Devam Etme Niyetinin Araştırılması: Genişletilmiş Teknoloji Kabul Modeli, *Third Sector Social Economic Review*, 56(3): 1997-2019.

Eitivipart, A. C., Viriyarajanakul, S. and Redhead, L. (2018). Musculoskeletal disorder and pain associated with smartphone use: A systematic review of biomechanical evidence, *Hong Kong Physiotherapy Journal*, 38(02): 77-90.

Ersöz, E. T. (2023). *Masa başı çalışanlarında postür egzersizlerinin ağrı ve yaşam kalitesine etkisi*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul.

Fathi, A. (2016). Prevalence Rate of Postural Damages, Disorders and Anomalies Among Computer Users, *Physical Treatments-Specific Physical Therapy Journal*, 6(1): 59-65.

Gold, J. E., Driban, J. B., Thomas, N., Chakravarty, T., Channell, V. and Komaroff, E. (2012). Postures, typing strategies, and gender differences in mobile device usage: An observational study, *Applied Ergonomics*, 43(2): 408-412.

Grimmer, K., Dansie, B., Milanese, S., Pirunsan, U. and Trott, P. (2002). Adolescent standing postural response to backpack loads: a randomised controlled experimental study, *BMC Musculoskeletal Disorders*, 3: 1-10.

Grimmer-Somers, K., Milanese, S. and Louw, Q. (2008). Measurement of cervical posture in the sagittal plane, *J Manipulative Physiol Ther*, 31(7): 509-517.

Hakala, P., Rimpelä, A., Salminen, J.J., Virtanen, S.M. and Rimpelä, M. (2002). Back, neck, and shoulder pain in Finnish adolescents: national cross-sectional surveys, *British Medical Journal*, 325(7367):743-746.

Howley, E. T. and Franks, B. D. (1986). *Health/Fitness Instructor's Handbook*, Champaign: Human Kinetics Publishers.

https://tr.wikipedia.org/wiki/V%C3%BCcut_kitle_indeksi [Erişim Tarihi: 26.10.2023].

İnal, S., Kaya, B., Kirandı, Ö., Orhun, B., Güngördü, O., Keser, A. and Donuk, B. (2008). Health Promotion of Children with Mental Challenges Via Sports and Physical Activity, *The 50th Ichper-Sd Anniversary World Congress In* (pp. 9-12) Kanoya, Kagoshima, Japan.

Jacobs, K., Hudak, S. and McGiffert, J. (2009). Computer-related posture and musculoskeletal discomfort in middle school students, *Work*, 32(3): 275-283.

Janwantanakul, P., Sitthipornvorakul, E. and Paksaichol, A. (2012). Risk factors for the onset of nonspecific low back pain in office workers: a systematic review of prospective cohort studies, *Journal of Manipulative and Physiological Therapeutics*, 35(7): 568-577.

Kantara, S. (2016). *İlkokullarda Öğretim Gören 4. ve 5. Sınıf Öğrencilerde Fiziksel Uygunluk, Postür ve Yaşam Kalitesinin Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa.

Kendall, F. P., McCreary, E. K., Provance, P. G., Rodgers, M. M. and Romani, W. A. (2005). *Muscles: testing and function with posture and pain. (Vol. 5, pp. 1-100)*, Baltimore, MD: Lippincott Williams & Wilkins.

McRoberts, L. B., Cloud, R. M. and Black, C. M. (2013). Evaluation of the New York posture rating chart for assessing changes in postural alignment in a garment study, *Clothing and Textiles Research Journal*, 31(2): 81-96.

Michener, L. A., McClure, P. W. and Karduna, A. R. (2003). Anatomical and biomechanical mechanisms of subacromial impingement syndrome, *Clinical Biomechanics*, 18(5): 369-379.

Otman, A. S., Demirel, H. ve Sade, A. (2014). *Tedavi Hareketlerinde Temel Değerlendirme Prensipleri*, Ankara: Pelikan Yayıncılık.

Özdiñler, A. R., Rezaei, D. A., Abanoz, E. Ş., Canan, A. T. A. Y., Keleş, Y. A., Tahran, Ö. ve Körođlu, F. (2019). Okul çağındaki çocuklarda teknoloji bağımlılığının postür ve vücut farkındalığı üzerine etkisi, *Bağımlılık Dergisi*, 20(4): 185-196.

Park, J., Kim, J., Kim, J., Kim, K., Kim, N., Choi, I. and Yim, J. (2015). The effects of heavy smartphone use on the cervical angle, pain threshold of neck muscles and depression, *Advanced Science and Technology Letters*, 91(3): 12-17.

Samaan, M. N., Elnegmy, E. H., Elnahas, A. M. and Hendawy, A. (2018). Effect of prolonged smartphone use on cervical spine and hand grip strength in adolescence, *Int J Multidiscip Res Dev*, 5(9): 49-53.

Şahin, M. C. (2023). *Video oyunu oynayan, sporcu ve müzisyen üniversite öğrencilerinin kognitif fonksiyon ve boyun-omuz postür değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.

WHO Expert Committee. (1995). Physical status: the use and interpretation of anthropometry, *World Health Organ Tech Rep Ser.*, 854: 312-344.

Yıldırım Şahan, T., Oral, M. A., Bezgin, S. ve Demirci, C. (2021). Akıllı Telefon Bağımlılığı Olan ve Olmayan Genç Erişkinlerde Postür, Üst Ekstremitte Fonksiyonelliği, Beden Kitle İndeksi, Boyun Ağrısı ve Uyku Sürelerinin Karşılaştırılması, *Türkiye Klinikleri Journal of Health Sciences*, 6(1).

Yılmaz, S. (2020). *Evaluation of the effects of smartphone use on posture, pain, function and quality of life in young adults*, Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi, İstanbul.

ARAŞTIRMA MAKALESİ

İntihar Girişimi Olan Adli Olguların Psikiyatrik Açından İncelenmesi

Dr. Şeyda ÖZTUNA, Balıkesir Atatürk Şehir Hastanesi, Balıkesir, e-posta:

seydaoztuna@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0899-1377>

Dr. Cihangir IŞIK, Balıkesir Atatürk Şehir Hastanesi, Adli Tıp Bölümü, Balıkesir, e-posta:

dr.cihangirisik@yahoo.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8223-5457>

Öz

Çalışmada intihar girişimi olan bireylerin genel bir tablosunun çıkarılması ve intihar orjinli ölüm nedenlerinin risk faktörlerinin değerlendirilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca intihar girişiminin kökenlerindeki ruh sağlığı problemlerinin önemli bir toplumsal sorun olması nedeniyle çalışma psikiyatrik bir bakış açısı ile incelenmiştir. 01.11.2021-31.07.2022 tarihleri arasında Balıkesir Atatürk Şehir Hastanesi Adli Tıp Polikliniği'ne intihar girişimi ile gelen/getirilen ve adli raporları düzenlenen bireylerin verileri retrospektif olarak incelenmiştir. Çalışmaya dahil edilen 108 olgunun verileri SPSS V23 ile analiz edilmiştir. Araştırmaya dahil edilen olguların yaş ortalamasınının 23,26; 47'sinin erkek, 61'inin kadın; 39'unun evli ve 69'unun bekar olduğu saptanmıştır. İntihar girişiminde kullanılan ksenobiyotik maddeler olguların 20'sinde toksik dozda olduğu; 87'sinin intihar eylemi için medikal ilaçları kullandığı; intihar girişimine çoğunlukla bireysel faktörlerin sebep olduğunun iddia edildiği; 92'sinin intihar girişim öyküsünün bulunmadığı tespit edilmiştir. Toplumun intihar eylemine etkisi olabilecek konular hakkında bilgilendirilmesi, topluma psikolojik destek alınabilecek kaynakların tanıtılması ve intiharın sonuçlarına yönelik farkındalıkların artırılması önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Adli Olgu, İntihar Girişimi, Psikiyatri, Risk Faktörü, Önleyici Tedbir.

Makale Gönderme Tarihi: 08.10.2023

Makale Kabul Tarihi: 07.12.2023

Önerilen Atıf:

Öztuna, Ş. ve Işık, C. (2023). İntihar Girişimi Olan Adli Olguların Psikiyatrik Açından İncelenmesi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(12): 1587-1597.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2023, 6(12): 1587-1597. DOI:[10.26677/TR1010.2023.1333](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1333)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

Psychiatric Examination of Forensic Cases with Suicide Attempts

Dr. Şeyda ÖZTUNA, Balıkesir Atatürk City Hospital, Balıkesir, e-mail: seydaosztuna@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-0899-1377>

Dr. Cihangir IŞIK, Balıkesir Atatürk City Hospital, Department of Forensic Medicine, Balıkesir, e-mail: dr.cihangirisik@yahoo.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8223-5457>

Abstract

The aim of the study was to obtain a general picture of individuals who attempted suicide and to evaluate the risk factors of suicide-related causes of death. In addition, the study was examined from a psychiatric perspective since the mental health problems at the origins of suicide attempts are an important social problem. The data of individuals who came to Balıkesir Atatürk City Hospital Forensic Medicine Polyclinic with a suicide attempt between 01.11.2021-31.07.2022 and whose forensic reports were prepared were examined retrospectively. The data of 108 cases included in the study were analyzed with SPSS V23. The average age of the cases included in the study is 23.26; 47 of them were men, 61 were women; It was determined that 39 of them were married and 69 were single. The xenobiotic substances used in suicide attempts were found to be in toxic doses in 20 of the cases; 87 of them used medical drugs for suicide; It is claimed that suicide attempts are mostly caused by individual factors; It was determined that 92 of them had no history of suicide attempts. It is recommended to inform the society about the issues that may affect the act of suicide, to introduce the resources that can provide psychological support to the society, and to raise awareness about the consequences of suicide.

Keywords: Forensic Case, Suicide Attempt, Psychiatry, Risk Factor, Preventive Measure.

Received: 08.10.2023

Accepted: 07.12.2023

Suggested Citation:

Öztuna, Ş. and Işık, C. (2023). Psychiatric Examination of Forensic Cases with Suicide Attempts, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(12): 1587-1597.

GİRİŞ

Bireyin çoğunlukla dış faktörlerden kaynaklanan istemli, ihmal ya da dikkatsizlik sonucunda fiziksel veya ruhsal sağlığının bozulmasına, ölümüne sebep olabilen ani ya da şüpheli ölüm, trafik kazası, ateşli silah ve her türlü alet yaralanması, elektrik çarpması, yanık, darp, işkence, düşme, istismar, zehirlenmeler, intihar girişimleri gibi durumlar adli vaka olarak değerlendirilir (Demirdöken ve Karbuş, 2023).

İntihar girişimi ya da ölümcül olmayan intihar eylemi, bireyin ölümle sonuçlanmayan bir biçimde kendi yaşamını sonlandırma ümidiyle birlikte kendine zarar vermesi olarak ifade edilmektedir (Turecki ve Brent, 2016). Çalışmalar özellikle adolesan ve genç yetişkin grubunda intihar eyleminin önemli ölüm sebeplerinden olduğunu belirtmektedir (Bridge vd., 2014; Haegerich vd., 2014).

Ruhsal (depresyon, bipolar bozukluk, şizofreni, kişilik bozuklukları, anksiyete bozuklukları) ve fiziksel rahatsızlıklar, alkol madde bağımlılığı, stres, partner sorunları ve zorbalık intihar eylemi için risk faktörleri arasında belirtilmektedir (Richa vd., 2014; Bottino vd., 2015; Dodds, 2017). Ayrıca intihar girişim öyküsü olanların gelecekteki intihar girişimleri bakımından da yüksek riskli oldukları belirtilmektedir (Sampoornam, 2020). İntihar girişimleri yaralanmalara ve uzun süreli sakatlıklara sebep olduğu rapor edilmiştir (Yavuz, 2023).

İntiharın etyolojik, psikolojik, epidemiyolojik, biyolojik, antropolojik ve sosyolojik olarak farklı boyutlar ile değerlendirilmesi gerekmektedir (Bolat, 2022). Çünkü çalışmalar değerlendirildiğinde intihar eylemlerinin yaş (Ocakoglu vd., 2023), cinsiyet, coğrafik bölgeler ve sosyopolitik şartlara göre farklılık gösterebileceği görülmektedir (Turecki ve Brent, 2016). Dolayısıyla problemin çözümü için çok boyutlu düşünülmesinin ve çözümlerin tüm boyutları kapsamasının yarar sağlayacağı söylenebilir. Bu çalışma intihar girişimi olan olguların intihar davranışını anlamak, intihar eylemine risk olabilecek faktörleri değerlendirmek ve önleyici faaliyetlerin belirlenebilmesi amacıyla yapılmıştır ve ortaya çıkan veriler psikiyatri temelinde yorumlanmıştır.

GEREÇ ve YÖNTEM

Çalışma intihar girişimi olan olguların intihar eylemine yönelik risk faktörlerinin ve koruyucu önlemlerin belirlenebilmesi amacıyla hastane sisteminde var olan tıbbi bilgilerle verileri toplayarak alana katkı sağlayabilmesi için retrospektif tanımlayıcı olarak planlanmıştır. Bu hususta evrenimizi 01 Kasım 2021-31 Temmuz 2022 tarihleri arasında Balıkesir Atatürk Şehir Hastanesi Adli Tıp Polikliniği'ne intihar girişimi ile gelen/getirilen ve adli raporları düzenlenen bireyler arasından ksenobiyotik ile intihar girişimi olan 108 olgu oluşturmuştur. Veriler olguların tıbbi dosyalarındaki kayıtlardan elde edilmiştir ve SPSS V23 ile değerlendirilmiştir. Veriler işlerken olguların adı, soyadı ve kimlik numaraları gibi özel bilgileri gizli tutulmuştur.

Etik Kurul Beyanı

Gerekli etik kurul ve İl Sağlık Müdürlüğü izni (Sayı: E-30041352-514.19.99-218147375 Tarih: 03.07.2023; Sayı: E-51829602-604.01.02-225564143 Tarih: 28.09.2023) alınmıştır.

BULGULAR

Yapılan araştırmada 01.11.2021-31.07.2022 tarihleri arasında ilaç, tarım ilacı, kostik madde ve ksenobiyotikleri kullanarak intihar girişiminde bulunan toplam 108 olgu değerlendirmeye alınmıştır. Olguların 47'si erkek, 61'i kadın; 39'u evli, 69'u bekar; yaş ortalaması 23,26; en düşük yaş 13, en yüksek yaş 57 olarak saptanmıştır. Erkeklerin yaş ortalamasının 22,84; en düşük yaşın 13, en yüksek yaşın 56 olduğu bulunmuştur. Kadınların yaş ortalamasının 23,58; en düşük yaşın 14, en yüksek yaşın ise 57 olduğu tespit edilmiştir.

İntihar girişiminde bulunan olguların kullandıkları ilaçların toksik dozda olup olmadığı değerlendirildiğinde (kan alkol düzeyinin 250mg/dl ve üzerinde olması toksik doz olarak kabul edilmiştir), olguların 20'si toksik dozda ilaç aldıkları, 70'inin toksik dozda almadığı, 18'inin ise aldığı maddenin miktarını bilmediği saptanmıştır. Erkek olguların 8'inde alınan ilacın toksik dozda olduğu, 26'sında toksik dozda olmadığı, 12'sinde ise alınan maddenin miktarının bilinmediği bulunmuştur. Kadın olguların 12'sinde alınan ilacın toksik dozda olduğu, 44'ünde toksik dozda olmadığı, 6'sında ise alınan maddenin miktarının bilinmediği tespit edilmiştir.

Olguların 16'sının daha önce intihar girişiminde buldukları ve bu olguların da 9'unun kadın, 7'sinin erkek olduğu saptanmıştır. Çalışmaya dahil edilen olguların 92'sinin daha önce intihar girişiminde bulunmadığı tespit edilmiştir.

Olguların intihar girişiminde rolü olduğunu iddia ettikleri nedenler bireysel (ekonomik sorun, depresif duygudurum, bipolar bozukluk, şizofreni, madde ve/veya alkol bağımlılığı ve kaygı), ilişkisel (şiddet öyküsü) ve çevresel (akran zorbalığı) faktörler olarak 3 grupta toplanmıştır. Bireysel faktörler incelendiğinde olguların 13'ü ekonomik sorunlar, 24'ü depresif duygudurum, 5'i bipolar bozukluk, 2'si şizofreni, 4'ü madde ve/veya alkol bağımlılığı ve 36'sı kaygı nedeniyle intihar ettiklerini ifade ettiği bulunmuştur. İlişkisel faktörler değerlendirildiğinde 13 olgunun şiddet öyküsünü intihar girişim nedeni olarak belirttiği saptanmıştır. Çevresel faktörler değerlendirildiğinde ise 11 olgunun akran zorbalığına maruz kaldığı ve sebeple intihar girişiminde bulunduğunu söylediği tespit edilmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. İntihar Girişiminde Bulunan Olguların İntihar Girişiminde Rolü Olduğunu İddia Ettikleri Nedenler

İntihar Girişiminde Rolü Olduğu İddia Edilen Nedenler		Olgu Sayısı
Bireysel Faktörler	Ekonomik Sorunlar	13
	Depresif Duygudurum	24
	Bipolar Bozukluk	5
	Şizofreni	2
	Madde ve/veya Alkol Bağımlılığı	4
	Kaygı	36
İlişkisel Faktörler	Şiddet Öyküsü	13
Çevresel Faktörler	Akran Zorbalığı	11

Olguların intihar girişiminde rolü olduğunu iddia ettikleri nedenlerin cinsiyet ve medeni durumlara göre dağılımı incelendiğinde 39'unun evli, 69'unun bekar olduğu saptanmıştır. Evli erkek olguların sayısının 17 olduğu ve bu 17 olgudan da 7'sinin intihar girişiminde rolü olan nedeni ekonomik sorun, 1'inin şiddet, 2'sinin depresif duygudurum; 3'ünün madde ve/veya alkol bağımlılığı ve 4'ünün kaygı yaşama olarak açıkladığı saptanmıştır (Tablo 2).

Evli kadın olguların sayısının 22 olduğu ve bu olgulardan 3'ünün intihar girişiminde rolü olan nedeni ekonomik sorun, 4'ünün şiddet, 8'inin depresif duygudurum, 3'ünün bipolar bozukluk, 1'inin akran zorbalığına maruz kalma ve 3'ünün kaygı yaşama olarak açıkladığı bulunmuştur (Tablo 2).

Bekar erkek olguların sayısının 29 olduğu ve bu olgulardan 2'sinin intihar girişiminde rolü olan sebebi şiddet öyküsü, 3'ünün depresif duygu durum, 2'sinin bipolar bozukluk, 2'sinin şizofreni, 1'inin madde ve/veya alkol bağımlılığı, 1'inin akran zorbalığı ve 18'inin kaygı hissetmeleri olarak açıkladığı tespit edilmiştir (Tablo 2).

Bekar kadın olguların sayısının 40 olduğu ve bu olgulardan 3'ünün intihar girişiminde rolü olan nedeni ekonomik sorun, 6'sının şiddet, 11'inin depresif duygu durum, 9'unun akran zorbalığı ve 11'inin kaygı hissetmeleri olarak açıkladığı saptanmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Olguların İntihar Girişiminde Rolü Olduğunu İddia Ettikleri Nedenlerin Cinsiyet ve Medeni Durumlara Göre Dağılımı

İntihar Girişiminde Rolü Olduğu İddia Edilen Nedenler	Medeni Durum			
	Evli (39)		Bekar (69)	
	Erkek (17)	Kadın (22)	Erkek (29)	Kadın (40)
Ekonomik Sorunlar	7	3	0	3
Depresif Duygu Durum	2	8	3	11
Bipolar Bozukluk	0	3	2	0
Şizofreni	0	0	2	0
Madde ve/veya Alkol Bağımlılığı	3	0	1	0
Kaygı	4	3	18	11
Şiddet Öyküsü	1	4	2	6
Akran Zorbalığı	0	1	1	9

Olguların intihar girişiminde rolü olduğunu iddia ettikleri nedenler yaş ortalamaları ile değerlendirildiğinde; ekonomik sorunları olduğunu iddia edenlerin yaş ortalaması 35,30; şiddet öyküsü olgularının 21,46; depresif duygu durum tanısı olanların ve bu durumla baş edemediklerini ifade edenlerin 26,47; bipolar bozukluk tanısı olanların ve bu durumla baş edemediklerini ifade edenlerin 32,8; şizofreni tanısına sahip olguların ve bu durumla baş edemediklerini ifade edenlerin 25,5; madde ve/veya alkol bağımlılığı olanların ve bu durumla baş edemediklerini ifade edenlerin 27,5; akran zorbalığı yaşayanların 17,81 ve hissettikleri kaygıdan dolayı intihar girişiminde bulduklarını iddia eden olguların ise 17,47 olduğu saptanmıştır (Tablo 3).

Olguların intihar amaçlı kullandıkları ksenobiyotiklerin türü ile yaş ortalamaları değerlendirildiğinde 87 olgunun medikal ilaçlar, 8'inin tarım ilacı, 2'sinin etanol ve 11'nin ise kostik madde kullandıkları saptanmıştır. Medikal ilaç kullanan intihar girişiminde bulunan olguların yaş ortalaması 22,78; tarım ilacı kullananların 37,87; etanol kullanan olguların 20 ve kostik madde kullananların 17,09 olduğu bulunmuştur (Tablo 4).

Tablo 3. Olguların İntihar Girişiminde Rolü Olduğunu İddia Ettikleri Nedenlerin Yaş Ortalamaları ile Değerlendirilmesi

İntihar Girişiminde Rolü Olduğu İddia Edilen Nedenler	Yaş Ortalaması
Ekonomik Sorunlar	35,30
Depresif Duygu Durum	26,04
Bipolar Bozukluk	32,80
Şizofreni	25,50
Madde ve/veya alkol Bağımlılığı	27,50
Kaygı	17,47
Şiddet Öyküsü	21,46
Akran Zorbalığı	17,81

Tablo 4. Olguların İntihar Amaçlı Kullandıkları Ksenobiyotiklerin Türü ile Yaş Ortalamalarının Değerlendirilmesi

Kullanılan Ksenobiyotik	Yaş Ortalaması	Olgu Sayısı
Medikal İlaç	22,78	87
Tarım İlacı	37,87	8
Etanol	20	2
Kostik Madde	17,09	11

TARTIŞMA ve YORUM

İntihar genetik, klinik ve nörobiyolojik risk faktörlerini kapsayan çok etkenli bir durumdur ve dünyada ölüm sebepleri arasında yaygın olarak yer almaktadır (Ducasse vd., 2015; Pandey, 2015). İntihar girişimlerinin tamamlanmış intiharlardan 10-20 kat daha fazla olduğu düşünülmektedir (Brundin, 2015). Dolayısıyla intihar girişiminde etkisi olabilecek faktörler ve koruyucu önlemlerin biyopsikososyal yaklaşım temelli değerlendirilmesinin gerekli olduğunu düşünmekteyiz.

İntihar Girişiminde Bulunan Olguların Yaş, Cinsiyet ve Medeni Durumlarının İncelenmesi

İntihar girişimi olan 87 katılımcının olduğu bir çalışmada olguların 59'unun kadın 28'inin erkek; 18-46 yaş aralığında ve yaş ortalamalarının 27.94±5.37 olduğu bulunmuştur (Ayhan vd., 2019). Farklı bir çalışmada intihar girişiminde bulunan bekarların sayısının evli olanlara göre daha fazla olduğu saptanmıştır (Lee vd., 2010). Ayrıca erkeklerde kadınlardan daha fazla intihar düşünceleri olduğu belirtilmektedir (Yıldız, 2020).

Çalışmada olguların %57,4'ünün kadın olduğunun saptanması kadınlara çocukluk döneminden itibaren toplum içinde atfedilen rol ve sorumlulukların, beklentilerin, kadınların yaşadıkları travmatik olayları ifade etmede zorlanmalarının ve problemleri içselleştirmelerinin etkisi olarak düşünülebilir.

Araştırmada olguların %69'unun bekar olduğu tespit edilmiştir. Bu durum bekar olguların sosyal işlevselliklerinin azalmış olabileceği şeklinde ifade edilebilir.

Çalışmada olguların yaşının en düşük 13, en yüksek 57 ve yaş ortalamasının 23,26 olduğu belirlenmiştir. Bu durum olguların ergenlik ve yetişkinlik döneminde sosyal destek gereksinimlerini tamamlamamaları olarak açıklanabilir.

İntihar Girişiminde Bulunan Olguların Kullandıkları İlacın Toksik Dozda Olup Olmadığının Değerlendirilmesi

Yapılan bir çalışmada tamamlanmış intiharda en sık ası, intihar girişimlerinde ise en sık ilaçların tercih edildiği ifade edilmiştir (Pajonk vd., 2002).

Çalışmada erkek olguların %56,5'inde ilacın toksik dozda olmadığı; kadın olguların ise %71'inde ilacın toksik dozda olmadığı tespit edilmiştir. Bu durum intihar girişimlerinin genellikle sosyal destek beklentisi ve mutsuzluğu paylaşma isteği olarak düşünülebilir.

İntihar Girişiminde Bulunan Olguların Daha Önce İntihar Girişiminde Bulunup Bulunmadıklarının Değerlendirilmesi

Daha önce intihar girişiminde bulunmuş veya tamamlanmış intihar olgusunu bilenlerin intihar ile ilgili olumlu düşüncelerinin olduğu belirtilmektedir (Stack ve Kposowa, 2008; Kleiman, 2015). Bazı çalışmalarda da intihar girişim öyküsü olan bireylerin intihar eylemi için risk faktörü olabileceği bulunmuştur (Dieserud vd., 2000; Joiner vd., 2000). Yapılan bir çalışmada da intihar girişimi olan olguların 49'unun intihar girişim öyküsü olduğu ifade edilmiştir (Şevik vd., 2012).

Çalışmaya dahil edilen olguların 16'sının daha önce intihar girişiminde bulunduğu, 92'sinin intihar girişiminde bulunmadığı tespit edilmiştir. İntihar girişim öyküsü olanlarda öfke kontrolsüzlüğü olduğu ve yetersiz baş etme mekanizmalarına sahip oldukları, duygu ve düşüncelerini aktaramadıkları, sosyal destek arayışı, çevreleri tarafından onaylanma isteği ve yeterli psikolojik destek alamamaları olarak düşünülebilir.

İntihar Girişiminde Bulunan Olguların İntihar Girişiminde Rolü Olduğunu İddia Ettikleri Nedenler

Dünyada intihar girişim sıklığı artmaktadır ve intihar eyleminin etyolojik faktörleri ile ilgili çalışmalar devam etmektedir (Brundin, 2015). Dürtü ve öfke kontrolsüzlüğü, umutsuzluk, kalıtsal ve nörobiyolojik farklılıklar (McGuffin vd., 2010; Perroud vd., 2011), fiziksel rahatsızlıklar (Szkandera vd., 2013), şizofreni, bipolar bozukluk ve depresyon gibi ruhsal bozuklukların (Chesney vd., 2014; Aydın vd., 2016; Giynas vd., 2017; Gündüz vd., 2018) intihar eyleminde rol oynayabileceği düşünülmektedir. Ayrıca alkol kullanım bozukluğunun intihar girişiminde risk faktörü olduğunu belirten çalışmalar bulunmaktadır (Lasota vd., 2020; Paulus vd., 2020).

Çalışmada olguların intihar girişiminde rolü olduğunu iddia ettikleri nedenler değerlendirildiğinde bireysel faktörlerde en fazla oranda kaygı; ilişkisel faktörlerde şiddet öyküsü; çevresel faktörlerde ise en çok akran zorbalığı ifadeleri yer almaktadır. Literatüre benzer olan bu duruma etkisiz baş etme, öfke kontrolsüzlüğü ve yetersiz sosyal destek algısı neden olmuş olabilir. Ayrıca yeterli psikolojik destek almayan/alamayan ruhsal rahatsızlığı olan bireyler intihar girişiminde bulunmuş olabilir.

Olguların İntihar Amaçlı Kullandıkları Ksenobiyotiklerin Türünün İncelenmesi

İntihar yöntemlerinin incelendiği bir çalışmada çoğunlukla medikal ilaç kullanıldığı bildirilmiştir (Şahin vd., 2021). Çalışmada olguların intihar amaçlı kullandıkları ksenobiyotiklerin türü ile yaş ortalamaları değerlendirildiğinde en fazla medikal ilaçlar kullanıldığı saptanmıştır. Günümüzde medikal ilaç kullanımındaki artışın kötüye kullanımı ve reçetesiz ilaç ulaşılabilirliği bu duruma neden olarak düşünülebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kompleks durumları içerebilen bir eylem olan intihar girişiminin psikiyatri bakış açısı ile biyopsikososyal yaklaşım temel alınarak incelenmesinin gerekli olduğuna inanmaktayız.

Araştırma verileri retrospektif olarak incelenmiştir ve kesitsel bir çalışmadır. Bu nedenle bulgular olguların verdiği bilgiler ile sınırlıdır. Sonuç olarak, çalışma verileri doğrultusunda intihara yönelik önleyici faaliyetlerin intihar eylemini azaltmada veya ortadan kaldırmada önemli olabileceğini düşünmekteyiz. Bu nedenle araştırmamızın bulgularına göre farklı çalışmaların yapılmasının ve aşağıda belirtilen önlemlerin uygulanmasının intihar sorununun çözümünde faydalı olabileceğini öngörmekteyiz.

- İntihar girişimi olan adli olgular yaş faktörüne göre değerlendirildiğinde tüm yaş gruplarının gereksinimlerinin belirlenerek intiharı önleme amacıyla çalışmalara ağırlık verilmesinin,
- İntihar girişimi olan adli olgular cinsiyete göre değerlendirildiğinde çalışmaya dahil edilen olgularda kadın sayısının fazla olduğu göz önünde bulundurularak, toplumun kadın ve erkeğe atfettiği rol ve sorumluluklarda adil olunmasının, çocukluk döneminden itibaren sadece erkek ve/veya sadece kız çocuklarının pasifize edilmemesinin, erkek ve kadınlar arasında hakimiyet kurma mücadelesinin engellenmesinin ve ayrımcı bakış açısının değiştirilmesi için mücadele edilmesinin,
- Ulusal ve uluslararası düzeyde intihar nedenleri ve risk faktörlerinin belirlenebilmesi için benzer çalışmalar yapılmasının,
- İntihar girişim öyküsü olan olguların gelecekteki tamamlanmış intihar eylemlerinin en somut göstergesi olabileceği (Brundin, 2015) ve sosyal desteğin intihar eylemlerinde koruyucu faktör olduğunu ifade eden çalışmalar bulunmaktadır (Kleiman vd., 2014; Miller vd., 2015). Çalışmaya dahil edilen olgularda intihar girişim öyküsü olması nedeniyle tedavi edici bir ortam oluşturularak gerekli psikososyal desteğin sağlanmasının, disiplinler arası bir yaklaşım ile problem çözme becerilerinin geliştirilmesinin,
- Çalışmada olguların intihar girişiminde rolü olduğunu iddia ettikleri nedenler değerlendirildiğinde bireysel faktörlerde en fazla oranda kaygı ifadeleri yer almaktadır. Topluma etkin baş etme mekanizması kullanımı, iletişim, düşünce ve davranış değişikliği, stresi yönetebilme, yoğun kaygı hissettiklerini ifade eden bireylerin yaşadığı bölgelerin sosyokültürel özellikleri tanımlanarak uygun intiharı önleme programlarının bölgesel düzeyde planlanmasının,
- Çalışmada olguların intihar girişiminde rolü olduğunu iddia ettikleri nedenler değerlendirildiğinde ilişkisel faktörlerde en fazla şiddet öyküsü ifadeleri yer almaktadır. Daha büyük örneklem kullanılarak intiharı önleyici faaliyetler kapsamında şiddet eğilimine etkisi olan faktörlerin belirlenmesinin, topluma öfke kontrolü ile ilgili eğitim programları düzenlenmesinin,
- Çalışmanın verileri doğrultusunda çevresel faktörlerde en çok akran zorbalığı ifadeleri yer almaktadır. Bireylerin nitel çalışmalar ile aile durumları, sosyal özellikleri ve sosyal destek

algılarının detaylı incelenmesinin, multidisipliner yaklaşım benimsenerek, eğitim kurumlarında rehberlik çalışmalarının gereksinimlere göre istendik düzeyde yapılmasının,

- Olgularda daha çok medikal ilaç kullanımı ile intihar girişiminin gerçekleştiği saptanmıştır. İlaç temini ve satışını kapsayan tüm süreçlerde gerekli önlemlerin artırılmasının,
- İntiharı önleyebilmek amacıyla ulusal eylem planı hazırlanmasının konunun çözümünde yararlı olacağını düşünmekteyiz.

KAYNAKLAR

Akbaş, F. ve Koday, S., (2021). Ege bölgesinde gerçekleşen intihar vakalarının coğrafi analizi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 26(46), 309-328.

Bolat, G. (2022). *Adli bilimler açısından intiharın nedenleri ve önleyici tedbirler* (Master's thesis, Hitit Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü).

Bottino, S. M. B., Bottino, C., Regina, C. G., Correia, A. V. L. and Ribeiro, W. S. (2015). Cyberbullying and adolescent mental health: systematic review. *Cadernos de Saude Publica*, 31, 463-475.

Brundin, L., Erhardt, S., Bryleva, E. Y., Achtyes, E. D. and Postolache, T. T. (2015). The role of inflammation in suicidal behaviour. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 132(3), 192-203.

Chesney, E., Goodwin, G. M. and Fazel, S. (2014). Risks of all-cause and suicide mortality in mental disorders: a meta-review. *World Psychiatry*, 13(2), 153-160.

Çiçek, İ. E. (2021). Alkol Kullanım Bozukluğu Olan Hastalarda Ölüm Anksiyetesi ve İntihar Düşüncesi. *Bağımlılık Dergisi*, 22(4), 413-420.

Demirdöken, E. D. ve Karbuz, A. (2023). Çocuk acil kliniği başvurularının adli vakalar yönünden retrospektif değerlendirilmesi. *Adli Tıp Dergisi*, 37(1), 33-38.

Dieserud, G., Loeb, M. and Ekeberg. (2000). Suicidal behavior in the municipality of Baerum, Norway: A 12-year prospective study of parasuicide and suicide. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 30(1), 61-73.

Dodds, T. J. (2017). Prescribed benzodiazepines and suicide risk: a review of the literature. *The Primary Care Companion for CNS Disorders*, 19(2), 22746.

Ducasse, D., Olie, E., Guillaume, S., Artero, S. and Courtet, P. (2015). A meta-analysis of cytokines in suicidal behavior. *Brain, Behavior and Immunity*, 46, 203-211.

Giynas Ayhan, M., Cicek, I. E., Inanli, I., Caliskan, A. M., Kirci Ercan, S. and Eren, I. (2017). Neutrophil/lymphocyte and platelet/lymphocyte ratios in all mood states of bipolar disorder. *Psychiatry and Clinical Psychopharmacology*, 27(3), 278-282.

Gündüz, N., Timur, Ö., Erzincan, E. ve Tural, Ü. (2018). Panik bozukluğu hastalarında ortalama trombosit hacmi, nötrofil lenfosit oranı, platelet lenfosit oranı ve eritrosit dağılım genişliği. *Anatolian Journal of Psychiatry/Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 19(1), 5-12.

Joiner, T. E., Rudd, M. D., Rouleau, M. R. and Wagner, K. D. (2000). Parameters of suicidal crises vary as a function of previous suicide attempts in youth inpatients. *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 39, 876-880.

Kaplan, M. S., Huguet, N., McFarland, B. H., Caetano, R., Conner, K. R., Giesbrecht, N. and Nolte, K. B. (2014). Use of alcohol before suicide in the United States. *Annals of Epidemiology*, 24(8), 588-592.

- Kleiman, E. M. (2015). Suicide acceptability as a mechanism of suicide clustering in a nationally representative sample of adolescents. *Comprehensive Psychiatry*, 59, 17–20.
- Kleiman, E. M., Riskind, J. H. and Schaefer, K. E. (2014). Social support and positive events as suicide resiliency factors: Examination of synergistic buffering effects. *Archives of Suicide Research*, 18(2), 144-155.
- Lasota, D., Al-Wathinani, A., Krajewski, P., Mirowska-Guzel, D., Goniewicz, K., Hertelendy, A. J., ... and Goniewicz, M. (2020). Alcohol and the risk of railway suicide. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(19), 2-10.
- McGuffin P, Perroud N, Uher R, Butler A, Aitchison KJ, Craig I, et al. (2010). The genetics of affective disorder and suicide. *Eur Psychiatry*, 25, 275-277.
- Miller, A. B., Esposito-Smythers, C. and Leichtweis, R.N. (2015). Role of social support in adolescent suicidal ideation and suicide attempts. *Journal of Adolescent Health*, 56, 286-292.
- Noguchi, M., Iwase, T., Suzuki, E., Kishimoto, Y. and Takao, S. (2014). Social support and suicidal ideation in Japan: are home visits by commissioned welfare volunteers associated with a lower risk of suicidal ideation among elderly people in the community? *Social Psychiatry and Psychiatric Epidemiology*, 49(4), 619-627.
- Nordentoft, M. (2007). Prevention of suicide and attempted suicide in Denmark. *Danish Medical Bulletin*, 54(4), 306-369.
- Ocakoğlu, B. K., Oğuz, M. ve İpek, Z. (2023). Batman İlinde 2013-2018 Yılları Arasında Gerçekleşmiş İntihar Girişimlerinin Geriye Dönük Olarak Değerlendirilmesi. *Türkiye Çocuk ve Ergen Ruh Sağlığı Dergisi*, 30(1), 57-70.
- Pajonk, F. G., Gruenberg, K. A. S., Moecke, H. and Naber, D. (2002). Suicides and suicide attempts in emergency medicine. *Crisis: The Journal of Crisis Intervention and Suicide Prevention*, 23(2), 68.
- Pandey, G. N. (2015). İntihar riski biyobelirteçleri olarak sitokinler. *Biyolojik Psikiyatri*, 78(1), 5-6.
- Paulus, D. J., Capron, D. W. and Zvolensky, M. J. (2021). Understanding hazardous drinking and suicidal ideation and suicide risk among college students: anxiety sensitivity as an explanatory factor. *Cognitive Behaviour Therapy*, 50(5), 378-394.
- Perroud, N., Baud, P., Mouthon, D., Courtet, P. ve Malafosse, A. (2011). Unipolar ve bipolar bozukluklarda dürtüsellik, saldırganlık ve intihar davranışı. *Duygusal Bozukluklar Dergisi*, 134 (1-3), 112-118.
- Pitman, A. ve Osborn, DP (2011). İntihara meyilli bireyler arasında yardım aramaya yönelik kültürlerarası tutumlar: Politika yapımcılar için yeni bakış açısı. *İngiliz Psikiyatri Dergisi*, 199(1), 8-10.
- Richa, S., Fahed, M., Khoury, E. ve Mishara, B. (2014). Otizm spektrum bozukluklarında intihar. *İntihar Araştırma Arşivleri*, 18(4), 327-339.
- Sampoornam, W. (2020). Instrumental Case Study to prospect Suicidal attempt by virtue of debt besides subsequent counseling among clients in Dhanvantri Critical Care Center at Erode. *Asian Journal of Nursing Education and Research*, 10(4), 457-458.
- Stack, S. and Kposowa, A. J. (2008). The association of suicide rates with individual-level suicide attitudes: A cross-national analysis. *Social Science Quarterly*, 89(1), 39-59.
- Szkandera, J., Absenger, G., Liegl-Atzwanger, B., Pichler, M., Stotz, M., Samonigg, H., ... and Leithner, A. (2013). Elevated preoperative neutrophil/lymphocyte ratio is associated with poor

prognosis in soft-tissue sarcoma patients. *British Journal of Cancer*, 108(8), 1677-1683.

Şahin, T., Koç, N., Türkön, O., Tüle, H., Ceylan, A. ve Bilgili, M. A. (2021). Kayseri Şehir Hastanesi Yetişkin Acil Servisine İntihar Amaçlı İlaç Alımı Nedeniyle Müracaat Eden Zehirlenme Olgularının Geriye Dönük Analizi. *Van Tıp Dergisi*, 28(1), 100-110.

Şevik, AE, Özcan, H. ve Uysal, E. (2012). İntihar girişimlerinin analizi: risk faktörleri ve takip. *Türk Klinik Psikiyatri Dergisi*, 15(4), 218-225.

Turecki, G. and Brent, D. A. (2016). Suicide and suicidal behaviour. *The Lancet*, 387(10024), 1227-1239.

Yasan, A., Danis, R., Tamam, L., Ozmen, S. and Ozkan, M. (2008). Socio-cultural features and sex profile of the individuals with serious suicide attempts in southeastern Turkey: a one-year survey. *Suicide and Life-Threatening Behavior*, 38(4), 467-480.

Yavuz, B. E. (2023). İntihar davranışı ile başvuran ergenlerin sosyal kognisyon ve nörobilişsel özelliklerinin intihar davranışı göstermeyen depresyon tanılı ergenler ve sağlıklı kontrollerle karşılaştırılması, Tıpta Uzmanlık Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Bursa.

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2023, 6(12): 1598-1616.

DOI:[10.26677/TR1010.2023.1334](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1334)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Üniversiteli Gençlerin Sosyoekonomik Hayata Dair Görüşleri Üzerine Bir Araştırma (Dicle Üniversitesi Örneği)

Doç. Dr. Mustafa BULUT, Dicle Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu, Diyarbakır, e-posta: mbulut@dicle.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3747-7887>

Dr. Şeyhmus DEMİR, Dicle Üniversitesi, Bilimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü, Diyarbakır, e-posta: demirs4780@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8251-6566>

Prof. Dr. Cemal AKÜZÜM, Dicle Üniversitesi, Ziya Gökalp Eğitim Fakültesi, Diyarbakır, e-posta: cemal.akuzum@dicle.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8011-6027>

Öz

Ülkelerin, geleceğin teminatı olan gençlerin kendilerini ifade edebilecekleri, görüş ve düşüncelerini dile getirebilecekleri ortamları oluşturmaları, ortaya çıkan sonuçlara göre politikalar geliştirmeleri, geleceğe güvenle bakmaları açısından önem arz etmektedir. Çalışma, üniversiteli gençleri anlamayı, sosyoekonomik kaygı ve beklentilerini tespit etmeyi amaçlamaktadır. Çalışmanın örneklemini Dicle Üniversitesi öğrencilerinden seçkisiz örnekleme yöntemiyle seçilen gençler oluşturmaktadır. Veriler, Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) programıyla analiz edilmiştir. Gençlerin görüşlerinin bağımsız değişkenlere göre dağılımlarını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Anlamlı farklılıkların tespiti amacıyla Tukey test ve Mann-Whitney U testi ile çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır. Faktörler arası bağımlılık ilişkilerinin tespit edilmesinde Ki-kare testi (χ^2) kullanılmıştır. Bulgular değerlendirildiğinde, sosyal bilimler alanında öğrenim gören öğrencilerle, diğer alanlarda öğrenim gören öğrenciler arasında, mutluluğu etkileyen faktörler, gençlerin karşılaştıkları problemler ile hayata yön veren değerler bağlamında anlamlı bir farklılık olduğu görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Dicle Üniversitesi, Gençlik Profili, Üniversite Gençliği, Demografi, Sosyal ve Ekonomik.

Makale Gönderme Tarihi: 27.09.2023

Makale Kabul Tarihi: 06.12.2023

Önerilen Atf:

Bulut, M., Demir, Ş. ve Aküzüm, C. (2023). Üniversiteli Gençlerin Sosyoekonomik Hayata Dair Görüşleri Üzerine Bir Araştırma (Dicle Üniversitesi Örneği), *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(12): 1598-1616.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2023, 6(12): 1598-1616. DOI:[10.26677/TR1010.2023.1334](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1334)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

**A Research on the Opinions of University Youth on Socioeconomic Life (Dicle
University Case)**

Associate Prof. Dr. Mustafa BULUT, Dicle University, Vocational School of Social Sciences,
Diyarbakır, e-mail: mbulut@dicle.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3747-7887>

Dr. Şeyhmus DEMİR, Dicle University, Scientific Research Projects Coordination, Diyarbakır, e-
mail: demirs4780@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-8251-6566>

Prof. Dr. Cemal AKÜZÜM, Dicle University, Ziya Gökalp Faculty of Education, Diyarbakır, e-
mail: cemal.akuzum@dicle.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-8011-6027>

Abstract

It is important for countries to create environments where young people, who are the guarantee of the future, can express themselves and voice their opinions and thoughts, develop policies according to the results, and look to the future with confidence. The study aims to understand university students and identify their socioeconomic concerns and expectations. The sample of the study consists of students from Dicle University and young people selected by random sampling method. Data were analyzed with the Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) program. One-way analysis of variance (ANOVA) was used to determine the distribution of young people's opinions according to independent variables. Multiple comparisons were made with Tukey test and Mann-Whitney U test to detect significant differences. Chi-square test (χ^2) was used to determine the dependency relationships between factors. When the findings are evaluated, it is seen that there is a significant difference between the students studying in the field of social sciences and the students studying in other fields in terms of the factors affecting happiness, the problems faced by young people and the values that shape life.

Keywords: Dicle University, Youth Profile, University Youth, Demographics, Social and Economic.

Received: 27.09.2023

Accepted: 06.12.2023

Suggested Citation:

Bulut, M., Demir, Ş. and Aküzüm, C. (2023). A Research on the Opinions of University Youth on Socioeconomic Life (Dicle University Case), *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(12): 1598-1616.

GİRİŞ

Bir ülkenin geleceğe güvenle bakması, beşeri sermayesinin niteliğiyle doğrudan ilgilidir. Çağın gerektirdiği nitelikte yetiştirilmiş gençler, bir ülkenin beşeri sermayesinin en dinamik ve üretken dönemindeki varlığıdır. Bu çerçevede gençler, kültürel değerler başta olmak üzere temel değerleri bir sonraki nesle taşıması beklenen en önemli kitledir. Gençlerin algı ve görüşleri, toplumun geleceğine ve formel eğitim hedeflerinin gerçekleştirilmesine yön verme potansiyeli taşımaktadır. Özellikle yükseköğrenim kurum ve kuruluşlarının ülkelerin sürdürülebilir kalkınma süreçlerinde oldukça önemli roller üstlendikleri görülmektedir (Zamora-Polo vd., 2019: 2). Dolayısıyla, gençlerin sahip olduğu değerlerin, zaman içinde ve bağlamında belirlenmesi, doğru analizlerin gerçekleştirilmesi ve bu çerçevede politika oluşturulması ülkelerin gelecek projeksiyonları için büyük önem taşımaktadır.

Maddi ve manevi açıdan köklü bir değişimi içeren gençlik dönemi, biyolojik, psikolojik ve sosyal bir gelişmenin yaşandığı, bireyin yetişkinliğe yönelik adımlarını attığı bir olgunlaşma çağıdır. Öte yandan, tanımlanması, gelişim özellikleri değişkenlik gösterdiğinden zorluklar barındırmaktadır. Genel anlamda yaş aralıkları dikkate alınarak yapılması genel kabul görmektedir. Bununla birlikte tanımlar tercih edilen kavram setlerine göre değişkenlik gösterir. Zira delikanlı, genç hatta ergen ve benzeri kavramların (farklı yaş bölümlenmelerini içeren) birbirlerinin yerine ve karışık şekilde kullanılarak karmaşaya sebep vermektedirler (Onay, 2016: 11). Toplumun katmanları arasında geçişgenliği sağlayan kurumsal yapılar (Scott, 2002) olarak üniversiteler, bilgiyi araştırmalar aracılığıyla ortaya çıkaran, demokratik ve rasyonel çerçevede özgürlük ve bilimin temel değerlerini kendine özgü metodolojiler aracılığıyla meydana getiren ve en nihayetinde düşüncenin eleştirel bağlamda geliştirilmesini sağlayan (Barnett, 1990; Okçabol, 2007) yükseköğretim kurumlarıdır. Üniversiteler sürdürülebilir kalkınma ve sürdürülebilir insani gelişmenin gerçekleştirilmesinde hayati role sahiptirler (Lozano ve Young, 2013; Pérez-Foguet vd., 2018). Her üniversitenin kendine biçtiği roller ve farklı vizyonları vardır (Boni ve Calabuig, 2017). Küreselleşmenin bütün boyutlarıyla egemen olduğu bir dünyada yaşıyor olmanın gerçeğinden hareketle, öğrencilerin küresel vatandaşlar olmalarını sağlayacak yeterliliklerde yetiştirilmeleri için sürdürülebilir insani gelişmeyi teşvik etmek ve bu yönde girişimlerde bulunmak çok önemlidir (Boni ve Pérez-Foguet, 2008; Pérez-Foguet ve Lazzarini, 2019).

Genel çerçevede gençler, özel olarak da üniversite öğrencileri, kimliği toplumsal düzeyde inşa sürecinde olan ve sosyal rollerin şekillenmesi aşamasında olan bireyler olarak tarif edilebilir (Şahin vd., 2010: 25). Aniden yaşanan değişim ve belirsizlikler dönemi olarak bilinmesine rağmen gençlik çalışmalarında ortak bir zemin oluşturmak üzere ayırım ve tanımlamalar “yaş kriteri” esas alınması yaygın tercihtir. Çalışmalarda Birleşmiş Milletlerin (BM) ekonomik hayatta aktif çalışma yaş alt sınırı için belirlediği 15 yaş, gençlik için başlangıç; üst sınır yaşı olarak ise 24-25 olarak kabul edilmektedir (Yavuzer, 2012: 80). Genç nüfusunun çok olmasıyla övünen Türkiye için gelişmenin ve kalkınmanın en büyük güvencesi gençlerdir. Bilindiği gibi, Türkiye gelişmekte olan ülkeler arasındadır ve özellikle eğitim yetersizliği, gelir dağılımındaki dengesizlikler, sağlık, işsizlik sorunu gibi sorunlar, gençlerimizin geleceğe bakış açılarını, eğitimlerini ve bunlara paralel olarak da değerler sistemini, hedeflerini ve sorunlarını etkilemektedir (Yavuzer, 2012: 80). Ülkemizde gençlerle ilgili hem akademik birimlerce hem de sivil toplum kuruluşlarınca (STK) pek çok araştırma gerçekleştirilmiştir. Yapılan araştırmalarda evren, örneklem, içerik, kullanılan metodoloji farklılık göstermektedir. Ama en önemlisi, gençliğin hem dönemsel olarak farklı profil ve etkileyici faktörler doğrultusunda hem de algı, görüş ve yönelimlerinin (profillerinin) de değişim göstermesidir. Çalışmanın girişinde ifade edildiği üzere gençliğin oldukça dinamik ve değişken doğası bu durumu kaçınılmaz kılmaktadır.

Çalışmada, BM'nin tanımına uyan (Diyarbakır) Dicle Üniversitesinde eğitim gören (önlisans/ lisans/ lisansüstü) gençlerin, mevcut toplumsal değer yapılarını, sosyal yapı içinde önemli işlevlere sahip toplumsal kurumları önemseme durumlarını, beklenti ve algılarını kapsamlı bir değerler incelemesi çerçevesinde ortaya koymaya odaklanılmıştır. Diyarbakır'daki üniversite gençliğinin "yeni profilini" ortaya koymayı amaçlayan bu çalışma, gençlerin yeni profilini ortaya çıkaracak ekonomik ve sosyal hayata dair görüşleri farklı değişkenler üzerinden ele almıştır. Buradaki "yeni"; şehrin doğu ve güneyinden, geçmişten bugüne aldığı göçün yanında, aşırı ve plansız yapılaşma, ekonomik istikrarsızlık ve terör başta olmak üzere şiddetin çeşitli biçimlerde etki gösterdiği sosyokültürel yapının merkezindeki gençliğin yeknesak ve durağan olmadığının da işaretidir. Öte yandan, dijitalleşmenin hayatın her alanını sarıp sarmaladığı ve aşırı bilgi kirliliğinin yaşandığı, sanal bir dünya gerçekliğinin kendini dayattığı bir dönemde gençler, bu dünyanın yine tam merkezinde yer almaktadır. Gelenek ve modernleşmenin insan hayatının en dinamik dönemdeki gençler üzerindeki etkileri önem arz etmektedir. Tüm bunlar birlikte düşünüldüğünde, "Üniversite Gençliğinin" bir portresini çizmeyi amaçlamanın yanı sıra tespit edilecek sorunlara çözüm önerileri geliştirmek de çalışmanın temel amaçları arasındadır.

YÖNTEM, ARAŞTIRMA MODELİ, EVREN ve ÖRNEKLEM

Yükseköğretim Kurumu verilerine göre 2021-2022 eğitim-öğretim yılında Türkiye'de üniversite ve meslek yüksekokullarına kayıtlı öğrenci sayısı 8.296.959'dur. Dicle Üniversitesi, 31.284 öğrencisiyle, örgün eğitimdeki öğrenci sayısı (lisansüstü, lisans ve ön lisans) bakımından Türkiye ortalamasının üzerinde bir üniversitedir (YÖK, 2022). Bu araştırmanın evrenini Diyarbakır ilindeki Dicle Üniversitesi öğrencileri, örneklemini ise Dicle Üniversitesi'nin çeşitli enstitü, fakülte, yüksekokul ve diğer öğretim birimlerinde eğitim gören 482 üniversite öğrencisi oluşturmaktadır.

Gençliğe yönelik çalışmalarda pek çok yöntem ve kriter kullanılmakla birlikte hem araştırma evrenimizi temsil edebilecek hem de daha kısa sürede ve ekonomik olabileceği değerlendirilen "tesadüfi olmayan örnekleme yöntemi" (Gagez, 2010: 209-210; Haşiloğlu vd., 2015: 20-22) esas alınmıştır. Araştırma evrenini oluşturan Dicle Üniversitesi'nin çeşitli enstitü, fakülte, yüksekokul ve diğer öğretim birimlerinde kayıtlı öğrencilerinden ankete katılan öğrenci sayısı, kayıtlı oldukları okullarının, üniversitenin toplam kayıtlı öğrenci sayısına orantılı olarak tespit edilmiştir. Ana yöntem olarak, "tesadüfi olmayan örnekleme yöntemi"ni tercih ettikten sonra üniversiteye bağlı her okul için "kota örnekleme" yoluyla katılımcı sayısı belirlenmiştir. Araştırmanın güven aralığı %95 ($\alpha=0,05$)'tir.

Veri toplama aracı olarak kullanılan anket, benzer saha araştırmalarında kullanılan ve güvenilirlikleri test edilmiş anketlerin, çalışmaya uyarlanması sonucu oluşturulmuştur. Anket, iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, katılımcı öğrenciler ile ilgili betimsel değerlendirmelere kaynaklık edecek demografik bilgiler; ikinci bölümde ise üniversite gençliğinin algı ve görüşlerini, belirlenen boyutlar/ faktörler bağlamında tespit etmeye yönelik sorulardan oluşmaktadır. Hazırlanan anket soru formu için ön test yapılmıştır. Ön test internet üzerinden uygulanmıştır. Anket soru formu oluşturulduktan sonra internet üzerinden sıklıkla yararlanılan "Google Form (<https://docs.google.com/forms/>)" uygulaması için gerekli tanımlar ve ayarlamalar yapılmıştır. Farklı okullardan 25 öğrenci tarafından doldurulan ön test formu, olası algı ve yorum sorunlarını en aza indirmek amacıyla yapılmıştır. Ön test sonrasında son haline getirilen anket formu, Mayıs-Eylül 2022 döneminde, toplam 482 Dicle Üniversitesi öğrencisi üzerinde uygulanmıştır. Ankete bilgisayar/ internet erişimi olan kişiler katılmış olup bu durum çalışmanın sınırlılıklarından biridir.

Veri Analizi ve Test Yöntemi

Hazırlanan anket aracılığı ile toplanan veriler, bilgisayar ortamına aktarılmış ve verilerin analizi için Statistical Package for the Social Sciences (SPSS) programı kullanılmıştır. Araştırmaya katılan öğrencilerin demografik özelliklerinin betimlenmesinde; frekans (f) ve yüzde (%) betimsel istatistiklerinden yararlanılmıştır. Üniversite öğrencilerinin algı ve görüşlerinin belirlenebilmesi için hazırlanan anketin, belirlenen faktörler üzerinden (Mutluluğu Etkileyen Faktörler; Hayata Yön Veren Değerler; Türkiye'nin Gelecek Hedefleri; Gençlerin Karşılaştıkları Problemler; Türkiye'nin AB Üyeliği) ve her bir boyut için ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanmıştır.

Üniversite öğrencilerinin sosyal ve ekonomik hayata dair görüşlerinin bağımsız değişkenlere göre dağılımlarını ortaya çıkarmak başka bir ifade ile bağımsız değişkenlere yönelik yapılacak testleri belirlemek için, normal dağılıma uygunluk analizinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) kullanılmıştır. Kullanılan testler sonucunda anlamlı farklılığın hangi denek grupları arasında gerçekleştiğini belirleyebilmek için Tukey test ve Mann-Whitney U testi ile çoklu karşılaştırmalar yapılmıştır. T-test ve ANOVA uygulanırken, Cohen's d/ Eta Kare (η^2 ; etki büyüklüğü) tekniği (Kılıç, 2014) de kullanılmıştır. Ayrıca iki değişken arasında bağımlılık ve ilişki olup olmadığının tespit edilmesinde, parametrik olmayan bir sınaama yöntemi olan Ki-kare testi (χ^2) de kullanılmıştır (Altunışık vd., 2001: 171; Can, 2014: 325-328).

BULGULAR

Anket uygulamasından elde edilen verilerin analizinde aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

Katılımcıların Demografik Özellikleri

Dicle Üniversitesi öğrencilerine yönelik yapılan bu çalışmada, her okuldan (fakülteler, yüksekokullar, meslek yüksekokulları, enstitüler vd.) öğrenciler anket uygulamasına katılım sağlamışlardır. 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde Dicle Üniversitesinde kayıtlı 37.361 öğrencinin % 60'ından fazlası (22.712) fakültelerde bulunmaktadır (Dicle Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı, 2022). Bu çerçevede, Tablo 1'e bakıldığında, ankete katılan öğrencilerin çoğunluğunun (% 71,8) evrenimizle uyumlu şekilde fakültele kayıtlı öğrencilerden oluştuğu görülmektedir.

Katılımcıların Kayıtlı Oldukları Eğitim Birimleri

Katılımcıların % 3,7'si enstitülerde (Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Fen Bilimleri Enstitüsü, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Bilimleri Enstitüsü), % 5,6'sı yüksekokullarda, % 8,5'i meslek yüksekokullarında, %10 dolayında katılımcı da tıp, diş veya eczacılık alanlarında uzmanlık yapan öğrencilerden oluşmaktadır. Dolayısıyla, katılımcıların dağılımlarının Dicle Üniversitesi eğitim birimlerindeki öğrenci sayıları ile uyumlu olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Katılımcıların Kayıtlı Oldukları Eğitim Birimleri

Eğitim Birimleri	Sayı	%	Geçerli %
Enstitü	18	3,7	3,7
Fakülte	346	71,8	75,5
Yüksekokul	27	5,6	81,1
Meslek yüksekokulu	41	8,5	89,6
Tıp/ Dış Hekimliği/ Eczacılık Uzmanlık (TUS/ DUS vb)	49	10,2	99,8
Diğer	1	,2	100,0
Toplam	482	100,0	

Katılımcıların Öğrenim Alanları

Çalışma kapsamında, katılımcıların öğrenim alanları üç kategori şeklinde sınıflandırılmıştır. Sosyal alanlarda öğrenim gören öğrenciler için “Beşeri ve Sosyal Bilimler”, sağlık alanındaki öğrenciler için “Tıp ve Sağlık Bilimleri”; fen ve matematik alanlarındaki öğrenciler için “Fen ve Mühendislik” seçenekleri oluşturulmuştur.

Tablo 2. Katılımcıların Öğrenim Alanları

Öğrenim Alanları	Sayı	%	Geçerli %
Beşeri ve Sosyal Bilimler (Öğretmenlik, İktisat vb.)	310	64,3	64,3
Tıp ve Sağlık Bilimleri (Tıp, Hemşirelik, Veteriner vb.)	111	23,0	23,0
Fen ve Mühendislik (Ziraat, Kimya vb.)	61	12,7	12,7
Toplam	482	100,0	100,0

Çalışma kapsamında, katılımcı Dicle Üniversitesi öğrencilerinin % 64,3’nün Hukuk Fakültesi, Eğitim Fakültesi, İlahiyat Fakültesi, Edebiyat Fakültesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İletişim Fakültesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu (Hukuk, Öğretmenlik, İlahiyat, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi, Sosyoloji, Sanat ve Tasarım vb. bölümler) öğrencisi; % 23,3’nün Tıp Fakültesi, Dış Hekimliği Fakültesi, Veteriner Fakültesi ve Sağlık Yüksekokulu (Tıp Doktoru, Dış Hekimi, Veteriner Hekim, Hemşire vb. bölümler) öğrencisi; % 12,7’sinin de Ziraat Fakültesi, Mühendislik Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, Fen Fakültesi (mühendis, mimar, kimyager vb. bölümler) öğrencisi olduğu görülmektedir.

Katılımcıların Cinsiyetleri

Tablo 3’e bakıldığında, araştırmaya dahil olan öğrencilerin % 59,5’i kadın; % 40,5’i ise erkek öğrencilerden oluşmaktadır.

Tablo 3. Katılımcıların Cinsiyetleri

Cinsiyet	Sayı	%	Geçerli %	Birikimli %
Kadın	287	59,5	59,5	59,5
Erkek	195	40,5	40,5	100,0
Toplam	482	100,0	100,0	

Dicle Üniversitesinde 2022-2023 eğitim-öğretim döneminde kayıtlı öğrencilerin yaklaşık % 45’i (16.938) kadın; % 55’i (20.425) ise erkektir (Dicle Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı,

2022). Çalışma verilerinin güvenilirliği ve analizlerin sağlıklı olması yönünde cinsiyet bazlı katılımcıların yeterli olduğu söylenebilir.

Katılımcıların Ebeveynlerinin (Anne-Baba) Eğitim Düzeyleri

Araştırmaya dahil olan öğrencilerin ebeveynlerinin öğrenim düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Okur-yazar olmayan annelerin oranı % 37,6 iken, babalar için bu oran % 6,6 şeklinde tespit edilmiştir. Çarpıcı bulgulardan biri de, anneler içinde üniversite mezunu (önlisans, lisans, yüksek lisans ve doktora) olanların oranı % 6,4 iken, babalarda bu oran yaklaşık % 20 dolayındadır. Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)'nin 2021 yılı verilerine göre 25 ve daha yukarı yaştaki nüfus içinde kadınların % 6.1'i okur-yazar değilken erkeklerde bu oran % 1,0 olarak tespit edilmiştir. Aynı yıla ait veri seti içinde erkeklerde yükseköğrenim fakülte, yüksek lisans ve doktora öğrenim derecesine sahip olanların oranı %25.1 iken bu oranın kadınlarda % 20,9 olduğu görülmektedir (TÜİK, 2022). Araştırma verilerimiz göreceli olarak ülke genelindeki yetişkin kadın bireyler aleyhine öğrenim düşüklüğü ile örtüşmektedir. Bununla birlikte Dicle Üniversitesindeki öğrencilerin annelerinde okur-yazar olmayanların (% 37,6) oranı ülke genelindeki kadın okur-yazar olmayanların altı katından fazladır. Dicle Üniversitesi öğrencilerinin annelerinde üniversite mezunu oranı (% 6,4); ülke genelindeki aynı kategoriyle karşılaştırıldığında (% 20,9) çarpıcı derecede daha az tespit edilmiştir. Yükseköğrenim mezunu oranı, TÜİK'in ülke genelindeki yetişkin erkek bireylere ilişkin verileri (%25.1) ile Dicle Üniversitesi öğrencilerinin babalarına ait veriler (% 20) karşılaştırıldığında daha düşük düzeyde bir fark görülmektedir.

Tablo 4. Öğrencilerin Babalarına İlişkin Eğitim Düzeyi

Babanın Eğitim Düzeyi	Sayı	%	Geçerli %	Birikimli %
Okur-yazar değil	32	6,6	6,6	6,6
Okur-yazar	45	9,3	9,3	16,0
İlkokul	144	29,9	29,9	45,9
Ortaokul	70	14,5	14,5	60,4
Lise	96	19,9	19,9	80,3
Üniversite (Önlisans-Lisans)	80	16,6	16,6	96,9
Lisans Üstü (Yüksek Lisans- Doktora)	15	3,1	3,1	100,0
Toplam	482	100,0	100,0	

TÜİK verilerine göre yetişkin (25 yaş ve üzeri) kadınların 2010 yılında yükseköğrenim görme oranı %9,1'den başlayarak yıllar için kademeli olarak 2021 yılında % 20.1'e yükselmiştir.

Tablo 5. Öğrencilerin Annelerine İlişkin Eğitim Düzeyi

Annenin Eğitim Düzeyi	Sayı	%	Geçerli %	Birikimli %
Okur-yazar değil	181	37,6	37,6	37,6
Okur-yazar	56	11,6	11,6	49,2
İlkokul	125	25,9	25,9	75,1
Ortaokul	41	8,5	8,5	83,6
Lise	48	10,0	10,0	93,6
Üniversite (Önlisans-Lisans)	30	6,2	6,2	99,8
Lisans Üstü (Yüksek Lisans- Doktora)	1	,2	,2	100,0
Toplam	482	100,0	100,0	

Bu bağlamda sosyal, ekonomik ve kültürel değişim hızıyla bağlantılı şekilde yaşanan dönüşüm, kadın ve erkeklerde yükseköğrenim görme oranları arasındaki farkları azaltmakta olduğu söylenebilir. Bu noktada Türkiye içinde bölgesel farklılıkların (sosyal, ekonomik ve kültürel) da kendi içinde farklı oranları ürettikleri de söylenebilir. Kadına biçilen roller ve geleneksel toplumsal yapının değişim hızının bölgeden bölgeye farklılık göstermesi de kadın ve erkek bireylerde öğrenim oranları arasında farklılıkların hala varlık göstermesini beraberinde getirmektedir.

Ailelerin Gelir Düzeyi

Araştırma kapsamında katılımcıların aile gelir düzeylerine bakıldığında, asgari ücret altında gelire (alt gelir düzeyi) sahip olanların oranı % 34,4; asgari ücrete/ gelire sahip olanların oranı %18,3; orta ve göreceli olarak yüksek gelire sahip olanların oranı ise % 47,3 olarak tespit edilmiştir.

Tablo 6. Öğrenci Ailelerinde Gelir Düzeyleri

Gelir Düzeyleri	Sayı	%	Geçerli %	Birikimli %
0 – 750 arası	19	3,9	3,9	3,9
751 – 1500 arası	22	4,6	4,6	8,5
1501 – 2500 arası	39	8,1	8,1	16,6
2501 – 4250 arası	86	17,8	17,8	34,4
Asgari Ücret (4.250 TL)	88	18,3	18,3	52,7
4.251 – 6500 arası	63	13,1	13,1	65,8
6501 – 8000 arası	59	12,2	12,2	78,0
8001 ve üstü	106	22,0	22,0	100,0
Toplam	482	100,0	100,0	

Ailelerin gelir düzeylerine ilişkin verilere bakıldığında, Dicle Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin ailelerinin yarısından fazlasının (%52,7) asgari ücret ve altında bir gelire sahip olması dikkat çekicidir.

Görüş ve Beklentiler (Faktörler Arası İlişki)

Ankete katılan öğrencilerin hayata dair görüş ve beklentilerini ortaya çıkarmaya yönelik birtakım sorular sorulmuş, alınan yanıtların analizinde aşağıdaki bulgulara ulaşılmıştır.

Üniversite Gençliğinin Genel Memnuniyet Düzeyi

Üniversite gençliğinin hayattan/ hayatlarından genel anlamda memnun olup olmamalarının, pek çok farklı ve bazen birbirinden bağımsız veya dolaylı olarak ilişkili faktörlerden kaynaklı oldukları söylenebilir.

Tablo 7. Memnuniyet Düzeyleri

Memnuniyet Düzeyi	Sayı	%	Geçerli %	Birikimli %
Evet	195	40,5	40,5	40,5
Hayır	287	59,5	59,5	100,0
Toplam	482	100,0	100,0	

Ülkenin genel ekonomik durumu, üniversitenin bulunduğu bölge ve şehrin olanakları ve/veya daha özel üniversitenin öğrencilerine sunduğu akademik ve sosyal olanaklar gibi faktörler ile ailenin sosyokültürel ve ekonomik durumu, eğitim görülen fakülte/bölüm gibi unsurlar hayattan memnuniyet düzeyini etkilemektedir. Araştırma bulguları, Üniversite gençliğinin yaklaşık yarısından fazlasının (% 59,5) hayattan memnun olmadığını göstermektedir. Bu oran üniversite gençliğinin mevcut durumu oluşturan şartlardan memnun olmadığına işaret etmektedir.

Sosyal Medya Kullanım Düzeyleri

Araştırma bulguları, Dicle Üniversitesinde öğrenim gören öğrencilerin yaklaşık % 28'nin sosyal medya platformlarına hiç kaydolmadığını veya kullanmadığını göstermektedir. Bununla birlikte örneklem grubunu oluşturan öğrencilerin % 40'tan fazlasının sık ve/veya çok sık şekilde sosyal medya kullandığını göstermektedir. Aksaray Üniversitesi'nde 2021-2022 akademik yılında, üniversite öğrencilerinin sosyal medya uygulamalarını kullanma motivasyonlarının incelendiği araştırmada, günlük bazda en az bir saat olmak üzere sosyal medya platformlarını kullanma oranı % 90 düzeyinde tespit edilmiştir (Çavuş, 2022). Kenya (Nairobi)'da seçilen beş üniversitenin öğrencileri arasında yapılan ve sosyal medya kullanımının davranışlar üzerindeki etkilerinin araştırıldığı bir çalışmada öğrencilerin %47,9'unun bilgisayar ve interneti, oyun ve internette sörf yapmak amacıyla kullandığı, %27,4'ünün ise araştırma amaçlı kullandığı tespit edilmiştir. Yine aynı araştırmada sosyal medya platformlarına erişimin daha çok mobil telefonlarla yapıldığı dolayısıyla sürekli bir bağlı olma halinin/ etkileşimin olduğu vurgulanmaktadır (Njoroge, 2013: 52-53). Selçuk Üniversitesi öğrencileri üzerinde yapılan bir saha araştırmasında gençlerin kimlik oluşum ve biçim kazanma sürecinde sosyal medyanın etkili olduğu, sosyal medyanın aynı zamanda kimliklerin yansıtıcısı olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Aydın, 2020: 9).

Dijitalleşmenin oldukça hızlı şekilde arttığı, pek çok sosyal, ekonomik, politik ve diğer aktivitelerin internet üzerinden şekillendiği dikkate alındığında, bir yönüyle sosyal medya kullanımının kaçınılmazlığı gibi bir durumla da karşılaşılmaktadır. Katılımcıların %70'inden fazlası, sıklıkları değişmekle birlikte sosyal medya araçlarını kullanmaktadır. Sosyal medya platformlarının sadece sosyalleşmek için değil, diğer pek çok aktivitenin gerçekleştirilmesi için de zemin oluşturduğu göz önüne alındığında, Dicle Üniversitesi öğrencilerinin verdiği yanıtlar daha da anlaşılır olmaktadır.

Tablo 8. Genel Sosyal Medya Araçlarını Kullanım Düzeyleri

Sosyal Medya Kullanım Düzeyi	Sayı	%
Hiç	375	27,9
Nadiren	178	13,3
Bazen	241	18,0
Sık	311	23,2
Çok Sık	237	17,7

Araştırma bulgularına göre Dicle Üniversitesinde öğrenim gören kadın öğrencilerin yaklaşık %70'inin, erkek öğrencilerin ise yaklaşık %75'inin sıklığı değişmekle birlikte, sosyal medya araçlarını kullandığı görülmektedir. Bu tespite göre erkek öğrencilerin genel ortalamada, kadınlara nazaran daha fazla sosyal medya platformlarını kullandıkları söylenebilir. Cinsiyet değişkenine göre sosyal medya kullanım sıklığını ölçmeye yönelik olarak Aksaray Üniversitesi öğrencileri arasında gerçekleştirilen çalışmada da, erkeklerin sosyal medya kullanım sıklığının, kadınlara göre daha yüksek olduğu görülmüştür (Çavuş, 2022: 18). Bununla birlikte, kadın ve

erkek öğrenciler arasında sosyal medya kullanımı açısından ciddi bir oransal farklılığın olmadığı söylenebilir.

Tablo 9. Kadın-Erkek Sosyal Medya Araçlarını Kullanım Düzeyleri

Cinsiyete Göre Sosyal Medya Araçlarını Kullanma Süreleri	Cinsiyet				
	Kadın		Erkek		
	Sayı	%	Sayı	%	
Sosyal Medya Kullanımı	Hiç	249	30,4	126	24,1
	Nadiren	103	12,6	75	14,4
	Bazen	130	15,9	111	21,3
	Sık	196	23,9	115	22,0
	Çok Sık	142	17,3	95	18,2

Elde edilen bulgulara göre kadın öğrencilerin sosyal medya platformlarını kullandıklarının erkek öğrencilere göre daha fazla olduğu görülmektedir. 2017 yılında Necmettin Erbakan Üniversitesi öğrencileriyle yüz yüze görüşme yoluyla gerçekleştirilen bir araştırmada da, kadın öğrencilerin sosyal medya kullanım süresinin, erkek öğrencilere kıyasla daha fazla olduğu görülmüştür (İnce ve Koçak, 2017). Çalışmanın ulaştığı sonuç, bu çalışmanın sonuçlarıyla paralellik göstermektedir.

Üniversite Gençliğinin Avrupa Birliği Üyeliğine Yönelik Görüşleri

Çalışma kapsamında, katılımcılara Türkiye'nin Avrupa Birliği (AB) üyeliği olması durumunda nelerin olabileceğine dair bazı seçenekler sunulmuştur. Bu seçenekler, Türkiye'nin AB'ye üyeliğinin "Doğu ile Batı arasında politik/ ekonomik köprü olacağı"; "Serbest dolaşım hakkı olacağı"; "Yerli ürünler için yeni pazarlar açılacağı"; "Eğitim sistemine olumlu katkılar sağlayacağı"; "Türkiye'nin ekonomisini/ kültür hayatını olumlu etkileyeceği" şeklindedir. Katılımcıların % 53'ü, verilen seçeneklere katıldığını belirtirken, %17,8'i katılmadığı yönünde görüş belirtmiştir. Katılımcıların yaklaşık %30'u ise kararsız kalmıştır. Ankete katılan öğrencilerin yarısından fazlasının, AB üyeliğinin ülkemize sosyal, ekonomik ve kültürel bağlamlarda olumlu katkıları olacağı görüşünde olması dikkate değerdir. Bununla birlikte, çalışma evrenimizin yükseköğretim öğrencileri olduğu dikkate alındığında, yaklaşık %30 dolayında bir kesimin kararsız olması, dikkat çekici bir bulgu olarak karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 10. Üniversite Gençliğinin AB Üyeliğine Yönelik Görüşleri

AB Üyeliğine Yönelik Görüş	Sayı	%
Kesinlikle katılmıyorum	60	6,4
Katılmıyorum	107	11,4
Kararsızım	273	29,1
Katılıyorum	310	33
Kesinlikle katılıyorum	188	20

Gazi Üniversitesi tarafından 2003 yılında gerçekleştirilen bir araştırmanın sonuçlarına göre Türk üniversitelerinde okuyan her dört gençten üçü çalışmak ve yaşamak üzere başka bir ülkeye gitmeyi düşünmektedir. Katılımcı öğrencilerin yarısından fazlasının AB üyeliğine ilişkin olumlu görüş belirtmelerinin, AB üyesi ülkelerin gelişmişlik/ refah seviyesinin dünya ortalamasının üzerinde olduğu gerçeğinden ve bu ülkelerde daha konforlu bir yaşamın olduğuna dair algıdan

kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Bu tespit, yapılan birtakım araştırma sonuçlarıyla da örtüşmektedir (GMF, 2022; İnce ve Koçak, 2017).

Değerler, Hedefler ve Problemlere Yönelik Bulguları Değerlendirme

Bu bölümde, değerler, hedefler ve problemlere yönelik olarak elde edilen verilerin analizi sonucunda ortaya çıkan bulgulara yer verilmiştir. Öğrencilerin, üniversite gençliğinin sosyal ve ekonomik hayata dair görüşlerine ilişkin anketten aldıkları puanların ortalaması, standart sapma değerleri, minimum ve maksimum puanları Tablo 11’de verilmiştir.

Tablo 11. Üniversite Gençliğinin Sosyal ve Ekonomik Hayata Dair Görüşlerine İlişkin Betimsel İstatistikler

Boyutlar	N	Min.	Max.	$\bar{x}$	ss	sh
Mutluluğu Etkileyen Faktörler	482	1,50	5,00	4,36	0,54	0,02
Hayata Yön Veren Değerler	482	2,33	5,00	4,12	0,54	0,02
Türkiye’nin Gelecek Hedefleri	482	1,00	5,00	4,10	1,07	0,05
Gençlerin Karşılaştıkları Problemler	482	1,00	5,00	4,37	0,70	0,03
Türkiye’nin AB Üyeliği	482	1,00	5,00	3,66	0,87	0,04

Tablo 11’de verilen sosyal ve ekonomik hayata dair görüşler incelendiğinde, üniversite öğrencilerinin en çok “gençlerin karşılaştıkları problemler” (=4,37) boyutuna katılım gösterdikleri, en az ise “Türkiye’nin AB üyeliği” (=3,66) boyutuna katılım gösterdikleri görülmektedir. Öğrencilerin sosyal ve ekonomik hayata dair diğer görüşlerinin ise azalan bir sırada sırasıyla; “mutluluğu etkileyen faktörler” (=4,36), “hayata yön veren değerler” (=4,12) ve “Türkiye’nin gelecek hedefleri” (=4,10) olacak şekilde katılım gösterdikleri bulgusuna ulaşılmıştır.

Tablo 11’deki puan ortalamaları, üniversite gençliğinin sosyal ve ekonomik hayata dair görüşlerine ilişkin anketin değerlendirme aralıkları dikkate alınarak incelendiğinde; üniversite öğrencilerinin “gençlerin karşılaştıkları problemler” ve “mutluluğu etkileyen faktörler” boyutlarındaki görüşlerinin kesinlikle katılıyorum düzeyinde olduğu, “hayata yön veren değerler”, Türkiye’nin gelecek hedefleri” ve “Türkiye’nin AB üyeliği” boyutlarındaki görüşlerinin ortalamaları ise katılıyorum düzeyinde olduğu anlaşılmaktadır.

Farklı üç alanda öğrenim gören üniversite öğrencilerinin sosyal ve ekonomik hayata dair görüşlerini sınamak için, öğrenim alanlarına göre oluşturulan grupların ortalamaları ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile karşılaştırmaları Tablo 12’de verilmiştir.

Tablo 12’de yer alan analiz sonuçları; mutluluğu etkileyen faktörler [F(2-479)= 5,23; p<0.05] ve hayata yön veren değerler [F(2-479) = 7,28; p<0.05] boyutlarında katılımcı grupların görüşleri arasında öğrenim gördükleri alanlar bakımından anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonucunda anlamlı farkın her iki boyutta da; “beşerî ve sosyal bilimler” alanında öğrenim gören öğrenciler ile “tıp ve sağlık bilimleri” alanında öğrenim gören öğrenciler arasında olduğu görülmektedir (p= .00; .01). Buna göre beşerî ve sosyal bilimler (A= 4,42) alanında öğrenim gören öğrencilerin, tıp ve sağlık bilimleri (B= 4,24) alanında öğrenim gören öğrencilere nazaran mutluluğu etkileyen faktörlere ilişkin görüşlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde beşerî ve sosyal bilimler (A= 4,19) alanında öğrenim gören öğrencilerin, tıp ve sağlık bilimleri (B= 3,96) alanında öğrenim gören öğrencilere nazaran hayata yön veren değerlere ilişkin

görüşlerinin de daha yüksek olduğu görülmektedir Hesaplanan Eta Kare değerleri incelendiğinde, öğrencilerin öğrenim alanlarının, mutluluğu etkileyen faktörlere yönelik görüşleri üzerinde %2'lik bir etkiye sahip iken hayata yön veren değerlere yönelik görüşleri üzerinde ise %3'lük bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Eta Kare'nin yorumlanmasında dikkate alınan ölçütlere göre anlamlı etkinin küçük olduğu söylenebilir (Tablo 12).

Tablo 12. Sosyal ve Ekonomik Hayata Dair Görüşlerin Öğrenim Alanı Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{X}$	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark (Bonferroni)	Eta Kare (η^2)
Mutluluğu Etkileyen Faktörler	Beşeri ve Sosyal Bilimler	310	4,42	Gruplar arası	2,951	2	1,475	5,23	0,01*	A-B	0,02
	Tıp ve Sağlık Bilimleri	111	4,24								
	Fen Bilimleri ve Mühendislik	61	4,30	Gruplar içi	135,243	479	0,282				
	Toplam	482	4,36	138,194	481						
Hayata Yön Veren Değerler	Beşeri ve Sosyal Bilimler	310	4,19	Gruplar arası	4,115	2	2,057	7,28	0,00*	A-B	0,03
	Tıp ve Sağlık Bilimleri	111	3,96								
	Fen Bilimleri ve Mühendislik	61	4,09	Gruplar içi	135,346	479	0,283				
	Toplam	482	4,12	139,461	481						
Türkiye'nin Gelecek Hedefleri	Beşeri ve Sosyal Bilimler	310	4,12	Gruplar arası	0,592	2	0,296	0,26	0,77	-	-
	Tıp ve Sağlık Bilimleri	111	4,12								
	Fen Bilimleri ve Mühendislik	61	4,01	Gruplar içi	550,670	479	1,150				
	Toplam	482	4,10	551,262	481						
Gençlerin Karşılaştıkları Problemler	Beşeri ve Sosyal Bilimler	310	4,40	Gruplar arası	0,606	2	0,303	0,62	0,54	-	-
	Tıp ve Sağlık Bilimleri	111	4,32								
	Fen Bilimleri ve Mühendislik	61	4,33	Gruplar içi	232,302	479	0,485				
	Toplam	482	4,37	232,907	481						
Türkiye'nin AB Üyeliği	Beşeri ve Sosyal Bilimler	310	3,67	Gruplar arası	0,086	2	0,043	0,06	0,94	-	-
	Tıp ve Sağlık Bilimleri	111	3,63								
	Fen Bilimleri ve Mühendislik	61	3,66	Gruplar içi	363,882	479	0,760				
	Toplam	482	3,66	363,968	481						

* $p < .05$

Buna karşılık, Türkiye'nin gelecek hedefleri [$F(2-479) = 0,26$; $p > 0.05$], gençlerin karşılaştıkları problemler [$F(2-479) = 0,62$; $p > 0.05$] ve Türkiye'nin AB üyeliği [$F(2-479) = 0,62$; $p > 0.05$] boyutlarında katılımcı grupların görüşleri arasında öğrenim gördükleri alanlar bakımından

anlamli farklılık görülmemektedir. Ancak söz konusu boyutlarda da beşerî ve sosyal bilimler alanında öğrenim gören öğrencilerin görüşleri katılımcı grupların içinde en yüksek iken tıp ve sağlık bilimleri alanında öğrenim gören öğrencilerin görüşlerinin ise en düşük olduğu bulgusuna ulaşılmıştır (Tablo 12).

Üniversite öğrencilerinin sosyal ve ekonomik hayata dair görüşlerinin cinsiyetlerine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem için t testi sonuçları Tablo 13'te verilmiştir.

Tablo 13. Üniversite Gençliğinin Sosyal ve Ekonomik Hayata Dair Görüşlerinin Cinsiyet Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p	Cohen's d
Mutluluğu Etkileyen Faktörler	A) Kadın	287	4,43	0,51	480	3,46	0,00*	0,32
	B) Erkek	195	4,26	0,56				
	Toplam	482						
Hayata Yön Veren Değerler	A) Kadın	287	4,16	0,50	480	1,96	0,04*	0,18
	B) Erkek	195	4,06	0,59				
	Toplam	482						
Türkiye'nin Gelecek Hedefleri	A) Kadın	287	4,13	0,99	480	0,68	0,50	-
	B) Erkek	195	4,06	1,19				
	Toplam	482						
Gençlerin Karşılaştıkları Problemler	A) Kadın	287	4,45	0,64	480	2,72	0,01*	0,02
	B) Erkek	195	4,27	0,76				
	Toplam	482						
Türkiye'nin AB Üyeliği	A) Kadın	287	3,62	0,78	480	-1,25	0,21	-
	B) Erkek	195	3,72	0,99				
	Toplam	482						

*p<.05

Tablo 13'de verilen analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan öğrencilerin "mutluluğu etkileyen faktörler" [t(480)= 3,46; p<0,05], hayata yön veren değerler [t(480)= 1,96; p<0,05] ve gençlerin karşılaştıkları problemler [t(480)= 0,68; p<0,05] boyutlarındaki puan ortalamaları arasında kadın öğrencilerin lehine anlamlı bir farklılık görülmektedir. Bu bulgu, belirtilen boyutlar bağlamında cinsiyet değişkeninin öğrencilerin görüşleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Hesaplanan etki büyüklüğü (Cohen's d) katsayısına göre ise mutluluğu etkileyen faktörler, gençlerin karşılaştıkları problemler ve hayata yön veren değerler açısından cinsiyet değişkeninin düşük düzeyde etki büyüklüğüne sahip olduğu söylenebilir.

Buna karşılık, "Türkiye'nin gelecek hedefleri" [t(480)= 0,68; p>0,05] ve "Türkiye'nin AB üyeliği" [t(480)= -1,25; p>0,05] boyutlarında katılımcı grupların görüşleri arasında cinsiyetleri bakımından

anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Bu bulgu, üniversite öğrencilerinin Türkiye'nin gelecek hedefleri ve Türkiye'nin AB üyeliğine ilişkin görüşleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir (Tablo 13).

Üniversite öğrencilerinin sosyal ve ekonomik hayata dair görüşlerinin yaşadıkları yer değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan Kruskal Wallis-H testinin sonuçları Tablo 14'de verilmiştir.

Tablo 14. Üniversite Gençliğinin Sosyal ve Ekonomik Hayata Dair Görüşlerinin Yaşadıkları Yer Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Gruplar	N	Sıra Ortalaması	sd	χ^2	p	Anlamlı Fark (Mann Whitney-U)
Mutluluğu Etkileyen Faktörler	A) Büyükşehir/ İl merkezi	269	239,57	2	0,963	0,62	-
	B) İlçe	136	237,44				
	C) Kasaba/ Köy	77	255,42				
	Toplam	482					
Hayata Yön Veren Değerler	A) Büyükşehir/ İl merkezi	269	235,30	2	2,999	0,22	-
	B) İlçe	136	239,81				
	C) Kasaba/ Köy	77	266,16				
	Toplam	482					
Türkiye'nin Gelecek Hedefleri	A) Büyükşehir/ İl merkezi	269	243,46	2	2,511	0,28	-
	B) İlçe	136	228,00				
	C) Kasaba/ Köy	77	258,51				
	Toplam	482					
Gençlerin Karşılaştıkları Problemler	A) Büyükşehir/ İl merkezi	269	246,83	2	0,909	0,63	-
	B) İlçe	136	234,76				
	C) Kasaba/ Köy	77	234,79				
	Toplam	482					
Türkiye'nin AB Üyeliği	A) Büyükşehir/ İl merkezi	269	244,24	2	3,376	0,18	-
	B) İlçe	136	225,36				
	C) Kasaba/ Köy	77	260,44				
	Toplam	482					

*p<.05

Tablo 14'de yer alan analiz sonuçları, mutluluğu etkileyen faktörler [$\chi^2(2) = 0,963$; $p > 0,05$], hayata yön veren değerler [$\chi^2(2) = 2,999$; $p > 0,05$], Türkiye'nin gelecek hedefleri [$\chi^2(2) = 2,511$; $p > 0,05$], gençlerin karşılaştıkları problemler [$\chi^2(2) = 0,909$; $p > 0,05$] ve Türkiye'nin AB üyeliği [$\chi^2(2) = 3,376$; $p > 0,05$] boyutlarında üniversite öğrencilerinin görüşleri arasında anlamlı bir farklılık görülmemektedir.

Gruplara ait sıra ortalamaları incelendiğinde, büyükşehir/il merkezinde yaşayan üniversite öğrencilerinin sıra ortalamalarının ilçe ve kasaba/köyde yaşayanlara nazaran daha yüksek olduğu görülmektedir. Buna göre büyükşehir/il merkezinde yaşayan üniversite öğrencilerinin sosyal ve ekonomik hayata dair görüşlerinin daha yüksek düzeyde olduğunu düşündükleri anlaşılmaktadır (Tablo 14).

Farklı üç aile gelir düzeyine sahip üniversite öğrencilerinin sosyal ve ekonomik hayata dair görüşlerini sınamak için, ailenin gelir düzeyine göre oluşturulan grupların ortalamaları ilişkisiz örneklem için tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ile karşılaştırmaları Tablo 15'de verilmiştir.

Tablo 15. Üniversite Gençliğinin Sosyal ve Ekonomik Hayata Dair Görüşlerinin Ailenin Gelir Düzeyi Değişkenine Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{X}$	Varyansın Kaynağı	Kareler Toplamı	sd	Kareler Ortalaması	F	p	Anlamlı fark (Bonferroni)	Eta Kare (η^2)
Mutluluğu Etkileyen Faktörler	A) Düşük	254	4,35	Gruplar arası	0,164	2	0,082	0,28	0,75	-	-
	B) Orta	122	4,39								
	Yüksek	106	4,37	Gruplar içi	138,029	479	0,288				
	Toplam	482	4,36		138,194	481					
Hayata Yön Veren Değerler	A) Düşük	254	4,15	Gruplar arası	0,414	2	0,207	0,71	0,49	-	-
	B) Orta	122	4,10								
	Yüksek	106	4,08	Gruplar içi	139,047	479	0,290				
	Toplam	482	4,12		139,461	481					
Türkiyenin Gelecek Hedefleri	A) Düşük	254	3,95	Gruplar arası	13,712	2	6,856	6,11	0,00*	A-B	0,03
	B) Orta	122	4,32								
	Yüksek	106	4,24	Gruplar içi	537,550	479	1,122				
	Toplam	482	4,10		551,262	481					
Gençlerin Karşılaştıkları Problemler	A) Düşük	254	4,41	Gruplar arası	0,575	2	0,287	0,59	0,55	-	-
	B) Orta	122	4,33								
	Yüksek	106	4,35	Gruplar içi	232,332	479	0,485				
	Toplam	482	4,37		232,907	481					
Türkiyenin AB Üyeliği	A) Düşük	254	3,54	Gruplar arası	8,103	2	4,051	5,45	0,00*	A-B	0,02
	B) Orta	122	3,84								
	Yüksek	106	3,73	Gruplar içi	355,866	479	0,743				
	Toplam	482	3,66		363,968	481					

* $p < .05$

Tablo 15’de yer alan analiz sonuçları; Türkiye’nin gelecek hedefleri [$F(2-479) = 6,11$; $p < 0,05$] ve Türkiye’nin AB üyeliği [$F(2-479) = 5,45$; $p < 0,05$] boyutlarında katılımcı grupların görüşleri arasında ailenin gelir düzeyi bakımından anlamlı farklılık olduğunu göstermektedir. Birimler arası farkların hangi gruplar arasında olduğunu belirlemek amacıyla yapılan Bonferroni testi sonucunda anlamlı farkın her iki boyutta da; gelir düzeyi “orta” olan öğrenciler ile gelir düzeyi “düşük” olan öğrenciler arasında olduğu görülmektedir ($p = .00$; $.00$). Buna göre gelir düzeyi orta ($B = 4,32$) olan öğrencilerin, gelir düzeyi düşük ($B = 3,95$) olan öğrencilere nazaran Türkiye’nin gelecek hedeflerine ilişkin görüşlerinin daha yüksek olduğu görülmektedir. Benzer şekilde gelir düzeyi orta ($A = 3,84$) olan öğrencilerin, gelir düzeyi düşük ($B = 3,54$) olan öğrencilere nazaran Türkiye’nin AB üyeliğine ilişkin görüşlerinin de daha yüksek olduğu görülmektedir. Hesaplanan Eta Kare değerleri incelendiğinde, öğrencilerin ailelerinin gelir düzeylerinin, Türkiye’nin gelecek hedeflerine yönelik görüşleri üzerinde %3’lük bir etkiye sahip iken Türkiye’nin AB üyeliğine yönelik görüşleri üzerinde ise %2’lik bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Eta Kare’nin

yorumlanmasında dikkate alınan ölçütlere göre anlamlı etkinin küçük olduğu söylenebilir (Tablo 15).

Buna karşılık, mutluluğu etkileyen faktörler [$F(2-479) = 0,28; p>0.05$], hayata yön veren değerler [$F(2-479) = 0,49; p>0.05$] ve gençlerin karşılaştıkları problemler [$F(2-479) = 0,55; p>0.05$] boyutlarında katılımcı grupların görüşleri arasında ailenin gelir düzeyi bakımından anlamlı farklılık görülmemektedir. Bu bulgu, ailenin gelir düzeyinin üniversite öğrencilerinin mutluluğu etkileyen faktörler, hayata yön veren değerler ve gençlerin karşılaştıkları problemlere ilişkin görüşleri üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir (Tablo 15).

Üniversite öğrencilerinin sosyal ve ekonomik hayata dair görüşlerinin hayatından memnun olma durumlarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için yapılan bağımsız örneklem için t testi sonuçları Tablo 16’da verilmiştir.

Tablo 16. Üniversite Gençliğinin Sosyal ve Ekonomik Hayata Dair Görüşlerinin Hayatından Memnun Olma Durumuna Göre Karşılaştırılması

Boyutlar	Gruplar	N	$\bar{X}$	ss	sd	t	p	Cohen's d
Mutluluğu Etkileyen Faktörler	A) Evet	195	4,46	0,45	480	3,48	0,00*	0,31
	B) Hayır	287	4,30	0,58				
	Toplam	482						
Hayata Yön Veren Değerler	A) Evet	195	4,28	0,41	480	5,90	0,00*	0,51
	B) Hayır	287	4,02	0,59				
	Toplam	482						
Türkiye'nin Gelecek Hedefleri	A) Evet	195	4,26	0,78	480	2,88	0,00*	0,25
	B) Hayır	287	4,00	1,22				
	Toplam	482						
Gençlerin Karşılaştıkları Problemler	A) Evet	195	4,33	0,68	480	-1,09	0,28	-
	B) Hayır	287	4,40	0,71				
	Toplam	482						
Türkiye'nin AB Üyeliği	A) Evet	195	3,60	0,77	480	-1,25	0,21	-
	B) Hayır	287	3,70	0,93				
	Toplam	482						

* $p<.05$

Tablo 16’da verilen analiz sonuçlarına göre araştırmaya katılan öğrencilerin “mutluluğu etkileyen faktörler” [$t(480)= 3,48; p<0,05$], hayata yön veren değerler [$t(480)= 5,90; p<0,05$] ve Türkiye’nin gelecek hedefleri [$t(480)= 2,88; p<0,05$] boyutlarındaki puan ortalamaları arasında hayatından memnun olanların lehine anlamlı bir farklılık görülmektedir. Bu bulgu, belirtilen boyutlar bağlamında hayatından memnun olma durumunun öğrencilerin görüşleri üzerinde anlamlı bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Hesaplanan etki büyüklüğü (Cohen’s d) katsayısına göre ise, mutluluğu etkileyen faktörler ve Türkiye’nin gelecek hedefleri açısından cinsiyet değişkeni düşük düzeyde etki büyüklüğüne sahip iken hayata yön veren değerler açısından cinsiyet değişkeninin orta düzeyde bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Buna karşılık, “Gençlerin karşılaştıkları problemler” [$t(480)= -1,09; p>0,05$] ve “Türkiye’nin AB üyeliği” [$t(480)= -1,25; p>0,05$] boyutlarında katılımcı grupların görüşleri arasında hayatından memnun olma durumu bakımından anlamlı bir farklılık görülmemektedir. Bu bulgu, üniversite öğrencilerinin, gençlerin karşılaştıkları problemler ve Türkiye’nin AB üyeliğine ilişkin görüşleri ile cinsiyet değişkeni arasında anlamlı bir ilişkinin olmadığını göstermektedir (Tablo 16).

SONUÇ ve ÖNERİLER

Gelişmekte olan tüm ülke toplumlarında olduğu gibi Türkiye’de de en dinamik ve ülkenin gelecek perspektifinde belirleyici rol oynayan üniversite gençliğinin temel ve belirleyici olan değerler, algılar ve düşüncelerinin doğru ve sağlıklı belirlenebilmesi önemlidir. Bu bağlamda, ülkemizin yükseköğretimdeki gençlerinin mutluluklarında etkili olan faktörler, hayatlarında yön verici değerler ile karşılaştıkları problemlerle ilgili tespitlerde bulunmak, gençlere yönelik politikaların geliştirilmesinde ufuk açıcı olacaktır. Öte yandan, özellikle, gelecekte ülkenin pek çok önemli noktasında görevler üstlenecek yükseköğretim gençliğinin “Türkiye’nin AB Üyeliği” gibi konularda nasıl ve ne yönde görüşe sahip olduğunun anlaşılması önem arz etmektedir.

Araştırma bulgularımız ve verilerin analiz sonuçları açıkça göstermektedir ki Diyarbakır Dicle Üniversitesi öğrencileri özelinde yükseköğrenim öğrencileri, yaşadıkları topluma, zamana, yerel ve bölgesel konu ve meseleler bağlamında belirgin derecede ilgili, çevresinde olan bitenle alakalı ve sadece konjonktürel değil, uzun dönemli fikir üreten, dinamik bir forma sahiptir. Çalışmada, öğrencilerin belirsizlikten kaynaklı gelecek kaygısı taşıdıkları ve algı ve görüşleri ile cinsiyetleri arasında ise anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmüştür. Katılımcı öğrencilerin yarısından fazlasının Avrupa Birliği’ne üyeliğe sıcak bakarken, üçte birine yakın sayıda öğrencinin kararsız duruş sergilemeleri kayda değerdir.

Üniversite öğrencilerinin algı ve yaklaşımlarının doğru anlaşılabilmesi, onların toplumsal refaha ve gelişme çabalarına katkı sağlama potansiyellerini de ortaya koyabilmelerine neden olacaktır. Gençliğe yapılan yatırımın, toplumun kendi geleceğine yaptığı en büyük yatırım olduğu gerçeğinden hareketle, toplumun gelişmesinde, ülkenin kalkınmasında gençlerin katma değer yaratmalarına vesile olacak projelerin üretilmesine, politikaların oluşturulup uygulanmasına katkı sağlamayı da amaçlayan çalışmadan çıkan sonuçlar çerçevesinde, daha yoğun rehberlik hizmetlerinin sunulması, mezuniyet sonrası kaygılarının giderilmesine yönelik olarak istihdamı artırıcı birtakım adımların atılması, öğrencilerin geleceğe umutla ve güvenle bakmalarına katkı sunacaktır.

KAYNAKÇA

- Alman Marshall Fonu (GMF). (2022). *Avrupa Birliği Algıları Araştırması*, <https://www.gmfus.org/> [Erişim Tarihi: 06.03.2023].
- Aydın, D. (2020). A Research on the Narration Motivations of University Youth Through Social Media. *Connectist: Istanbul University Journal of Communication Sciences*, (59), 1-17.
- Barnett, R. (1990). *The Idea of Higher Education*. Bristol: Open University Press.
- Boni, A. and Calabuig, C. (2017). Education for Global Citizenship at Universities. *Journal of Studies in International Education*, 21, 22–38.
- Boni, A. and Pérez-Foguet, A. (2008). Introducing Development Education in Technical Universities: Successful Experiences in Spain. *European Journal of Engineering Education*, 33, 343–354.
- Çavuş, S. (2022). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanımları Üzerine Bir Alan Araştırması: Aksaray Üniversitesi Örneği. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi (İNİF E-Dergi)*, 7 (2), 9-25.

- Dicle Üniversitesi Öğrenci İşleri Daire Başkanlığı (2022). *Dicle Üniversitesi'nde Öğrenim Gören Öğrenci Sayıları*, <https://www.dicle.edu.tr/birimler/ogrenci-isleri-daire-baskanligi> [Erişim Tarihi: 05.03.2023]
- Gazi Üniversitesi. (2003). *Türk Üniversite Gençliği Araştırması Üniversite Gençliğinin Sosyo-Kültürel Profili*. Ankara: Gazi Üniversitesi Yayınları.
- İnce, M. ve Koçak, M. C. (2017). Gençlerin Avrupa Birliği'ne Bakışı Üzerine Bir Araştırma; Selçuk Üniversitesi Örneği. *Journal of Turkish Studies*, 12 (29), 309-334.
- İnce, M. ve Koçak, M. C. (2017). Üniversite Öğrencilerinin Sosyal Medya Kullanım Alışkanlıkları: Necmettin Erbakan Üniversitesi Örneği. *Karabük Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, (2), 736-749.
- Kılıç, S. (2014). Etki Büyüklüğü. *Journal of Mood Disorders*, 4 (1), 44-6.
- Lozano, R. and Young, W. (2013). Assessing Sustainability in University Curricula: Exploring The Influence of Student Numbers and Course Credits. *Journal of Cleaner Production*, 49, 134-141.
- Njoroge, R. (2013). *Impacts of social media among the youth on behavior change: a case study of university students in selected universities in Nairobi, Kenya* (Doctoral dissertation, University of Nairobi).
- Okçabol, R. (2007). *Yükseköğretim Sistemimiz*. Ankara: Ütopya Yayınları.
- Onay, A. (2016). Danimarka'da Gençlere Yönelik Din Hizmeti. 7. *Uluslararası Din Görevlileri Sempozyumu Bildirileri (Gençliğin Gelişimi ve Problemleri Karşısında Din Görevlileri)*, 9.
- Pérez-Foguet, A. and Lazzarini, B. (2019). Continuing Professional Education in Engineering Faculties: Transversal İntegration of Sustainable Human Development in Basic Engineering Sciences Courses. *Journal of Cleaner Production*, 218, 772-781.
- Pérez-Foguet, A., Lazzarini, B., Giné, R., Velo, E., Boni, A., Sierra, M., Zolezzi, G. and Trimmingham, R. (2018). Promoting Sustainable Human Development in Engineering: Assessment of Online Courses Within Continuing Professional Development Strategies. *Journal of Cleaner Production*, 172, 4286-4302.
- Scott, P. (2002). Küreselleşme ve Üniversite: 21. Yüzyılın Önündeki Meydan Okumalar. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2 (1), 193-208.
- Şahin, İ., Fırat, N. Ş. ve Zoraoğlu, Y. R. (2010). Üniversite Öğrencilerinin Düşleri. *Ege Eğitim Dergisi*, 11 (1), 23-41.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TUİK) (2022). *İstatistiklerle Kadın-2022*, <https://data.tuik.gov.tr/Bulten/Index?p=Istatistiklerle-Kadin-2022-49668> [Erişim Tarihi: 25.03.2023].
- Yavuzer, H., Meşeci, F., Demir, İ. ve Sertelin, Ç. (2012). Günümüz Üniversite Gençliğinin Sorunları. *HAYEF Journal of Education*, 2 (1), 79-91.
- Yükseköğretim Kurumu Başkanlığı. (2022). *Yükseköğretim Bilgi Yönetim Sistemi*, <https://istatistik.yok.gov.tr/> [Erişim Tarihi: 05.10.2022].
- Zamora-Polo, F., Sánchez-Martín, J., Corrales-Serrano, M., and Espejo-Antúnez, L. (2019). What Do University Students Know about Sustainable Development Goals? A Realistic Approach to the Reception of this UN Program Amongst the Youth Population. *Sustainability*, 11(13), 3533. <https://doi.org/10.3390/su11133533>

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2023, 6(12): 1617-1634.

DOI: [10.26677/TR1010.2023.1335](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1335)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

ARAŞTIRMA MAKALESİ

Mutfakta Kadınlara Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı Var Mıdır? Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümünde Okuyan Kadın Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma

Doç. Dr. Serdar EREN, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Kütahya, e-posta: serdar.eren@dpu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9733-2308>

Esin GÜLEÇ, Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya, e-posta: ersin.gulec@ogr.dpu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-7964-6620>

Öz

Son yıllarda birçok sektörde olduğu gibi, yoğun kuvvet gerektiren ve erkeklerin egemen olduğu iş kollarında kadın çalışanların sayısının artmaya başladığı gözlemlenmektedir. Bu durum kadın ve erkek çalışanlar arasında belirgin farkların yönetilmesi sürecini beraberinde getirmektedir. Söz konusu süreçlerde yönetilmesi gereken sorunlardan bir tanesi cinsiyete yönelik ayrımcılık olarak ortaya çıkmaktadır. Bu açıdan ayrımcılığın boyutlarını sektörel açıdan araştırmak gerekliliği doğmaktadır. Çalışmanın amacı, üniversite okuyan genç kadın aşçıların staj ve iş dönemlerinde edindikleri ayrımcılık veya cinsiyetçi yaklaşım deneyimlerinin varlığını ve boyutlarını araştırmaktır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere olgu bilim deseniyle kurgulanan araştırmada altı kadın öğrenciden elde edilmiş olan veriler analize tabi tutulmuştur. Araştırmanın bulguları genç kadın aşçıların cinsiyetçi ayrımcılığa yönelik durumlara maruz kaldıklarını ortaya koymaktadır. Çalışmanın sonucunda cinsiyetçi ayrımcılığın önlenmesine dair akademik ve sektöre yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet Ayrımcılığı, Kadın, Mutfak, Deneyim.

Makale Gönderme Tarihi: 20.10.2023

Makale Kabul Tarihi: 03.12.2023

Önerilen Atıf:

Eren, S. ve Güleç, E. (2023). Mutfakta Kadınlara Yönelik Cinsiyet Ayrımcılığı Var Mıdır? Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümünde Okuyan Kadın Öğrenciler Üzerine Bir Araştırma, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(12): 1617-1634.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2023, 6(12): 1617-1634. DOI:[10.26677/TR1010.2023.1335](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1335)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

RESEARCH PAPER

Is There Gender Discrimination Against Women in The Kitchen? A Research On Women Students Studying in The Department of Gastronomy and Culinary Arts

Associate Prof. Dr. Serdar EREN, Kütahya Dumlupınar University, Faculty of Applied Sciences, Kütahya, e-mail: serdar.eren@dpu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9733-2308>

Esin GÜLEÇ, MSc. Student, Kütahya Dumlupınar University, Institute of Graduate Programs, Kütahya, e-mail: ersin.gulec@ogr.dpu.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-7964-6620>

Abstract

In recent years, as in many sectors, it has been observed that the number of female employees has started to increase in business lines that require intense strength and are dominated by men. This situation brings about the process of managing significant differences between male and female employees. One of the problems that need to be managed in these processes is gender discrimination. In this respect, it becomes necessary to investigate the dimensions of discrimination on a sectoral basis. The purpose of this study is to investigate the existence and extent of gender discrimination experiences of young female chefs studying at university during their internship and work periods. In order to achieve this aim, the data obtained from six female students were subjected to content analysis in the research designed in a phenomenological pattern. The findings of the research reveal that young female chefs are exposed to situations of gender discrimination. As a result of the study, academic and industry recommendations were developed to prevent sexist discrimination.

Keywords: Gender Discrimination, Women, Culinary, Experience.

Received: 20.10.2023

Accepted: 03.12.2023

Suggested Citation:

Eren, S. and Güleç, E. (2023). Is There Gender Discrimination Against Women in The Kitchen? A Research On Women Students Studying in The Department of Gastronomy and Culinary Arts, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(12): 1617-1634.

GİRİŞ

Geçmişte kadınlar hakkındaki bazı genel geçer kanılar, kadının iş hayatında ikinci plana atılmasına sebep olmuş, talep ettikleri pozisyonlarda yer bulamamasına neden olmuştur. Günümüzde kadınların iş gücüne katılım oranının geçmişe nazaran arttığı görülmektedir. Değişen algılar kadınların iş hayatında daha aktif rol oynamalarına olanak sağlamaktadır. İş hayatındaki temel dayanak eğitim düzeyindeki artış ve toplumun cinsiyet kimliğine yüklediği anlamlardaki farklılıklar ile değişmektedir.

Kadınların son yıllarda iş gücüne katılımının arttığı iş alanlarının başında yiyecek içecek sektörü bulunmaktadır. Birçok sektörde olduğu gibi profesyonel mutfaklarda uzun yıllar ataerkil bir düzen sürdürülmüş olduğundan dolayı kadınların yer edinme konusunda güçlük çekebildiği, ötekileştirme ve cinsiyetçi yaklaşımlara maruz kalabildiği söylenebilir. Kadınların maruz kaldığı bu tür sorunların temelinde toplumsal cinsiyet ayrımcılığı ve önyargılar bulunmaktadır. Söz konusu sorunların kadınların iş yaşamını ilk kez deneyimledikleri üniversite dönemindeki stajlar ve yaz çalışmaları ile başladığı ve bu durumun hayat boyu devam ettiği konusunda birçok görüş ortaya atılmıştır. Üniversite öğrencisi olan kadınların bu sorunlarının kaynağını mesleğe ilk adım attıkları dönemde araştırmak konu ile ilgili yapılan çalışmalara katkı sağlayacaktır.

Alan yazın incelendiğinde kadın çalışanların istihdam edilmesindeki faktörler (Arslan ve Pekerşen, 2019; Başterzi, 2015; Tunca, 2021), iş hayatında ayrımcılığın iş performansı üzerine etkileri (Davras ve Davras, 2015) toplumun cinsiyete dayalı iş bölümü ve işin cinsiyet için uygunluğu (Urhan, 2015), kadınların turizm sektöründeki çalışma hayatında yaşadıkları zorluklara dair yaklaşımlar (Demir, 2011; İnce ve Kendir, 2016), aşçılık mesleği üzerine olan yaklaşım ve algılar (Kabil,2022; Öz, 2019), profesyonel mutfaklarda kadın ve erkek kimliği (Hallows, 2010; İnce, 2016), Kadınların profesyonel ve endüstriyel mutfaklardaki konumu (Demir, 2011; Platzer, 2011) gibi çalışmalar bulunduğu ortaya çıkmıştır. Ancak bu çalışmaların genelinde örneklem olarak seçilen kadınların iş yaşamlarının belirli bir evresini geçirdiklerinden bahisle meslek hayatlarına ilk başlangıçtaki duygu ve düşüncelerinin analiz edilmesi gerekliliği ortaya çıkmaktadır.

Bu çalışmanın amacı, üniversite okuyan genç kadın aşçıların staj ve iş dönemlerinde edindikleri ayrımcılık veya cinsiyetçi yaklaşım deneyimlerinin varlığını ve boyutlarını araştırmaktır. Erken kariyer dönemindeki kadın aşçıların deneyimlerinin kariyer planlamaları üzerinde etkili olduğu düşünülmektedir. Çalışma bu alanda çalışma yapacak akademisyenlere, sektör profesyonellerine ve aşçılık mesleğini tercih edecek olan tüm bireylere faydalı olacağı düşüncesiyle hazırlanmıştır.

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Toplumsal Cinsiyet Kavramı ve Roller

Cinsiyet kavramı anatomik olarak kadın ve erkek olmayı tanımlarken (Özkazanç, 2010), toplumsal cinsiyet kavramı bir toplumun veya kültürün cinsiyete yüklediği anlamı açıklamaktadır (Saraç, 2013). Feminist kuramcılara göre toplumsal cinsiyet kavramının temeli kültüredir ve cinsiyetin kültürel bir yorumu olarak bu kavram ortaya çıkmaktadır (Butler, 2008). Kısaca toplumsal cinsiyet kavramı kültürel bir yapıyı ifade eder, toplumsal ve kültürel olarak farklılıklar gösterebilmektedir.

Toplumsal cinsiyet rolleri ise toplumun cinsiyetten beklentilerini ifade etmektedir. Bu konuyla ilgilenen sosyologlar yaş ve cinsiyet rollerini birlikte ele almışlardır ve bu yaklaşım toplumlarca yapılan en eski ayrımlardan biridir. Biyolojik işlev olarak kadınları erkeklerden ayıran temel faktör doğurganlıklarıdır ve bu işlev zamanla ayrıma ve davranışlarına etki etmeye başlamıştır

(Freedman ve Sears, 1989). Bu etkinin görünümü olan rollerde ise bireyin cinsiyeti ve yaşı önemli bir faktördür. Roller öğrenmeyi esas alır, cinsiyet rolü bireyce öğrenilir, toplumsallaşır ve içselleştirilir. Bu öğrenme iki mekanizma ile gerçekleşmektedir (Vatandaş, 2007). İlki çocukların cinsiyetlerine uygun davranışları aile ve yaşadığı toplum sayesinde pekiştirilir, ikincisi ise uygun olmayan davranışları sebebiyle cezalandırılabilirlerdir.

Toplumun kültürel olarak erkek ve kadından hayatının farklı dönemlerinde beklentileri vardır (Vatandaş, 2020). Dedeoğlu'na göre (2000) kadın ve erkek üzerine toplumsal olarak sorumluluklar kurgulanmakta ve bu kurgu bebeklikten bir birey olma yolcuğu boyunca devam etmektedir. Her iki cinsiyet için de toplumsal yapıda nasıl düşünüp davranmaları gerektiğine dair bir inşa söz konusudur (Zeybekoğlu, 2009). Cinsiyet ve sorumlulukların farklılaştığı nokta ise kadının daha özel bir alanla sınırlandırılmasının yanında erkeğin kamusal alanda daha görünür olmasıdır.

Cinsiyet rolleri yaygın ve köklü inançlar ile desteklenmektedir (Çelik, 2016). Bu roller çocuk yaştan nasıl davranmaları gerektiğine yön verir. Örneğin kız çocuklarından daha uslu-oturlu olmaları beklenirken erkek çocuklarından daha aktif ve baskın karakterli olmaları beklenir. Bu beklentiler yaş ile birlikte şekillenir ve değişim halindedir. Bireylerin cinsiyet temelli davranışları toplumun kurgusu dahilindedir. Toplumsal rollerin her iki cinsiyetten de farklı beklentileri vardır; erkek olabilmek adına dini ritüellere katılmak, askeri eğitim, ekonomik olarak belirli bir düzeye sahip olmak ve statü vb. (Şenol ve Çalar, 2018). Kadın olmak ise aile olgusuyla bağdaştırılmış, batı ve doğu uygarlıklarındaki namus kavramının ilk amacı kadın cinselliğini baskılamak olmuştur. Çünkü ataerkil düzenin varlığını sürdürürebilmek adına kadının öncelikle anne ve eş olması beklenmektedir. Bu bağlamda kadın sadık, şefkatli, iyi bir eş ve anne aynı zamanda iyi bir ev yöneticisi olmalıdır (Bingöl, 2014).

Cinsiyet rollerinin getirdiği bu sorumlulukların yerine getirilmesi gerekir böylece evin sorumluluğu kadına yüklenirken erkeğin maddi kazanç elde etmesi, statü sahibi olması gerekmektedir (Urhan, 2015).

Cinsiyetçilik ve Mutfakta Cinsiyet Ayrımcılığı

Ayrımcılık genel olarak belirli farklılıklara yönelik olmaktadır. Bu farklılıklar kişisel olmasının yanı sıra bir toplumu hedef alan (din, yönelim, politik düşünce vb.) kişi iradesi dışındaki farklılıklara (ırk, cinsiyet vb.) yönelik de olabilmektedir (Ataöv, 1996). Cinsiyetçilik kavramını ayrımcılık türlerinden biri olarak ve ayrımcılığın cinsiyet kaynaklı olması şeklinde yorumlamak mümkündür. Türk Dil Kurumuna (2015) göre cinsiyetçilik belli bir cinsiyete yönelik yapılan ayrımcı davranış ve tutumlardır. Ayrımcılığın sebebi her ne olursa olsun ayrımcılığa uğrayan kişi tarafından maddi ve manevi olarak yıkıcıdır. Kakşa'ya (2022) göre ise bireyin bir grup veya cinsiyete ait olmasına ısrarla vurgulanması, kişinin yapmakta olduğu herhangi bir işin niteliğiyle hiçbir ilgisi olmadığı gibi, ayrımcılığa uğramasını haklı çıkaracak bir durum da yaratmamaktadır.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafınca kabul edilip kadınlar için uluslararası haklar bildirgesi olarak tanımlanan CEDAW (Kadınlara Karşı Ayrımcılığın Önlenmesi Beyannamesi) 1985 yılı itibarıyla Türkiye tarafından da kabul edilmiştir. Bu sözleşme kadınlara kanun önünde erkeklerle eşit hakları tanımayı, kadınlara yönelik ayrımcılığın tanımlanmasını, taraf devletlerin kadınlara yönelik yapılan ayrımcılığı önleme ve ortadan kaldırmasına dair yasal düzenleme ve yaptırım uygulama görevini vermiştir. Aynı zamanda bu sözleşmenin cinsiyetçilik ile mücadelenin öncülüğünü yaptığını da söylemek mümkündür.

Winn'e (2004) göre kadın istihdamının önündeki duran başlıca sebepler arasında mentörlük eksikliği, yönetim konusunda deneyim eksikliği ve toplumsal cinsiyet rolü faktörüdür. Profesyonel mutfaklar ağırlıklı olarak erkek egemen olmaya devam etmektedir. Aynı zamanda Haddaji, Albors-Garrigós, ve García-Segovia (2017) göre mutfaktaki çalışma ortamı sözel veya fiziksel şiddete meyilli hegemonik erkek davranışları içerebilmektedir. Ancak Bireylerin eğitim seviyesi arttıkça davranışlarında bir tutarlılık oluşmaya başladığı saptanmıştır (Uzun Güripek ve Güripek, 2022). Bu koşullar mutfağın sorunsuz işlenmesini veya yeni gelen çalışanların gelişimini tetiklemeyen etmenlerdir (Oğan, Oğan, ve Kamacı, 2016). Profesyonel mutfaklardaki hegemonik yapının temeli 14. ve 15. Yüzyıllardaki askeri tarihe dayanmaktadır (Mann, 2020). Platzer'e (2011) göre savaş zamanlarında ordu çalışanlarından yemek yapmaları beklenmekteydi bu durum mutfaktaki alt üst ilişkisini ve disiplinin sürdürülmesini sağlamıştır. Bu sebeple profesyonel mutfaklarda çalışan erkeklerin tutumlarını açıklamakta yardımcı olmaktadır.

Cinsiyet Ayrımcılığına Yönelik Çalışmalar

Dünya turizm örgütünün 2019 raporuna göre kadın çalışanların turizmdeki ortalama payı yüzde 54'ü bulmaktadır (Koç ve Uşaklı, 2022). Turizm sektöründeki kadın çalışanların meslekteki tecrübe ve yaşadıkları zorluklar bilimsel çalışmalarda gittikçe daha da ilgi görmeye başlamış ve farkındalık artmıştır. Tarih boyunca kadınların her ne konumda olursa olsun cinsiyet ayrımcılığına maruz kaldığı bilinmektedir (Haddaji vd., 2017). İş hayatında kadınlara uygulanan standartlar uzun süredir yıkılmaya çalışılan bir tabudur bunun sebebi geleneksel cinsiyet rolü ve ataerkil toplum düzenidir (Albayrak, 2021). Önyargıların olduğu iş hayatında kadın olarak var olmak oldukça zordur. Önyargılar sadece kadınlarla sınırlı kalmayıp ırk, yaş, dış görünüş, cinsel yönelim gibi farklılıklarda da görülmektedir. Bu farklılıklar ile ayrıştırılan kişiler genelde daha alt statülerde, kötü şartlarda ve daha düşük maaşlarla çalışmak zorunda kalabilmektedir (Öner, 2015).

Üniversite öğrencileri için sektörde yer almanın ilk adımı ve sektörü tanımak adına staj dönemi önemli bir adımdır (Cizrelioğulları ve Altun, 2019). Öğrencilerin staj döneminde kazandığı tecrübelerin kariyer planlamalarına önemli bir etkisi olduğu düşünülmektedir (Pelit ve Güçer, 2006). Turizm alanında eğitim alan lisans öğrencilerinin, staj döneminde yaşadığı deneyimlerin işveren ve öğrenciler açısından değerlendirilmesi son dönemde oldukça üzerinde durulan konular arasındadır. Zheng'e (2008) göre iyi bir staj deneyimi yaşayan öğrencilerin kariyer planlamalarında aynı doğrultuda devam ettiği gibi, kötü bir staj deneyimi yaşayan öğrencilerin ise kariyer planlamalarında değişiklik yapabildiği gibi başka bir sektöre yönelebilmektedir.

Cizrelioğulları ve Altun (2019) ise; yaptıkları çalışmada öğrencilerin değerlendirmelerinde staj döneminin olumlu yönlerinden ziyade bu dönemde yaşanan sorunların ön plana çıktığını belirtmiştir. Bu durumun öğrenciler açısından değerlendirildiğinde staj, okulu bitirmek için yapılması gereken bir zorunluluk olarak algılanmakta (Pelit ve Güçer, 2006) ve özellikle turizm sektöründe staj yapan öğrenciler açısından sezonda otellerde stajyer statüsünde çalışmak durumunda olmanın maddi olarak yetersiz kalabildiği söylenebilir.

Aymankuy, Tetik, Girgin, ve Aymankuy (2013) yaptıkları araştırmada turizm alanında eğitim almış öğrencilerin staj yaptığı dönemleri incelemişler, stajyerlerin geçici ve ucuza işgücü olarak görüldükleri konusunda fikir belirtmişlerdir.

Genel cinsiyetçi görüşün aksine kadınların özel hayatında yemek yapmalarının yanında ev mutfağındaki hakimiyetini profesyonel mutfağa da aktarabildikleri (Platzer, 2011) yapılan çalışmalar ile literatüre kazandırılmıştır. Aynı zamanda sektörde başarılı olup kendisini

kanıtlamış şeflerin bu kariyere yönelmelerinin temelini genç yaşlardan itibaren yemeğe olan tutkusuyla ilişkilendirilmiştir.

Kurnaz ve arkadaşlarının (2018) yaptığı araştırma ile profesyonel mutfaklarda çalışan kadınların mobbing, eşit ücret, yönetime katılım, terfi gibi konularda olumsuz deneyimler yaşadığı elde edilmiştir. Fakat bunun yanı sıra kadınların güçlü iletişim ve empati becerileri, aldıkları eğitim, çözüm odaklı ve tutkulu çalışmaları sektörde kendilerini kanıtlamalarına katkı sağlamıştır.

İnce (2016) kadın şeflerin zorlu çalışma koşulları ve rekabet ortamında dışlanmışlık duygusundan kaçınmalı ve kendilerini zihinsel ve fiziksel olarak hazırlayıp güçlü kılmaları gerektiğini ve aynı zamanda profesyonel mutfaklardaki bu çalışma ortamı ile kişisel yaşamları arasındaki dengeyi iyi kurmaları gerektiğini savunmaktadır. Yordanova ve Strachan'a (2022) göre ise herhangi bir ayrımcılık ve zorbalık ile başa çıkmanın en iyi yolu önlemektir. Yaptırımlar caydırıcı olmalı ve çalışma ortamında eşit şartlar sağlanmalıdır.

YÖNTEM

Bu çalışmanın amacı, üniversite okuyan genç kadın aşçıların staj ve iş dönemlerinde edindikleri ayrımcılık veya cinsiyetçi yaklaşım deneyimlerinin varlığını ve boyutlarını araştırmaktır. Bu bağlamda amaca uygun olarak çalışmanın dört temel sorusu bulunmaktadır. Bu sorular şunlardır;

- Kadın aşçılar iş hayatında diğer çalışanlar ile eşit haklara sahip midir?
- Günümüzde mutfak hiyerarşisi erkek egemenliği izleri taşımakta mıdır?
- Mutfakta kadınlar cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmakta mıdır?
- Genç kadın aşçıların mesleki algıları, var ise deneyimledikleri ayrımcılıklardan ne gibi etkilenmektedir? Şeklinde belirlenmiştir.

Çalışmanın sorularını gerçekleştirmek adına hazırlanan ve katılımcıların demografik bilgilerinin alınmasını da kapsayan 6 adet madde bulunmaktadır.

Sorular ile gastronomi ve mutfak sanatları bölümünde okumakta olup sektör deneyimi olan kadın aşçılara mail yoluyla soru formları gönderilmiş, kendi rızaları ile cevaplandırmaları ve deneyimlerini yazarak ifade etmeleri istenmiştir. Çalışmanın bu bölümünde uygulanmış olan nitel yöntemin bütün aşamaları, tasarım aşamasından elde edilen verilerin analiz aşamasına kadar uygulanan yaklaşımlar, karar verme süreci ve uygulamalar detaylı olarak belirtilmektedir. Söz konusu unsurlar bu bölümde ayrı birer başlık halinde açıklanmıştır.

Araştırmanın Tasarımı

Bu çalışma, araştırmanın amacına bağlı olarak nitel yöntemlerden biri olan olgu bilim (fenomenoloji) yaklaşımı ile içerik analizi kullanılarak tasarlanmıştır. Fenomenoloji, odağı yaşanmışlıkları anlamlandırma olan felsefi hareketten doğmuştur (Tekindal ve Arsu, 2020). Temeli deneyim ve bireyin konu hakkındaki fikirlerini konu alan bir araştırma yöntemidir (Laverty, 2003; Wojnar ve Swanson, 2007). Bu çalışma kadın aşçıların mutfak sektöründe yaşadığı deneyimler ile ilişkilidir. Araştırmanın konusuna uygun olarak bireyler olayları kendi bakış açıları ile değerlendirmektedir bu sebeple fenomenoloji yaklaşımının tercih edildiği söylenebilir (Smith, 2013; Gençer, 2020).

Örneklem Grubu

Örneklem olarak Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümünde öğrenim görmekte olan kadın öğrenciler belirlenmiştir. Mülakat soruları daha önce staj veya iş deneyimi bulunan katılımcılara yöneltilmiştir. Bu çalışmanın amacına uygun olarak amaçlı örneklem tekniği kullanılmaktadır. Amaçlı örneklem, seçici örneklem olarak da bilinmektedir bunun sebebi katılımcının sahip olduğu nitelikler sebebiyle tercih edilmesidir (Rai ve Thapa, 2004; Tongco, 2007). Amaçlı örnekleminin temeli bir kitlenin belirli özelliklerine odaklanmaktır (Sibona ve Walczak, 2012). Belirlenen kitleden rastgele katılımcılar seçerek araştırmanın amacına uygun olarak çıkarımlar yapmayı hedefleyen bir örnekleme türüdür (Etikan, Musa ve Alkassim, 2016). Fenomenolojik araştırmalarda örneklem sayısı ölçülen fenomenin büyüklüğü ile elde edilen verilerin derinliğine bağlı olarak 3 ve 25 kişi arasında değişmektedir. Bu çalışmada mesleğe yeni başlayan kadın stajyer öğrencilerin çalışma hayatlarında yaşadıkları ayrımcılık fenomeni incelendiğinden dolayı veri derinliği altı katılımcı ile sağlanmıştır (Van Manen, 2023; Creswell ve Poth, 2016; Tracy, 2019) Bir başka deyişle araştırmanın sınırlandırılmış evreninde altı katılımcının özgün deneyimleri ayrımcılık fenomenini anlatmada yeterli bir derinlik yaratmaktadır.

Araştırmacıların Çalışmadaki Rolü

Nitel bir çalışmada okuyucuya sunulması gerekenlerden biri de çalışmaya dahil olan araştırmacıların konu üzerindeki yetkinlikleri ve konuya hangi açıdan dahil olabildiklerini açıkça aktarabilmektir (Marshall ve Rossman, 2014). Bu çalışma feminist gömülü teori yaklaşımı ile tasarlandığı için araştırmacılar daha özgün ve yeni teoriler üzerinde çalışmayı isteyen kişilerdir. Çalışmanın ilk yazarı uzun yıllar dünyayı gezmiş ve farklı kültürlerle sahip mutfakları incelemiş, çalışma ortamlarındaki cinsiyet farklılıklarından doğan sorunları inceleme fırsatı bulmuş, aynı zamanda birçok mutfakta kadın aşçılar ile çalışma deneyimine sahip bir araştırmacıdır. Çalışmanın ikinci yazarı ise gastronomi alanında lisans eğitimi almış ve kadın aşçı olarak sektörü deneyimleme fırsatı bulmuş, genç bir araştırmacıdır. Çalışmanın her iki yazarı da çalışmanın amacını yansıtabilecek araştırmacı profiline uygun, daha önce deneyimledikleri sorunlar ve çözüm önerileri bağlamında tartışarak araştırma yapma kabiliyetine sahip olduğu söylenebilir.

Veri Toplama Araçları

Araştırmanın ilk aşamasında Dumlupınar Üniversitesi Etik Komisyonundan "Etik Kurul Raporunu" alınmıştır. Bu çalışmada veri toplama tekniği olarak yarı yapılandırılmış görüşme formu uygulanmıştır. Kişinin mülakat esnasında ortaya çıkabilecek olumsuz duygusal durumlarının araştırmanın geçerliliğini etkileyebileceği sebebiyle deneyimlerini yazılı olarak ifade etmesini sağlayacak soru formları kullanılmıştır (Suchman ve Jordan, 1990). Araştırmada 6 adet temel soru oluşturulmuş son soru olarak katılımcıların eklemek istedikleri konulara ilişkin fikirlerinin istendiği soru eklenmiştir.

Araştırmanın soru formu, araştırmacıların deneyimleri ve alan yazın araştırması sonucunda ortaya çıkmış bilgiler doğrultusunda son şeklini almıştır. Çalışmaya dahil olan katılımcılara 18 Mayıs 2023- 29 Mayıs 2023 tarihleri arasında çevrimiçi olarak soru formu yöneltilmiştir. Dahil olan 10 katılımcıdan 6 tanesi çalışmaya katılmak istediklerine dair onay metnini kabul etmiştir.

Çalışmanın görüşme soruları araştırmacılar tarafından fenomenoloji yaklaşımına uygun ve özgün olarak oluşturulmuştur. Çalışmanın temel sorusu olan mutfakta kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığının varlığı kadın aşçıların deneyimleri doğrultusunda araştırılmaktadır. Bu soruyu

yeterli şekilde irdeleyebilmek için soru formu kullanılmış ve yöneltilen soruların derinliği ve çalışmanın desenine uygunluğu, kadınların genelde dile getirmediği veya söylemlerinin altında gizli kalan düşüncelerin çeşitliliğine ulaşmak hedeflenmiştir (Hesse-Biber, 2007).

Veri Analizi

Araştırmada yer alan katılımcıların sektör hakkındaki deneyimlerine ulaşmak ve irdelemek amacıyla fenomenoloji deseninde tematik içerik analizi yapılmıştır. Fenomenolojik temelli araştırmalarda röportajlar, konuşmalar, katılımcı gözlemi, eylem araştırması, odak toplantıları ve kişisel metinlerin analizi dahil olmak üzere çeşitli yöntemler kullanılabilir (Lester, 1999). Kişisel metin yöntemi ile elde edilen veriler Maxqda 2020 üzerinden analiz edilmiştir. Geleneksel içerik analiz tekniklerinin aksine, gelişen teknolojiyle bilgisayar ve internet destekli nitel veri analizinin, sonuçları daha iyi ve güvenilir hale getirebileceğine inanılmaktadır (Branquinho, Kelly, Arevalo, Santos, ve Gaspar de Matos, 2020). Bu sebeple verilerin incelenmesi ve analiz edilmesi için Maxqda 2020 programı daha güvenilir bir analiz aracı olarak görülmektedir (Woods, Paulus, Atkins, ve Macklin 2016). Elde edilen veriler tematik analizden faydalanılarak ayrıştırılmıştır. Tematik analiz kodlayıcıya verilerin esnek ve zengin bir şekilde açıklanmasına olanak sağlar (Braun ve Clarke, 2019).

Stenbacka'ya (2001) göre nitel çalışmalarda güvenilirlik kavramı yanıtıcı olabilmektedir. Bu sebeple güvenilirlik kriteri olarak çalışmanın niteliksel değeri, kalitesini ele almak ve bulguların dikkate alınmaya değer olduğunu göstermek için 3 farklı akademik uzmanın görüşü alınarak tartışılmıştır. Ortaya çıkan bulgulardaki kategoriler kodlayıcılar ile uyumun tam olarak bütünleştiği noktada bir güvenilirlik sağlanmıştır. Elde edilen bulgular çalışmaya katılan bireylerin görüşleriyle desteklenerek, araştırmanın amacına uygun bir biçimde yorumlanmıştır.

BULGULAR ve TARTIŞMA

Katılımcılardan elde edilmiş olan bulgular, kodlama işleminden sonra belirlenen kodların bir araya gelmesi ve gruplara ayrılması sonucunda öncelikle kategoriler belirlenmiştir. Daha sonra ise bu kategoriler araştırmanın teması ve katılımcı görüşleriyle desteklenerek tekrar gruplandırılarak temalar elde edilmiştir. Çalışmanın bu bölümünde bulguların tema ve kategoriler halinde açıklaması yer almaktadır. Nitel araştırmalarda bulguların ayrı ayrı açıklanması, tartışma ve sonuç bölümlerinin anlaşılabilirliği ve çalışmanın genel tasarımına katkı sağlaması açısından oldukça önemlidir. Birinci bölüm kişisel bilgi ve iş deneyimine yönelik bulgular, ikinci bölüm katılımcı deneyim ve düşüncelerine yönelik bulgular ve üçüncü bölüm ise ayrımcılık faktörlerine yönelik bulgular olarak sunulmuştur.

Demografik Bulgular

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerde, mülakata gönüllü olarak dahil olan katılımcıların demografik özellikleri hakkında bazı bilgiler elde edilmiş ve Tablo 1'de katılımcılara ait yaş, iş yeri, pozisyon ve deneyimleri hakkında bilgiler verilmiştir.

Yapılan araştırmanın katılımcıları 21-23 yaş aralığında olup 6 bireyden oluşmaktadır. Bireylerin üçü (%50) 23 yaşında, ikisi (%33) 22 yaşında ve diğer katılımcı (%17) ise 21 yaşındadır. Katılımcıların tamamı kadındır ve araştırma konusuna uygun olarak mesleki deneyime sahip bireylerdir. Araştırmaya dahil olan bireylerin üçü çalışma hayatına devam etmekte, ikisi staj öğrenimini tamamlamış ve bir diğeri ise ikinci staj dönemi öğrenimine devam etmektedir.

Katılımcıların tamamı Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi, Gastronomi ve Mutfak Sanatları Bölümünde öğrenim görmektedir. Katılımcıların iş deneyimlerinin 2-11 ay arasında değişim gösterdiği tablodan alınan bir başka demografik bulgudur. Buna istinaden çalışmaya dahil olan bireylerin dördünün (% 67) 4 ay, birinin (%16,5) 11 ay, bir diğerinin (%16,5) ise 2 ay staj deneyimi edindiği bulgusu elde edilmiştir. Katılımcıların çalıştıkları işletmelerden yedisi (%78) otel, ikisi (%22) yerli restorandır. Deneyim kazanılan otellerin tamamı 5 yıldızlı olup 7 otelin beş tanesi (%71) uluslararası, iki tanesi (%29) ise yerli işletmedir.

Çalışmaya dahil olan bireylerin her birine araştırmaya yönelik sorular yöneltilmiş ve katılımcılar kendi deneyimlerine dayalı olarak bilgi paylaşımı yapmışlardır.

Tablo 1. Kişisel Bilgi ve İş Deneyimi Bulgular Tablosu

Kod	Yaş	İş yeri	Pozisyon	Deneyim
K1	23	İstanbul ve Bodrum'da bulunan uluslararası işletmeler	Stajyer	4 Ay
K2	22	Bodrum'da bulunan uluslararası işletmeler	Stajyer-Komi	11 Ay
K3	22	Bodrum'da bulunan uluslararası işletmeler	Stajyer-Komi	4 ay
K4	23	İstanbul'da bulunan uluslararası işletme	Stajyer	2 ay
K5	23	Bodrum'da bulunan uluslararası işletme	Stajyer-Komi	4 ay
K6	21	İstanbul ve Bodrum'da bulunan uluslararası işletmeler	Stajyer	4 ay

Katılımcı Deneyimlerine Yönelik Bulgular

Bu çalışmanın birinci teması katılımcı deneyim ve düşünceleri olarak adlandırılmıştır. Bu temanın altında bulunan 3 kategori ise "Cinsiyet Ayrımcılığı", "Ayrımcılığın Varlığı" ve "Katılımcının Eşitlik Hakkında Düşüncesi" olarak belirlenmiştir. Bu tema altındaki ilk kategori "Cinsiyet Ayrımcılığı" olarak adlandırılmıştır. Katılımcıların cinsiyet ayrımcılığına dair deneyim ve düşünceleri altta gösterilmektedir:

K1: Çok fazla kişi karşımda durdu, "Ağır iş sen yapamazsın, erkekler bile ne kadar yoruluyorlar, ileride aile kuracaksın ailene zaman ayıramazsın..." diyenler oldu. Ayrıca kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı sadece mutfak sektöründe gördüğümüz durumda değil tüm ülkenin böyle bir problemi var.

K5: En basit örneği çalışırken ağır yükleri kadınlara taşıtmazlar. Ağır iş yaptırmazlar. Emir verirken dahi kibar yolu seçerler. Ancak bu erkekler arasında tamamen farklı. Mutfakta çalışan kadınlar olarak narin varlıklar olduğumuzu çok düşünmüyorum.

K3: Çalıştığım yerde bir erkek aşçı astı olan kadın aşçıya bir hatadan dolayı kötü yönde çok tepki vermişti ama aynı hatayı astı olan erkek aşçı tarafından yapıldığında ona daha az tepki verdiğini görmüştüm, bunun sebebi de cinsiyetçilik olduğunu düşünüyorum.

Katılımcılar kadın aşçıların ağır iş koşullarına sahip mutfak sektörüne uygun olmadıklarına dair ön yargıların bulunduğunu belirtmişlerdir. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde Çelik ve Şahingöz (2018) bu çalışmanın bulgularını destekler nitelikte kadın aşçıların iş yerlerindeki ağır işlerde başarısız olacakları yönünde bir ön yargının var olduğunu ifade etmişlerdir. Ek olarak katılımcılar cinsiyet ayrımcılığının sektör ile kısıtlı olmadığına ve kadınların genel olarak bu ayrımcılığa maruz kaldığına değinmişlerdir. Alan yazında yapılan çalışmalarda (Berktaş,

2004; Demir, 2018; Koivunen, Ylöstalo, ve Otonkorpi-Lehtoranta, 2015; Van Den Brink ve Benschop, 2014) işe alım sürecinde cinsiyet ve medeni durum faktörünün öne çıkan ayrımcılıklar arasında yer aldığı ve bu ayrımcılığın tüm ülkeler ile benzerlik gösterdiği bulgusuna ulaşılmıştır. Çalışmanın bu bulgusunun literatürde yapılan çalışmalar ile örtüştüğü görülmektedir. Kadınlara yönelik cinsiyet ayrımcılığını önlemek için çocuklara topluma dahil olma sürecinde, cinsiyet rolleri konusunda yanlış algı oluşturulmamasına yönelik çaba gösterilmesi ve bilinçlendirilmeye ihtiyaç olduğu belirtilmektedir (Yavuz, 2016). Katılımcıların cinsiyet ayrımcılığı konusundaki dönütleri kendi görüş ve deneyimlerini içermektedir. Katılımcıların cinsiyet ayrımcılığına dair değerlendirmelerinin sonucunda bulgunun alan yazın çalışmalarıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir.

Katılımcı Görüşleri ve Deneyimleri adlı temanın ikinci kategorisi ise “Ayrımcılığın Varlığı” olarak adlandırılmıştır. Kadınlar birçok alanda olduğu gibi çalışma hayatlarında da cinsiyet ayrımcılığına maruz kalabilmektedir. Günümüzde haklarının bilincinde olan kadınlar ayrımcılığı dile getirmekte daha cesaretli ve önlem almada daha bilinçli hale gelebilmektedir. Bu kategoride ise katılımcılar, ayrımcılığın varlığına dair fikirlerini alta verildiği gibi belirtmişlerdir:

K6: Genel olarak kadınlar bu konuda dezavantaja sahipler. Bazen erkek aşçılar kadın aşçıları daha rahat himaye altına alınabileceğini düşünüyor.

K3: Şu ana kadar çalıştığım işletmelerde böyle bir problem ile büyük ölçüde sorun yaratacak şekilde karşılaşmadım. Ancak sektörde böyle bir durumun varlığı yadsınamaz bir gerçek.

K1: Mutfakta kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı olduğunu düşünüyorum ancak bunu birçok faktörün etkilediğini de düşünüyorum.

K4: Cinsiyet ayrımcılığı adı altında anılır mı bilemiyorum ancak kadın personele şefler tarafından daha kibar bir yaklaşım var.

Katılımcılar mesleki deneyimlerinde ayrımcılığa maruz kalmadıklarını fakat sektörde cinsiyet ayrımcılığının var olduğunu ifade etmişlerdir. Alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde kurumsal yapıya sahip olan işyerlerinin, kadınları toplumsal algılara göre konumlandırmak yerine kurumun ihtiyacı olan birey olarak değerlendirdiği (McDonald, 2000), toplumsal cinsiyet eşitliğinin örgütsel olarak içselleştirilmesinde daha iyi bir mekanizmaya sahip olduğu (Belet, 2022), ayrımcılığı önleme konusunda eşitliği gözeten denetime dayalı politikalar izlediği (Keyvan, 2022) buna bağlı olarak eşitlik yasalarının uygulandığı ayrımcılığın küçük işletmelere oranla az olduğunu ifade etmişlerdir. Çalışmanın bu bulgusunun alan yazında yapılan çalışmalar ile örtüştüğü görülmektedir. Bunun yanı sıra birçok kurumun geçmişe dayalı olarak erkek egemen yönetime sahip olduğu ve dönüşüm modeline ihtiyaç olduğu belirtilmektedir (Šidlauskienė ve Butasova, 2013). Katılımcıların ayrımcılık varlığına dair fikirlerini, kurumsal işletmelerdeki çalışma deneyimlerine bağlı olarak beyan etmişlerdir. Benzerliğin bu deneyimlere dayalı olarak değerlendirmelerinin sonucundan kaynaklandığı söylenebilir.

Temanın son kategorisi ise “Katılımcının Eşitlik Hakkında Düşüncesi” olarak isimlendirilmiştir. Çalışma hayatında bireylerin hakları yasalar ile güvence altına alınmaktadır. Diğer mesleklerde olduğu gibi kadın aşçıların tüm çalışanlar ile aynı haklara sahip olmak koşuluyla kendilerini güvende hissedebilmeleri gerekmektedir. Araştırmada fikri alınan kadınlar konu hakkında fikirlerini şu ifadelerle paylaşmışlardır:

K1: Kadın aşçıların diğer çalışanlarla maddi ve sosyal olarak aynı şartlara sahip olduğunu düşünüyorum. Hiçbir işletmede kadın olduğu için az maaş alan, az izin kullanan kimse görmedim.

K2: Genel olarak eşit haklara sahip olduğunu düşünmüyorum çünkü şu an da sektörde daha yeni yeni kadın istihdamı olduğu için mutfakların tasarımı olsun veya mutfakta çalışan erkek personelin kadın çalışana karşı bir normal olmayan tutumları vardı.

K6: Bence eşit haklara sahip değiller. Bazı işletmelerde aynı pozisyonda olsalar bile aynı maaşı alamıyorlar. İşe alımlarda kadın aşçıların medeni durumuna göre seçildiği ve ileride hamilelik gibi durumları düşünerek işe alınmayabiliyorlar.

Katılımcıların çoğunluğu kadın aşçıların erkek çalışanlar ile eşit haklara sahip olamadığını savunmuşlardır. Çiçen, Boyacıoğlu ve Oğuzhan (2020) yaptıkları çalışmada katılımcıların bir bölümünü destekler nitelikte kadın çalışanların maaş, terfi ve işe alım gibi süreçlerde cinsiyet ayrımcılığına maruz kalmadığı bulgusuna ulaşmışlardır. Ancak katılımcıların çoğunluğunun ifade ettiği gibi alan yazında yapılan çalışmalarda (Çelik ve Şahingöz, 2018; Petersen ve Togstad, 2006)) bu çalışmanın bulgusuna benzer olarak işe alım ve terfi süreçlerinde kadınların büyük bir oranının ayrımlığa maruz kaldığını ve ücretlendirmede cinsiyet faktörü gibi bir ayrım olduğunu (Özkan ve Özkan, 2010) ifade etmektedirler. Bu bağlamda ilgili departmanların kadın istihdamı konusunda destekleyici olmaları önerilmektedir (Çelik-Gençoğlu ve Kemer, 2021). İlgili bulguların literatürde yapılan çalışmalarla örtüştüğü görülmekte ve bu benzerliğin çalışmaya dahil olmuş katılımcıların farklı kurum ve iş pozisyonlarında çalışma deneyimlerini göz önünde bulundurarak değerlendirmelerini yapmış olmalarından kaynaklı olduğu söylenebilir.

Çalışmanın ikinci teması ise ayrımcılık faktörleri olarak adlandırılmıştır. Bu temanın altında 3 kategori bulunmaktadır. Bunlar "Cinsiyetçi Davranış Gösteren Kitle", "Cinsiyetçilik Sebebi" ve "Toplumsal Algılar ve Önleme" kategorileri altında isimlendirilmiştir. Bu tema altındaki ilk kategori "Cinsiyetçi Davranış Gösteren Kitle" olarak isimlendirilmiştir. Ayrımcılığın birçok farklı sebebi ve türü bulunmaktadır. Kadınların çalışma ortamlarında en çok maruz kaldığı ayrımcılık türlerinden birisi ise cinsiyetçiliktir. Çalışmanın bu bulgusu, katılımcıların cinsiyetçi davranışları gösteren kitle hakkında fikirlerine yer vermektedir. Katılımcılar bu duruma ilişkin düşüncelerini şu şekilde aktarmışlardır:

K2: Mutfakta çalışan erkek personel, özellikle bu işin alaylı diye tabir ettiğimiz kısmı bunu yapıyor.

K3: Sadece bu iş için yetiştirilmiş kişilerin yer aldığı mutfaklarda yaşandığını düşünüyorum.

K1: Hatta biraz daha psikografik açıdan değerlendirecek olursak muhafazakâr kesimden olan şefler bu işi kadınların yapamayacağına inanıyor.

Çalışmada muhafazakâr kesimin cinsiyetçi davranışlara daha yatkın olduğu ve vasıfsız personel iş gücünün çoğunlukta olduğu küçük işletmelerde cinsiyetçi yaklaşımın daha fazla olduğu sonucuna varılmıştır. Alan yazında yapılan çalışmalar incelendiğinde bu bulguyu destekler nitelikte Türk toplumunun güçlü muhafazakâr yapısının işyerlerindeki çalışma kültürünün dokusuyla iç içe geçmesi sonucunda mutlak bir baskı ortamından söz edilebileceğini Arslan (2020), kurumsallaşmanın cinsiyetçi yaklaşımları engelleyeceğini (Şenesen ve Akduran, 2011) ifade etmişlerdir. Çalışmanın bu bulgusunun alan yazında yapılan çalışmalar ile örtüştüğünü söylemek mümkündür. Bununla birlikte kurumsal firmalarda kadınlara karşı nezaketsiz davranan yöneticilerin, çalışanlara eğitim düzeyi fark etmeksizin mobbing uygulama eğilimi olduğu sorununa değinilmiştir (Koloğlu, 2019). Araştırmaya dahil olan katılımcıların cinsiyetçi davranış gösteren kitleye karşı düşünceleri, mutfak sektöründe deneyimi olduğu ve değerlendirmelerini bu deneyimlere bağlı olarak yapmalarından kaynaklı olabileceği belirtilebilir (Uzun Güripek ve Güripek, 2022).

Ayrımcılık faktörleri temasının ikinci kategorisi "Cinsiyetçilik Sebebi" olarak adlandırılmıştır. Ayrımcılık yapan bireyler bu davranışlarının sebebini farklı faktörlere dayandırmaktadırlar. Bu sebepler ataerkil yaklaşımlar, toplumsal cinsiyet rolleri, toplumsal değerlerin yanlış

yorumlanması ve rasyonel olmayan düşünceler ile ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın bu kategorideki bulguları cinsiyetçi davranışların sebeplerine dair fikirlere yer vermektedir. Katılımcıların bu konudaki düşünceleri alta yer alan ifadelerle gösterilmiştir.

K1: Güç gerektiren bir iş olduğunu ve bunun fitrata ters olduğunu savunuyorlar. Ben bunun tamamen toplumun baskıcı bakış açısından ve dini değerlerin yanlış yorumlanması sebebiyle ortaya çıktığını düşünüyorum.

K5: Bazen kadınlar erkeklerin kaldıramadıklarını kaldırabiliyor ancak sırf kadın diye taşıtmıyorlar. Mutfakta çalışan kadınlar olarak narin varlıklar olduğumuzu çok düşünmüyorum.

K6: Bunun sebebi toplumun erkeklerin aile geçindirmesi gerektiğini kadınların ise böyle bir yükümlülükte olmadığına dair düşüncesi olabilir.

Araştırmanın bu bulgusunda kadınların güç gerektiren işlerde çalışmasının cinsiyetçi davranışlar ile sekteye uğradığını ve bunun kadınlara yüklenen toplumsal rol ve algılardan kaynaklandığı sonucuna ulaşılmıştır. Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde bu bulguyu destekler nitelikte Altınoluk (2019) yaptığı çalışmada toplumun cinsiyet kimliğine atfettiği rollerden dolayı, güç gerektiren iş kollarında kadının yerinin olmaması gerektiği gibi bir ön yargının var olduğunu, Kahraman, Tunçdemir ve Özcan (2015) kadın ile özdeşleştirilmeyen iş kollarında cinsiyet kalıplarının dayatılması sonucu özellikle mesleğe yeni başlayan kişilerin bocaladığını, Duruoğlu (2007) ise, katılımcıların ayrımcılık sebebi olarak gördüğü erkeğin aile geçindirme yükümlülüğü konusunun sebebi olarak analık-dişilik-evcillik gibi kadına atfedilmiş algılar olduğunu ifade etmektedirler. Bu bağlamda çalışmanın bu bulgusunun alan yazın çalışmalarıyla benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ayrıca genç kadınların ev geçindirme yükümlülüğü olmadığı kanısıyla daha ucuza işçi olarak görülmesi kadınların iş hayatında karşılaştığı en önemli sorunlardan biri olarak aktarılmıştır (Tilev, 2018). Çalışmanın katılımcıları benzer kültür ve toplumsal algılara maruz kalmış kadınlardır ve bu etkiler ışığında cinsiyetçi davranışların sebeplerine dair fikirler sunmuşlardır. Alan yazın çalışmalarıyla olan benzerliğin bu sebepten dolayı olduğu düşünülmektedir.

Ayrımcılık Faktörleri temasının son kategorisi ise "Toplumsal Algılar ve Önleme" olarak isimlendirilmiştir. Eğitim, yasalar ve kurumsallık gibi faktörlerin etkisiyle kadına yönelik toplumsal algılar değiştirilebilir ve cinsiyet ayrımcılığının önlenmesine dair mesafe kat edilebilir. Çalışmanın bu kategorideki bulguları, cinsiyet ayrımcılığına etki eden toplumsal algılara ve katılımcıların ayrımcılığa önlemeye dair fikirlerine yer vermektedir. Bu konuda paylaşılanlar alta gösterilmektedir:

K2: Ben çalıştığım ortamlarda bu ayrımcılığa uğramamak için genellikle bu işin okulunu okumuş ve daha geniş bir bakış açısına sahip olan insanlarla çalışmayı tercih ettiğim için böyle bir ayrımcılığa uğramadım.

K1: Ayrıca kadına yönelik cinsiyet ayrımcılığı sadece mutfak sektöründe gördüğümüz bir durumda değil tüm ülkenin böyle bir problemi var. Umuyorum ki gerekli yasa tasarıları ve mevcut yasalar ile bu durumun önüne geçilebilir.

K3: Maalesef ülkemizde hatta dünyanın her yerinde sektörümüzde bu konu var ancak ülkemizde bize biçilen toplumsal roller ve yüklenen yükümlülüklerden ötürü biraz daha fazla ortaya çıkmakta.

Çalışmanın bu kategorisinde toplumsal algıların cinsiyetçilik faktörünün ortaya çıkmasında büyük bir etken olduğu ve çeşitli şekillerde (bilinç, yasa, eğitim vb.) önlem alınabileceği irdelenmiştir. Çalışmanın bu bulgusu toplumsal cinsiyet rollerinin mutfakta etkisi olduğu (Keskin ve Kızılırmak 2020) erkek çalışanların ideal işçi olarak nitelendirilmesi (Acker, 1990), kadınların başarılı olabilecekleri işlerin genelde toplumsal cinsiyet rollerine uygunluğuyla

açıklandığı ve bu algının profesyonel mutfaklara yansıdığı (Cano, 2019), toplumda erkeklerin bazı işlere yatkınlığı ve fiziksel yapısının uygunluğu hakkında varsayımların olduğu (Bobbitt-Zeher, 2011) gibi literatür çalışmaları ile örtüşmektedir. Bunun yanı sıra kadınların iş yaşamında karşılaştıkları sorunların engellenmesinde çeşitli politikalar, yasa ve uygulamaların kurumsallaşması, sosyoekonomik koşulları elverişli hale getirmenin etkili olacağı aktarılmıştır (İçli, 2017). Söz konusu bulgunun literatür çalışmaları ile benzerliğinin katılımcıların benzer eğitim ve iş deneyimleri etkisiyle değerlendirme yaptıkları ve toplumsal algıların evrenselliğinden kaynaklandığı söylenebilir.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Kadına yönelik ayrımcılık ve mutfak sektöründeki cinsiyetçiliğe yönelik çalışmalar son dönemlerde artmaya başlamıştır. Konuya dair farklı yaklaşımların bulunması, çeşitli yöntemler ile incelenmesi özgün düşüncelerin ortaya çıkmasına katkı sağlayacaktır.

Bu çalışmanın amacı, üniversite okuyan genç kadın aşçıların staj ve iş dönemlerinde edindikleri ayrımcılık veya cinsiyetçi yaklaşım deneyimlerinin varlığını ve boyutlarını araştırmaktır.

Araştırmanın bulguları 2 ana temada toplanmaktadır. İlk tema katılımcı deneyim ve düşünceleri ise cinsiyet ayrımcılığı, cinsiyet ayrımcılığı varlığı ve ayrımcılık faktörleri olarak derlenmiş ve bulgular elde edilmiştir. Bu temada katılımcılar kadın aşçıların ağır iş koşullarına sahip olan mutfak sektöründe zorlanacaklarına veya uygun olmadıklarına dair ön yargıların bulunduğunu ve bunun toplumsal algı, önyargı, eğitimsizlik ve denetim sisteminin eksikliği gibi sebepleri olduğunu ifade etmişlerdir. Katılımcıların çoğunluğu mesleki deneyimlerinde ayrımcılığa maruz kalmadıklarını fakat birçok alanda olduğu gibi sektörde cinsiyet ayrımcılığının var olduğuna değinmişlerdir. Katılımcıların bir kısmı iş hayatında erkeklerle eşit haklara sahip olmadığını ifade ederken bir kısmı ise pozitif ayrımcılığın var olduğunu ve bu durumdan rahatsızlıklarını dile getirmiştir. İkinci tema olan ayrımcılık faktörleri, cinsiyetçi davranış gösteren kitle, cinsiyetçilik sebebi son olarak toplumsal algı ve önleme kategorileri altında bulgular içermektedir. Katılımcılar vasıfsız personel yoğunluğunun fazla olduğu küçük işletme ve daha çok muhafazakâr kesimin cinsiyetçi davranışlara yatkın olduğunu ifade etmişler ve kurumsallaşmanın bu yaklaşımları engelleyebileceğini aktarmışlardır. Katılımcılar cinsiyetçi yaklaşımların başlıca sebebi olarak toplumsal rol ve algılar, eğitimsizlik ve önyargılar olarak değerlendirmişlerdir. Çalışmanın son bulgusunda toplumsal algıların cinsiyetçilik faktörünün ortaya çıkmasının başlıca sebebi olduğu ve kadınların karşılaştıkları sorunları önlemek amacıyla çeşitli politika, yasa ve uygulamaların gerekli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Bu çalışmada ulaşılan bulgular literatürde yapılan çalışmalar ile karşılaştırılmış ve sonraki çalışmalar ile sektör profesyonellerine yönelik öneriler geliştirilmiştir.

Sektöre yönelik önerilerden birincisi verilen eğitimlerin çeşitlendirilmesi yönündedir. İşletmelerde İnsan kaynakları departmanı tarafından verilen eğitimlerde kadın ve erkek çalışanlar arasındaki farklılıkları öğreten, erkeklerin ön yargılarını değiştirmeye yönelik konular işlenebilir. Geliştirilen bir diğer öneri ise kadınların bu tip ayrımcı durumlara maruz kaldıklarında hakları arayabilmeleri amacıyla yol gösterici olarak maddi ve manevi destek sağlanabileceği şeklinde kurgulanmıştır.

Çalışmanın sonuçlarından bazı akademik öneriler de geliştirilmiştir. Bu çalışma belirli bir üniversitenin küçük bir evreniyle yapılmış olduğundan benzer konular farklı alanlar ve evrenler kullanılarak yapılabilir.

Ayrıca bu konuda çalışma yapacak olan araştırmacılar ayrımcılığın farklı boyutlarını kullanarak araştırmalar gerçekleştirebilirler.

KAYNAKÇA

Acker, J. (1990). Hierarchies, jobs, bodies: A theory of gendered organizations. *Gender & Society*, 4(2), 139-158.

Albayrak, A. (2021). Gender discrimination in tourism industry. In M. Khosrow-Pour, S. Clarke, M. E. Jennex and A.-V. Anttiroiko (Eds.). Research anthology on changing dynamics of diversity and safety in the workforce. IGI Global. Pp: 1304 – 1323. <https://doi.org/10.4018/978-1-6684-2405-6.ch066>.

Altınoluk, D. (2018). Kadın olmak mı, akademisyen olmak mı: İşte bütün mesele bu. *Fe Dergi*, 10(1), 57-66. https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000196.

Arslan, A. (2020). Kapitalist Ataerkinin Ablukasında Kadınların Sınıf Deneyimleri: İzmir Konfeksiyon Sektöründe Üretim Süreçlerinin ve Gündelik Hayatın Cinsiyetçi Yapısı. *Praksis*, (52), 135-155.

Aslan, N., ve Pekerşen, Y. (2019). Aşçılık Eğitimi ve Sektör Başarısı Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi: Beş Yıldızlı Otel İşletmelerinde Çalışan Aşçılar Üzerine Bir Araştırma. *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(2), 93-122. <https://doi.org/10.18026/cbayarsos.472843>

Ataöv, T. (1996). *Çatışmaların Kaynağı Olarak Ayrımcılık* (20. Baskı). Ankara: AÜ SBF İnsan Hakları Merkezi Yayınları.

Aymankuy, Y., Tetik, N., Girgin, G. K., ve Aymankuy, S. (2013). Lisans düzeyinde turizm eğitimindeki staj uygulamasına öğrenci ve akademisyenlerin bakışları (BTİOYO'da uygulama). *Journal of Human Sciences*, 10(1), 101-128.

Başterzi, A. D. (2015). Çalışma Yaşamında Eril Şiddet. *Ttb Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 15(56), 44-48.

Belet, N. H. (2022). Ilo'nun Katılımcı Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Denetimi ve Örgütlerin Kurumsal Yapılarına Etkileri. *Hak İş Uluslararası Emek ve Toplum Dergisi*, 11(29), 90-107.

Berktaş, F. (2004). Kadınların insan haklarının gelişimi ve Türkiye. Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları no 7, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayını.

Bingöl, O. (2014). Toplumsal cinsiyet olgusu ve Türkiye'de kadınlık. *Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 2014(3), 108-114. <https://doi.org/10.18493/kmusekad.36760>.

Bobbitt-Zeher, D. (2011). Gender discrimination at work: Connecting gender stereotypes, institutional policies, and gender composition of workplace. *Gender & Society*, 25(6), 764-786.

Branquinho, C., Kelly, C., Arevalo, L. C., Santos, A., and Gaspar de Matos, M. (2020). "Hey, we also have something to say": A qualitative study of Portuguese adolescents' and young people's experiences under COVID-19. *Journal of Community Psychology*, 48(8), 2740-2752. <https://doi.org/10.1002/jcop.22453>.

Braun, V., and Clarke, V. (2019). Psikolojide tematik analizin kullanımı. *Journal of Qualitative Research in Education*, 7(2), 873-898. <https://doi.org/10.14689/issn.2148-2624.1.7c.2s.17m>.

Butler, J. (2008). *Cinsiyet Belası*. (Çeviren, Ertür, B.) İstanbul: Metis Yayınları.

- Cano, M. (2019). Masculinity in the Kitchen: Gender Performance in the Culinary Arts Industry, Master Thesis, University of Texas El Paso.
- Cizrelioğulları, M. N. ve Altun, Ö. (2019). Zorunlu Staj Eğitimi Alan Turizm ve Gastronomi Öğrencilerinin Staj Memnuniyeti'nin İncelenmesi: Doğu Akdeniz Üniversitesi Örneği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 7 (4), 2447-2465. <https://doi.org/10.21325/jotags.2019.481>.
- Creswell, J. W. and Poth, C. N. (2016). Qualitative inquiry and research design: Choosing among five approaches (second edition). California: Sage Publications.
- Çelik Gençoğlu, H. U. ve Kemer, E. (2021). Aşçılık programında okuyan kadın öğrencilerin mesleğe bakış açılarının değerlendirilmesi: Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi örneği. *Aydın Gastronomy*, 5(2), 105-116.
- Çelik, G. (2016). Erkekler de ağlar!: Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında erkeklik inşası ve şiddet döngüsü. *Fe Dergi*, 8(2), 1-12. https://doi.org/10.1501/Fe0001_0000000161.
- Çelik, M., ve Şahingöz, S. A. (2018). İş yaşamında cinsiyet ayrımcılığı: Kadın aşçılar örneği. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*. 6(Special Issue 3), 370-383.
- Çiçen, C., Boyacıoğlu, E. Z., ve Oğuzhan, A. (2020). Turizmde kadın işgücünün cinsiyet ayrımcılığı algısı: Edirne ilinde bir araştırma. *Tourism and Recreation*, 2(Ek 1), 54-63.
- Davras, G. M., and Davras, Ö. (2015). Thoughts about sex discrimination in tourism sector by student who are in Gastronomy and Culinary Program. *Journal of Tourism Theory and Research*, 1(2), 86-96. <https://doi.org/10.24288/jttr.202822>.
- Dedeoğlu, S. (2000). Toplumsal cinsiyet rolleri açısından Türkiye'de aile ve kadın emeği. *Toplum ve Bilim*, 86(3), 139-170.
- Demir, M. (2011). İş yaşamında ayrımcılık: Turizm sektörü örneği. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 8(1), 760-784.
- Demir, S. (2018). Akademide kadın: Farklı disiplinlerden kadınların akademideki yeri ve aile yaşamlarıyla etkileşimi. *Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi*, 6(1), 187-210.
- Duruoğlu, T. (2007). Emek piyasasında cinsiyetçi ücret ayrımı: Bursa Organize Sanayi bölgesinde bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 24(1), 61-76.
- Etikan, I., Musa, S. A., and Alkassim, R. S. (2016). Comparison of convenience sampling and purposive sampling. *American Journal of Theoretical and Applied Statistics*, 5(1), 1-4. <https://doi.org/10.11648/j.ajtas.20160501.11>.
- Freedman, J. J., and Sears, D. O. (1989). Cinsiyet rolleri. *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences (JFES)*, 22(2), 687-724. https://doi.org/10.1501/Egifak_0000001414.
- Gençer, K. (2020). Qualitative Approaches for Tourism Research. Türkmen, F. (Ed.), Selected Academic Studies from Turkish Tourism Sector, Berlin, Peter Lang. (pp .225- 239). <https://doi.org/10.3726/b16699>
- Haddaji, M., Albors-Garrigós, J., and García-Segovia, P. (2017). Women chefs' experience: Kitchen barriers and success factors. *International Journal of Gastronomy and Food Science*, 9, 49-54. <https://doi.org/10.1016/j.ijgfs.2017.06.004>.
- Hesse-Biber, S. N. (2007). The practice of feminist in-depth interviewing. Feminist research practice: A primer, (pp. 111-138) içinde. California: Sage Publications.
- Hollows, J. (2010). The bachelor dinner: Masculinity, class and cooking in playboy, 1935-1961. *Cultural Studies*, 16 (2), 143-155. <https://doi.org/10.1080/10304310220138732>.

- İçli, G. (2017). Toplumsal cinsiyet eşitliği politikaları ve küreselleşme. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (30), 133-143.
- İnce, C. ve Kendir, H. (2016). Turizm öğrencilerinin kariyer beklentilerine yönelik düşünceleri: Stajyer öğrenciler örneği. *International Journal of Academic Values Studies*, (4), 13-23.
- İnce, Ş. (2016). Şeflerin savaşı: Profesyonel mutfaklarda erkek ve kadın şefler. *Moment Dergi*, 3(2), 409-435. <https://doi.org/10.17572/mj2016.2.409435>.
- Kabil, E. N. (2022). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliklerinin Kadınların Motivasyon ve Verimliliği Üzerindeki Rolü: Mutfak Departmanı Çalışanları Üzerine Bir Araştırma. *Journal of New Tourism Trends*, 3(1), 70-85.
- Kahraman, A. B., Tunçdemir, N. O., ve Özcan, A. (2015). Toplumsal cinsiyet bağlamında hemşirelik bölümünde öğrenim gören erkek öğrencilerin mesleğe yönelik algıları. *Sosyoloji Araştırmaları Dergisi*, 18(2), 108-144. <https://doi.org/10.18490/sad.58405>.
- Kakşa, D. (2022). Mutfak çalışanı kadınlara yönelik ön yargılar ve cinsiyet ayrımcılığı. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Gelişim Üniversitesi, İstanbul. <http://acikerisim.gelisim.edu.tr/xmlui/handle/11363/3692>.
- Keskin, E., Ve Kızılrnak, İ. (2020). Mutfak Departmanında Çalışan Kadınlar: Cinsiyet Ayrımcılığı Üzerine Bir Araştırma. *Journal of International Social Research*, 13(69), 1307-9581.
- Keyvan, S. (2022). Sosyal Sürdürülebilirlik Perspektifinden Toplumsal Cinsiyet Eşitliği ve Kurumsal Sosyal Sorumluluk, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul. <https://www.proquest.com/openview/658999eb3a53a2acabbfbf8bde2c6e2b/1?pq-origsite=gscholar&cbl=2026366&diss=y>.
- Koç, B. ve Uşaklı, A. (2022). Kadın çalışanların turizm sektöründen ayrılma nedenleri: Keşifsel bir araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 10(1), 589-609. <https://doi.org/10.21325/jotags.2022.1006>.
- Koivunen, T., Ylöstalo, H., and Otonkorpi-Lehtoranta, K. (2015). Informal practices of inequality in recruitment in Finland. *Nordic Journal of Working Life Studies*, 5(3), 3. <https://doi.org/10.19154/njwls.v5i3.4804>.
- Koloğlu, H. (2019). Yerel yazılı basında çalışan kadın gazetecilere yönelik mobbing ve mücadele yöntemleri: Antalya örneği, Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Antalya. <http://dspace.akdeniz.edu.tr/handle/123456789/4623>.
- Kurnaz, A., Kurtuluş, S. S., ve Kılıç, B. (2018). Evaluation of women chefs in professional kitchens. *Journal of Tourism & Gastronomy Studies*, 6(3), 119-132. <https://doi.org/10.21325/jotags.2018.275>.
- Laverty, S. M. (2003). Hermeneutic phenomenology and phenomenology: A comparison of historical and methodological considerations. *International Journal of Qualitative Methods*, 2(3), 21-35. <https://doi.org/10.1177/160940690300200303>.
- Lester, S. (1999). *An Introduction to Phenomenological Research*. Taunton UK: Stan Lester Developments.
- Mann, K. J. K. (2020). Condition of Women in the Culinary Industry. *Contemporary Social Sciences*, 29(3), 95-104.
- Marshall, C., and Rossman, G. B. (2014). *Designing Qualitative Research* (6. Edition). West Sussex: Sage Publications.

- McDonald, P. (2000). Gender equity, social institutions and the future of fertility. *Journal of the Australian Population Association*, 17(1), 1-16. <https://doi.org/10.1007/BF03029445>.
- Oğan, E., Oğan, Y. ve Kamacı, A. (2016). Meslek Yüksekokulu Öğrencilerinin İş Hayatına Hazır Bulunuşluklarının Belirlenmesi. *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 14(4), 118-143.
- Öner, A. (2015). Beyaz Yakalı Eşcinseller, İşyerinde Cinsel Yönelim Ayrımcılığı ve Mücadele Stratejileri (İlk Baskı). İletişim Yayınları, İstanbul.
- Öz, H. (2019). İşyerinde Cinsel Taciz ile İş Doyumu ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkilerinin Otellerde Kadın Mutfak Çalışanları Üzerinde İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi: Mersin.
- Özkan, G. S., ve Özkan, B. (2010). Kadın çalışanlara yönelik ücret ayrımcılığı ve kadın ücretlerinin belirleyicilerine yönelik bir araştırma. *Çalışma ve Toplum*, 1(24), 91-104.
- Özkazanç, A. (2010). Bilim ve Toplumsal Cinsiyet, II. Kadın Hekimlik ve Kadın Sağlığı Kongresi Kadını Görmeyen Bilim ve Sağlık Politikaları, Ankara Üniversitesi 20-23 Mayıs 2010. Ankara. Ss: 16-22.
- Pelit, E. ve Göçer, E. (2006). Turizm Alanında Öğretmenlik Eğitimi Alan Öğrencilerin Turizm İşletmelerinde Yaptıkları Stajları Değerlendirmeleri Üzerine Bir Araştırma. *Gazi Üniversitesi Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, (1), 139 – 164.
- Petersen, T., and Togstad, T. (2006) Getting the Offer: Sex Discrimination in Hiring. *Research in Social Stratification and Mobility*, 24(3), 239-257. <https://doi.org/10.1016/j.rssm.2006.06.001>.
- Platzer, R. (2011). Women not in the kitchen: A look at gender equality in the restaurant industry. Degree Bachelor of Arts, California Polytechnic State University.
- Rai, N., and Thapa, B. (2015). A study on purposive sampling method in research. *Kathmandu: Kathmandu School of Law*, 5, 1-12.
- Saraç, S. (2013). *Toplumsal Cinsiyet. Toplumsal Cinsiyet ve Yansımaları*, 27-32, Ankara: Atılım Üniversitesi Yayınları.
- Sibona, C., and Walczak, S. (2012). Purposive sampling on Twitter: A case study. 45th Hawaii international conference on system sciences, (pp. 3510-3519). <https://doi.org/10.1109/HICSS.2012.493>
- Sidlauskienė, V. S., and Butasova, K. (2013). Designing Gender Equality As Institutional Transformation At A Higher Education Institution. *Lyčių Studijos Ir Tyrimai*, (11), 50-69.
- Smith, D. W. (2013). The Role of phenomenology in analytic philosophy, in M. Beaney (ed.) *The Oxford Handbook of the History of Analytic Philosophy*, Oxford: Oxford University Press, 1495-1527.
- Stenbacka, C. (2001). Qualitative research requires quality concepts of its own. *Management Decision*, 39(7), 551-556. <https://doi.org/10.1108/EUM0000000005801>.
- Suchman, L., and Jordan, B. (1990). Interactional troubles in face-to-face survey interviews. *Journal of the American Statistical Association*, 85(409), 232-241.
- Şenesen, G. G., ve Akduran, Ö. (2011). Özelleştirmeye Toplumsal Cinsiyet Farkındalığı ile Bakmak: Kadın Tütün İşçileri. *Maliye Araştırma Merkezi Konferansları*, (47), 31-44.
- Şenol, D., ve Çalar, V. (2018). Toplumsal cinsiyet bağlamında Batmanda erkek olmak. *Toplum ve Kültür Araştırmaları Dergisi*, (1), 1-16.

- Tekindal, M., and Arsu, Ş. U. (2020). A review on the scope and process of phenomenological approach as a qualitative research method. *Beyond the Horizon of Scientific Journal*, 20(1), 153-182.
- Tilev, F. (2018). Esnek Çalışma ve Kadın İstihdamı. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(2), 121-150.
- Tongco, M. D. C. (2007). Purposive Sampling as a Tool for Informant Selection. *Ethnobotany Research & Applications*, 5, 147-158.
- Tracy, S. J. (2019). *Qualitative research methods: Collecting evidence,craftin analysis,communicating impact*. (Second Edition). West Sussex: Wiley-Blackwell.
- Tunca, A. (2021). Otel mutfaklarında cinsiyet engelleri: Kadın aşçılar üzerinde bir araştırma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Necmettin Erbakan Üniversitesi, Konya.
- Urhan, B. (2015). Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümünün İşçi Sendikalarındaki İzdüşümleri. *Ttb Mesleki Sağlık ve Güvenlik Dergisi*, 15(56), 22-29.
- Uzun-Gürripek, C., ve Gürripek, E. (2022). İş-Aile/Aile-İş Çatışmasının Yaşam Doyumuna Etkisi: Yiyecek ve İçecek İşletmelerinde İnceleme, *Journal of Gastronomy, Hospitality and Travel*, 5(4), 1718-1732.
- Van den Brink, M., and Benschop, Y. (2014). Gender in academic networking: The role of gatekeepers in professorial recruitment. *Journal of Management Studies*, 51(3), 460-492.
- Van Manen, M. (2023). *Phenomenology of Practice: Meaning-Giving Methods in Phenomenological Research and Writing*. (Second Edition). Taylor & Francis, Routledge, United Kingdom.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal cinsiyet ve cinsiyet rollerinin algılanışı. *İstanbul Journal of Sociological Studies*, (35), 29-56.
- Vatandaş, S. (2020). Toplumsal Cinsiyet Roller ve Kalıpyargıları Bağlamında Kadının Medyada Metalaşması. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (36), 747-784. <https://doi.org/10.14520/adyusbd.714520>.
- Winn, J. (2004). Entrepreneurship: Not an easy path to top management for women. *Women in Management Review*, 19(3), 143-153.
- Wojnar, D. M., and Swanson, K. M. (2007). Phenomenology: an exploration. *Journal of Holistic Nursing*, 25(3), 172-180.
- Woods, M., Paulus, T., Atkins, D. P., and Macklin, R. (2016). Advancing qualitative research using qualitative data analysis software (QDAS)? Reviewing potential versus practice in published studies using ATLAS. ti and NVivo, 1994–2013. *Social Science Computer Review*, 34(5), 597-617. <https://doi.org/10.1177/0894439315596311>.
- Yavuz, R. A. (2016). Toplumsal Cinsiyet Eşitsizliği Ekseninde Kadın İstihdamı ve Ekonomik Şiddet. *Journal of Life Economics*, 3(3), 77-100.
- Yordanova, S. D., and Strachan, H. (2022). Workplace harassment of restaurant workers. Urban Tourism, İçinde Viral Society, and the Impact of the COVID-19 Pandemic (pp. 329-340) içinde. Pennsylvania:IGI Global.
- Zeybekoğlu, Ö. (2009). Toplumsal cinsiyet bağlamında erkeklik olgusu. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi: Antalya.
- Zheng, Y. (2008). The Problems of Current Tourism and Hospitality Higher Education for Undergraduates in China. [Msc Theses, The University of Nottingham].

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2023, 6(12): 1635-1648.

DOI: [10.26677/TR1010.2023.1336](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1336)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

KAVRAMSAL MAKALE

Demokrat Parti ve Liberalizm İlişkisi

Arş. Gör. Dr. Rabia Burçin YAVUZ, Ufuk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Ankara, e-posta: rabiaburcinyavuz@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6411-3931>

Öz

Demokrat Parti, Türkiye Cumhuriyeti'nde dönüm noktası olarak değerlendirilebilecek gelişmelere yalnızca tanıklık etmemiş, aynı zamanda bu gelişmelerin önemli bir aktörü olmuştur. 1930'lu yıllarda dünyada Büyük Buhran kaynaklı olarak yatırımların iç piyasaya yönlendiği, bu doğrultuda Türkiye'de devlet eliyle sanayinin geliştirilmesinin amaçlandığı söylenebilir. İkinci Dünya Savaşı sonrasında ise, dünyada liberal iklimin, ABD güdümüyle giderek hakim olması Türkiye'yi de etkilemiş, savaş sonrası Avrupa'nın tarımsal desteğe ihtiyaç duyması Türkiye'de liberalleşme hamlelerinde tarım ve ticaret burjuvazisine öncelik verilmesine yönelik bir itki oluşturmuştur. Böylece burjuvazinin özellikle tarım ve ticaret kanadının güçlenmesi ile liberalleşme tartışmaları iyiden iyiye kendini hissettirmeye başlamıştır. Böyle bir atmosferde ortaya çıkan Demokrat Parti, kendisini liberal bir parti olarak tanımlamamakla birlikte parti programında, politikalarında, vaatlerinde liberal unsurları sıklıkla kullanmıştır. Bununla birlikte, özellikle iktidara geldikten bir süre sonra, ekonomik göstergelerin de kötüye gitmesiyle, DP politikalarının giderek otoriterleşen bir çizgide seyrettiği söylenebilir. Bu bağlamda liberal fikir ve uygulamalardan uzaklaşan DP, otoriter çizgisini sürdürürken çoğunlukçu demokratik yaklaşımı işlevsel bulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Demokrat Parti, Liberalizm, Çok Partili Hayat, DP İktidarı.

Makale Gönderme Tarihi: 12.10.2023

Makale Kabul Tarihi: 04.12.2023

Önerilen Atf:

Yavuz, R. B. (2023). Demokrat Parti ve Liberalizm İlişkisi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(12): 1635-1648.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2023, 6(12): 1635-1648. DOI:[10.26677/TR1010.2023.1336](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1336)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

The Relationship Between the Democrat Party and Liberalism

Dr. Rabia Burçin YAVUZ, Ufuk University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Ankara, e-mail: rabiaburcinyavuz@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-6411-3931>

Abstract

The Democrat Party, not only witnessed developments that could be considered a turning point in the Republic of Turkey but also became a significant actor in these developments. In the 1930s, globally, due to the effects of the Great Depression, investments shifted towards the domestic market, and in this context, it can be said that the development of industry in Turkey was aimed at by the state. After World War II, the increasing dominance of a liberal climate worldwide, guided by the United States, also influenced Turkey. The post-war need for agricultural support in Europe created an impetus for prioritizing agriculture and trade bourgeoisie in liberalization efforts in Turkey. Thus, especially with the strengthening of the bourgeoisie, particularly in the agricultural and trade sectors, discussions about liberalization began to be strongly felt. The Democrat Party, emerging in such an atmosphere, although not explicitly defining itself as a liberal party, frequently used liberal elements in its party program, policies, and promises. However, it can be said that DP's policies gradually moved towards an authoritarian direction, especially after coming to power, as economic indicators worsened. In this context, the DP, which has deviated from liberal ideas and practices, has found the majoritarian democratic approach functional while maintaining its authoritarian approach.

Keywords: Democrat Party, Liberalism, Multi-party System, DP Government.

Received: 12.10.2023

Accepted: 04.12.2023

Suggested Citation:

Yavuz, R. B. (2023). The Relationship Between the Democrat Party and Liberalism, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(12): 1635-1648.

GİRİŞ

Liberalizmin, farklı türleri bulunan, bu türler arasında paradoksal ilişkilerin söz konusu olduğu, izahı pek de kolay olmayan bir ideoloji olduğu söylenebilir. Bu hatırlatma ışığında liberalizmin genel bir tanımı yapılmaya çalışılırsa, Aydınlanma temelli, bireysel hak ve özgürlüklerin ön plana çıkarılıp bu doğrultuda ekonomik ve politik açıdan siyasal iktidarın mümkün olduğunca sınırlı yetkiye sahip olmasını içeren bir dünya görüşü olduğu söylenebilir (Berktay, 2021: 49-50). Berkes'in ifade ettiği üzere, feodal sistemin hakim olduğu ülkelerde, liberal, kapitalist ekonomiye dayanan, anayasal düzenin esas alındığı sisteme geçiş ancak merkezileşmiş mutlak monarşilerin ortaya çıkması ile mümkün olmuştur (Berkes, 2008: 24). 17. yy.da Batı Avrupa'da feodalizmin yerine merkeziyetçi mutlakiyetçi yönetimlerin geçmesi ile kralların iktidarı güçlenmiş, bununla birlikte liberalizmi temellendiren Aydınlanma düşüncesinin akılcılık vurgusu ile tüm insanların eşit ve özgür olduğuna yönelik savlarla siyasal iktidarın gücüne karşı eleştirel bir duruş sergilenmiştir (Birler, 2012: 268-270). Bu bakımdan liberalizm, Aydınlanma düşüncesinin akılcılığına dayanmakla birlikte, liberalizmin akılcılığı daha bireysel bir akılcılığa işaret etmekte, insanları yönlendirecek bütüncü bir akla dayanan ideolojik bir duruş içermemektedir (Erdoğan, 2018: 24). 1800'lü yıllarda, aynı zamanda Batı'da sanayileşmenin giderek sınırlarının genişlemesiyle, liberal düşünceler yaygınlaşma eğrisine girmiş, bu bağlamda siyasal iktidarın baskı ve müdahalesinin olmadığı bir ekonomik işleyişe vurgu yapılarak, kapitalist sistem Birleşik Krallık başta olmak üzere Batı Avrupa, ABD ve yavaş yavaş Doğu Avrupa'ya yayılmaya başlamış, özellikle 1900'lü yıllarda sanayi kapitalizmi, bilhassa toplumsal-siyasal gelişimin Batılı bir terminoloji içerisinde tanımlanmasıyla birlikte dünyanın birçok yerinde de ilgi uyandırmıştır (Heywood, 2013: 41).

Liberal ideolojinin, farklı bakış açılarını içermekle birlikte, liberalizm başlığı altında toplanmalarını sağlayan bazı ortak özellikleri bulunmaktadır. Her ne kadar, farklı toplumsal biçimler için farklı işleyişler söz konusu olsa da, teorik olarak liberalizmin genel özelliklerine bakılacak olursa, ilk etapta bireysel özgürlük anlayışına dayandığı ve bu özgürlüğün politik anlamda ele alındığı, yani devlet müdahalesinden korunma anlamı taşıdığı -sosyal liberalizmde "pozitif özgürlük" mefhumu söz konusu olsa da- genel olarak liberalizmde özgürlüğün negatif bir değer olarak kavrandığı söylenebilir (Erdoğan, 2018: 28-31). İkinci olarak, devletin müdahaleciliğini limitleyebilmek ve bireylerin haklarını güvence altına alabilmek amacıyla, hukukun üstünlüğüne mutlak surette dayanıldığı, 20. yy. ile birlikte her ne kadar devletin sosyal haklar noktasında bazı görevler üstlenmesi söz konusu olsa da, esasen devletin güvenlik ve kamu düzeni görevleri çerçevesinde kalacak şekilde sınırlandırılmasının esas alındığı, aynı zamanda devletin iktisadi faaliyetleri yönetmemesi ve bireysel mülkiyet hakkının korunması bağlamında serbest piyasa ekonomisinin temel kabul edildiği söylenebilir (Erdoğan, 2018: 28-31).

Liberal fikirlerin Türkiye Cumhuriyeti'nde filizlenmeye başlamasına değinmeden önce, Osmanlı İmparatorluğu'nun 19. yy. sonrasında liberalleşmesi bağlamında birtakım gelişmelerden bahsedilebilir. 1838'de Osmanlı-İngiliz Ticaret Antlaşması, Osmanlı İmparatorluğu'nun kapitalist ekonomiye ayak uydurmaya başlamasında en çok vurgulanan gelişmelerden biri olmakla birlikte, III. Selim döneminde tahıl ve ekmek fiyatlarının denetlenmesinin bırakılmasıyla, yani 18. yy. sonunda Osmanlı İmparatorluğu'nun serbest ticaret politikalarını benimsemeye başlamasıyla, imparatorlukta liberalleşme hamlelerinin ortaya çıktığı söylenebilir (Aytekin, 2015: 47). Aynı zamanda 19. yy. Osmanlı aydınlarının, liberal fikirlerden etkilendiklerini, klasik iktisat teorisini savduklarını, bu bağlamda Osmanlı İmparatorluğu'nun tarımda ihtisaslaşmaya gitmesinin üzerinde durduklarını söylemek mümkündür (Toprak, 1988: 214-215). Bu doğrultuda, Osmanlı İmparatorluğu'nda liberalleşmeye yönelik önemli adımlardan biri olarak değerlendirilebilecek Kanun-i Esasi'nin fikri temelini oluşturan *Yeni Osmanlılar*'ın yanı

sıra, serbest girişim ve mülkiyet özgürlüğüne vurgu yapan Sakızlı Ohannes Paşa, Mehmet Cavit Bey gibi aydınlar ve iktisadi fikirlerini toplumsal yapı üzerine yaptığı çıkarımlarla destekleyen, bu bağlamda merkezi bir toplumsal yapının karşısında olan ve toplumda bireyselliğin gelişmesini, Osmanlı İmparatorluğu'nun ekonomik, sosyal ve siyasal açıdan toparlanabilmesi için son derece önemli gören Prens Sabahaddin gibi figürler dikkat çekmektedir (Erdoğan, 2018: 31-32). Ayrıca, bu dönemde yüksek mevkilerdeki devlet yöneticilerinin ve onların tesirinde kalan padişahların da liberal fikirlere yöneldikleri söylenebilir (Keyder, 2014: 69).

Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla birlikte ise, ön plana çıkan bürokratik katmanın temel hedefi Batı'ya entegre olmayı sağlayacak, kapitalist ekonomiye dayanan, laik bir düzen oluşturulmasına öncülük etmektir. Atatürk, partilerin, sendikaların, basın özgürlüğünün, düşünce ve ifade özgürlüğünün yerleşmesini sağlayacak liberal kurumların mümkün hale getirebileceği bir akılclıktan yanadır ve ülkenin bu atmosferin gerçekleşeceği safhaya gelmesini amaçlamaktadır (Ahmad 1998: 84). Bu hedef doğrultusunda, serbest teşebbüsün gelişmesine özel bir önem verilmektedir. Bununla birlikte serbest teşebbüsün gelişebilmesi için güçsüz olan sermayenin desteklenmeye¹ ihtiyacı bulunmaktadır (Bora, 2017: 520).

Dünyanın oldukça hassas bir süreçten geçtiği bu dönemde, henüz yeni bir devlet oluşturmanın da etkisiyle, bürokratik katmanın daha fazla ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Bu bağlamda devletin, bürokratik katmanın ön plana çıkmasına rağmen toplumdaki ayrı bir varlık olarak algılanmaması gerektiği düşünülmektedir. 1930'lu yıllarda Büyük Buhran kaynaklı olarak, dünya pazarının giderek küçülmesiyle tarım ürünlerinin fiyatlarında dramatik boyutlarda azalışlar meydana gelmiş, Türkiye de bu doğrultuda özellikle tarımda olmak üzere büyük bir ekonomik bunalım içerisine girmiş ve sanayinin gelişim sürecine geçişi "devlet kapitalizmi" yoluyla olmuştur (Savran, 2022: 175). Buradan hareketle, 1930'lu yıllarda toplumun temel bir sınıfının hakimiyeti çerçevesinde bir hegemonya stratejisinden söz edilebilirse de, Yalman'ın ifade ettiği üzere, aynı zamanda sınıf çatışmasının olmadığı "organik bir toplum" vurgusuyla, kapitalist bir toplum olma hedefinin sınıflı bir topluma işaret ettiğinin göz ardı edilmesi çelişkisine düşüldüğü söylenebilir (Yalman, 2002: 12).

Demokrat Parti ortaya çıkana kadar, liberalizmin Türkiye'de gelişimine ilişkin verilmeye çalışılan kısa arka plan da dikkate alınarak, çalışmada temel olarak, Demokrat Parti'nin kuruluşuyla birlikte liberalizmle olan ilişkisi irdelenerek, liberalizmle uyuşan ve uyuşmayan tarafları muhalefet ve iktidar sürecindeki politikaları ekseninde ortaya konulmaya çalışılacaktır. Öncelikle, DP'nin ortaya çıktığı atmosferde konjonktürel olarak Türkiye ve dünya üzerinde durularak, Türkiye'de liberalleşme hamlelerinin gelişimine ve toplumsal sınıfların gelişiminin bu hamleleri yönlendirmedeki etkisine odaklanılacaktır. Akabinde, DP iktidarı ile, çok partili süreçte gelişen liberal atmosferin nasıl şekillendiği, DP iktidarının yönetimi süresince siyasi ve ekonomik bağlamda liberalizm ile olan ilişkisi ele alınacaktır.

LİBERALLEŞME TALEPLERİ: ÇOK PARTİLİ SİYASİ DÜZEN

Tek Parti iktidarı, dünyada mevcut tarihsel koşulların şekillendirdiği çerçevede hareket ederek, Büyük Buhran'ın yarattığı ekonomik bunalımla birlikte oluşma potansiyeli barındıran siyasi bir kaosu önleyebilmek amacıyla, yatırımları attırarak iç piyasayı harekete geçirmiştir (Savran, 2022: 175-176). Bu doğrultuda, 1940'lı yıllarda Türkiye'de burjuvazi büyük oranda gelişip güçlenmiştir.

¹ Bu doğrultuda Bayar, Atatürk tarafından özel sektörün kuvvetli hale gelebilmesi için görevlendirilmiş, akabinde 1924 yılında Bayar Türkiye İş Bankası'nı kurmuştur (Ahmad, 2017: 127).

Aynı zamanda, ABD'nin Türkiye'de özel teşebbüsün etkisinin artmasına yönelik isteği doğrultusunda CHP'nin içinden liberalleşmeye yönelik talepler artarken, bir yandan da Recep Peker gibi figürler ön plana çıkarak devletin ekonomik ve siyasal düzeyde daha baskıcı hale gelmesine yönelik düşüncelerini paylaşmışlardır (Ahmad, 1995: 148). Bu bağlamda, 1942 yılında çıkarılan Varlık Vergisi burjuvaziyi tedirgin etmiş, vergi, iktidarın burjuvazinin çıkarları doğrultusunda hareket etmeyebileceğine yönelik görüşü güçlendirmiş, Cumhuriyet'in kuruluşundan itibaren ekonomik açıdan giderek güçlenen fakat siyasal açıdan aynı güce sahip olmayan burjuvazinin iktidara karşı hoşnutsuzluğu² giderek artmaya başlamıştır (Zürcher, 2000: 301).

Ahmad, Cumhuriyet'in kurulmasından beri gelişen özel sektörün artık devletin mevcut hali ile uzlaşmamasının ve Batı'dan ülkeye liberalleşme yönünde baskıların gelmesinin hükümet içerisinde özel sektör yanlısı liberaller ve devletçiler ayrımının belirmesine yol açtığını ifade eder (Ahmad, 2017: 125-126). Meclis'te *Çiftçi Topraklandırma Kanunu*'nun ateşli bir şekilde tartışıldığı sıralarda İnönü'nün, 19 Mayıs 1945'te liberalleşmeye gidileceğini açıklamasıyla ve akabinde Kasım ayındaki "Meclis Açış Konuşması"nda da bir muhalefet partisinin lüzumuna işaret etmesiyle, yani İnönü'nün ön ayak olması ile başlayan çok partili düzenin, Anglo-Amerikan yönlendirmeleriyle ortaya çıktığı da sıklıkla ileri sürülmektedir (Avcıoğlu, 2016:359). *Çiftçi Topraklandırma Kanunu*'nun, esasen muhalefeti etkinleştirme yönünde büyük bir rolü olmuş, bu doğrultuda tek parti düzeninin ve CHP'nin devletle bütünleşmesi düşüncesinin oluşturduğu negatif havanın farkında olan İnönü, liberalleşme adımlarının atılmasının yanında durarak, bir muhalefet partisinin kurulmasını desteklemiştir (Zürcher, 2000: 302).

Çok partili hayatın başlamasıyla³ birlikte, burjuvazinin bir kısmının ve liberal aydınların yanında, farklı saiklerle DP muhalefetine yer alan gruplar da söz konusu olmuştur. Demokrat Parti, kendisini liberal bir parti olarak tarif etmemekle birlikte, ortaya koyduğu toplumsal projeksiyonun liberal fikirler barındırdığı söylenebilir (Demirel, 2018: 495). Ne var ki, DP'yi kuran temel motivasyonun, birtakım liberal ideallerden ziyade CHP karşıtlığı olduğunu söylemek mümkündür. İkinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve sona ermesi ile birlikte, ekonomik birtakım gelişmeler neticesinde, burjuvazinin kısmi destekleriyle kurulan DP içerisinde liberalizme yakınlık duyulmuş olsa da, DP'yi oluşturan grupların, temelde CHP karşıtlığının derinleşmesiyle bir araya geldikleri söylenebilir (Ahmad, 1996: 100; Eroğul, 2014: 72). Bununla birlikte Karpat'ın ifade ettiği üzere, DP'ye gösterilen bu toplumsal desteğin temelinde CHP'ye karşı menfi yaklaşımın etkisinin yanında, DP'nin toplumsal kesimleri tatmin edecek bir siyasi düzen tesis edeceğine yönelik umudun da etkisi bulunmaktadır (Karpat, 2017: 488).

Çok partili siyasi düzenin tesis edildiği ve ABD ile olan ilişkilerin yakınlaştırılmaya çalışıldığı bu dönemde burjuvazinin etkisi iyiden iyiye artmaya başlayacaktır (Avcıoğlu, 1976: 478). Bu bağlamda, bir muhalefet kanadının oluşumunda burjuvazinin katkısının yadsınamayacak düzeyde olduğu görülmektedir. Eroğul'un belirttiği üzere, savaş yıllarında ithalatın sınırlanması ve karaborsanın da yaygınlaşması neticesinde, ticaret burjuvazisi ve toprak ağaları palazlanmış, aynı zamanda bu gruplar, CHP'nin müdahaleye dayanan ekonomik politikalarından da çekinmeleri sebebiyle iktidarın el değişmesini arzu etmişlerdir (Eroğul, 2014: 72-73). Böylece,

---

² Büyük bir bölümü küçük üreticilerden oluşan burjuvazinin, yalnızca iktidara karşı gösterilen tepkisel bir tutumun ötesinde, ekonomik kalkınma ve bireysel bazda zenginleşmenin artması ile iktisadi liberalizmin daha çok üzerinde durmaya başladığı görülmektedir (Keyder, 2014: 149).

³ Esasen çok partili sisteme 5 Eylül 1945 yılında, tanınmış iş insanı Nuri Demirağ tarafından Milli Kalkınma Partisi'nin kurulmasıyla geçilmiş, parti ekonomik liberalleşmeyi temel almakla birlikte, Parti içerisinde deneyimli siyasetçi noksanlığı ve Meclis'te de temsilciye sahip olunmaması sebepleriyle etkili olamamıştır (Zürcher, 2000: 307).

İkinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle birlikte, Türkiye'nin ekonomik bağlamda tarım kaynaklı bir ülke olmasından dolayı, 1930'larda sanayileşme üzerinde durulması politikasında değişikliğe gidilerek, tarım ve ticarete öncelik verilen bir politik eğilim belirginleşecektir (Savran, 2022: 179).

Demokrat Parti, kendisini liberal bir parti olarak tanımlamasa da, partinin temel hedefleri arasında hürriyet ve ekonomik kalkınmanın vurgulandığı söylenebilir. Partinin önemli figürlerinden Samet Ağaoğlu'nun; "Bir memlekette bütün ileri fikirlerin yaşayabilmesi hürriyet kapısının açılmasıyla ve bu fikirlere tekabül eden ekonomik gelişmeyle mümkündür" (Ağaoğlu, 1972: 57) ifadelerinden de bu durum gözlemlenebilir. Genel itibarıyla liberalizm ve demokrasiye dayanan DP programında, liberalizm hem özgürlükler bağlamında hem de ekonomik düzen bağlamında kabul edilmiş, somutlaştırılacak olursa, insan hak ve hürriyetleri, özel kurum ve kuruluşların desteklenmesi, zorunda kalınmadıkça piyasaya müdahale edilmemesi, ülke ekonomisinin sektörel bazda tarıma dayanması, dernek kurma hürriyeti gibi konular üzerinde durulmuştur (Eroğul, 2014: 17-18). DP'nin parti programını deklare etmesinin hemen sonrasında, CHP'de de henüz başlayan soğuk savaş çerçevesinde, ABD ile iyi ilişkiler kurulmaya çalışılması kapsamında, 1946'da toprak mahsulleri vergisinin kaldırılması gibi birtakım liberalleşme hamlelerine başvurulmuştur (Eroğul, 2014: 20). CHP'nin çok partili süreçteki liberalleşme çabasına rağmen, Bora'nın belirttiği üzere, Demokrat Parti iktidara gelmeden önce, liberal ideolojik söyleme sıklıkla başvurusu doğrultusunda, tek parti dönemindeki olumsuzlukları köpürterek kullanmaktan geri durmamıştır (Bora, 2017: 533). CHP'nin bu konuda birden değişen politikalarını eleştiren Menderes, CHP'nin bir başka liberalleşme hamlesi sayılabilecek 1946'da Basın Kanunu'nun 50. maddesinin kaldırılarak, gazete kapatma yetkisinin mahkemelere verilmiş olmasını da; "yapılan değişikliklerde inkılapçı ve hamleci bir ruhun değil, tereddüt ve endişenin hakim olduğu görülmektedir" (Menderes, 1991: 83) ifadeleriyle önemsizleştirmeye çalışmaktadır.

1940'ların ikinci yarısında, dünyanın soğuk savaş sürecine girmesinin etkisiyle, Türkiye'de liberalizm yükselen bir trend halini almış, CHP'nin liberalleşme hamlelerine rağmen DP'ye destek artmıştır. Bu doğrultuda, dönemin hakim güçleri temelinde, dünyanın, II. Dünya Savaşı sonrası yeniden dizayn edilmesi çerçevesinde, ABD'nin Türkiye'de liberalleşmeyi teşvik etmesinin de DP'nin kuruluş ilkelerini şekillendirdiği söylenebilir (Eroğul, 2014: 74). Bu konuda ABD'li yazar Watter Lipman'ın, 1 Nisan 1947 tarihinde New York Heral Tribune Gazetesi'nde yer verdiği; "Türkiye ve Yunanistan'ı gerçekten yardıma muhtaç oldukları ya da demokrasi modeli teşkil ettikleri için seçmedik. Bu ülkeleri, Sovyetler Birliği'nin kalbine ve Karadeniz'e açılan stratejik kapılar olduğu için seçtik" (Aktaran Avcıoğlu, 1976: 519) ifadeleri dikkat çekicidir. Aynı zamanda, İkinci Dünya Savaşı sonrasında kapitalizmin uluslararası düzeyde hakim olabilmesi için Avrupa'nın yeniden ayağa kalkması gerekmektedir. Avrupa, savaş sırasında ciddi bir yıkıma uğradığından ötürü, tarım konusunda Türkiye Avrupa için önemli bir kaynak oluşturmakta, böylece Marshall Planı çerçevesinde Türkiye'den tarım alanında beklenenler⁴ doğrultusunda tarım, öncelikli hale gelmiş bulunmaktadır (Savran, 2022: 179-180). ABD'nin Marshall Planı'ndan faydalanmak isteyen Türkiye, aynı zamanda bu ülkenin sıklıkla vurguladığı demokratik değerler ve ekonomik liberalleşme konusunda yeniden birtakım adımlar atması gerektiğinin farkındadır (Keyder, 2014: 149; Zürcher, 2000: 304). Avcıoğlu, ABD ile iyi ilişkiler kurulmaya başlanması ve dış yardımlar ile Türkiye'deki liberalleşme hamleleri arasında bağlantı olduğu yönünde bir intiba oluşmakla birlikte, Türkiye'de çok partili düzenin başlamasını temel olarak dış baskılara dayandırmanın tam olarak doğru bir çıkarsama olmayacağını belirtmekte, fakat bir yandan da dış şartların muhalefeti cesaretlendirdiğine, iktidarı ise liberalleştirdiğine

⁴ Zürcher, o dönemde ABD raporlarında altı çizilen bir konu olarak, Türkiye'de modernleşmenin tarımdan başlaması gerektiğinin üzerinde durulduğunu belirtir (Zürcher, 2000: 324).

işaret etmektedir (Avcıoğlu, 2016: 361-362). Bu bağlamda, iktidarın ve muhalefetin liberalleşmeye yönelik vurgularının artmasında, hem uluslararası konjunktür hem de ülke içi durumların etkili olduğu söylenebilir.

Bu perspektiften bakıldığında, çok partili siyasi yaşamın başlamasıyla birlikte, halkın tercihlerinin çok önemli hale gelmesinin üzerinde de durulması gerekir. Siyasi partiler, artık bu durumu dikkate alarak davranmaya başlamıştır. Bu noktada, iktidarın muhalefeti durdurmaya yönelik tüm girişimlerine, muhalefet tarafından “millete gitmek”le karşılık verilebileceği bir sürece girildiğini belirten Keyder, “millete gitme”nin yeni çeşit bir siyasi formüle karşılık geldiğini ve buna başvuruların Meclis’in aşılmasıyla, halkın iradesi olarak kendilerine işaret ettiklerini ifade eder (Keyder, 2014: 147). Samet Ağaoğlu’nun DP’nin kuruluşu ile ilgili ifadeleri bu duruma örnek oluşturur türdendir:

“Demokrat Parti ile beliren halk hareketinde ise dıştan gelen bir baskı yoktur. Yönetici kadroyu yalnız tek partiden çok partili bir rejime değil, her sahada yepyeni fikirlerin kabulüne zorlayan sadece aşağıdan halktan gelen baskıdır. Bu baskının ana temeli ise halkın hürriyet hasretidir. Demokrat Parti Birinci Büyük Kongresi zabıtlarını tetkik ederken bunu açıkça görüyoruz” (Ağaoğlu, 1972: 12).

Buradan hareketle DP’nin, devlet karşıtı, yani devlete olumsuz birtakım vasıflar yükleyip kendisini halkla bağdaştıran bir söylemi benimsediğini söylemek mümkündür. Ne var ki, DP’nin devlet karşıtı söyleminden, DP’nin kurulmasında destek sunan burjuvazinin devletle ilişkisini sonlandırmak amacı güttüğünü çıkarmak mümkün olmadığı gibi, bu söylemin devletin burjuvazinin çıkarlarının genel olarak topluma hitap etmesinde önemli bir rolü bulunur (Yalman, 2002: 13). Böylece belki de ilk elde söylenmesi gereken şey, devleti, toplumsal ilişkilerden azade bir varoluş olarak görmemek gerektiğidir.

LİBERAL VAATLERDEN OTORİTERLEŞMEYE: DP İKTİDARI

Genel itibarıyla, 1950 seçimleri Türk siyasi tarihinde bir dönüm noktası olarak yorumlanır. Keyder, 1950’de DP’nin zaferinin, “yüzyılların devlet geleneği”ne karşı halkın ilk kez oy kullanması yoluyla gerçekleştiği için ne tür bakış açısı ile değerlendirilirse değerlendirilsin Türkiye Cumhuriyeti’nde bir dönüm noktasına işaret ettiğini, böylece merkezden denetime karşı, kapitalizmin zincirlerinden kurtarılmasının arzu edildiğini vurgular (Keyder, 2014: 155). DP yöneticilerinin de muhalefet yıllarında yaptığı konuşmalarında, devletin olabildiğince sınırlı kalması, birey haklarının önüne geçmemesi, devletin bu hakların sıkı bir koruyucusu olması gerektiği gibi liberal devlet anlayışıyla bağdaşan ifadeleri bulunmaktadır. Menderes, iktidara geldikten hemen sonra TBMM’de yaptığı konuşmasında DP’nin CHP’nin sebebiyet verdiği büyük bir yük altında iktidarı teslim aldığı ve bu sebeple başlıca bazı esasların izlenmesi gerektiğini belirtmektedir. Bu esaslar temel olarak, devlet harcamalarını asgariye indirmek, bütçede yatırım mahiyetinde olan kısmı mümkün olduğunca genişletmek, hukuki teşebbüsü hukuki ve fiili emniyet altına almak ve gelişmesini sağlamak, mevcut sermayenin üretime akmasını kolaylaştırmak, yabancı teşebbüsten geniş ölçüde yararlanmak, üretim hayatını devletin zararlı müdahalelerinden kurtarmak olarak sıralanabilir (Menderes, 1957a: 9-10).

Esasen, DP’nin iktidara gelmesiyle birlikte elde ettiği başarıda, temel olarak iktisadi alanda gerçekleştirdiği hamlelerin büyük bir önem taşıdığı söylenebilir. Çok partili siyasi hayatın başlamasıyla birlikte, özellikle İngiltere ve ABD’de Anglo-Sakson tarzı liberal bir eğitim sistemine dahil olan Türk aydınının, siyasi liberalizmin ekonomik liberalizmden kaynaklandığı yaklaşımının hakim olduğu Batı Avrupa’dan farklı bir anlayışla, öncelikle siyasi liberalizme

yakınlık duyduklarını, ekonomik liberalizmi, siyasi liberalizmin getirisi şeklinde değerlendirdiklerini ifade eden Ahmad, DP'ye çok partili süreçte destek veren söz konusu akademisyenlerin bakış açısının aksine, DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte muhalefet sürecinden farklı olarak, tıpkı CHP gibi Türkiye'yi "Küçük Amerika" haline getirecek ekonomik atılımın peşinde olduğunu belirtir (Ahmad, 1996: 77). Bu bakımdan vurgulanması gerekir ki, DP iktidarında gerçekleşen değişimlerin temeli, çok partili hayatın başlamasıyla birlikte 1946-50 arasında atılmıştır. DP iktidarında, Türkiye'de hedeflenen düzeye ulaşamamış kapitalizmin gereksinimlerine göre politikalar belirlendiği göz önüne alındığında, DP'nin, Cumhuriyet'in kuruluşunda hedeflenen kapitalist ekonomiyi ve burjuvazinin gelişimini iktidara gelmesiyle birlikte yaptığı hamlelerle daha düzenli hale getirdiği söylenebilir (Savran, 2022: 181). Bu hamlelerin esas kaynağı ise, DP'nin tarım alanında gösterdiği gelişmelere, yani DP'nin tarım alanlarını genişletmesine, devlete ait arazilerin bir bölümünün köylülere verilmesine, boş arazilerin işletilmek amacıyla açılmasına, meraların kısmen ekim alanı hale getirilmesine, tarım alanında istihdam olanağı sağlanmasına, ülkedeki tarım araç-gereç oranının artırılmasına, tarımla uğraşan köylülere kredi sağlanmasına ek olarak, konjonktürel bazda iklim şartlarının bu gelişmeleri desteklemesine, Kore Savaşı'nın dünyada tahıla duyulan ihtiyacı artırmasına, köylerin yol ve köprü inşaatlarının hızlandırılarak piyasa ekonomisine dahil edilmesine bakıldığında anlaşılabilir (Eroğul, 2014: 132-133). Böylece, DP'nin iktidara gelmesi ile özellikle tarımsal üretimdeki kısa süreli gelişme, ekonomik kalkınma vurgusunu beraberinde getirmiş, bununla birlikte 1954'ten itibaren tarımsal üretimin aynı şekilde sağlanamaması doğrultusunda kalkınma vurgusu DP iktidarını zora sokmuştur (Bora, 2017: 539).

DP'nin iktidara gelmesiyle, uluslararası politikada ABD ile ilişkiler üzerinde de titizlikle durulmuş, ekonomik, politik ve kültürel olarak ABD ile daha sıkı bağlar kurulması gerekliliğine vurgu yapılmıştır. Bu saik doğrultusunda, Kore'ye asker göndermek gibi dış politikada cesur hamleler yapılmış, Türkiye bunun karşılığında NATO'ya dahil olmakla mükafatlandırılmıştır. DP, böylece soğuk savaş döneminde liberalizmin yanında, sosyalizmin karşısında safını belirlerken, Ahmet Emin Yalman gibi Türkiye'de liberal ideolojinin önde gelen savunucuları bu durumu; "Amerika'da Türk askerlerinin yaptıkları bir efsane manzarasını aldı, bizden hür dünyanın kaderinde söz sahibi olan mühim bir millet diye hayranlıkla bahsediliyordu" şeklinde yorumlamıştır (Yalman, 1971: 240).

Bir yandan da, DP'nin iktidar olması ile birlikte, bürokrasinin himayesinde varlığını sürdüren bir kapitalizmden, serbest teşebbüse imkan veren piyasa modeline dayanan bir ekonomik sürece girildiğine yönelik görüşün hakim olduğu söylenebilir (Keyder, 2014: 156). Menderes, iktidara geldiği ilk yıllarda serbest rekabet ile ekonomik büyüme sağlanacağını düşünmüş, bununla birlikte bir süre sonra serbest rekabet ile yalnızca ülkenin küçük bir kısmının fayda sağladığını görerek *Milli Koruma Kanunu*'na başvurmak gibi ekonomik serbestliği kısıtlayan bazı önlemler alma yoluna gitmiş, bu durum kendisini destekleyen liberalizme yakınlık gösteren gruplarla arasının açılmasına neden olmuş ve bir süre sonra ekonomik serbestliğe tekrar dönmeye çalışsa da bu değişken ekonomik yaklaşım sonucunda 1955'e geldiğinde toprak ağaları dışında kalan grupların desteğinden yoksun kalan DP iktidarını birçok iş insanı da desteklemeyi bırakmıştır (Ahmad, 1996: 101).

1946'dan bu yana serbest piyasa ekonomisinin sıkı bir savunucusu olan DP, yerli ve yabancı özel sektörü destekleyen, özel sektörün önündeki bütün engellerin kaldırılmasını savunan demeçler verse de, pratikte tam olarak serbest piyasa ekonomisinin şartlarını uygulayamamıştır. DP, kuruluşu itibarıyla liberalizmin ekonomik modeli olan kapitalist üretim biçimini hedeflemiş, bununla birlikte fazla ekonomik büyüme odaklı olunmasından ötürü işlerin istedikleri yönde gitmemesi sebebiyle, özel sektörden devlete bir yönelme yaşanmış, devlet girişimleriyle birlikte bürokrasi epey genişlemiştir (Ahmad, 1996: 168). 1951'de getirilen yabancı yatırımı teşvik edici

bir yasa ile DP hükümeti, Türk burjuvazisinin biriktirmiş olduğu karları yatırıma dönüştüreceği ve yabancıların Türk ekonomisine yatırım yapmak için oldukça istekli olacağı beklentisindeyken, Türk sanayicileri DP'nin beklediği oranda yatırım yapmakta isteksiz davranmışlar ve bütün teşviklere rağmen yabancı yatırımcılar da sınırlı kalınca, DP için o anda elzem olan ülkenin ivedilikle ekonomik olarak kalkındırılması olduğundan yatırımların çoğunu devlet⁵ yapmak durumunda kalmıştır (Zürcher, 2000: 326-327). 1952 yılında Cumhuriyet Gazetesi'nde Nadir Nadi, DP'nin liberal ekonomiyi tümüyle benimsemese de, özel teşebbüsün üzerinde ısrarla durduğunu belirtir. Bununla birlikte, özel teşebbüsü teşvik amacıyla yapılan yatırımlar için uzun zaman ve büyük sermaye gerekliliği gibi gerçeklerin, DP'nin bu konuda ilk günkü kadar tutkulu olmasının önüne geçtiğini belirtir (Cumhuriyet, 07.05.1952). Özellikle 1954 sonrasında dış ticaret açığından doğan korumacı atmosferde, ticaret sermayesi büyük oranda sanayileşmiş ve gelişmiş olsa da, Savran'ın ifade ettiği üzere, DP iktidarı tarafından tarım ve ticaret burjuvazisinin ön planda tutulmasıyla, yani ithalatta liberasyonu benimseyen, kredi politikasını aynı şekilde devam ettiren, sanayiye özel teşvik uygulanmamasını içeren ekonomi politikalarıyla, burjuvazinin sanayi kolunun diğer kollarına nazaran geride bırakılması⁶ göze çarpmaktadır (Savran, 2022: 183-184).

Ahmad, DP ve CHP'de siyasi liberalizmin ekonomik büyümeyi engelleyici bir unsur oluşturacağı düşüncesinin hakim olduğunu, DP'nin iktidara gelmesiyle birlikte, muhalefetteyken eleştirdiği CHP ile benzer bir noktada buluşarak siyasi liberalizmin bir engel olarak görüldüğünü, bu doğrultuda 1954 yılına gelindiğinde DP'yi destekleyen liberal çevrelerin DP'ye olan tutumunun değiştiğini belirtir (Ahmad, 1996: 77-78). Bu doğrultuda Demokrat Parti'nin, 1954 seçimini kazanmasının ardından politikalarını giderek otoriterleştirdiği söylenebilir. Şöyle ki, devlet memurlarının profesörler ve yargıçları da dahil edecek şekilde 25 yılda 60 yaşında emekli edilmelerini içeren yasanın onaylanması ve bunun neticesinde 1954 yılında 4 yargıç ve Ankara Üniversitesi'nde çalışan 17 profesörün emekliye ayrılması, Kıbrıs konusunda çıkarılan sansür yasağını dinlemekten, muhalefet organı olan Ulus başta olmak üzere 4 gazetenin daha kapatılması, muhalefet partilerinin sayılarının artması neticesinde yeni seçim yasasının çıkarılması ve bu yasa ile parti koalisyonlarının yasaklanarak kendisine karşı birleşik cephe kurulmasının önlenmesi, 1955 yılında parti disiplinini ihlal etmekten dolayı bir grup DP üyesinin partiden atılması⁷, (Shaw ve Shaw, 2006: 482-483) gibi uygulanan politikaların⁸ devlet ve milleti

---

⁵ DP'nin, liberal ideolojiyi ön plana çıkaran sözlerine karşılık, iktidara gelmesiyle birlikte yatırımların yüzde 40-50'sini devletin yapmak durumunda kaldığı görülmektedir (Zürcher, 2000: 327).

⁶ Bu durum, sanayi burjuvazisinin DP'yi destekleyen gruptan uzaklaşarak Hürriyet Partisi'nin kurulmasına öncülük etmesine yol açmış, sonrasında DP'nin kırsalda yaşayan çoğunluğu ön planda tutmasından rahatsız olan çevrelerin koalisyonu çerçevesinde Hürriyet Partisi, CHP ile birleşmiştir (Savran, 2022: 184).

⁷ Parti yönetimi ile anlaşmazlığa düşenler de atılanlarla birlik olmuşlar ve 11 Mayıs 1955 yılında Hürriyet Partisi'ni kurarak, demokratik bir yönetim ve birleşik bir ekonomik programı benimseyeceklerini deklare etmişlerdir (Shaw, 2006: 483).

⁸ Eroğul bu yıllarda (1955), iktidarın elindeki mevcut baskı yöntemlerine ek olarak sıkıyönetim silahına da sahip olmasıyla ilk olarak muhalefetin Meclis'te fazla eleştiri yapmasına olanak vermemek için, sıkıyönetim uzatıldıktan sonra Meclis'in tekrardan tatile sokulduğunu, arkasından da Ulus gazetesinin süresiz olarak, Hürriyet ve Her Gün gazetelerinin ise on beş gün kapatıldığını belirtir. Bu durumda muhalefetin fazla ses çıkarmasına olanak kalmadığını ifade eden Eroğul, DP'dekileri ise aynı usullerle susturmanın olanağı olmadığına işaret eder (Eroğul, 2014: 168).

korumak adına yapıldığı söylenerek üstü örtülmektedir. Menderes'in, TBMM'de 30 Haziran 1954 tarihli, milletvekilleri seçimi kanununun bazı maddelerinin değiştirilmesi ve kaldırılmasına ilişkin yer verdiği ifadelerinde bu durum göze çarpmaktadır:

"Yedi sene ikamet ediyor bir parti içinde, o partinin programını yedi sene benimsiyor. Yedinci senenin sonuncu günü, beni namzet yapmadılar diye, yahut da karşı tarafın kazanma ihtimalini kuvvetli gördüğü için, yedi sene kendisine şahsiyet ve hüviyeti siyasiye vermiş partisini tekmeliyor ve rakip partiden namzetlik istiyor. Bu siyaset sahtekarlığının ta kendisidir. Bu ise manevi sahtekarlığın ta kendisini teşkil eder ki bir partinin programını benimsemiş olması lazımgelen bir insanın, yedi sene o partinin bünyesinde ikamet ettikten sonra ben seni istemiyorum; çünkü sen beni namzet göstermiyorsun, diyecek veyahut sen perişan bir teşekkürsün...kazanmak ihtimalin kalmamıştır diyecek ve tekmeyi atacaktır. Ve bu bir hafta içinde, seçim kampanyası içinde olacaktır...Vatandaşlara böyle kişileri seçilmiş diye takdim etmesinler. Bu, siyasi ahlaksızlıktır" (Menderes, 1957b: 59).

DP'nin uyguladığı otoriter politikalarla liberal atmosferden uzaklaştığı aşikardır. Bu durum Adnan Menderes'in başta vaat ettiği sınırlı devlet ilkesiyle tamamen karşıttır. Bora, DP'nin, CHP'nin içinden kopan bir parti olarak muhalefet sürecinde tek parti dönemi sürecinin zorluklarını odağına koyan, bunu da ideolojik olarak liberalizm üzerinden temellendirerek yapan bir tutum içerisinde olduğuna işaret eder. Bununla birlikte DP'nin, muhalefet döneminde tek parti döneminin vesayetçi otoriterliğine muhalefet eden tarafken, iktidara gelmesiyle birlikte vesayetçi otoriteryanizmi parlamenter rejime adapte etme sürecini Türkiye'ye yaşattığının altını çizer (Bora, 2017: 532). DP iktidarı döneminde liberalizmin ana nüvelerinden olan sınırlı devlet ilkesinin yanına dahi yaklaşılamamaktadır. Ahmet Emin Yalman, 1954'te DP'nin varacağı noktanın sinyallerini aşağıdaki ifadeleriyle vermektedir:

"15 Ekim'de Ankara'da toplanması kararlaştırılan büyük kongrenin arifesinde ortalıkta çok huzursuz bir hava vardı. Kongrede bulundum. Oradaki manzarayı görünce dehşete düştüm. Anladım ki iş işten geçmiştir. Partinin başında bulunanların gözleri dönmüş, basiretleri bağlanmıştı. Her şey baskı altındaydı. Uysal olmadıkları sanılan delegeler kongreye sokulmuyordu. Büyük ümitlerle beş yıl müddet tek partiye karşı savaşını yaptığım Demokrat Parti'nin cenazesinde bulunmak hissini duydum" (Yalman, 1971: 328).

1955 yılında kabinenin istifası ve Menderes'in güvenoyu almasıyla sonuçlanan süreçte, yeni bir hükümet kuran Menderes'in, iktidara yönelik eleştirileri yatıştırmak amacıyla daha liberal içerikli bir program hazırlamakla birlikte, başbakan olarak bu programı uygulamadığı söylenebilir (Findley, 2011: 308). 1956 yılında çıkarılan *Milli Koruma Kanunu*'nda hükümetin ekonomiyi düzenlemesine ve denetlemesine yönelik kararlar alınmıştır (Ahmad, 2017: 142). Akabinde, Menderes'in bu kanuni düzenlemeye gelen tepkilere karşılık temel problemin otorite eksikliği olduğunu vurgulaması, hürriyetin ancak bu şekilde sağlanabileceğini savunması liberal iklimden ne denli uzaklaşıldığını göstermektedir:

"Buracıkta milli iradenin tecelligahı olan bu mukaddes çatının altında, milli iradenin bizzat mümessili olan Büyük Millet Meclisi karşısında, Büyük Millet Meclisinin azaları karşısında nümayiş yapacak kadar cürretlerin ileri götürülmüş olduğunu ifade edersek tedbir almak zamanının, hatta geçmiş olduğu bile anlaşılır arkadaşlar. Muhterem arkadaşlarım; pahalılığın iktisadi düzensizlikten, programsızlıktan ileri geldiğini avaz avaz seneler senesi bağurdılar. Bir Milli Koruma Kanunu tadilatı yaptık fiyatların baş aşağı düştüğü bütün milletçe bahtiyarlıkla müşahade edildi. Demek ki dert ve plansızlık, ne projesizliktendir, sadece nizamsızlık ve otorite fikdandır. Hükümetler; icrayi hükümetle meluftur, icrayi hükümetle vazifelidir. Bir hükümetin tedbir alabilmesi için, asgari bir

nizam ve otoriteye sahibolması lazımgelir. Aksi taktirde işler şirazesinden çıkar. Bundan en mağdur olacak cemiyetin ve hürriyetin bizzat kendisidir” (Menderes, 1957b: 296).

Özellikle Ekim 1957’de gerçekleşen genel seçim sonrasında enflasyonun ciddi düzeyde artması ve döviz krizi yaşanması kaynaklı ekonomik kötüye gidişle birlikte (Ahmad, 2017: 138; Shaw ve Shaw, 2006: 484), DP giderek daha popülist politikalar uygulamaya başlamıştır.

DP’nin liberalizm ile büyük oranda çeliştiği bu ortamda, uyguladığı otoriter politikalarda arkasına sığındığı temel kavramın milli irade olduğunu söylemek mümkündür. Kurulmasından itibaren vurgusunu daima halkla bütünleşme üzerine yapan DP, halkla dayanışma içerisinde bir modernleşmeden söz eder. Samet Ağaoğlu; “Demokrat Parti bir yandan yüzyıllar boyu ilk halk hareketi manzarası gösteriyor, aynı zamanda da memleketimizde yönetici kadro ile halkın yine ilk defa çok geniş ölçüde el ele vermesi oluyor” (Ağaoğlu, 1972: 38) ifadelerine yer verir. 1950 yılında DP’nin iktidara gelmesi, bir kısım akademik ve entelektüel çevrelerce bir “halk hareketi” olarak nitelendirilmektedir. Tek parti yönetiminin ardından DP’nin ilk kez iktidar olmasına, 1946 seçimlerinin şaibeli atmosferi sonrasında, 1950 yılında adil bir şekilde seçmenlerin oy hakkını kullanıp sonucu belirlemesi ve bu sonuca oldukça uzun bir süreçte yönetimi elinde tutmuş olan mevcut iktidarın da saygıyla yaklaşarak yönetimi sorunsuz devretmesi açısından bakıldığında, Türk siyasi hayatında demokratikleşme adına önemli dönemeçlerden birinin kat edildiği görülmektedir. Bayar, DP’nin iktidar olmasının ardından; “14 Mayıs’ta Partimizin kazandığı büyük zafer, bu memlekette ilk defa görülen ve halkın iradesinin tam tecellisinin neticesi olan bir zaferdir” (Bayar, 1999: 609) der. Bununla birlikte, Savran’ın ifade ettiği üzere, “DP’nin sınıfsal doğası” gereği burjuvazinin hegemonyası çerçevesinde halkın büyük bir kesiminin desteğini alması olarak değerlendirilebilecek durumun, “halkın ayağa kalkması”na tekabül ettiği tam olarak söylenemez (Savran, 2022: 182-183).

DP, liberal ilkelere yer verdiği parti politikasını çoğunlukçu demokratik bir yaklaşımla kristalize etmektedir. Yani, iktidarın serbest seçimler doğrultusunda halkın çoğunluğu tarafından tercih edilmesi, halka vekalet edebilmek için yeterli şartı sağlamak anlamına gelmektedir (Bora, 2017: 535). Esasen DP’nin birtakım liberal prensipleri kendi siyasi stratejileri doğrultusunda yonttuğunu söylemek mümkündür. Muhalefet yıllarından itibaren başlayan ve DP’nin liberal ilkelere dayanan bir parti olarak düşünülmesine dayanak oluşturan hürriyet vurgusu, nihai olarak milli irade söylemiyle bütünleşir. Celal Bayar, 1946’da yaptığı bir konuşmasında milli iradeyi şu şekilde tanımlamaktadır: “Milletler ya kendi kendilerini idare ederler yahut da başlarına geçen bir şahıs veya zümre tarafından idare olunurlar. Bir memlekette bu iki çeşit idareden hangisinin hakim bulunduğunu anlamak için bir ölçü vardır. Vatandaşların siyasi hakları tam bir teminat altında ve dokunulmaz halde ise hiç şüphe etmeyiniz; o memlekette milli irade hakimdir. O millet kendi kendisini idare eden milletlerdendir” (Bayar, 1956: 26).

Özellikle Menderes, milli irade kavramına hürriyetlerin koruyucusu olarak DP’ye işaret etmesi bağlamında sıklıkla başvurmuştur. Bu doğrultuda DP’nin iktidara gelmesiyle birlikte ilk iş olarak, 2 Haziran 1950’de TBMM’nin olağanüstü toplantısında yaptığı konuşmada milli iradenin tam anlamıyla hakim olduğunu, dolayısıyla demokratik bir cumhuriyetin tam olarak 14 Mayıs seçimleri sonrasında tesis edildiğini ifade etmiştir:

“Şekli cumhuriyet olan birçok idarelerde millet iradesinin hiçbir veçhile hakim olmadığını, aksine olarak şekli cumhuriyet olmayan birçok idarelerde ise millet iradesinin kayıtsız şartsız hakim olabildiği misalleriyle herkesin bildiği bir hakikattir. Bu itibarla cumhuriyetin daha ziyade bir şekil meselesi olduğunu iddia etmekte hata yoktur. O halde cumhuriyetin çok evvel ilan edilmiş olmasına rağmen 14 Mayıs tarihini, bu memlekette tam manasiyle demokratik bir cumhuriyetin teessüsü mebde olarak kabul etmek hakikatin ta kendisidir. Millet iradesine dayanmanın verdiği salahiyyetle biz bu hakikatleri olduğu

gibi ifadede hiçbir tereddüt göstermeyeceğiz ve hadiselerin tahlilinde geçen devirlere ait bir takım hayali ölçü ve kayıtlardan kendimizi azada sayacağız” (Menderes, 1957a: 19).

Menderes’in ifadelerinden demokrasiye bir çeşit vesayetçi anlayışla yaklaştığı, oy çoğunluğunu sağlayan partinin halkın vesayetini üstlenmesini demokrasinin gerçekleşmesi olarak gördüğü söylenebilir. Milli irade kavramı da Menderes tarafından sıklıkla “ekseriyet iradesi” olarak tanımlanmaktadır. Menderes’e göre; “bir ekseriyet iradesinin hini hacette, kanun halinde tecelli etmesi bir emri mukadderdir” (Menderes, 1957b: 301). Bu anlayışa göre çoğunluğun oyunu alan partinin çoğunluk iradesi olarak değerlendirilen mili iradeye hamilik yapması gerekmektedir. Böylece DP tarafından, milli irade adına hareket edildiği belirtilerek liberal ilkelerle bağdaşmayacak, kısıtlayıcı politik yaklaşımlar söz konusu olmuştur. DP’nin giderek otoriterleşen, ekonomik ve siyasi liberalizmden uzaklaşan politikalarının süreçte şiddetini artırması neticesinde, 1958 yılında DP tarafından Vatan Cephesi oluşturularak, DP’ye muhalif olan, bu oluşuma katılmayan tüm gruplar ve kişiler, milli iradenin karşısında durmakla itham edilecek bir noktaya gelinmiştir. En sonunda, DP meclis grubu, muhalefetin yıkıcı bir askeri ayaklanma planladıklarına yönelik birtakım girişimleri bulunduğu gerekçesi ile, 18 Nisan 1960 yılında Tahkikat Komisyonu kurulması kararı almış ve komisyon “anayasayı açıkça ihlal eden yetkilerle” kuşatılmıştır (Ahmad, 2017: 138). Komisyonun yetkileri kısaca, tahkikatın sağlıklı bir biçimde sürdürülebilmesi amacıyla her türlü neşriyatın yasaklanması, bu yasağa uyulmaması halinde zorla kapatılması, tahkikat için gerekli bulunan her türlü belge ve eşyanın alıkonulması, siyasi içerikli toplantı ve gösteriler için tedbir ve karar alınması, tahkikatın yürütülebilmesi için gereken tedbir ve kararların uygulanabilmesi için hükümetin tüm imkanlarından faydalanması şeklinde sıralanabilir (Özdemir, 2015: 242). DP’nin, bu uygulama ile Anayasa’ya aykırı biçimde komisyonu yetkilendirerek, liberalizmin temel özelliklerinden biri olarak nitelendirilen “hukukun üstünlüğü” ilkesine gölge düşürecek noktaya geldiğini söylemek mümkündür.

SONUÇ

Demokrat Parti, tek parti döneminin sonunda siyasi, toplumsal, ekonomik dinamiklerin bir araya gelmesiyle birlikte oluşan politika değişikliklerinin ürünü olarak ortaya çıkan bir aktördür. Dönemin genel atmosferi düşünüldüğünde, iki adet dünya savaşı atlatılmış, dünyada bir yandan 18. yy.dan itibaren güçlenen liberal ideoloji çerçevesinde ABD’nin hegemonyasını yaygınlaştırma, diğer yandan SSCB’nin etki alanını Marksist ideoloji çerçevesinde genişletme mücadelesi söz konusu olmuştur. Dünyanın giderek bu ikili mücadele etrafında şekillendiği bir süreçte, İkinci Dünya Savaşı’nı minimum hasarla atlama mücadelesi vermiş genç Cumhuriyet, ABD ile ilişkilerini geliştirmektedir. Cumhuriyet’in kuruluşundan beri, ulusal egemenlik ilkesi çerçevesinde Batı’ya entegre olabilmeye laik bir düzen hedefi doğrultusunda, serbest piyasanın gelişmesi ve buna bağlı olarak burjuvazinin gelişimi için çaba harcanmış ve burjuvazinin gelişimi ancak -dünyada birçok ülkenin de benzer bir süreçten geçtiği- devlet desteği ile mümkün olabilmıştır. Devlet eli ile gelişen burjuvazinin belli katmanlarının daha etkin olma isteği ve ABD ile ilişkilerin sıklaşması neticesinde, ekonomik ve siyasi düzeyde liberalizmin daha çok zikredildiği bir dönem başlamıştır.

Ulusal ve uluslararası etkenler altında liberal politikaların ön plana çıkması ile, çok partili hayatın başlaması bir gereklilik olarak giderek kendisini daha fazla hissettirmiş, İnönü bu gerekliliğin üzerinde durarak artık Türk siyasal yaşamında öyle ya da böyle başlayacak olan yeni bir safhanın önünü açmıştır. Çok partili siyasal hayatın da başlamasıyla birlikte, liberal atmosferin belirginleşmesiyle yalnızca DP değil, CHP de liberal politikalara vurgu yapmaya başlamıştır. DP’nin iktidara gelmesiyle uygulamaya koyulduğu ekonomik ve politik liberal hamlelerin temeli

çok partili süreçte, CHP iktidarında atılmış, DP bu politikaları devam ettirip daha sistematik hale getirmiştir.

DP, kendisini liberal bir parti olarak tanımlamamakla birlikte, parti programında liberal ilkelere yer vermiştir. DP, muhalefet yıllarında ve iktidara henüz geldiğinde, devletin sınırlanması, devlet harcamalarının kısılması, basın özgürlüğü, serbest teşebbüs, basın özgürlüğü, işçilere grev hakkı verilmesi gibi konular üzerinde durmasına rağmen, iktidarı sürecinde özellikle ekonomik kötüye gidişle birlikte, otoriter politikalarını artırarak liberal politikalarından uzaklaşmaya başlamıştır. Tek parti dönemi sonrasında, CHP karşıtlığı etrafında birleşen grupların desteğini alarak iktidara gelen DP için, çoğunluğun oyunu almak demokrasinin gerçekleşmesi adına yeterli koşul olarak görülmüştür. Milletın iradesi olarak tanımladığı çoğunluğun iradesini temsil eden, ona hamilik eden DP, süreç içerisinde uyguladığı otoriter politikaları da milli irade adına yaptığını belirten bir söylem geliştirmiş, böylece zaman içerisinde büyüme odaklı olarak devlet harcamalarının artması, basın özgürlüğünün ihlal edilmesi, muhalefetin birleşmesinin çeşitli düzenlemelerle önüne geçilmeye çalışılması ve nihayetinde Tahkikat Komisyonu'nun kurulması ile parlamenter demokrasiye dahi tahammül eşiğinin aşıldığı bir noktaya varmıştır.

Esasen, DP'nin milli irade kavramıyla burjuvazinin dışında halkın geniş kesimlerinin de desteğinin sağlanabildiği bir hegemonya stratejisine imza attığı ve bu sayede halkın geniş kesimlerini ikna ettiği söylenebilir de, burjuvazinin çeşitli katmanları arasındaki anlaşmazlık kaynaklı olarak hegemonya bunalımına girildiği süreçlerde bu ikna projesinin de tehlikeye düştüğünü söylemek de mümkündür. Bu bağlamda, birtakım liberal ilkelere yer verilerek, özellikle tarım kaynaklı iyileştirmelerle farklı toplumsal sınıflarının desteğini almak mümkün olsa da, bu desteği sürdürme noktasında giderek otoriterleşmeye çubuğu büken ve liberalizmden uzaklaşan bir DP iktidarından söz edilebilir.

KAYNAKÇA

- Ahmad, F. (1995). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. Yavuz Alogan (Çev.). İstanbul: Sarmal Yayınevi.
- Ahmad, F. (1996). *Demokrasi Sürecinde Türkiye 1945-1980*. Ahmet Fethi (Çev.). İstanbul: Hil Yayın.
- Ahmad, F. (2017). *Modern Türkiye'nin Oluşumu*. Yavuz Alogan (Çev.). Ankara: Kaynak Yayınları.
- Ağaoğlu, S. (1972). *Demokrat Parti'nin Doğuş ve Yükseliş Sebepleri*. İstanbul: Baha Matbaası.
- Avcıoğlu, D. (1976). *Türkiye'nin Düzeni Dün-Bugün-Yarın Birinci Kitap*. İstanbul: Tekin Yayınevi.
- Avcıoğlu, D. (2016). *Türkiye'nin Düzeni Dün-Bugün-Yarın*. İstanbul: Kırmızı Kedi Yayınevi.
- Aytekin, A. E. (2015). *Kapitalistleşme ve Merkezileşme Kavşağında*. G. Atılgan, C. Saraçoğlu ve A. Uslu (Ed.), *Osmanlı'dan Günümüze Türkiye'de Siyasal Hayat içinde* (s. 39-87). İstanbul: Yordam Kitap.
- Bayar, C. (1956). *Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri: 1933-1955*. Özel Şahingiray (Ed.). Ankara: Doğuş Matbaası.
- Bayar, C. (1999). *Celal Bayar'ın Söylev ve Demeçleri: 1946-1950*. Özel Şahingiray (Ed.). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Berkes, N. (2008). *Türkiye'de Çağdaşlaşma*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Berktaş, F. (2021). *Liberalizm: Tek Bir Pozisyona İndirgenmesi Olanaksız Bir İdeoloji*. Birsen Örs (Ed.), *19. Yüzyıldan 20. Yüzyıla Modern Siyasal İdeolojiler içinde* (s. 47-114). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

- Birler, Ö. (2012). *Liberalizm*. Gökhan Atılgan ve E. Atilla Aytekin (Ed.), Siyaset Bilimi içinde (s. 267-296). İstanbul: Yordam Kitap.
- Bora, T. (2017). *Cereyanlar Türkiye’de Siyasi İdeolojiler*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Cumhuriyet Gazetesi, “Kredi İhtiyacı”, 07.05.1952: 1.
- Demirel, T. (2018). *Demokrat Parti*. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 7 Liberalizm içinde (s. 480-529). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Erdoğan, M. (2018). *Liberalizm ve Türkiye’deki Serüveni*. T. Bora ve M. Gültekingil (Ed.), Modern Türkiye’de Siyasi Düşünce Cilt 7 Liberalizm içinde (s. 23-40). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Eroğul, C. (2014). *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Findley, C. V. (2011). *Modern Türkiye Tarihi*. Güneş Ayas (Çev.). İstanbul: Timaş Yayınları.
- Heywood, A. (2013). *Siyasi İdeolojiler*. Ahmet K. Bayram (Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.
- Karpat, K. Y. (2017). *Türk Demokrasi Tarihi*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Keyder, Ç. (2014). *Türkiye’de Devlet ve Sınıflar*. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Menderes, A. (1957a). *Adnan Menderes’in Konuşmaları: Cilt I*. Mustafa Doğan (Ed.). İstanbul: Ekicigil Yayınları.
- Menderes, A. (1957b). *Adnan Menderes’in Konuşmaları: Cilt II*. Mustafa Doğan (Ed.). İstanbul: Ekicigil Yayınları.
- Menderes, A. (1991). *Adnan Menderes’in Konuşmaları Demeçleri Makaleleri Cilt I*. Haluk Kılıçık (Ed.). Ankara: Demokratlar Kulübü Yayınları.
- Özdemir, C. O. (2015). *Demokrasinin Gizlenen Yüzü: Tahkikat Komisyonu*. M.K. Kaynar ve T. Bora (Ed.), Türkiye’nin 1950’li Yılları içinde (s. 235-247). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Savran, S. (2022). *Türkiye’de Sınıf Mücadeleleri Cilt I: 1908-1980*. İstanbul: Yordam Kitap.
- Shaw, S. J. ve Shaw Kural, E. (2006). *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye Cilt 2*. İstanbul: Eyayınları.
- Toprak, Z. (1988). *İktisat Tarihi*. Sina Akşin (Ed.), Türkiye Tarihi 3 Osmanlı Devleti 1600-1908 içinde (s. 191-246). Ankara: Cem Yayınevi.
- Yalman, A. E. (1971). *Yakın Tarihte Gördüklerim Geçirdiklerim Cilt IV*. İstanbul: Rey Yayınları.
- Yalman, G. L. (2002). Tarihsel Bir Perspektiften Türkiye’de Devlet ve Burjuvazi: Rölativist Bir Paradigma mı Hegemonya Stratejisi mi?. *Praksis*, 5, 7-23.
- Zürcher, E. J. (2000). *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*. Yasemin S. Gönen (Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

KAVRAMSAL MAKALE

Eğitim ve Çocuk Özelinde Kahramanmaraş Depremleri

Doç. Dr. Canan DEMİR YILDIZ, Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Muş, e-posta:

canan.yildiz@alparslan.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5905-9344>

Doç. Dr. Esra DEMİR ÖZTÜRK, Muş Alparslan Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Muş, e-posta:

e.demir@alparslan.edu.tr

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4996-0355>

Öz

Türkiye’de yakın tarihte (06 Şubat 2023) Güneydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan Kahramanmaraş’ın Pazarcık ilçesinde 7,7 ve Elbistan ilçesinde 7,6 şiddetinde deprem meydana gelmiştir. Türkiye tarihinin en yıkıcı etkisine sahip üçüncü depremi olarak değerlendirilen bu depremde Türkiye’nin 11 ili yıkıcı etkiler almış ve birçok il depremin şiddetiyle sallanmıştır. Bu bağlamda fiziksel ve maddi kayıpların yanında büyük can kayıpları meydana gelmiştir. Depremin ardından 11 ilde olağanüstü hal ilan edilmiş ve ülke genelinde eğitim-öğretime iki hafta ara verilmiştir. Deprem soğuk rengini tüm insanlara gösterirken, çocuklar da birçok yönüyle yaşanan bu afetten etkilenmektedirler. Bu araştırmanın amacı, depremin ortaya çıkardığı yıkıcı etkileri belirlemek ve çocuklara depremin ardından uygun pedagojik yaklaşımlar sergileyebilmek için alan taraması yapmaktır. Bu bağlamda, Türkiye’de gerçekleşen depremler ve çocuklarla ilgili araştırmalar incelenerek uygun öneriler geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Eğitim, Çocuk.

Makale Gönderme Tarihi: 08.10.2023

Makale Kabul Tarihi: 05.12.2023

Önerilen Atıf:

Demir Yıldız, C. ve Demir Öztürk, E. (2023). Eğitim ve Çocuk Özelinde Kahramanmaraş Depremleri, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(12): 1649-1664.

Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences

2023, 6(12): 1649-1664. DOI:[10.26677/TR1010.2023.1337](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1337)
ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

The Kahramanmaraş Earthquakes Specifically on Education and Children

Associate Prof. Dr. Canan DEMİR YILDIZ, Muş Alparslan University, Faculty of Education, Muş, e-mail: canan.yildiz@alparslan.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5905-9344>

Associate Prof. Dr. Esra DEMİR ÖZTÜRK, Muş Alparslan University, Faculty of Education, Muş, e-mail: e.demir@alparslan.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4996-0355>

Abstract

In the recent history (6 February 2023) in Turkey, an earthquake with a magnitude of 7.7 in Pazarcık district and a magnitude of 7.6 in Elbistan district of Kahramanmaraş. In this earthquake, which is considered as the third earthquake with the most destructive effect in Turkey's history, 11 provinces of Turkey were affected by devastating effects and many provinces were shaken by the intensity of the earthquake. In this context, besides physical and material losses, great loss of life has occurred. After the earthquake, a state of emergency was declared in 11 provinces and education was suspended for two weeks across the country. While the earthquake shows its cold color to all people, it is thought that it also affects children in many ways. The aim of this research is to determine the destructive effects of the earthquake and to conduct a field survey in order to demonstrate appropriate pedagogical approaches to children after the earthquake. In this context, it is aimed to develop appropriate suggestions by examining the earthquakes in Turkey and the studies on children.

Keywords: Earthquake, Education, Child.

Received: 08.10.2023

Accepted: 05.12.2023

Suggested Citation:

Demir Yıldız, C. and Demir Öztürk, E. (2023). The Kahramanmaraş Earthquakes Specifically on Education and Children, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(12): 1649-1664.

GİRİŞ

Depremler, doğal afetler arasında en yıkıcı olanlarından biridir. Depremler, yer kabuğunun altındaki tektonik levhalar arasındaki çatlamalardan kaynaklanır (Şahin ve Sipahioğlu, 2007). Bu çatlamlar, yer kabuğunun enerjisini açığa çıkarır ve dünya yüzeyinde sallanmalara neden olur (Güngördü, 2010; Göker, 2011). Tanım olarak depremler, sismik enerjinin dalga şeklinde yayılması sonucu ortaya çıkan yer hareketleridir (İlgar, 2017; Pathranarakul ve Moe, 2006). Deprem, yer kabuğunun kırılması sonucu oluşan ve yer kabuğu üzerinde meydana gelen enerjik hareketlerdir. Bu hareketler, yer kabuğunun farklı tabakaları arasında kayma veya çatlamlar nedeniyle meydana gelir. Depremler, çok büyük enerjiyi serbest bırakarak, yer üstünde önemli zararlar ve kayıplar oluşturabilirler (Elnashai vd., 2007).

Deprem, yer kabuğundaki yapısal bozulmalar sonucu meydana gelen ve yer yüzeyinde titreşimlere sebep olan doğal bir afettir (Özgen, 2002). Depremler, kayalar arasındaki çatlamlar, volkanik aktiviteler, deniz tabanı hareketleri, tektonik plakalar arasındaki çatlamlar gibi nedenlerle oluşabilir (Şahin ve Sipahioğlu, 2007). Depremler, yer kabuğundaki çatlamların yoğunluğu, uzunluğu, derinliği ve yerin doğal yapısına göre değişebilir (Özgen, 2002; Ketten, 2015). Deprem sırasında yer kabuğu hareket ettiğinde, yer üstündeki yapılar da hareket eder ve hasar görür. Deprem sırasında yapıların yıkılması, insanların yaralanması ve ölümlerine neden olabilir. Dolayısıyla depremler, insanlar için önemli tehlikeler oluşturabilir. Depremler, yer kabuğundaki enerjik hareketler sonucu binaların çökmesine, yolların ve köprülerin hasar görmesine, doğal afetlerin oluşmasına neden olabilir (Celeb ve Kumbasar, 2000).

Depremler, dünya genelinde her yıl binlerce kez meydana gelir. Bazı depremler görülmeyen yerlerde meydana gelir ve insanlar tarafından hissedilmez, ancak bazı depremler büyük şehirleri vurabilir ve yıkıcı sonuçlar doğurabilir. Örneğin, 2011 yılında Japonya'nın Sendai şehrinde meydana gelen 9,0 büyüklüğündeki deprem ve tsunami, binlerce insanın ölümüne ve milyarlarca dolarlık zarara neden olmuştur (Güler vd., 2018).

Depremlerin boyutları, Richter ölçeği ile ölçülür ve bu ölçek 0 ile 9 arasında değer alabilir. Richter ölçeği, depremin enerjik hareketlerini ölçen bir ölçektir ve depremlerin boyutlarını gösterir (Celeb ve Kumbasar, 2004; Cin, 2013; Göker, 2011). Depremlerin tahmini yapılması, depremlerin meydana gelme şeklinin ve nedenlerinin anlaşılmasına dayanır. Deprem tahminleri, yer kabuğundaki fayların hareketlerinin ve yer kabuğundaki enerjik hareketlerin analizine dayanır. Deprem tahminleri, depremin ne zaman ve hangi bölgede meydana geleceğinin tahmin edilmesini ve bu bölgelerde olası zararların öngörülmesini sağlar (Göker, 2011). Çünkü depremler, büyük hasar ve kayıplara neden olabilir. Yer yüzeyindeki binalar, köprüler, tüneller ve diğer yapılar zarar görebilir. İnsanlar da deprem esnasında yaralanabilir veya hayatını kaybedebilir. Ayrıca, depremler sonrasında güncel su, elektrik ve iletişim hizmetlerinin bozulması gibi sorunlar ortaya çıkabilir (Altun, 2018; Balyemez ve Berköz, 2010; Sönmez, 2011).

Yapılan araştırmalarda, bir bölgede depremin risk oluşturduğu ve tehlike yarattığı büyüklüğün en alt değerinin 5.0 olarak kabul edilmesi gerektiği ifade edilmektedir (Green ve Bommer, 2019). Böyle bir büyüklükte bir depremin, zemin için sınılaşmaya sebep olabileceği ve tehlike oluşturabileceği tespit edilmiştir. Dolayısıyla 5 ve üzerindeki depremler fiziksel olarak zeminde birtakım tehlikeler oluşturabileceği gibi bireylerde de sadece fiziksel olarak değil psikolojik ve duygusal yaralanmalara da sebep olabilmektedir. Diğer taraftan küçük şiddette yaşanan depremlerin ikinci ve büyük bir depremin habercisi olabileceği de gözlenmiştir (Tajima ve Hayashida, 2018). Tablo 1'de dünyada sadece 21. yüzyılda gerçekleşen yedi ölümcül deprem bilgileri gösterilmektedir.

Bu bağlamda, Türkiye’de gerçekleşen depremler ve çocuklarla ilgili araştırmalar incelenerek uygun öneriler geliştirilmesi hedeflenmektedir.

Türkiye’de Deprem Tarihçesi ve Kahramanmaraş Depremleri

Türkiye, dünyanın en sık deprem yaşanan ülkelerinden biridir ve tarihi boyunca birçok büyük deprem yaşamıştır (Yıldırım ve Örnek, 2007; Kadioğlu, 2008). Türkiye'nin deprem tarihçesi, Antik Çağ'a kadar uzanır (Parlak ve Dişli, 2020).

Antik Çağ'da, bugünkü Türkiye topraklarında bulunan çok sayıdaki antik kent, depremlerin etkilerine maruz kalmıştır (Çelik, 2019). Bunlar arasında, Bursa, Pergamon ve Hierapolis gibi kentler bulunmaktadır.

Antik çağlarda, Helenistik ve Roma dönemlerinde, büyük depremler yaşanmıştır. Bunlar arasında Bursa depremi (177 d.C.), İzmit depremi (17 d.C.) ve Antiochia depremi (526 d.C.) bulunmaktadır (Bayraktar, 2019). Bir zamanlar antik dünyanın en görkemli şehirleri olan Troia, Ephesos, Miletos, Nikomedia, Byzantion, Antakya vb. Tarihin belirli dönemlerinde maruz kaldıkları deprem felaketleri sonucunda yıkılmıştır. Bu şehirlerin bir kısmı kısa sürede eski ihtişamına kavuşurken, bir kısmı da bir daha yerleşmemek üzere terk edilmiştir (Doğancı, 2000).

Osmanlı İmparatorluğu döneminde de birçok deprem meydana gelmiştir. Bunlar arasında İstanbul depremi (1509), Manisa depremi (1575) ve Edirne depremi (1766) bulunmaktadır (Ürekli, 2010). Etkileri hakkında kayıt ve bilgilerin bulunduğu ilk deprem 1509 İstanbul depremidir. Deprem yıkıcı etkisi oldukça yüksek olduğundan, 1509'da yaşanan bu deprem, Kıyamet-i Suğra olarak ifade edilmiştir ve etki alanı birçok ili kapsamıştır (Lemi, 2011). Aynı zamanda bu depremin 45 gün kadar sürdüğü belirtilmiştir. İstanbul'da 1719 ve 1766 yıllarında iki büyük deprem daha görülmüştür (Özata ve Limoncu, 2014). Sonraki tarihlerde ise Osmanlı döneminde Çorum, Lazkiye ve Harput ile çevresini etkileyen depremler meydana gelmiş ve bu depremlerin oldukça şiddetli olup geniş alanda can ve mal kayıplarına neden olduğu belirtilmiştir (Tatar ve Baytimur, 2020).

Türkiye Cumhuriyeti tarihi boyunca birçok deprem meydana geldi ve bu depremler büyük maddi zararlara neden olmuşlardır. Özellikle 1939 yılında Erzincan'daki depremin ardından kuzey Anadolu fayı boyunca hareketlilik artmıştır. Niksar-Erbaa (Ms = 7.0, 1942), Tosya-Ladik (Ms = 7.2, 1943), Bolu-Gerede (Ms = 7.4, 1944), Bolu-Abant (Ms = 7.1, 1957), Varto (M=6.9, 1966) ve Adapazarı (Ms = 7.2, 1967), Erzincan (Ms = 6.8, 1992), Kocaeli (Ms = 7.4, 1999), Düzce (Ms = 7.2, 1999) depremleri bu fayın hareketliliğinden kaynaklanmıştır (Bilgin, 2007).

Aşağıdaki depremler Türkiye'nin tarihinde en önemli ve en etkilendiği depremlerdir:

- *Erzincan Depremi (1939)*: Erzincan'da meydana gelen bu deprem, 7.8 büyüklüğünde ve binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Merkez üssü Erzincan olan depremin şiddeti 7,9 civarında ölçülmüştür. Bu özelliği ile Anadolu'da 19. yüzyıldan günümüze kadar olan dönemde meydana gelen depremler arasında en büyük deprem olarak nitelendirilebilir. Bu depremde resmi rakamlara göre; 32.968 insan hayatını kaybetmiş, 116.720 bina yıkılmıştır (Haçın, 2014; Arpacı, 2018). Bu deprem aynı zamanda Marmara depremi olarak da anılmaktadır (Yıldız ve Dursun, 2021).
- *İzmit Depremi (1999)*: 1999 yılında Marmara Denizi kıyısında meydana gelen bu deprem, 7.4 büyüklüğünde ve yaklaşık 17.000 kişi hayatını kaybetmiştir (Erdik, 2001). *Düzce Depremi (1999)*: Aynı yıl içinde, Düzce'de meydana gelen 7.2 büyüklüğündeki bu

deprem de binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Toplam uzunluğu 200 km'yi bulan bir yüzey kırığı meydana getiren 17 Ağustos İzmit (Mw=7.4) ve 12 Kasım 1999 Düzce (Mw=7.2) depremleri, oldukça yoğun bir nüfusun ve endüstri tesislerinin bulunduğu Doğu Marmara bölgesinde büyük ölçekte yıkıma ve can kaybına neden olmuştur (Çakır, Barka ve Akyüz, 2003).

- *Gaziantep-Kahramanmaraş Depremleri veya 2023 Türkiye-Suriye Depremleri (06.02.2023)*: Bu depremler, 6 Şubat 2023'te 9 saatte bir meydana gelen, merkez üssü sırasıyla Gaziantep'in Şehitkamil ilçesinde ve Kahramanmaraş'ın Ekinözü ilçesinde 7,8 Mw (± 0) ile ,1) ve büyüklükleri 7.5 Mw olan iki depremdir. Resmi rakamlara göre depremler sonucunda Türkiye'de en az 41.159, Suriye'de en az 5.801 kişi hayatını kaybetmiştir. Güncel resmi kayıtlara göre, 1268 Kilikya depreminden bu yana Türkiye tarihinin en çok can kayıplı depremidir. Türkiye'de deprem anında en az 6 bin binanın yıkıldığı belirlenmiştir. Toplam yıkılan bina sayısı 20 binin, yıkılmak üzere olan bina sayısı ise 105 binin üzerinde olduğu belirlenmiştir. 108 bin 281'i Türkiye'de olmak üzere 123 binden fazla kişi yaralanmıştır. Depremlerden sonra 3 milyon kişinin bölgeden farklı şehirlere göç ettiği tahmin edilmektedir. Depremlerden sonra, 6.7 Mw'a kadar en az 4.700 artçı sarsıntılar olmuştur (AFAD, 2023).

Bu depremler Türkiye için büyük bir trajedi olarak kaydedilmiştir ve deprem güvenliği konusunda önemli çalışmalar yapılmasına neden olmuştur. Yapılan çalışmalar, Türkiye'de depremlerin birçok insanı etkilediğini ve büyük maddi zararlara neden olduğunu göstermiştir.

Deprem Eğitimi Üzerindeki Etkileri

Depremler, insanların hayatını ve çevrelerini ciddi şekilde etkileyen doğal afetlerdir. Deprem, toplumların yaşamında farklı boyutlarda hasar ve kayıplara neden olması ve depremi yaşayan insanların kısa ya da uzun süreli yaşamlarını kesintiye uğratması nedeniyle sosyal bilimlerin inceleme konusu haline gelmiştir (Kasapoğlu ve Ecevit, 2004). Eğitim sektörü de depremlerin etkilerinden nasibini almaktadır (Aslangiri, 2019; Kouhkamar, 2019; Gezer ve Şahin, 2022). Aşağıdaki maddeler, depremin eğitim üzerindeki olumsuz etkilerini açıklamaya yardımcı olacaktır:

1. *Okulların Hasar Görmesi*: Depremler, okullara ve eğitim merkezlerine ciddi şekilde hasar verebilmektedir. Bu, okulların geçici olarak kapatılmasına veya tamir için zaman alan bir süreç olmasına neden olabilir (Bilgin, 2007). Bingöl'de, 1 Mayıs 2003'te, 85'i öğrenci 177 kişinin yaşamını yitirdiği depremin ardından Çeltiksuyu YİBO görüntüsü aşağıdaki resimde gösterilmektedir (Şekil 2).

Şekil 2: Çeltiksuyu YİBO Binası Yıkılma Görüntüsü (<https://www.milliyet.com.tr/>)

2. *Öğrencilerin ve Öğretmenlerin Güvenliği*: Depremler, öğrencilerin ve öğretmenlerin hayatını tehlikeye atabilir. Bu, eğitim sürecinin aksamasına veya durdurulmasına neden olabilir (Şekil 2).
3. *Eğitim Materyallerinin Zarar Görmesi*: Depremler, eğitim materyallerini, ders kitaplarını, bilgisayarları ve diğer eğitim araçlarına zarar verebilir. Bu, eğitim sürecinin aksamasına veya durdurulmasına neden olabilir.
4. *Eğitim Personelinin Kaybı*: Depremler, eğitim personelini, öğretmenleri ve okul idarecilerini kaybetme ihtimalini de içerebilir. Bu, eğitim sürecinin aksamasına veya durdurulmasına neden olabilir.
5. *Finansal Zorluklar*: Depremler, okulların ve eğitim merkezlerinin tamir veya yeniden inşası için gereken maliyeti artırabilir. Bu, okulların ve eğitim merkezlerinin finansal zorluklarla karşı karşıya kalmasına neden olabilir.

Bu etkiler, depremin eğitim üzerindeki olumsuz etkilerini açıklamaktadır. Depremin eğitim üzerindeki etkileri, ülkeden ülkeye ve depremin şiddetine göre değişebilir. Ancak, genel olarak, depremin eğitim üzerindeki etkileri ciddi ve uzun süreli olabilir.

Bir depremin ardından okul yöneticilerinin yapması gerekenler (Turhan, 2022) ise şu şekilde özetlenebilir:

1. *Güvenliğin Sağlanması*: Deprem sonrasında okul binalarının güvenliği kontrol edilmeli ve gereken onarımlar yapılmalıdır. Çocukların güvenliğinin sağlanması için gerekli önlemler alınmalıdır.
2. *Tedavi ve Destek Hizmetlerinin Sağlanması*: Deprem sırasında ve sonrasında yaşadıkları stres ve travma sonucu problem yaşayan öğrencilere ve personellere tedavi ve destek hizmetleri sunulmalıdır.
3. *İletişim*: Deprem sonrasında okul yöneticileri, aileler, öğrenciler ve personel arasında sürekli iletişim kurulmalıdır. Depremin etkileri hakkında bilgi verilmeli ve güncel durum paylaşılmalıdır.
4. *Okulun Tekrar Açılması*: Deprem sonrasında okulun tekrar açılması için gerekli önlemler alınmalı ve okulun güvenliği sağlanmalıdır.
5. *Eğitim Programının Sürdürülmesi*: Deprem sonrasında okul yöneticileri, eğitim programının sürdürülmesine yardımcı olmalı ve öğrencilerin eğitimine devam etmelerine olanak tanımalıdır.
6. *Sosyal Destek*: Deprem sonrasında öğrenciler ve personel için sosyal destek sağlanmalıdır. Çocukların ve personelin deprem sonrasında yaşadıkları etkileri anlamalarına ve iyileşmelerine yardımcı olmak için uzman yardımı alınması önerilir.

Okul yöneticilerinin, deprem sonrasında alması gereken bu önlemler, öğrencilerin ve personelin güvenliğini ve refahını sağlamak, depremin etkilerini azaltmak ve okulun tekrar normal çalışmasını sağlamak içindir. Okul yöneticileri, gerektiğinde ekstra destek ve yardım almalıdır. Ancak, eğitim kurumlarının bu önlemleri alması, depremlerin tamamen önlenmesini sağlamaz. Bu nedenle, eğitim kurumları, deprem anında öğrencilerine, öğretmenlerine ve diğer personeline nasıl davranacaklarını öğretmeli ve uygulamalıdır.

Afet ve deprem eğitimi birkaç seviyede yürütülebilir. Bireysel düzey, afet riski farkındalığını geliştirmeye yöneliktir ve ev tabanlı eğitim de dahil olmak üzere topluluk düzeyi, uyum ve hazırlık faaliyetlerini artırmayı sağlar (Shaw vd., 2004). Bununla birlikte, en yaygın ve önemli olan tür, okul temelli eğitimidir (Kurita vd., 2006). Okullar, bilgi iletişimcileri olarak, öğrencilerin

güvenlik bilgilerini etkili bir şekilde geliştirebilir, bir afet durumu için planlamaya yardımcı olabilir ve zarar azaltmayı sağlayabilir (Bourque, 2015; Yeon, Chung ve Im, 2020). Okullarda ve toplumsal bilinçlenme için çeşitli şekillerde afet eğitimi gerçekleştirilmektedir: dersler, tatbikatlar, öğretmenler ve arkadaşlarla tartışmalar, okuma ve dinleme, hiper ortam sistemlerini kullanma, oyunlar, okul sonrası etkinlikler ve çevrimiçi kültürlerarası projeler (Yeon, Chung ve Im, 2020). Tüm bu uygulamaların etkili bir şekilde uygulanmasını sağlayarak hem bireysel düzeyde hem de toplumsal düzeyde depremin yıkıcı etkilerinden kurtulabilmek amacıyla bilinçlenme sağlanabilir.

Türkiye’de en son yaşanan Kahramanmaraş depremlerinin (2023) ardından depremden etkilenen 11 ilde (Kahramanmaraş, Hatay, Gaziantep, Adıyaman, Malatya, Kilis, Osmaniye, Adana, Diyarbakır, Şanlıurfa ve son olarak Elazığ) üç ay süreyle olağanüstü hâl ilan edilmiş ve okullar Mart ayında açılmak üzere kapatılmıştır. Birçok öğrencinin ise başka şehirlerdeki okullara nakilleri yapılmıştır (<https://www.turkiyegazetesi.com.tr/>). 20 Şubat 2023 Pazartesi tarihinde ise 71 ilde ara tatilin ardından derslere başlanmıştır. İlk ders için MEB Özel Eğitim ve Rehberlik Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından “İlk Ders Saati Öğrencileri Bilgilendirme Metni” yayınlanmıştır (<https://orgm.meb.gov.tr/>). Bu metne göre öğrencilerle iletişim kurarken dikkat edilmesi gerekenler bildirilmiştir. Diğer taraftan üniversitelerde de Yükseköğretim Kurulu tarafından bahar yarıyılına uzaktan yürütülmesi kararı alınmıştır (<https://www.yok.gov.tr/>). Deprem bölgesinde bulunan bir kısım üniversitelerin ise diğer üniversiteler ile eşleştirilmesi yapılarak öğrencilerin mağduriyetleri önlenmeye çalışılmıştır. Aynı zamanda YÖK tarafından soru-cevap metni yayınlanarak öğrencilerin karşılaştıkları belirsizliğin giderilmesi hedeflenmiştir (<https://www.yok.gov.tr/>).

Çocukların Depremle Baş Etme Yöntemleri

Depremler, hayatını kurtaran kişileri farklı olumsuzluklarla karşı karşıya getirmekte; travma sonrası stres bozukluğu (TSSB), depresyon ve anksiyete gibi birçok psikolojik yönden olumsuzluklara yol açmaktadır (Alipour ve Ahmadi, 2020). Olgunlaşmamış bir psişe sahipken bir felaket yaşamak daha stresli olabilir ve genç bir insanın büyümesi üzerinde olumsuz bir etki bırakma eğilimi vardır. Afet uzun zaman önce gerçekleşmiş olsa da, çocuklar bu tür olayları hala canlı bir şekilde hatırlayabilir (Fivush vd., 2004).

Depremden etkilenmede; kadın cinsiyetinden olmak, düşük eğitim düzeyi, sağlık problemleri, gelişmekte olan ülkeler arasında yer almak gibi bazı demografik özellikler risk etkenleri olarak değerlendirilmektedir. Bunun yanı sıra deprem sonrası yaralanma, merkez üssüne yakın olma, aile üyelerinin kaybı ya da ciddi yaralanma durumları, yaşanan evin ağır hasar alması ya da yıkılmış olması, ekonomik, psikolojik ve sosyal anlamda destek alamamak da bireylerin afet sonrası iyilik durumlarını olumsuz etkileyen faktörler arasında yer almaktadır (Dell, Carmassi ve Massimetti, 2011)

Depremlerde birçok kişi, yer ve durumlar zarar gördüğü gibi en fazla etkilenen grupların başında çocuklar gelmektedir. 17 Ağustos 1999 depremi sonrasında yapılan bir araştırmaya göre çocukların çoğu; kapana kısılmak, yara almak, evlerin yıkıldığını görmek, başkalarının acı haykırılarına şahit olmak ve ölümlerle karşılaşmak gibi ağır birçok strese maruz kalmıştır (Ekşi, Peykerli, Saydam, Toparla ve Braun, 2008). 23 Ekim 2011 tarihli Van- Erciş merkezli deprem sonrası yapılan bir araştırmada da çocukların etkilenme durumları; deprem merkezine yakınlık, depremin sebebiyet verdiği yıkım derecesi ve yakınlarının kaybına göre etkilenme düzeylerinin farklılaştığı görülmüştür. Söz konusu araştırma, depremden 5 ay sonra yapılmasına rağmen, deprem merkezine en yakın olan okuldaki çocukların uzak okullardaki çocuklara göre deprem etkilerinin daha fazla ve deprem yaşantısının hala canlı olduğu bulunmuştur (Irkiçatal, 2014).

Yetişkinlere göre çocuklar zihinsel açıdan sorunlarla baş etme konusunda yeterli deneyim ve beceriye sahip değildirler. Dolayısıyla yetişkinlerle karşılaştırıldığında çocuklar daha fazla oranda mental sorunlar yaşamaya açık durumdadırlar (Tanaka, Tsutsumi, Kawakami, Kameoka, Kato ve You, 2016). Bunun yanı sıra çocukların deprem sonrasında yer değişikliği yapmak durumunda olması, tanımadığı büyük bir yabancı ortamda kendilerini bulmaları, çevrelerinde sevdiği kişilerin kaybı gibi durumlar da çocuklarda karamsar ve umutsuz olma gibi duyguların baş göstermesine sebebiyet vermektedir (Mutch, 2013).

Çocuklar için güvenli bir çevrede yaşamak ve rutinlerinin devamının olması gelişimsel bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyaçların deprem gibi bir doğal afetle ortadan kalkması; çocuklarda duyuşsal, bilişsel ve davranışsal açıdan çevrenin tehdit olarak algılanmasına neden olmakta, güven duygusunda harabiyetlerin olmasına ve çeşitli psikolojik problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Tanhan ve Mukba, 2015). Çocuklarda depreme bağlı olarak; huzursuzluk, ajite davranma, öfke nöbetleri, uyku problemi, korkulu rüya görme, uyku sonrası ağlayarak uyanma, kaybedilen kişinin hayaletini gördüğünü söyleme, oyuna karşı isteksizlik, bebeksi davranışlar, dikkat dağınıklığı, yetişkine aşırı bağımlılık geliştirme, alt ıslatma, tanılanamayan ağrı şikâyetleri, mide ağrısı, mide bulantısı gibi birçok psikolojik kaynaklı bulgular görülebilmektedir. Bu tür bulgulara karşı iyi bir gözlemlerle bu bulguların fark edilmesi ve ilgili bir yaklaşımla bu davranışların problem durumuna dönüşmesinin engellenmesi önemlidir. Ancak iki haftayı aşkın bir süre devam eden ve gittikçe ağırlaşan durumlarda profesyonel desteğin alınması gerekmektedir. Bu tür travmaların çözümlenmemesi durumunda çocukların ileriki yaşamlarında özgüven gelişimi, bilişsel gelişim, sağlıklı ilişkiler kurma becerilerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bazı çocuklarda da ilerleyen süreçte anksiyete, depresyon ve çeşitli davranış problemlerine sebebiyet vermektedir (Irkiçatal, 2014).

Deprem sonrası yapılan araştırma bulgularında çocuklarda; depremin tekrar olacağı, kapalı alan ve ebeveynlerinden ayrılma korkularının olduğu görülmektedir. (Çetin Dağlı, Tunalı Çokluk, Sert, Yüksel, 2018). Bunun yanı sıra çocuklarda depresyon, panik atak, uyku problemleri gibi sorunların da yaşandığı bulgulanmıştır. Depremi yaşayan çocukların annelerinden etkilendikleri ve deprem sonrasında anne ve babaların stresinin de çocukların kaygı durumları üzerinde doğrudan etkileyici olduğu belirtilmektedir. Bunun yanı sıra depremi yaşayan çocuklarda yaş özelliklerinin de belirleyici olduğu görülmektedir. Afet yaşayan çocuklarda yaş arttıkça depresyon düzeylerinin de arttığı belirtilmektedir (Usami, Iwadare, Kodaira, Watanabe, Aoki, Katsumi, 2012; Latuperissa vd., 2020).

Deprem sonrası toplumsal olarak uzmanlar tarafından gerçekleştirilen psikososyal yönden yapılacak olan destekler hem ebeveyn hem de çocuk açısından büyük önem taşımaktadır. Nitekim Latuperissa ve arkadaşlarının (2020) yapmış olduğu çalışmada, sosyal destek algısının deprem sonrası travma sonrası stres bozukluğunu etkilediği belirtilmektedir.

Bu kapsamda çocukların yaşadıkları olumsuz koşullarının iyileştirilmesi ve en az zararlı bu süreci atlatalmaları için; Deprem sonrası afet bölgesindeki ailelerin fiziksel olarak temel ihtiyaçlarının hızlı bir şekilde belirlenmesi, öncelikli olarak güvenli bir alana ailelerin yerleştirilmesi, temel ihtiyaçların karşılanması (barınma, yemek, su, giyim vb.), afet sonrası gerekli ihtiyaçlar belirlendikten sonra en geç bir hafta içerisinde psikososyal desteğin sağlanması, sağlanacak olan bu psikososyal desteğin kısa bir zaman dilimiyle sınırlandırılmayıp geniş bir zamana yayılması ve psikiyatrik yönden bozukluk olduğu belirlenen kişilerin ilgili yerlere sevklerinin sağlanması, ailelerle bireysel görüşmeler, grup çalışmaları hem aile hem de çocuklar için sosyal bir takım etkinlikler öncelikli olarak yapılması gerekenler arasındadır (Akman ve Altınel, 2012).

Deprem sonrası çocuklar özelinde yapılacak en yararlı faaliyetler ise “oyun temelli” yaklaşımlar olmaktadır. Araştırmalar deprem sonrası çocuklarla yapılan “oyun terapilerinin” çocuk gelişimi

açısından destekleyici olduğunu göstermektedir (Ataç ve Özsezer, 2021) Çocukların bireysel farklılıklarının olduğu unutulmadan her çocuğun deprem sonrasında yaşadığı durumu ve duygularını ifade etme biçimleri de farklılaşacaktır. Dolayısıyla her çocuğa hitap edecek şekilde farklı yöntem ve tekniklerle çocuğun dünyasına çocuğun izin verdiği kadarıyla girilmeye çalışılmalıdır. Çocuğun oyun dilinden hareketle; çeşitli oyunların oynanması, sanat çalışmaları, serbest oyunlar, hikâye anlatımı, kitap okuma, puzzle yapma, müzik etkinlikleri ve drama çalışmaları gibi aktiviteler çocukların yaş ve özelliklerine uygun şekilde gerçekleştirilebilir. Bunun yanı sıra her çocuğun güven duyacağı ve rahatlıkla yaşadığı deprem olayını ve duygularını aktarabileceği kişiler de farklı olabilir. Dolayısıyla bazen çocuk güven duyduğu bir sağlık elemanına ya da yemek yapan teyzeye ya da öğretmene yazılı ya da sözlü şekillerde de çocukların kendini ifade ediş biçimleri görülmektedir (Triasari, Yusuf, Sestu Retno, Triyana, Abidin, 2020). Özellikle bu yönde uygulanan yaklaşımlar; çocukların stres ortamının etkisinden kurtarıp, çocukların psikolojik yönden hazırlıklı ve dayanıklı olmalarını sağlayarak gelişimlerini olumlu yönde desteklemektedir (Selli, 2021).

Deprem, kontrol dışı beklenmedik bir zamanda ortaya çıkan bir doğa olayı olduğu için çocuklar bu doğal olayların sonuçlarını ve etkilerini anlamakta güçlük yaşamaktadırlar. Bu durum yaş gruplarına göre değişmekle birlikte deprem sonrası kaygılarının önemli ölçüde artmasına engel olmaktadır. Ancak çocukların anlamakta zorlandıkları bu felaketten korkmakta ve en fazla yara alan grubu oluşturduğu unutulmamalıdır. Kahramanmaraş depreminde etkilenen alan ve il ve nüfus sayısı çok fazla olduğundan bu etkilerin kalıcı hasarlara neden olmaması adına ve yaşanan coğrafi özellikler de düşünüldüğünde sık karşılaşılan bu felaketten çocukların korunması ve sağlıklı gelişim göstermeleri için disiplinler arası çalışmak gerekmektedir. Bu nokta da eğitimciler büyük görevler düşmektedir. Bu kapsamda; (Kalyoncu, 2003; Irkçatal, 2014, Selli 2021).

1. Eğitimcilerin afet sonrası ivedilikle çocukların yalnız kalmasını engelleyerek, onların yaş ve gelişim özelliklerine uygun şekilde bilgilendirmelerinin sağlanması önemlidir.
2. Çocukların duygularının dışı vurumunu sağlamak ve duygusal anlamda destekleyici olmak önemlidir.
3. Çocukluk çağı travmalarının oluşmaması için ailelere çocuk ihmal ve istismar konularında bilgilendirme yaparak daha bilinçli bir tutuma sahip olmaları desteklenebilir.
4. Eğitimciler sınıflarındaki çocukları gözlemleyerek normal dışı davranış gösteren çocukların uzman desteği almalarını sağlamalıdır.
5. Eğitimciler aile katılım çalışmaları ile hem aileleri rahatlatıcı olmalı hem de çocukları hakkında bilgilendirmede bulunulmalıdır
6. Eğitimciler sınıf içiğinde depremle ilgili gelen soruları geçiştirmeden yaşa uygun bir şekilde cevaplamalıdır.
7. Çocukları depreme hazırlayıcı şekilde oyunlar aracılığıyla çocukların deprem anında ve sonrasında nasıl davranmaları gerektiği ile ilgili etkinlikler gerçekleştirebilirler.

TARTIŞMA ve SONUÇ

Deprem deneyimi ve eğitiminin farkındalık üzerindeki etkisini anlamak için Japonya'nın beş vilayetinden 1.065 lise birinci sınıf öğrencisi ile gerçekleştirilen anket sonucunda deprem deneyiminin farkındalığı artırmak için ana faktör olmadığını göstermiştir. Eğitim, okul eğitimi

ile sınırlandırıldığında, deprem için bilgi tabanı olarak faydalı bilgiler sağlayabilir. Ancak aşamalı olarak bilme, fark etme, derinleşme, karar verme ve eyleme geçme yolunda aile, toplum ve kendi kendine eğitimin daha ön planda olduğu görülmektedir. Farkına varmak ve derinleşmek için kişisel eğitim önemliken, aile ve toplum eğitimi karar ve eylemler için en hayati rolü oynamaktadır. Okul eğitiminde konuşma, deneyimleme ve görsel araçlar kullanılarak aktif afet eğitimi yöntemlerinin daha etkili olduğu görülmüştür. Kendi, aile ve toplum eğitimi ile birleştiğinde okul eğitiminin, bir öğrencinin bir "afete hazırlık kültürü" geliştirmesine yardımcı olabileceğine ve bunun da onları bir yetişkin olarak doğru kararlar ve eylemler almaya teşvik edebilir (Shaw vd., 2004).

Yeon, Chung ve Im (2020), yaptıkları araştırmada Pohang Belediyesi tarafından geliştirilen "Pohang'da 2018 okul deprem afet eğitim programı"nın etkisini değerlendirmişler ve bu bağlamda eğitim kurumlarının, bir afet eğitim programı planlarken öğrencilerin duygusal durumlarının önemini net bir şekilde anlamalarının oldukça önemli olduğu sonucuna varmışlardır. Çünkü duygusal tepki, afet eğitimlerinin etkinliği üzerinde hem olumlu hem de olumsuz bir etkiye sahiptir. Çocuklar ve gençler bir afet sırasında şiddetli üzüntü ve öfke hissedersen, bu durum afet eğitiminin etkililiğini azaltabilir. Bu gibi durumlarda, öğrenciler kendilerini çaresiz hissederek ve onları gelecekteki felaketlerden korumak için tasarlanmış yararlı bilgileri öğrenme isteğinden vazgeçme eğilimi gösterirler (Lazarus, 1991). Bu olumsuz duygusal etkilerin en somut örneği, büyük felaketler nedeniyle ebeveynlerin kaybıyla ilgili bazı trajik vakalarda bulunabilir. Bu durumlarda, olağan afet eğitimi biçimleri yerine travma sonrası stres bozukluğu eğitimi vermemiz gerekir. Ayrıca öğrencilerin afetin kontrol edilebilirliğine ilişkin algılarını değiştirmek de önemlidir. Hazırlıklı olmanın ortaya çıkan hasarı azaltabileceği mesajı, özellikle söz konusu çocuklar ve ergenler duygusal olarak uyarıldığında, öğrencileri daha ayrıntılı bir şekilde hazırlamaya teşvik edebilir (Lehman ve Taylor, 1987).

Türkiye, sismik açıdan aktif bir bölgede yer aldığından, sık sık depremler yaşanmaktadır. Bu nedenle, Türkiye gibi sismik açıdan aktif bir bölgede yaşayan insanlar olarak, depremlere karşı her zaman hazırlıklı olmamız ve acil durum planlarımızı güncellememiz gerekmektedir. Deprem öncesi, sırası ve sonrasında yapılması gerekenler konusunda bilgi sahibi olmak, can ve mal kaybını azaltmak açısından son derece önemlidir. Ayrıca, deprem anında kendimizi ve sevdiğimiz kişileri korumak için doğru davranışları bilmemiz ve uygulamamız da hayat kurtarıcı olabilir.

Depremlere karşı önleme ve hazırlık önemlidir. İnsanlar, depremlerden etkilenebilecekleri yerlerde güvenli yapılar inşa etmeli ve mevcut yapılarını güçlendirmelidir. Ayrıca, insanlar depremlere karşı alınacak tedbirler hakkında bilgilendirilmeli ve deprem sırasında nasıl davranacakları konusunda eğitilmelidir.

Bir depremin ardından çocuklara yardımcı olmak için şu adımları izlemek önerilebilir:

- *Dinleme:* Çocukların hislerini anlamaya çalışın ve onlarla empati kurun. Onların endişelerini ve kaygılarını dinlemek ve onlara dikkat etmek, onların iyileşme sürecini hızlandırabilir.
- *Rutini devam ettirme:* Depremin ardından çocukların günlük rutinlerini devam ettirmeye çalışın. Bu, çocuklar için güvenli bir ortam sağlar ve onların kaygısını azaltabilir.
- *Bilgi verme:* Çocuklara depremle ilgili gerçek ve doğru bilgi verin. Onların sorularına doğru ve samimi şekilde yanıt verin ve onların endişelerini yatıştırın.
- *Psikolojik destek verme:* Çocukların depremle başa çıkmak için psikolojik destek almasına yardımcı olun. Uygun bir psikolog ya da terapist bulun ve çocukların gereksinimlerine göre tedavi seçeneklerini araştırın.

- *Güvenli bir ortam sağlama:* Çocukların güvenli bir ortamda olduklarından emin olun. Onların evlerinin ve okullarının güvenli olduğundan emin olun ve gerekirse yapısal değişiklikler yapın.
- *Oyun ve eğlence:* Depremin etkilerini azaltmak için çocukların oyun ve eğlence yapmasına yardımcı olun. Onların zihinlerini diğer şeylerle meşgul etmelerine yardımcı olun.
- *Aile ve arkadaşlarla iletişim:* Çocukların aile ve arkadaşlarıyla iletişim kurmasına yardımcı olun. Onların sosyal ağlarını güçlendirmeleri, onların depremin etkilerini azaltmasına yardımcı olabilir.

Bu adımlar, depremin ardından çocukların iyileşmesine yardımcı olabilir ve onların stres, kaygı ve korkularını azaltabilir.

KAYNAKÇA

Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı [AFAD] (2023). *06 Şubat 2023 Pazarcık (Kahramanmaraş) Mw 7.7 Elbistan (Kahramanmaraş) Mw 7.6 Depremlerine İlişkin Ön Değerlendirme Raporu*. Deprem Dairesi Başkanlığı. https://deprem.afad.gov.tr/assets/pdf/Kahramanmaras%20%20Depremleri_%20On%20Değerlendirme%20Raporu.pdf 30 Haziran tarihinde erişim sağlanmıştır.

Akman, P. ve Altinel, G. (2012). *Van Depremi Psikososyal Destek Çalışmaları Sonuç Raporu* [24 Ekim 2011- 09 Mart 2012], Afetlerde Psikososyal Hizmetler Birliği, Van.

Alipour, F. and Ahmadi, S. (2020). Social Support and Posttraumatic Stress Disorder (PTSD) in Earthquake Survivors: A systematic review. *Social Work in Mental Health*, 18(5) 501-514.

Altun, F. (2018). Afetlerin ekonomik ve sosyal etkileri: Türkiye örneği üzerinden bir değerlendirme. *Sosyal Çalışma Dergisi*, 2(1), 1-15.

Arpacı, M. (2018). Şehrin Çöküşü ve Hafıza Mekânının İnşası: 1939 Erzincan Depremi Üzerine. *Kebikec: İnsan Bilimleri İçin Kaynak Araştırmaları Dergisi*, 23(45), 221-238.

Aslangiri, F. (2019). *2011 Van depremlerinin ardından kırsal alanlarda yeniden yapılanma süreci*. Yüksek Lisans Tezi, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karaman.

Ataç, M. and Özsezer, G. (2021). The mental status and nursing approach of Children adoles affected by earthquake. *J. Emerg Aid Disaster Science*, 1(1),22-27.

Balyemez, S. ve Berköz, L. (2010). Hasar görebilirlik ve kentsel deprem davranışı. *İstanbul Teknik Üniversitesi Dergisi*, 4(1). 3-14.

Bayraktar, D. (2019). Antalya ve Çevresinde Tarihsel Dönem Depremlerinin Antik Yapılara Etkisinin Araştırılması. *Düzce Üniversitesi Bilim ve Teknoloji Dergisi*, 7(1), 352-368.

Bilgin, H. (2007). *Kamu yapılarının deprem performanslarının doğrusal ötesi analiz yöntemleriyle değerlendirilmesi ve çözüm önerileri*. Doktora Tezi, Pamukkale Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Denizli.

Bourque, L. B. (2015). Demographic characteristics, sources of information, and preparedness for earthquakes in California. *Earthquake Spectra*, 31(4), 1909-1930. <https://doi.org/10.1193/013014EQS024M>

Celep, Z. ve Kumbasar, N. (2004). *Deprem Mühendisliğine Giriş*. İstanbul: Beta Dağıtım.

- Celep, Z., ve Kumbasar, N. (2000). *Deprem mühendisliğine giriş ve depreme dayanıklı yapı tasarımı*. İstanbul: İhlas Matbaacılık.
- Cin, M. (2013). Sınıf Öğretmeni Adaylarının Doğal Afetler İle İlgili Yanılgıları. *Marmara Coğrafya Dergisi*, (22), 70-81. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/en/pub/marucog/issue/469/3790>
- Çakır, Z., Barka, A. ve Akyüz, S. (2010). Coulomb gerilme etkileşimleri ve 1999 Marmara depremleri. *İTÜDERGİSİ/d*, 2(4), 99-111.
- Çelik, S. (2019). Doğal Ve Kültürel Değerlerde Antropojen Etkiler: Kilis Örneği. *Journal of International Social Research*, 12(64), 187-196.
- Çetin Dağlı, S., Tunalı Çokluk, S., Sert, A. ve Yüksel, A. (2018). Van Depremini Yaşayan Tıp Fakültesi Öğrencileri Üzerinde Deprem Uzun Dönem Etkileri. *Van Tıp Dergisi*, 25(3): 296-301.
- Dell O. L., Carmassi, C. and Massimetti, G. (2011). Impact of Traumatic Loss on Post-Traumatic Spectrum Symptoms in High School Students After the L'Aquila 2009 Earthquake in Italy. *J Affect Disord*, 134 (1-3), 59- 64.
- Doğancı, K. (2000). Antik Kaynaklar Işığında Eskiçağda Nikomedia (İzmit) ve Civarını Etkileyen Depremler. *Kocaeli Büyükşehir Belediyesi*. 87-98.
- Ekşi, A., Peykerli, G., Saydam, R., Toparla, D. and Braun, K.L. (2008). Vivid Intrusive Memories in PTSD: Responses of Child Earthquake Survivors in Turkey. *Journal of Loss and Trauma*, 13(3),123-155.
- Elnashai, A. S., Kim, S. J., Yun, G. J. and Sidarta, D. (2007). The Yogyakarta Earthquake of May 27, 2006. *MAE Center CD Release 07-02*.
- Erdik, M. (2001). Report on 1999 Kocaeli and Düzce (Turkey) earthquakes. In *Structural control for civil and infrastructure engineering* (pp. 149-186).
- Gezer, M. ve Şahin, İ. F. (2022). Deprem Eğitimi: Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Depreme İlişkin Bilgi Düzeyleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 24(1), 97-106. <https://doi.org/10.17556/erziefd.941878>
- Göker, Ş. (2012). *2011 Van depremleri ve kırsal yapı hasarları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dicle Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Diyarbakır.
- Green, R. A. and Bommer, J. J. (2019). What is the smallest earthquake magnitude that needs to be considered in assessing liquefaction hazard?. *Earthquake Spectra*, 35(3), 1441-1464. doi: <https://doi.org/10.1193/032218EQS064M>
- Güler, H., Ozer Sozdinler, C., Arikawa, T. and Yalçın, A. (2018). Structural and Non-Structural Countermeasures and Awareness Studies After the Tsunami Disaster: Case of Japan. *Teknik Dergi*, 29(5), 8605-8629. doi: 10.18400/tekderg.307568.
- Güngördü, E. (2010). *Türkiye'nin Coğrafyası: Türkiye Fiziki ve Coğrafi Bölgeler*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Haçın, İ. (2014). 1939 Erzincan Büyük Depremi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 30(88), 37-70.
- İlgar, R. (2017). *Genel Fiziki Coğrafya: Yer Bilimleri*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- İrkıçatal, G. (2014). *Doğal Afetlerin İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Yaptıkları Resimler Üzerine Etkileri. (Van ili Deprem Örneği)*.Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

- Kadioğlu, M. (2008). Modern, Bütünleşik Afet Yönetiminin Temel İlkeleri. Kadioğlu, M & Özdamar, E. (Eds.). *Afet Zararlarını Azaltmanın Temel İlkeleri*, 1. Ankara, JICA Türkiye Ofisi.
- Kalyoncu, E. (2003). *12 Kasım 1999 Düzce depremini yaşayan 9 yaş çocuklarının kaygı düzeylerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Çocuk Gelişimi ve Eğitimi Bilim Dalı, Ankara.
- Kasapoglu, A. and Ecevit, M. (2004). Comparative behavioral response to future earthquakes: The cases of Turkey and USA. *Social Behavior and Personality: An International Journal*, 32(4), 373-382.
- Keten, N. (2015). *Dünya ve Türkiye'deki kaya gazı rezervleri, kaya gazı çıkartma yöntemi*. Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Edirne.
- Kouhkamar, S. (2019). *Farklı kentsel dokularda deprem riskinin değerlendirilmesi* (Doctoral dissertation), Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Kurita, T., Nakamura, A., Kodama, M. and Colombage, S. R. (2006). Tsunami public awareness and the disaster management system of Sri Lanka. *Disaster Prevention and Management: An International Journal*, 15(1), 92-110.
- Latuperissa, G.R., Rumaolat, W. Susanti, I. and Souliisa, F.F. (2020). A Systematic Review of the Effect of Social Support on Post-Traumatic Stress Disorder in Post-Earthquake Adolescents. *Jurnal Ners*, 15(2), 135-141.
- Lazarus, R. S. (1991). *Emotion and Adaptation*. New York: Oxford University Press.
- Lehman, D. R. and Taylor, S. E. (1987). Date with an earthquake: Coping with a probable, unpredictable disaster. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 13(4), 546-555.
- Lemi, A. (2011). İlk Müstakil Deprem Kitabı: Risâle-İ Zelzele. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 44(44), 1-81.
- Milliyet Gazetesi (2010). <https://www.milliyet.com.tr/gundem/85-canin-bedeli-3-5-yil-hapis-1298809>. 30 Haziran 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Mutch, C. (2013). Sailing Through a River of Emotions: Capturing Children's Earthquake Stories. *Disaster Prevention and Management*, 22 (5), 445-455.
- Özata, Ş. ve Limoncu, S. (2014). 16. ve 20. yy. Arası İstanbul ve Yakın Çevresinde Meydana Gelen Deprem Sonrası Barınma Uygulamalarının İncelenmesi. *Megaron*, 9(3), 217-227.
- Özgen, S. (2002). *Depreme dayanıklı bina tasarımında konfigürasyonun önemi*. Doctoral dissertation, Fen Bilimleri Enstitüsü.
- Parlak, Ö. ve Dişli, G. (2020). Aksaray Tarihi Kent Merkezinin Unesco Dünya Mirası Geçici Listesine Adaylığı İçin Bir Deneme. *Tüba-Ked Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi*, (22), 141-164.
- Pathranarakul, P. and Moe, T. L. (2006). An integrated approach to natural disaster management: Public project management and its critical success factors. *Disaster Prevention and Management*, 15(3), 396-413.
- Selli, S. (2021). *Elazığ depremini yaşayan bireylerde çocukluk çağı travmalarının psikolojik sağlamlık üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Okan Üniversitesi Psikoloji Anabilim dalı, İstanbul.
- Shaw, R., Shiwaku Hirohide Kobayashi, K. and Kobayashi, M. (2004). Linking experience, education, perception and earthquake preparedness, *Disaster Prevention and Management*, 13(1), 39-49. <https://doi.org/10.1108/09653560410521689>.

- Sönmez, M. (2011). Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) tabanlı deprem hasar riski analizi: Zeytinburnu (İstanbul) örneği. *Türk Coğrafya Dergisi*, (56), 11-22.
- Şahin, C., and Sipahioğlu, Ş. (2007). Natural disasters and Turkey. *Gündüz Education and Publication* (3 rd Edition), Ankara: Gündüz Education and Publication.
- Tajima, F. and Hayashida, T. (2018). Earthquake early warning: what does “seconds before a strong hit” mean?. *Progress in Earth and Planetary Science*, 5, 1-25. <https://doi.org/10.1186/s40645-018-0221-6>
- Tanaka, E., Tsutsumi, A., Kawakami, N., Kameoka, S., Kato, H. and You, Y. (2016). Long-Term Psychological Consequences Among Adolescent Survivors of the Wenchuan Earthquake in China: A Cross-Sectional Survey Six Years After the Disaster. *Journal of Affective Disorders*, 1(204), 255-261.
- Tanhan, F. ve Mukba, G. (2015). Depreme İlişkin Algının Deprem Yaşayan İlköğretim Öğrencilerinin Görüşlerine Dayalı Olarak İncelenmesi. *Journal of Human Sciences*.12(2), 1581-1601.
- Tatar, Ö. ve Baytimur, S. O. (2020). 1789-1808 Yılları Arasında Osmanlı Devleti’nde Depremler ve Meteorolojik Afetler. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 30 (2), 505-518. DOI: 10.18069/firatsbed.705887.
- Triasari, L., Yusuf, A. Sestu Retno, D.A, Triyana P.D. and Abidin Z. (2020). Play Therapy to Reduce Traumatic Stress in Earthquake-Affected Children in North Lombok, West Nusa Tenggara. *International Journal of Nursing and Health Services*, 3(1)133-140.
- Turhan, C.E. (2022) *Deprem. Okul Yöneticileri İçin El Kitapları*, İstanbul: Çuvaldız Yayınları.
- Türkiye Gazetesi (2023). Deprem sonrası ilk ders zili bugün çalacak! 71 ilde ikinci dönem başlıyor - Türkiye Gazetesi (turkiyegazetesi.com.tr) 16 Haziran 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.
- Usami, M., Iwadare, Y., Kodaira, M. Watanabe, K. Aoki. and M. Katsumi, C. (2012). Relationships Between Traumatic Symptoms and Environmental Damage Conditions among Children 8 Months after the 2011 Japan Earthquake and Tsunami. *PLoS ONE*, 7(11), 1-7.
- Utkucu, M., Durmuş, H., Uzunca, F. ve Nalbant, S. (2023). Gaziantep (Mw=7.7) Ve Elbistan (Mw=7.5) Depremleri Üzerine Bir Değerlendirme. https://www.hidropolitikakademi.org/uploads/editor/images/Rapor_Son.pdf
- Ürekli, F. (2010). Osmanlı döneminde İstanbul’da meydana gelen afetlere ilişkin literatür. *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, (16), 101-130.
- Yeon, D.-H., Chung, J.-B., and Im, D.H. (2020). The Effects of Earthquake Experience on Disaster Education for Children and Teens. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(15), 2-14. MDPI AG. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.3390/ijerph17155347>
- Yıldız, F. ve Dursun, O. (2021). Milli Bir Felakette Basında Yaraları Sarma Çabası Gazetelerde 1939 Erzincan Depremi ve Ulusal Dayanışmanın İnşası. *Journal of Communication Theory & Research/İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 1(54), 49-76.
- Yükseköğretim Kurulu [YÖK] (2023). Yükseköğretim Genel Kurulunca 2022-2023 Bahar Yarıyılı Eğitim Sürecine İlişkin Alınan Kararlar (17.02.2023). <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/yuksekokretim-genel-kurulunca-2022-2023-bahar-yariyili-egitim-surecine-iliskin-alinan-kararlar.aspx> 1 Temmuz 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Yükseköğretim Kurulu [YÖK] (2023). Yükseköğretim Kurumlarımızda 2022-2023 Bahar Yarıyılı Eğitim ve Öğretimine İlişkin Sorular ve Cevaplar (19.02.2023) <https://www.yok.gov.tr/Sayfalar/Haberler/2023/yuksekogretim-kurumlarimizda-2022-2023-bahar-yariyili-egitim-ve-ogretimine-iliskin-sorular-ve-cevaplar.aspx> 15 Haziran 2023 tarihinde erişim sağlanmıştır.

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2023, 6(12): 1665-1676.

DOI: [10.26677/TR1010.2023.1338](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1338)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

KAVRAMSAL MAKALE

Fonksiyonel Bir Gıda: Avokado (*Persea Americana Mill.*)

Öğr. Gör. Duygu KIRMIZIKUŞAK, Kahramanmaraş İstiklal Üniversitesi, Mühendislik, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Kahramanmaraş, e-posta: duygu.kirmizikusak@istiklal.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7686-1160>

Öz

Bu çalışmada fonksiyonel bir gıda olan avokadonun sağlık ilişkisi ve farklı kültürlerdeki avokado tüketim alışkanlıkları açıklanmaya çalışılmıştır. Özellikle ulusal alan yazında avokadoya yönelik akademik bilgilerin azlığı dikkat çekmektedir. Bu bağlamda oluşturulan araştırma metni, nitel araştırma yöntemlerinden derleme tekniği kullanılarak yazılmıştır. Avokado meyvesi yağ asitleri, vitaminler, mineraller ve antioksidanlarca zengindir. Meyve doğrudan insan tüketimi için üretilmekte ve satılmaktadır. Avokado ticareti son zamanlarda önemli düzeyde gelişmiştir. Dünyada avokado tüketim alışkanlıkları farklılık göstermektedir. Ancak avokadolar genellikle çiğ tüketilmektedir. Meyve vegan ve vejetaryenler için kırmızı etin alternatifi olarak kullanılabilir. Geleneksel Türk mutfağında avokado yer almamaktadır ancak son dönemlerde Akdeniz havzasında üretimi ve tüketimi artmaya başlamıştır. Bu bağlamda Türkiye’de avokado üretiminin ve tüketiminin artacağı ön görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Fonksiyonel Gıda, Yemek Alışkanlıkları, Avokado, Avokado Yağı.

Makale Gönderme Tarihi: 21.06.2023

Makale Kabul Tarihi: 02.12.2023

Önerilen Atıf:

Kırmızıkuşak, D. (2023). Fonksiyonel Bir Gıda: Avokado (*Persea Americana Mill.*), *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(12): 1665-1676.

Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences

2023, 6(12): 1665-1676. DOI:[10.26677/TR1010.2023.1338](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1338)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

A Functional Food: Avocado (*Persea Americana Mill.*)

Lecturer Duygu KIRMIZIKUŞAK, Kahramanmaraş İstiklal University, Faculty of Engineering, Architecture and Design, Kahramanmaraş, e-mail: duygu.kirmizikusak@istiklal.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7686-1160>

Abstract

In this study, the health relationship of avocado, which is a functional food, and avocado consumption habits in different cultures were tried to be explained. Especially in the national literature, the scarcity of academic information about avocados draws attention. The research text created in this context was written using the compilation technique, one of the qualitative research methods. Avocado fruit is rich in fatty acids, vitamins, minerals and antioxidants. The fruit is produced and sold directly for human consumption. The avocado trade has developed significantly in recent times. Avocado consumption habits differ in the world. However, avocados are generally consumed raw. The fruit can be used as an alternative to red meat for vegans and vegetarians. Avocado is not included in traditional Turkish cuisine, but its production and consumption has started to increase in the Mediterranean basin recently. In this context, it is predicted that avocado production and consumption will increase in Turkey.

Keywords: Functional food, Food Habits, Avocado, Avocado Oil.

Received: 21.05.2023

Accepted: 02.12.2023

Suggested Citation:

Kırmızıkuşak, D. (2023). A Functional Food: Avocado (*Persea Americana Mill.*), *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(12): 1665-1676.

GİRİŞ

Kanserin, dünyadaki önde gelen ölüm nedenlerinden birisi olduğu bilinmektedir. Yüksek yayılımı ve öldürücülüğü ile etkili tedavisinin olmaması çok çalışılmasına sebep olmaktadır. Meyve ve sebze tüketiminin insanlarda kanser riskini azaltabileceği genel olarak kabul edilmektedir (Gerber vd., 2002). Meyve ve sebzelerden elde edilen fitokimyasalların, kanserin önlenmesinde önemli bir rol oynadığı düşünülmektedir. Bu nedenle, kanser öncesi ve kanser teşhisi sonrasında hasta eden hücreleri azaltan fitokimyasalların belirlenmesine yönelik çabalar devam etmektedir (Werman ve Neeman, 1987).

Avokado (*Persea Americana Mill.*), besin değeri yüksek, kalori, sodyum ve yağ oranı düşük bir meyvedir. Avokado meyvesi dünya genelinde gıda olarak yaygın bir şekilde tüketilmekte ve bu meyve aynı zamanda tıbbi amaçlar için de kullanılmaktadır. Avokadonun sağlığa faydaları, içeriğindeki 20'den fazla temel besin maddesi ve çeşitli potansiyel olarak kanseri önleyici fitokimyasallardan kaynaklanmaktadır (Werman ve Neeman, 1987; DeWitt, 2010).

Avokado dünya çapında tropik ve subtropik bölgelerde yaygın olarak yetişen bir meyve çeşididir. Avokado, *Persea* cinsine aittir ve Lauraceae familyasında sınıflandırılmıştır. Şekli ve büyüklüğünden dolayı armut veya timsah armudu olarak da bilinmektedir. Avokado ağacının Güney Orta Meksika, Orta Amerika ve Güney Amerika'da ortaya çıktığı düşünülmektedir (Heldstab, 2005; Zeldes, 2009; Mitcham, 2013; AvoSeedo, 2015; Stewart, 2015; Ask ve Bjärbo, 2015; Manalo, 2022; TasteAtlas, 2023). Avokado çoğunlukla taze olarak tüketilmektedir. Avokado, besin içeriği açısından değerli bir tropikal meyve olarak kabul edilmiştir. Bu nedenle, meyve yeterli güneş alan hemen hemen her yerde yaygın olarak yetiştirilmektedir (Werman ve Neeman, 1987: 229; Gómez-López, 1999; Ask ve Bjärbo, 2015; Duarte vd., 2016; <https://www.ntv.com.tr/>).

Kaliforniya avokadonun başkenti olarak anılmaktadır. Dünyada yaklaşık 500 avokado çeşidi bulunmaktadır. Avokado ağacı üç senede bir meyve vermektedir. Avokado ağacının soğuğa karşı dayanıklılığı oldukça düşüktür. Bu sebeple yalnızca tropikal ve subtropikal alanlarda yetişebilir. Avokado meyvesinin en uygun gelişim sıcaklıkları 25-28 °C arasındadır. Bununla birlikte en uygun nem oranı ise en az %60'tır. Avokado türüne göre değişse de genelde tanesi 15 ile 20 lira arasında alıcı bulabilmektedir (Ish-Am vd., 1999; Schaffer, Wolstenholme ve Whiley, 2013; Lye vd., 2020).

Son yıllarda avokado meyvesinin ihracatında besin değerinden dolayı önemli bir artış olmuştur (Kadam ve Salunkhe, 1995; Schaffer, Wolstenholme ve Whiley, 2013). Yapılan çalışmalar, (Werman ve Neeman, 1987: 229; Carvajal-Zarrabal vd., 2014; Ask ve Bjärbo, 2015; Duarte vd., 2016) avokadonun antioksidan, antikanser, antidiyabetik, antiaterojenik, antihipertansif, antiinflamatuvar ve antimikrobiyal etkilere sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Bütün bir avokado meyvesi gıda endüstrisinde ana bileşen olarak kullanılmış ve bir takım cilt bakım ürününün içeriğinde yer almıştır (Flores vd., 2019; Lye vd., 2020).

Alan yazında gerçekleştirilen taramalar sonucunda avokado hakkında yapılan çalışmaların azlığı dikkat çekmiştir. Bu çalışmada fonksiyonel bir gıda olan avokadonun sağlık ilişkisi ve farklı kültürlerin avokado tüketim alışkanlıkları açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmada nitel araştırma yöntemlerinden derleme tekniği kullanılmıştır.

Avokado, Avokado Yağı ve Sağlık İlişkisi

Avokadonun (*Persea Americana Mill.*), gıda olarak tüketimi oldukça eskiye dayanmaktadır (Turner ve Purviance, 1999). Avokado, Orta Amerika'ya özgü bir meyvedir (Lee, Hwang ve Mustapha, 2014). Bu meyve yaklaşık %60 yağ, %7 kabuk ve yaklaşık %2 tohumdan ibarettir.

Avokado besin içeriği olarak çok zengindir (Galvão, 2014). Özellikle içerdiği omega yağ asitleri, fitosteroller, tokoferoller ve skualen gibi lipidik fraksiyonda bulunan bileşikler nedeniyle sağlık yararları oldukça yüksektir. Çalışmalar, (Werman ve Neeman, 1987: 229; Carvajal-Zarrabal vd., 2014; Ask ve Bjärbo, 2015; Duarte vd., 2016) özellikle kolesterolü düşürmede ve kardiyovasküler hastalıkları önleme konusunda avokadonun faydalarını göstermiştir. Diğer meyvelerde olduğu gibi avokado da çok iyi bir folat (folik asit) kaynağıdır. Folik asit yeni hücrelerin üretilmesine ve korunmasına yardımcı olmaktadır. Bu sebeple hamileler, çocuklar ve bebeklerin gelişimi için çok büyük önem arz etmektedir (Werman ve Neeman, 1987: 229; Ask ve Bjärbo, 2015; Duarte, Chaves, Borges ve Mendonça, 2016; <https://www.ntv.com.tr/>)

Avokado içeriğindeki C vitamini, E vitamini, K vitamini, piridoksin (B6), tiamin (B1) niasin (B3), folat (B9), riboflavin (B2), pantotenik asit (B5) vitaminleri ve potasyum, fosfor, bakır, demir, magnezyum, çinko ve manganez mineralleri ile lutein, beta-karoten ve omega-3 yağ asitleri ile göz, cilt ve saç sağlığı için çok faydalı bir meyve olduğu söylenebilir (Werman ve Neeman, 1987: 229; Gómez-López, 1999; Dreher ve Davenport, 2013; Ask ve Bjärbo, 2015; Duarte vd., 2016; <https://www.ntv.com.tr/>).

Görsel 1. Avokado (<https://www.ntv.com.tr/>). **Görsel 2.** Avokado 2 (<https://www.ntv.com.tr/>).

Görsel 3. Avokado 3 (<https://www.ntv.com.tr/>).

Avokado posası değişken düzeyde yağ içeriğine sahiptir. "Avokado yağı", meyvenin posasının ve çekirdeğinin fiziksel olarak çıkarılmasıyla elde edilen, hafif kehribar renginde yağlı bir sıvıdır. "Saf" yenilebilir avokado yağı, en az %98,5 oranında rafine avokado yağı içeren bir üründür. İşlenmiş avokado posası, çeşitli katma değerli gıda ürünlerinde kullanılabilen meyvelerin değerlendirilmesine bir alternatiftir (Duarte vd., 2016; Forero-Doria, 2017).

Avokado yağının besinsel ve işlevsel özelliklerinin tam olarak anlaşılması için, meyvenin farklı çeşitlerini ve kısımlarını dikkate almak önemlidir. Woolf vd., (2009) avokado yağı için ekstraksiyon yöntemine ve meyve kalitesine dayalı bir sınıflandırma önermişlerdir. Daha yüksek kaliteli avokado yağı, "ekstra virjin", yüksek kaliteli meyvelerden üretilen, yalnızca mekanik yöntemlerle, 50°C'nin altında bir sıcaklıkta ve kimyasal çözücüler kullanılmadan elde edilen yağa karşılık gelmektedir. "Saf" avokado yağı, mekanik yöntemlerle, 50°C'nin altında bir sıcaklıkta ve kimyasal çözücüler kullanılmadan ekstrakte edilen, düşük kaliteli (küçük çürük alanlar ve

fiziksel değişiklikler) meyve ile üretilmektedir. "Saf" avokado yağı, üretimi için meyve kalitesinin önemli olmadığı bir yağ türüdür; bitki veya meyvelerin doğal aroması ile aşılanmış, ağartılmış ve kokusu giderilmiş bir yağdır. Son olarak "karışık" avokado yağı, zeytin, macadamia ve diğer yağlarla birleştirilmektedir. Bu nedenle, değişken olan duyuşal ve kimyasal özellikler sunmaktadır. Avokado yapraklarının sıvı ekstraktı, idrar söktürücü özelliğe sahiptir. Bundan dolayı farmasötik ürünlerde yaygın olarak kullanılmaktadır (Wong, Requejo-Jackman ve Woolf, 2010; Duarte vd., 2016; Jenkins, 2015).

Avokado, dünya çapında ağırlıklı olarak ılıman ve subtropikal iklimlerde yetişen bir meyvedir, (Tan vd., 2017) bu nedenle iklimin ve menşee ülkenin meyve kalitesini ve dolayısıyla yağı nasıl etkileyebileceğini incelemek mümkündür. Bu nedenle yapılan bir araştırmada, Meksika, Avustralya, Amerika Birleşik Devletleri ve Yeni Zelanda'dan gelen mahsullerden elde edilen Hass çeşidinin meyvesinden elde edilen yağda, oleik ve palmitik olmak üzere yüksek oranda (% 62) lipid içeriği bulunmuştur (Caballero, Finglas ve Toldra, 2015).

Güney Amerika'da avokado yağının analizi ve karakterizasyonu üzerine yapılan araştırmalarda (Yanty, 1997; Gómez-López, 1999; Di Stefano vd., 2017), avokado yağında yüksek oranda tekli doymamış yağ asitleri (%69,4) ve daha düşük miktarda, sırasıyla %16,6 ve %14 olan çoklu doymamış ve doymuş yağ asitleri olduğunu tespit edilmiştir. Bu çalışmalar, avokado yağının 176 °C'ye yakın bir termal stabiliteye sahip olduğunu ve zeytinyağından daha düşük toplam fenolik bileşik konsantrasyonuna sahip olduğunu göstermektedir. Buna rağmen avokado yağının antioksidan aktivitesi zeytinyağına benzemektedir. Avokado yağı da zeytinyağı gibi tirozol ve hidroksitirozol gibi yüksek konsantrasyonda polifenollere sahiptir (Berasategi vd., 2012; Jenkins, 2015; Espinosa-Alonso, 2017).

Avokado, Meksika, Amerika Birleşik Devletleri, Dominik Cumhuriyeti, Brezilya, Kolombiya ve diğer birçok Güney Amerika, Orta Amerika ve Güney Afrika ülkelerinde yetiştirilen önemli ürünlerden biridir (Lee, Hwang ve Mustapha, 2014). Orta Amerika'nın popüler yiyeceklerinden birisidir. Avokado yağı için uluslararası tanımlanmış bir parametre yoktur. Yaygın olarak kullanılan değerler zeytinyağı için tavsiye edilen değerlerdir. Zeytinyağı için kalite standardı Codex Alimentarius ve Uluslararası Zeytinyağı Konseyi'nde (IOC) mevcuttur (Alimentarius, 1999).

Endüstriyel düzeyde, gıda sektöründeki çevre dostu teknolojik çözümlerin yanı sıra zamanla besleyici özelliklerini koruyabilen sağlıklı gıdaların üretimine yönelik sürekli artan bir talep vardır. Bu sebeple çoğu sektör avokado yağına dayalı ürünler geliştirmek için çaba göstermeye devam etmektedir. Öyle ki Batı Avrupa'da avokado ithalatı son on yılda birkaç kat artmıştır (Kadam ve Salunkhe, 1995; Bouchard ve Foley, 2011).

Avokado ticareti son zamanlarda hem yerel hem de uluslararası bazda önemli düzeyde gelişmiştir (Judkis, 2017). Kuzey Amerika ve Avrupa'nın sanayileşmiş bölgelerinde bilinmektedir. Dünya avokado ihracatında İsrail'in etkin rol oynadığı görülmektedir (Van Zyl ve Groenewald, 1986). İspanya'da da hızlı genişleme yaşanmaktadır ve mahsulün çoğu Kuzey Avrupa pazarlarına yönelik yayılım göstermektedir. Uzak pazarlarla ticaret imkânı bulabilmek için, yüksek kaliteli meyve üretimi ve verimli nakliye gerekmektedir (Van Lelyveld ve Bower, 1984). Avokadonun beslenme özelliklerini ve faydalarını destekleyen araştırmaların artmasıyla birlikte, diğer ülkelerde de gözlemlendiği gibi Brezilya'da da bu hammaddenin üretimi ve kullanımında artış eğilimi görülmektedir (Duarte vd., 2016).

Avokado Tüketim Alışkanlıkları

Dünyanın değişik yerlerinde faaliyet gösteren mutfaklarda avokado kullanımı farklılık göstermektedir. Ancak avokadolar neredeyse her zaman çiğ tüketilmektedir. Avokado vegan ve vejetaryenler için kırmızı etin alternatifi olarak kullanılmaktadır (Mason, 2016). Yeterli olgunluğa eriştiğinde kremi kıvama gelmesinden dolayı bebek maması yapılmaktadır (<https://www.ntv.com.tr/>). Yüksek yağ ve düşük şeker içeriğine sahiptir, bu nedenle diyabet hastalarının beslenmeleri için tavsiye edilmektedir. Avokado, ekme ve tortilla ile veya limon suyu, tuz ve karabiber ile salatalarda tüketilmektedir (Kadam ve Salunkhe, 1995).

Hass gibi bazı çeşitler, acılaştıktan sonra sadece çok kısa bir süre ısıtılabilir veya pişirilebilmektedir (Dreher ve Davenport, 2013). Bununla birlikte, avokado daha uzun süre pişirildiğinde yenmez hale gelmektedir. Bu nedenle, avokado pizza sosu olarak tüketilecekse, en son aşamada hazırlanarak ilave edilmelidir. Sıcak bir makarna yemeğinin parçasıysa, yalnızca son dakikada karıştırılması önerilmektedir (<https://turkeytravelplanner.com/>).

Avokado, merkezinde tek büyük tohum bulunan bir meyvedir. Aztekler tarafından ahuácatl ve İspanyollar tarafından aguacate olarak adlandırılmıştır. Meksika'nın Puebla kentinde üretilmeye başlamıştır (Manalo, 2022; Tasteatlas, 2023). Akdeniz çanağındaki yetiştirme koşulları elverişli olduğu için şimdi Akdeniz mutfağına dahil olmuştur (<https://turkeytravelplanner.com/>).

Avokado Türkiye'de 1980'li ve 1990'lı yıllara kadar yetiştirilmemiştir. Ancak Türkiye şu anda Akdeniz kıyılarında yılda yaklaşık 1000 ton avokado üretmesine rağmen, geleneksel Türk mutfağında kullanılan bir malzeme değildir. Bununla birlikte, çoğunlukla Avrupa tarzı lüks nouvelle mutfağı restoranlarında olmak üzere yeni oluşturulan yemeklerde kullanılmaktadır. Türkiye avokado yetiştiriciliğinde en çok yedi çeşit tercih edilmektedir. Bunlardan biri, aynı zamanda aralarında en lezzetli olanı Hass çeşididir (<https://turkeytravelplanner.com/>).

Avokadonun Türk mutfağında geleneksel bir kullanımı olmadığı için, avokadonun bütün olarak, püre halinde, çorbalarda veya soslarda nasıl kullanıldığının söylenmesi doğru değildir. Daha çok karışık salatalar gibi geleneksel olmayan yemeklerde kullanılması muhtemeldir ancak bu durumun bir garantisi bulunmamaktadır (<https://turkeytravelplanner.com/>). Tablo 1.'de ülkelere göre avokado tüketim alışkanlıkları yer almaktadır.

Avokado içerikli tariflere örnek olarak Guasacaca verilebilir. Venezuela'nın guacamole versiyonu olarak bilinmektedir. Avokado, kişniş, dolmalık biber, maydanoz, soğan, sarımsak, tuz, yağ ve sirkenin birleşimi ile elde edilen sos genelde sığır eti, tavuk, sosis ve morcilla gibi mangalda pişirilmiş etlerle tüketilmektedir (AvoSeedo, 2015; Tasteatlas, 2023).

Avocado meyvesi, kızarmış muz ve yuca ile sos olarak kullanılmaktadır. Ancak empanadaların üzerine gezdirilmektedir. Sos genellikle bir karıştırıcıda yapılır ve kremalı bir sos elde edilirken, bazıları püre haline getirilmiş versiyonu tercih ederek daha koyu kıvamlı bir sos elde edilmektedir (Tasteatlas, 2023).

Salsa de palta, olgun avokado, domates, soğan, ají veya rocoto ezmesi ve Peru limon suyunun bir karışımı ile yapılan sağlıklı bir Peru sosudur (Vega vd., 2020). Malzemeler püre haline getirilir ve sos tüketime hazırdır. Yerel halka göre, iyi bir salsa de palta'nın sırrı, sosun yapımında mükemmel şekilde olgunlaşmış avokadoların kullanılmasıdır. Salsa de palta'nın kızarmış manyok, tequeños veya çeşitli et ve balık yemekleri ile servis edilmektedir (AvoSeedo, 2015; Tasteatlas, 2023).

Tablo 1. Avokado Tüketim Alışkanlıkları

Ülke	Avokado Tüketim Alışkanlıkları
Avustralya ve Yeni Zelanda	Avokado Avustralya ve Yeni Zelanda'da başarılı bir şekilde yetiştirilmektedir. Meyve olarak çiğ biçimde kullanılır. Diğer yandan tuzlu yemeklerde, salatalarda ve sandviçlerin içinde tüketilmektedir.
Afrika	Etiyopyalılar, avokado, muz, papaya, mango ve guava gibi meyve sularının katmanlarından oluşan renkli bir meyve içeceği tüketmektedirler. Nijerya, Kenya ve Gana'da avokado meyve olarak tek başına tüketilmektedir. Meyve veya sebze salatalarında dilimlenmektedir. Püreli avokado sandviçleri kullanılmaktadır. Faslılar ise portakal çiçeği suyu aroması eklenmiş tatlı bir avokadolu milkshake'i tercih etmektedir. Güney Afrika restoranlarının menüsünde karides kokteyli ile doldurulmuş yarım avokado olan Avokado Ritz bulunmaktadır. Güney Afrikalılar ayrıca avokadoyu ciabatta ekmeğinde somon füme ve krem peynirle birleştirmektedirler.
Haiti	Haitililer sabah kahvaltıda avokadolarını tüketmektedirler. Sabahları güne manyok ekmeği yiyerek başlamaktadırlar.
Asya	Avokadoyu tatlı malzemesi olarak kullanan birçok Asya ülkesi Brezilya'ya katılmaktadır. Avokado, güney Hindistan, Filipinler, Vietnam ve Endonezya'daki milkshake'lerin önemli bir bileşenidir. Şeker, süt ve avokado püresi ile yapılan bu tatlı içecek çok sevilmektedir. Japon yemeği suşi, California ruloları ve suşi severler arasında özellikle sağlıklı bir favori olan avokado içeren diğer maki ile dünyaca ünlüdür.
Brezilya	Brezilya gibi Portekizce konuşulan ülkelerde ise avokadoyu şeker ve limonla ezilip tatlı olarak servis etmek bir gelenektir.
Şili	Şilililer avokadolarını tavuk, hamburger veya soslu sandviçlerin üzerine püre haline getirip sürmektedirler. Ayrıca dilimlenmiş avokado ekleyerek Sezar salatasına ilave etmektedirler.
Peru	Perulular ezilmiş avokadoyu tequeños (kızarmış peynir çubukları) veya yanında parillas (ızgara et) ve mayonez ile tüketmektedirler. Ayrıca avokado dilimlerini balık veya tavukla tüketmektedirler.
Meksika	Guacamole adı verilen ünlü sosun Meksika'dan gelmektedir. Biber, kişniş, misket limonu ile ezilmiş avokado, ekmeğin yanında ve çeşitli Meksika yemeklerinin yanında popüler bir sostur. Meksikalılar ve diğer İspanyolca konuşan Orta ve Güney Amerikalılar, avokadolarını lezzetli bir atıştırmalık olarak veya yemek eşliğinde tüketmeyi tercih etmektedirler. Avokado pilav, çorba ve salatalarla karıştırılarak tüketilmektedir.

Kaynak: (Raichlen, Saralegui ve Campos, 2000; Heldstab, 2005; Zeldes, 2009; Hutson, 2013; Mitcham, 2013; AvoSeedo, 2015; Stewart, 2015; Ask ve Bjärbo, 2015; Manalo, 2022; TasteAtlas, 2023).

Tablo 2'de Avokadolu Yiyecekler ve İçeceklerin Listesi

Tablo 2. Avokadolu Yiyecek ve İçeceklerin Listesi

Avokadolu Yiyecek ve İçeceklerin Listesi	
Yiyecekler	Avokado ve buzda süt (abukado lamaw)- geleneksel bir Filipin tatlısı. Avokado ekmeği, Avokado keki, Avokado kızartması, Avokado yağı, Avokado salatası, Avokado sosu, Avokado kreması, Avokado limonlu turta, Avokado çorbasi, Avokado tostu, Avokado tofu donburi Derin yağda kızartılmış avokado, Féroce- "féroce d'avocat" olarak da anılır. Guacamole, Guasacaca, doldurulmuş avokado, Batı tarzı suşi, Kaliforniya rulosu, Gökkuşluğu rulosu, Seattle rulosu
İçecekler	Jus alpukat- (Endonezya içeceği), Avokado milkshake, Avokado margarita, Avolatte- (avokadolu sütlü bir kahve)

Kaynak: (Heldstab, 2005; Zeldes, 2009; Sackett, Pestka ve Gisslen, 2010; Lukins, 2012; Mitcham, 2013; Stewart, 2015; Ask ve Bjärbo, 2015; Manalo, 2022; Legaspi, 2022; TasteAtlas, 2023).

Es teler, avokado, hindistancevizi, yoğunlaştırılmış süt, şurup ve kırılmış buzdan oluşan ferahlatıcı bir içecektir. İçecek aromalı jöle ve farklı meyve türleri gibi diğer bileşenleri içerebilmektedir. Genellikle bir içecek olarak sınıflandırılan bu tatlının 1960'larda ortaya çıktığı bilinmektedir. Es teler genellikle kaselerde servis edilmektedir (TasteAtlas, 2023).

Ton balıklı tartar, Los Angeles'ta yaygın olarak tüketilen bir başlangıçtır. İçinde kullanılan malzemeler arasında çiğ ton balığı, avokado, yumurta sarısı, yeşil biber, kapari, frenk soğanı, tarhun, hardal, zeytinyağı, limon suyu, tuz ve karabiber yer almaktadır (Štern, Panovská ve Pokorný, 2006). Yemek ilk kez 1984 yılında şef Shigefumi Tachibe tarafından Chaya Brasserie'de müşteri siparişi sonucunda yapılmıştır. Günümüzde meze olarak servis edilmektedir (TasteAtlas, 2023).

Rainbow roll bir tür uramaki suşidir. Bu suşi çeşidi pirinç, nori, ton balığı, somon, avokado ve salatalık ile yapılmaktadır. Umaki suşi çeşidinin özelliği ise görüntüsünün gökkuşuğunu andırmasıdır. Gökkuşuğunu andıran balık ve avokado renkleri birbirini takip etmektedir (Bowman, 2011; TasteAtlas, 2023).

Cemita Puebla menşeli bir Meksika sandviçidir. İçerisinde peynir şeritleri, avokado dilimleri, jalapeños turşusu, papalo (bitki çeşidi) bulunmaktadır ve domuz etli susam serpilmiş bir çörektir (AvoSeedo, 2015; TasteAtlas, 2023).

Avokado tostu, avokado, tuz, karabiber ve narenciye suyu karışımı eklenmiş bir parça kızarmış ekmekten oluşan atıştırılabilir türüdür. Somon, domates, arpacık soğan, yumurta, sarımsak, peynir, zeytinyağı veya pul biber gibi malzemelerle zenginleştirilebilir. Menşei ne olursa olsun, avokado tostu Instagram'da bir akım olarak başlamıştır ve o zamandan beri dünya çapında ün kazanmıştır (TasteAtlas, 2023).

Arepa, öğütülmüş mısırdan elde edilen bir mısır ekmeğidir (Granfeldt, Drews ve Björck, 1995). Genellikle Venezuela, Kolombiya, Panama, Porto Riko ve Dominik Cumhuriyeti'nde tüm sosyo-ekonomik gruplarda günün herhangi bir saatinde tüketilebilmektedir. Mısır ekmeği ile tüketilen malzeme sayısı çok fazla sayıdadır. Lezzet olarak fasulye, peynir, kıyma ve soğana kadar pek çok yiyecek eşleştirilmektedir (TasteAtlas, 2023).

Guacamole, 1500'lerin Aztek imparatorluğuna kadar uzanan dünyaca ünlü tereyağlı bir sostur. Sos, ezilmiş avokado, soğan, kırmızı biber, isteğe bağlı domates, deniz tuzu ve kişniş gibi seçilmiş çeşnilerin birleştiği sağlıklı bir karışımdır. Guacamole bazen soğan ve tuz kullanılarak bir macun haline getirilmektedir. Geleneksel bir Meksika havanı kullanılarak hazırlanmaktadır. Sosta cevizli ve kremli hass ve pürüzsüz fuerte avokadoları kullanılmaktadır (Zeldes, 2009; Palou vd., 2000; TasteAtlas, 2023).

SONUÇ

Avokado meyvesi Amerika'ya özgüdür. Meksika'dan Amerika Birleşik Devletleri'ne geniş bir yayılım göstermektedir. Özellikle Hint Adaları, Orta Amerika, Kolombiya, Venezuela, Brezilya, Ekvador, Peru, Bolivya ve Şili'de üretimi yaygındır. Avokado, dünya çapında giderek daha fazla kabul görmektedir ve insan sağlığı ile ilgili beslenme yararları nedeniyle kapsamlı pazarlama teknikleri kullanılmaktadır. Meksika, dünya avokado üretiminin %30'undan fazlasını karşılamaktadır ve Meksika avokadonun ana üreticisi ve ihracatçısıdır. Doğru nem derecesinde ve optimal ısıya sahip sıcaklıklarda yetişmektedir (Lye vd., 2020).

Çağın hastalıkları ile mücadelede alternatif gıda arayışları sürmektedir. Avokado besin değeri yüksek, düşük kalorili bir meyvedir. Diyabet hastaları, çocuklar, bebekler ve hamileler için ideal bir besin kaynağı olarak ön plana çıkmaktadır. Avokado meyvesi aynı zamanda tıbbi amaçlar için de kullanılmaktadır. Avokado antioksidan, antikanser, antidiyabetik, antiaterojenik, antihipertansif, antiinflamatuvar ve antimikrobiyal etkilere sahiptir. Avokado meyvesi gıda endüstrisinde ana bileşen olarak kullanılmış ve farklı cilt bakım ürünlerinin içeriğinde yer almıştır.

Avokado meyvesi tane olarak satılmaktadır ve genelde çiğ tüketilmektedir. Avokado ile yapılan yiyecekler ve içecekler arasında; avokado ve buzda süt (avokado lamaw), avokado ekmeği, avokado keki, avokado kızartması, avokado yağı, avokado salatası, avokado sosu, avokado kreması, avokado limonlu turta, avokado çorbası, avokado tostu, avokado tofu donburi, derin yağda kızartılmış avokado, féroce- "féroce d'avocat", guacamole, guasacaca, doldurulmuş avokado, batı tarzı suşi, kaliforniya rulosu, gökkuşuğu rulosu, seattle rulosu, jus alpukat (endonezya içeceği), avokado milkshake, avokado margarita, avolatte (avokadolu sütü bir kahve) yer almaktadır. Avokado geleneksel Türk mutfak kültüründe yer alması da artan üretimin tüketim düzeylerini arttıracakı düşünülmektedir.

Tüketicilerin farklılık yaratma arzusu kişileri alternatif gıda arayışlarına yönlentmektedir. Gelecekte fonksiyonel gıdalar ve özelde avokado hakkında gerçekleştirilecek çalışmaların alan yazına katkı sağlayacağı öne sürülmektedir. Araştırma kapsamında var olan bilgiyi doğrulamak veya erişilmemiş bilgiyi açığa çıkarmak için kullanılan gözlem sonuçlarına ulaşılmıştır. Bu anlamda gerçek açığa çıkartılmış, doğru olana erişilmiştir. Akademik açıdan erişilen doğru bilgilerin alan yazında önemli bir boşluğu kapatacağı düşünülmektedir. Avokado talebi hızla yükselse de pek çok ülkede tüketim oranları seyrekdir. Bu sebeple avokadonun tüketimine yönelik alışkanlıkların aydınlatılmasının toplumlara olumlu yönde etki edeceği ön görülmektedir. Avokado yetiştiriciliğinde gerçekleştirilen uygulamalara yönelik bilgilerin gün yüzüne çıkarılmasının ve konunun aydınlatılmasının sektöre fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Alimentarius, C. (1999). Codex Standard for Named Vegetable Oils. *Codex Stan*, 210, 1-13.
- Ask, S. and Bjärbo, L. (2015). *Very Veggie Family Cookbook: Delicious, Easy and Practical Vegetarian Recipes to Feed the Whole Family*. Pavilion Books. p. 257. ISBN 978-1-910904-24-4. Retrieved 02.02.2023.
- AvoSeedo, (2015). Around the world culinary tour with avocados, <https://www.avoseedo.com/around-the-world-culinary-tour-with-avocados/> [Erişim tarihi: 20.06.2023].
- Berasategi, I., Barriuso, B., Ansorena, D. and Astiasarán, I. (2012). Stability of avocado oil during heating: Comparative study to olive oil. *Food Chem*, 1, 439–446.
- Bouchard, C. and Foley, R. (2011). *Ultimate Little Cocktail Book*. Sourcebooks. p. 146. ISBN 978-1-4022-5410-9. Retrieved 04.05.2023.
- Bowman, B. T. (2011). Roll Sushi, Roll: Defining Sushi Grade for the Consumer and the Sushi Bar. *Penn St. L. Rev.*, 116, 495-497.
- Caballero, B.; Finglas, P. and Toldra, F. (2015). *Encyclopedia of Food and Health*. Cambridge, U.S.A.: Elsevier Science. p. 296. ISBN 978-0-12-384953-3.
- Carvajal-Zarrabal, O., Nolasco-Hipolito, C., Aguilar-Uscanga, M., Melo-Santiesteban, G., Hayward-Jones, P. and Barradas-Dermitz, D. (2014). Avocado Oil Supplementation Modifies Cardiovascular Risk Profile Markers in A Rat Model of Sucrose-Induced Metabolic Changes. *Dis. Markers*, 2014:386425.386–425.
- DeWitt, D. (2010). *1,001 Best Hot and Spicy Recipes. 1,001*. Agate Publishing. p. 166. ISBN 978-1-57284-671-5. *Edible: An Illustrated Guide to the World's Food Plants*. National Geographic. p. 74. ISBN 978-1-4262-0372-5.
- Di Stefano, V., Avellone, G., Bongiorno, D., Indelicato, S., Massenti, R. and Lo Bianco, R. (2017). Quantitative Evaluation of The Phenolic Profile in Fruits of Six Avocado (*Persea Americana*) Cultivars by Ultra-High-Performance Liquid Chromatography-Heated Electrospray-Mass Spectrometry. *Int. J. Food Prop.*, 20, 1302–1312.
- Dreher, M. L. and Davenport, A. J. (2013). Hass Avocado Composition and Potential Health Effects. *Critical Reviews in Food Science and Nutrition*, 53(7), 738-750.
- Duarte, P. F., Chaves, M. A., Borges, C. D. and Mendonça, C. R. B. (2016). Avocado: Characteristics, Health Benefits and Uses. *Ciência Rural*, 46, 747-754.

- Espinosa-Alonso, L.G.; Paredes-López, O.; Valdez-Morales, M. and Oomah, B.D. (2017). Avocado Oil Characteristics of Mexican Creole Genotypes. *Eur. J. Lipid Sci. Technol*, 119, 1600406.
- Flores, M., Saravia, C., Vergara, C., Avila, F., Valdés, H. and Ortiz-Viedma, J. (2019). Avocado Oil: Characteristics, Properties, and Applications. *Molecules*, 24(11), 2172. MDPI AG. Retrieved from <http://dx.doi.org/10.3390/molecules24112172>.
- Forero-Doria, O.; Flores, M.; Vergara, C.E. and Guzman, L. (2017). Thermal Analysis and Antioxidant Activity of Oil Extracted from Pulp of Ripe Avocados. *J. Therm. Anal. Calorim.* 130, 959–966.
- Galvão, M.D.S.; Narain, N. and Nigam, N. (2014). Influence of Different Cultivars on Oil Quality and Chemical Characteristics of Avocado Fruit. *Food Sci. Technol.* 34, 539–546.
- Gerber, M., Boutron-Ruault, M. C., Hercberg, S., Riboli, E., Scalbert, A., and Siess, M. H. (2002). Food And Cancer: State of The Art About the Protective Effect of Fruits and Vegetables. *Bulletin du cancer*, 89(3), 293-312.
- Gómez-López, V. M. (1999). Characterization Of Avocado (*Persea Americana* Mill.) Varieties of Low Oil Content. *Journal of Agricultural and Food Chemistry*, 47(7), 2707-2710.
- Granfeldt, Y., Drews, A. and Björck, I. (1995). Arepas Made from High Amylose Corn Flour Produce Favorably Low Glucose And Insulin Responses in Healthy Humans. *The Journal of Nutrition*, 125(3), 459-465.
- Heldstab, C. (2005). *The Kitchen Grimoire Volume 4*. U.S.A. Celeste Heldstab. p. 178. ISBN
- Hutson, L. (2013). *¡Viva Tequila!: Cocktails, Cooking, and Other Agave Adventures*. U.S.A. University of Texas Press. p. 124. ISBN 978-0-292-72294-1. 978-0-9774722-3-9.
- Ish-Am, G., Barrientos-Priego, F., Castañeda-Vildozola, A. and Gazit, S. (1999). Avocado (*Persea Americana* Mill.) Pollinators in its Region of Origin. *Revista Chapingo Serie Horticultura*, 5, 137-143.
- Jenkins, N.H. (2015). *Virgin Territory: Exploring the World of Olive Oil*. Houghton Mifflin Harcourt. Russel Books Ltd., Canada.p. 143. ISBN 978-0-544-18866-2.
- Judkis, M. (2017). *Avocado Prices Are at A Record High - Just in Time for Cinco De Mayo*. San Antonio Express-News. Retrieved 05.04. 2023.
- Kadam, S. S. and Salunkhe, D. K. (1995). *Avocado*. in *Handbook of Fruit Science and Technology* (pp. 379-392). Florida, U.S.A.CRC Press.
- Lee, J. H., Hwang, J. and Mustapha, A. (2014). Popular Ethnic Foods in The United States: A Historical and Safety Perspective. *Comprehensive Reviews in Food Science and Food Safety*, 13(1), 2-17.
- Legaspi, J. (2022). Tiktok Users Are Loving Filipino Dessert Avocado with Condensed Milk. Manila Bulletin. Retrieved 02.02. 2023.
- Lukins, S. (2012). *Sheila Lukins All Around the World Cookbook*. Workman Publishing Company. Workman Publishing Company, U.S.A. p. 62. ISBN 978-0-7611-7201-7.
- Lye, H. S., Ong, M. K., Teh, L. K., Chang, C. C. and Wei, L. K. (2020). Avocado. In *Valorization of Fruit Processing By-Products* (pp. 67-93). U.S.A. Academic Press.
- Mason, T. (2016). *Caribbean Vegan: Meat-Free, Egg-Free, Dairy-Free, Authentic Island Cuisine for Every Occasion*. New York, U.S.A. Experiment LLC. p. 75. ISBN 978-1-61519-360-8.

- Mitcham, H. (2013). *Creole Gumbo and All That Jazz: A New Orleans Seafood Cookbook*. Pelican Publishing Company, Incorporated. p. 111. ISBN 978-1-4556-0312-1.
- Manalo, L. (2022). Avocado Milkshake. Kawaling Pinoy. Retrieved 02.02 2023.
- Ntv Haber, (2020). Avokadonun Faydaları Nelerdir, Avokado Meyvesi Nasıl Yenilir?, [https://www.Ntv.Com.Tr/Galeri/Saglik/Avokadonun-Faydalari-Nelerdir-Avokado-Meyvesi-Nasil-Yenilir,Skskeevv40inup8lbg3hmq/2OK_E9qk0mkwul4q35xsg](https://www.ntv.com.tr/galeri/saglik/avokadonun-faydalari-nelerdir-avokado-meyvesi-nasil-yenilir,skseevv40inup8lbg3hmq/2OK_E9qk0mkwul4q35xsg) [Erişim Tarihi: 19.06.2023].
- Palou, E., Hernández-Salgado, C., López-Malo, A., Barbosa-Cánovas, G. V., Swanson, B. G. and Welti-Chanes, J. (2000). High Pressure-Processed Guacamole. *Innovative Food Science & Emerging Technologies*, 1(1), 69-75.
- Raichlen, S., Saralegui, C. and Campos, H. (2000). *Steven Raichlen's Healthy Latin Cooking: 200 Sizzling Recipes from Mexico, Cuba, Caribbean, Brazil, and Beyond*. Rodale Books. p. 308. ISBN 978-0-87596-498-0.
- Sackett, L. J. and Gisslen, W. (2010). *Professional Garde Manger: A Comprehensive Guide to Cold Food Preparation*. New York, U.S.A.: John Wiley & Sons. p. 298. ISBN 978-0-470-17996-3.
- Schaffer, B., Wolstenholme, B. N., and Whiley, A. W. (Eds.). (2013). *The Avocado: Botany, Production and Uses*. CABI.
- Štern, P., Panovská, Z. and Pokorný, J. (2006). Psychorheology of tartar sauce. *Journal of Texture Studies*, 37(5), 580-596.
- Stewart, E. (2015). *Deep Fried Avocado is A Thing and Available for Your Eating in London*. Metro. Retrieved March 13, 2023.
- Tan, C.; Tan, S. and Tan, S. (2017). Influence of Geographical Origins on the Physicochemical Properties of Hass Avocado Oil. *J. Am. Oil Chem. Soc.*, 94, 1431–1437.
- TasteAtlas (2023). Dishes with avocado, <https://www.tasteatlas.com/most-popular-dishes-with-avocados> [Erişim Tarihi: 15.06.2023].
- Turkeytravelplanner, (2022). Avocado Pear Allergy in Turkey, https://turkeytravelplanner.com/details/Food/allergy_avocado.html [Erişim tarihi: 03.04.2023].
- Turner, T. and Purviance, J. (1999). *Weber's Art of the Grill: Recipes for Outdoor Living*. Chronicle Books. Chronicle Books Llc, Boston, Massachusetts, U.S.A. p. 61. ISBN 978-0-8118-2419-4.
- Werman, M. J. and Neeman, I. (1987). Avocado Oil Production and Chemical Characteristics. *Journal of the American Oil Chemists' Society*, 64(2), 229-232.
- Wong, M.; Requejo-Jackman, C. and Woolf, A. (2010). What is Unrefined, Extra Virgin Cold-Pressed Avocado Oil? *Inform*, 21, 189–260.
- Woolf, A., Wong, M., Eyres, L., McGhie, T., Lund, C., Olsson, S., Wang, Y., Bulley, C., Wang, M. and Friel, E. (2009). *Avocado Oil. From Cosmetic to Culinary Oil. In Gourmet and Health-Promoting Specialty Oils*; Moreau, R., Kamal-Eldin, A., Eds.; AOCS Press: Urbana, IL, USA, pp. 73–125.
- Van Lelyveld, L. J. and Bower, J. P. (1984). Enzyme Reactions Leading to Avocado Fruit Mesocarp Discoloration. *Journal of Horticultural Science*, 59(2), 257-263.
- Van Zyl, J. and Groenewald, J. A. (1986). Economically Optimal Maize Cultivar Selection Under Conditions of Risk. *Agrekon*, 25(1), 10-19.

Vega, N. A., Salazar, S. A., Bautista, L. T. and Muñoz, G. E. (2020). Evaluación Del Efecto Inhibidor De La Enzima Polifenol Oxidasa En Una Salsa De Aguacate (Persea Americana). *Entre Ciencia e Ingeniería*, 14(27), 58-62.

Yanty, N.A.M., Marikkar, J.M.N. and Long, K. (1997). Effect Of Varietal Differences on Composition and Thermal Characteristics of Avocado Oil. *J. Am. Oil Chem. Soc.* 2011, 88, 1997–2003.

Zeldes, L. A. (2009). Eat This! Guacamole, A Singing Sauce, On its Day. Dining Chicago. *Chicago's Restaurant & Entertainment Guide, Inc.* Retrieved 05.05. 2023.

Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi

2023, 6(12): 1677-1693.

DOI: [10.26677/TR1010.2023.1339](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1339)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

KAVRAMSAL MAKALE

Türkiye’de Teknokentlere Yönelik Vergi İstisna ve Teşviklerin Değerlendirilmesi*

Doç. Dr. Berna HIZARCI BEŞER, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kütahya, e-posta: berna.beser@dpu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2957-5030>

Canan ÇETİL, Yüksek Lisans Öğrencisi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Kütahya, e-posta: canancetil@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4810-4901>

Öz

Türkiye’de teknokent kurma çalışmaları 1980 yılında başlamış olmasına rağmen teknokentler konusu yeni sayılabilecek bir alandır. Bu çalışmada 2001 ve 2008 yıllarında çıkarılan iki kanun olan 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ve 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun ele alınmış olup teknokentlere uygulanan vergi teşvik ve istisnaların genel kapsamlı kaldığı ve sadece kanunun yönergelerle desteklenmesinin önemli bir eksiklik olduğu vurgulanmaktadır. Türkiye’nin proje tabanlı teknoloji altyapısı için ihtiyaç duyduğu teknolojik seviyeye ulaşabilmesinde ek teşvik türlerinin getirilmesinin etkili olacağı belirtilmektedir. Firmaların teknokentler konusunda bilgilendirilmesi, eksikliklerin hızlıca giderilmesi büyük önem arz etmektedir.

* Bu çalışma danışmanlığını Berna HIZARCI BEŞER’in yaptığı ve Canan ÇETİL tarafından 2023 yılında “Teknokent İşletmelerinin İşleyişi ve Ekonomik Etkileri Açısından Vergi Uygulamaları” isimli Yüksek Lisans Tezinden türetilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Teknokent İşletmeleri, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri, Ar-Ge Teşvikleri.

Makale Gönderme Tarihi: 10.10.2023

Makale Kabul Tarihi: 04.12.2023

Önerilen Atıf:

Hızarcı Beşer, B. ve Çetil, C. (2023). Türkiye’de Teknokentlere Yönelik Vergi İstisna ve Teşviklerin Değerlendirilmesi, *Sosyal, Beşerî ve İdari Bilimler Dergisi*, 6(12): 1677-1693.

**Journal of Social, Humanities and
Administrative Sciences**

2023, 6(12): 1677-1693. DOI:[10.26677/TR1010.2023.1339](https://doi.org/10.26677/TR1010.2023.1339)

ISSN: 2667-422X Dergi web sayfası: www.sobibder.org

CONCEPTUAL PAPER

Evaluation of Tax Practices for Technocity Enterprises in Turkey

Associate Prof. Dr. Berna HIZARCI BEŞER, Kütahya Dumlupınar University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Kütahya, e-mail: berna.beser@dpu.edu.tr
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2957-5030>

Canan ÇETİL, MSc. Student, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi, Institute of Graduate Programs, Kütahya, e-mail: canancetil@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-4810-4901>

Abstract

Although efforts to establish technoparks in Turkey started in 1980, the subject of technoparks is a relatively new field. In this study, two laws enacted in 2001 and 2008, the Technology Development Zones Law No. 4691 and the Law No. 5746 on Supporting Research and Development Activities, are discussed and it is emphasized that the tax incentives and exemptions applied to technoparks remain general in scope and that only supporting the law with directives is an important deficiency. It is stated that introducing additional types of incentives will be effective in reaching the technological level that Turkey needs for its project-based technology infrastructure. It is of great importance to inform companies about technoparks and to quickly eliminate deficiencies.

Keywords: Techno City Enterprises, Technology Development Zones, R&D Incentives.

Received: 10.10.2023

Accepted: 04.12.2023

Suggested Citation:

Hızarcı Beşer, B. and Çetil, C. (2023). Evaluation of Tax Practices for Technocity Enterprises in Turkey, *Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences*, 6(12): 1677-1693.

GİRİŞ

Teknolojik gelişme özellikle Sanayi Devrimi'nden sonra daha iyi yaşam ortamına ve yoğun ekonomik rekabete yol açmıştır. Dünyanın ilk teknokent fikri 1950'lerde Amerikalı bilim adamlarının Ar-Ge bilgi ve deneyimlerini ticari değere dönüştürme arzusundan doğmuştur. Bugün Silikon Vadisi olarak bilinen ilk teknokent, Stanford teknoloji işletmesi tarafından Kaliforniya'da kurulmuştur (Bayraktaroğlu vd., 2015:232). Teknokent kuruluş ve uygulamalarının temel amacı, uluslararası pazar ekonomisinde gelişmiş ülkelerle rekabet edebilecek yeni teknolojileri yakalayabilecek duruma gelmektir. Teknokent kavramı, Fransa'da Teknokent (Teknopolis/Teknopol), Amerika Birleşik Devletleri'nde Araştırma parkı (Research Park), İngiltere'de bilim parkı ve Uzak Doğu'da Bilim Kenti (City of Science) veya Teknoloji Kenti (City of Technology) olarak bilinmektedir (Attar ve Erat, 2020:121).

Teknokent, kamu kurumları, özel sektör, yerel yönetimler ve teknoloji işletmeleri ile iş birliği içinde bir kamu şirketi olarak organize edilmektedir (Pekol ve Erbaş, 2011: 41). Teknokentler, tesisler açısından aynı özelliklere sahip olmakla birlikte, kültürel ve ekonomik farklılıklar nedeniyle bölgeden bölgeye ve ülkeden ülkeye farklılık gösterebilmektedir (Çelik, 2019:1113). Büyük teknoloji firmaları ve sanayi kuruluşları ile beraber çalışarak Ar-Ge çalışmalarını laboratuvarlardan sanayiye aktarılmış ve yeni teknoloji üreten firmalar kurulmuştur. 1990'lı yıllarda teknopolis uygulamaları yalnızca gelişmiş ülkelerde değil, gelişmekte olan birçok ülkede de uygulanmaya başlanmıştır (Akbulut, 2020: 256).

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası, teknokentlerin sayısını ve teknoparklarda çalışan şirket ve çalışan sayısını artırmıştır. Ar-Ge araştırma projelerinde elde edilen başarı sayesinde Türkiye'nin Teknokent'inde yabancı ortaklı firmalar da yer almaktadır. 4691 sayılı Kanun ile bilgi üretmek, bilgiyi ticarileştirmek, girişimcileri desteklemek ve istihdam olanakları sağlamak amacıyla oluşturulan Teknokent'in bu hedefler ve ekonomik çıkarlar doğrultusunda faaliyet gösterdiği söylenebilir (Ataman, 2008:38). Bu doğrultuda Türkiye'de Ar-ge çalışan sayısı 2020 yılında toplam 199.000 kişi olmuş olan Ar-ge çalışanlarının %65,3'ü mali özellik taşıyan ya da taşımayan firmalarda, %30'u yükseköğretimde ve %4,7'si hedefinde kâr yapma olmayan işletmelerde çalışmışlardır. 2020 yılı sonunda hâlihazırdaki miktar %44,7 olmuştur. Genelde orta ve yüksek teknoloji sahaları üzerinde yoğunlaşma yaşanan Türkiye'de Ar-ge giderleri doğrusal bir eğilim göstermektedir. Ar-ge biriminde araştırmacı olarak çalışanların teknolojinin çok fazla uygulandığı hangi sahalarda istihdam edildikleri incelendiğinde ise orta ve yüksek teknoloji alanlarının kendini gösterdiği anlaşılmaktadır. Ar-ge çalışan sayıları ile paralel biçimde giderlerin de genelde daha fazla kapasitesi olan işletmelerce gerçekleştirildiği görülmektedir. 2020 yılı itibarıyla toplam Ar-ge giderlerinin %85,2'si, 250 ve üzerinde çalışan istihdam edilen firmalarca yapıldığı anlaşılmıştır (Ateş, 2020:10).

Mevcut altyapı ve konumu (hızlı internet, ısıtma ve iklimlendirme gibi), ulusal ve uluslararası paydaşlar tarafından bölgesel ve teknoloji şirketlerinin tanınması, işletmelere ve girişimcilere profesyonel destek hizmetlerinin sağlanması (finansman ve finansmana erişim, patentler, ihracat geliştirme, sanayi işbirliği, iş planı hazırlama, finansal/hukuki yardım, risk sermayesi, yatırımcı arama vb.) olası projeler ışığında büyüme, sahip oldukları iç ve dış alana sahip olma, geliştirme faaliyetlerinde ihtiyaç duyabilecekleri ortak alanlar (toplantı ve konferans salonları, araştırma ve geliştirmeye elverişli alanlar, eğitim sunumları, sosyal ve kültürel iletişim alanları vb.) teknokentlerin başarılı olmasındaki önemli faktörlerdendir. Ayrıca talebe cevap verebilecek donanımına sahip, uygun fiyat yönetimi ve verilen tüm hizmetlerde tutarlılık, bölgesel, ulusal ve uluslararası teknoloji ve teknoloji şirketleri ve benzeri kuruluşlarla kurulan resmi işbirliği mekanizmaları ve resmi olmayan anlaşmalar, üstyapı ve kalite (ofis alanı ve Ar-Ge), endüstri

parkı, depo vb. için tanıtım denklemi) teknokentlerin başarısını etkileyen diğer faktörler olarak sıralanabilir (Bayzın ve Şengür, 2019: 300).

Bu çalışmada Türkiye'nin Ar-Ge faaliyetlerine yönelik teşvikleri, 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ve 5746 sayılı Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun kapsamında sağlanan teşvik türleri ele alınıp değerlendirilmiştir. Bunun dışında, kuralların çıkarılması için 6170 sayılı ve 6676 sayılı yasalar da çıkarılmış ve eksikliklerin giderilmesi açısından bir tebliğ yayımlanmıştır. Söz konusu durum, zamanla teknolojiye meydana gelen değişiklikler nedeniyle Türkiye'de yeni yasa ve yönetmeliklerin yayınlanmasının zorunlu hale geldiğini göstermektedir. 5746 sayılı Kanun, Ar-Ge harcamalarının kapsamını belirlemiş ve Ar-Ge ile bağlantılı başka faktörlerin kanuni çerçevesini düzenlemiştir.

Kurumlar vergisi, gelir vergisi teşvikleri ve Ar-Ge'ye yönelik indirimler başta olmak üzere teknoloji merkezlerinde istihdam edilen personelin inovasyon faaliyetleri, teknoloji işletmeler ve Ar-Ge merkezlerinden sermaye desteği alan şirketler, kamu kurumları ve yasal vakıflar incelenmiştir. Teknokent firmalarının gelişimine etki eden bazı sorunlar tespit edilmiş ve bu sorunların giderilmesine yönelik politika önerilerinde bulunulmuştur.

4691 SAYILI TEKNOLOJİ GELİŞTİRME BÖLGELERİ KANUNUNDA VERGİ İSTİSNALARI VE TEŞVİKLER

Devlet Planlama Teşkilatı liderliğinde İstanbul Teknoloji Şirketi, Ege Denizi Teknoloji Şirketi, Orta Doğu ve Anadolu Teknoloji Şirketi ve KOBİ Geliştirme ve Destek Bürosu iş birliğiyle ilk Teknoloji Geliştirme Bölgesi kurulmuştur. Marmara Araştırma Merkezi 1992 yılında kurulmuştur. 26 Haziran 2001 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgesi Kanunu, yenilik politikasını kanuni çerçeveye dâhil etmiştir (Toprak, 2018: 22).

Teknoloji Geliştirme Bölgelerinin temel amacı 4691 sayılı Kanun'un Teknoloji Geliştirme Bölgeleri ile ilgili 1. maddesinde açıklandığı gibidir. Teknolojik veri üretimi yapmak, mamul ve imalat yenilikleri geliştirmek, mamul niteliğini veya standartların rehabilite olmasını sağlamak, verimlilik artışı gerçekleştirmek, üretim giderlerini azaltmak, teknolojik bilgiyi artırmak, teknoloji işletmeleri ile işbirliği yaparak ulusal sanayiye uluslararasılaştırmak, araştırma enstitüleri ve organizasyonları ile imalat sektörlerinin ticarileştirilmesi, teknoloji yoğun imalatın desteklenmesi ve girişimcilik, küçük ve orta ölçekli firmaların gelişmiş teknoloji uygulamalarına adaptasyonu, teknolojinin çok fazla kullanıldığı sahalarda yatırım fırsatları yaratarak ülkeye en son/ileri teknoloji ve teknolojik altyapıyı hızlandırmak, araştırmacı ve uzmanlar için istihdam olanakları yaratmak, teknoloji transferi ve çekilmesi, yabancı sermayeyi desteklemektir (Coşgun, 2016:85).

Devletin işsizlik sorununu çözmedeki verimsizlikleri ve buna bağlı olarak teknoloji işletmesine yönelik eleştiriler teknokentin kurulmasını hızlandırmıştır. Bu süre zarfında teknoloji işletmesi, istihdam olanaklarını artırmak için yerel yönetimlerle birlikte çalışmış ve yeni işletmeler yaratarak ekonomiyi sürdürmek için bir teknopark kurulmasında önemli bir rol oynamıştır. Dünya ticaretinin artması ile küresel rekabetin yoğunlaşması, geleneksel imalatın azalmasına, teknolojik ilerlemelere ve üretimin artmasına, yerel yönetimlerin ekonomideki ilgilerine ve her ülkede teknolojik şehirlerin artmasına neden olmuştur (Bilginer vd., 2017: 2016). Devlet, teknoloji şirketlerini finansal olarak destekler, yenilikçi şirketlerin ilmi ve teknik sahasındaki çalışmalarına, teknoloji şirketlerinin inceleme gündemlerinin faal şekilde yenilenmesine ve daha da geliştirilmesine katkıda bulunur, teknoloji şirketleri arasındaki işbirliği, inovasyonun yaratılmasına ve kapasite artırımına olumlu etki yapar, icadın kamuoyuna duyurulacağını garanti eder, buluşları Teknokent aracılığıyla ticarileştirilme olanağı ve bilimsel şirketler oluşturulmaktadır (Kayalidere, 2014:76).

Bölge Yönetici Şirketine Yönelik Vergi İstisnaları ve Teşvikler

4691 Sayılı Kanun Maddesi 4/g maddesine göre, Maliye Bakanlığına ait özel mülk veya imar bölgesinde yer alan devlet yargı ve tasarrufundaki taşınmazlar üzerinde irtifak hakkı talep edilmesi veya ruhsatlı kullanıma izin verilmesi halinde, Maliye Bakanlığınca ilk 5 yıl ve sonraki yıllar için yatırım konusu taşınmazın üzerinde irtifak hakkının emlak vergisi değerinin binde ikisine tekabül ettiği tespit edilmiş olup, yatırımın kurulduğu veya kullanım hakkının verildiği esasına göre yapılabilecek faaliyetlerden gelir payı alınmayacaktır. İrtifak hakkı tesis edilmesi suretiyle kullanım hakkı tanınan taşınmaz üzerinde gerçekleştirilecektir (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 4/g).

4691 sayılı Kanun'un 8.nci maddesi ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği'nin 23.ncü ve 37.nci maddelerine göre (4691 Sayılı Kanun'un 8.nci maddesi);

- Teknoloji Geliştirme Bölgesi kurmak için gerekli altyapı, idari binalar ve kuluçka merkezlerinin oluşturulması,
- Şirketin araştırma geliştirme ve yenilik faaliyetlerine verdiği destek kapsamında sürdürdüğü veya uyguladığı kuluçka programları,
- Teknoloji iş birliği programları ile teknoloji transfer ofisinin ev sahibi firma tarafından garanti edilemeyen hizmetlerine ilişkin giderler, Bakanlık desteğinden karşılanabilmektedir.

Fonlar Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen bir harcama programı çerçevesinde kullanılmaktadır. Sınai Araştırma ve Geliştirme Genel Müdürlüğü, fonların uygun şekilde kullanılacağını garanti etmektedir. Yönetim şirketine ödenmesi muhtemel olan bu ödeme destekleyici olduğu için iade edilmez.

4691 Sayılı Kanun. 8. Teknolojik Geliştirme Bölgesi'nde faaliyet gösteren işletmeler, Yönetim Kurumu ve Bilim ve Teknoloji Bakanlığı tasdiki ile Teknoloji Geliştirme Bölgesi'ndeki Ar-Ge faaliyetlerinden elde ettikleri teknik ürünleri üretebilirler. Bölgedeki yatırım şirketlerinin yatırımla ilgili faaliyetleri, araştırma ve geliştirme faaliyet türleri, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu kapsamında tutulması zorunlu defter türlerinde şube veya şubelerden ayrı olarak takip edilmelidir (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 8). 4691 Sayılı Kanun 8/c uyarınca, 4691 sayılı Kanunun uygulanmasına ilişkin belgeler kullanılarak yapılan işlemlerde yönetim şirketleri damga vergisi ve harçtan muaftır. Öte yandan, kanalizasyon arıtma tesislerinin faaliyet gösterdiği yerlerde belediyeler kanalizasyon ücreti almamaktadır (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 8/c).

4691 Sayılı Kanun 10. Maddesi Teknik Bölge Uygulama Yönetmeliğinde belirtilen usul ve esaslar mad. 2. Teknolojik Geliştirme Bölgesi faaliyetlerinde 6085 Sayılı Sayıştay Kanunu, 2886 Sayılı Devlet İhale Kanunu ve 5018 Sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu ile Kamu İhale Kanunu'nun hükümlerinin yerine getirildiğini beyan eder 4734 sayılı Kamu İhale Kanunu hükümleri geçerli değildir (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 10).

4691 Sayılı Kanun'un geçici hükümleri 2/a ve TGB İcra Yönetmeliği Madde 37/b'ye uygundur. Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde faaliyet göstermeye devam eden girişimcilerin gelir vergisi ve kurumlar vergisi mükelleflerinin 2023 yılı sonuna dek gelir vergisi ve kurumlar vergisinden muaf olacağı da hükme bağlanmaktadır. Söz konusu alanlarda etkinlik ortaya koyan müteşebbislerin vergi muafiyetinden yararlanabilmeleri için Maliye Bakanlığı'na başvuruları ve işletmeci işletmeden mükellefin Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde olduğunu ve mükellefin muhtevasını gösteren belgeleri ibraz etmeleri gerekmektedir (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 2/a).

TGBK Uygulama Yönetmeliği mad. 37/f ile bilgi yönetimi, internet, iş uygulama türleri, mobil ve askeri komuta yazılımlarının yanı sıra girişimcilerin ticari faaliyetleri kapsamında bölgelerde

üretim ve sistem yönetimi şeklinde teslimat ve hizmetler teknoloji geliştirme bölgelerinde katma değer vergisinden muaftır (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 37/f).

Girişimciler ile Bölge Çalışanlarına Yönelik Vergi İstisnaları ve Teşvikler

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'na 02.01.2004 tarihinde 5035 sayılı Kanun'un 44. maddesiyle bölgede faaliyet göstermeye devam eden gelir vergisi ve kurumlar vergisi mükelleflerinin cezai kovuşturma çerçevesinde elde edilen gelirleri alacağı belirtilmektedir. Gelir alanındaki yazılım gelirleri ve araştırma geliştirme faaliyetleri ile bölgede faaliyet gösteren kurumlar vergisi mükelleflerinin 2013 yılı sonuna kadar gelir ve şirketlere konu olmayacağı ifade edilmektedir. 2011 yılında Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda değişiklik yapan 6170 sayılı Kanun, daha önce belirlenen tarihi 2013 sonundan 2023 sonuna kaydırmış ve süreyi uzatmıştır (5035 Sayılı Kanun, 2004: Mad. 44).

4691 sayılı Kanun'un Geçici 2/b maddesi ve Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Uygulama Yönetmeliği'nin 37/c maddesinin fıkrasına göre bölge içinde 2023 yılı sonuna kadar Ar-Ge personelinin %10'unu geçmemek kaydıyla araştırmacı, yazılım geliştirici ve destek personelinin bu işlemlere ilişkin maaşları kural olarak tüm kategorilerdeki vergilerden muaftır. Söz konusu halden faydalanmayı talep eden girişimciler, teknoloji geliştirme alanlarında istihdam edilen bütün araştırmacı, yazılımcı, Ar-Ge çalışanı ve yardımcı personelinin bir listesini, görev tanımlarını, araştırma ve geliştirme projelerindeki çalışmalarını, niteliklerini ve çalışma saatlerini belirleyerek, aylık bazda ve ev sahibi şirketin onayı ile Maliye Bakanlığınca aylık olarak soyadına bildirilmesi zorunludur (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 2/b). 4691 sayılı Kanunun Geçici 2/b maddesine göre Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde Ar-Ge projelerinde görev yapan Ar-Ge personelinin görevlendirilmesi için ev sahibi firmanın onayı ile bu alanlar dışında geçirilen sürelerin maaşının bir bölümü de gelir vergisi haricinde tutulmaktadır (4691 Sayılı Kanun Mad. 2/b). 4691 sayılı Kanun'un 8/b maddesine göre; şirketler, teknoloji geliştirme bölgeleri içinde, araştırma ve geliştirme projelerinden sağlanan teknoloji ürünlerinde, ev sahibi şirket tarafından onaylanan ve Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından onaylanan onaylarla kendi başlattıkları ve imzaladıkları yatırımlar yapabilirler (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 8/b).

4691 sayılı Kanun'un 7/a maddesi gereğince; Teknoloji geliştirme alanlarında bulunan şirketler, 4875 Sayılı Kanun ve 4817 Sayılı Yabancı İşçilerin Çalışma İzinleri Hakkında Kanun ve ilgili mevzuat hükümlerine göre ülke dışından idareci ve nitelikli Ar-Ge çalışanı istihdam edebilirler (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 7/a). 4691 sayılı Kanun'un 7/b maddesi çerçevesinde; bu alanlarda faaliyet gösteren şirketler, araştırmacı ve idari personelin, kamu kurum ve kuruluşlarının ve şirket çalışanlarının müsaadesi ile devamlı ya da yarı zamanlı olarak çalıştırılabilirler (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 7/b).

Üniversite Personeline Yönelik Vergi İstisnaları ve Teşvikler

Üniversiteler; bölge kuruluşunda en fazla etki gösteren olan kurumdur. Teknokent'te idareci ya da yönetici şirketin hissedarıdır. Teknolojinin kurulacağı araziye, siteyi veya binayı temin ederek okul desteği verirler (Demirli, 2014: 96). Bu doğrultuda üniversite araştırma enstitülerinin, ticari üretim şirketlerinin ve kalifiye personelin bir araya geldiği teknoparklarda, katma değeri yüksek, uzmanlık ve sinerjik etkileri yüksek alanlarda araştırma yapılabilir. Yeni iş alanları yaratma girişimlerinin desteklenmesi, işletmelere girişimcilik ve pazar ihtiyaçları konusunda seminerler verilmesi ve girişimcilerin projelerini gerçekleştirebilecek yeterli potansiyele (yönetim, teknoloji vb.) sahip olmalarının sağlanmasına özen gösterilmektedir. İyi eğitilmiş bilim adamları ve teknokratlar belirledikleri hedeflere odaklanır, bilgi ve deneyimlerini birleştirerek

daha önce üretilenden çok daha iyi performansla sahip ürünleri denemek ve tasarlamak için kullanırlar ve gerçekleştirirler (Ercan, 2014: 162).

4691 sayılı Kanun'un 7/b maddesi gereğince; Teknoloji geliştirme alanında faaliyet gösteren şirketlerde öğretim üyesi, öğretim görevlisi, araştırma görevlisi ve yarı zamanlı çalışanların kazançları teknoloji şirketlerinin işletme sermayesine dahil edilmez (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 7/b). 4691 sayılı Kanun'un 7/b maddesine göre; Teknoloji geliştirme alanlarında faaliyet gösteren şirketlerde sürekli olarak istihdam edilecek çalışanlar, çalışanları ile ilişkilerini bozmadan ücretsiz izin alırlar. 2547 sayılı Yükseköğretim Kurulu'nun 36. maddesinde ilgili madde hükümlerine aykırı hükümlerin uygulanmayacağı hükmüne bağlanmıştır (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 7/b). 4691 sayılı Kanun'un 7/c maddesine göre; öğretim üyeleri, çalıştıkları teknoloji şirketinin yönetim kurulunca yetkilendirilen bölgede faaliyet gösteren tesislerde ve kanununun 39 uncu maddesinde öngörülen şekilde yurt içinde ve yurt dışında geçici kalış ilkesine göre öğrenimlerine devam edebilirler. Ortakları, araştırmalarının sonuçlarını ticarileştirmek için kurulur veya yönetimine katılır (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 7/c).

6170 sayılı Kanun ile 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun geçici 2 maddesi değiştirildikten sonra, teknoloji geliştirme bölgelerinde görev yapan araştırma geliştirme ve destek personeline bu haklara ilişkin ödemeler 2023 yılı sonuna kadar vergiden muaf tutulmuştur. Serbest teknoloji sektöründe de 6170 sayılı Kanunun geçici 2. maddesinin ilk iki fıkrasında yapılan tüm değişikliklerden değiştirilmiş şekliyle yararlanılmaktadır. Diğer bir deyişle, bölgedeki işçilere ödenen ücretler ile ödenen ücretler üzerinden "IV. Makbuzlar ve diğer kâğıtlar" başlıklı "brüt maaş, ücret, gündelik..." ibaresi saklı kalmak kaydıyla binde 6,6 oranında damga vergisinden muaf tutulabilir. Ancak, Teknoloji Serbest Bölgesindeki mükelleflerin, 6170 sayılı Kanun'la getirilen ve "destek personeli" ne sağlanan istisnalardan yararlanması olanaksızdır (4691 Sayılı Kanun Mad. 2) teknolojidenden arındırılmış bölgede bulunan mükellefler, 6170 sayılı Kanun'da (4691 Sayılı Kanun, 2001: Madde 2) "destek personeli" için sağlanan istisnalardan yararlanamazlar.

Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununa göre, "Geçici ikinci madde hükümlerine göre, bölgede istihdam edilen araştırmacı, yazılımcı ve araştırma geliştirme personelinin (ihtiyaç gereği araştırma geliştirme ve destek elemanı haline getirilenler) maaşları; 1 Ocak 2004 tarihinden 31 Aralık 2013 tarihine kadar yürürlükte olan 6170 Sayılı Kanun) ilgili işlevlerine ilişkin olarak (Not: 6170 Sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle (31.12.2023) dokunulmazlığın yürürlük tarihi değiştirilmiştir). Bu maddede atıfta bulunulan "bütün vergilerden", söz konusu kişinin, örneğin damga vergisi gibi gelir vergisi dışındaki vergileri istisna eden hükümlerden yararlanmasını öngörmektedir (4691 Sayılı Kanun, 2001: Madde 2).

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'na göre Ar-Ge bölgesinde çalışan personel için ödenen ücretler ve düzenlenen belgeler karşılığında kullanılan damga vergisinden muafiyet dışında vergi muafiyeti ve damga vergisi bulunmamaktadır.

4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun 3/b maddesi kapsamında; Teknoloji odaklı işletmeler, belirli bir teknoloji şirketi veya yüksek teknoloji enstitüsü ile araştırma merkezleri ve kurumlarının olanaklarını kullanarak teknoloji veya yazılım geliştirir ve teknolojik yenilikleri ticari mal, metot ya da hizmetlere dönüştürmek için çalışırlar. Ekonominin, toplumun ve akademik yapının bulunduğu aynı teknoloji işletmesi veya araştırma geliştirme tesisi içinde veya yakınında, bu nitelikleri taşıyan lokasyonlara veya teknoloji kentine sahip oldukları ve bölgenin bu yönde gelişmesine destek oldukları iddia edilmiştir. Gerek 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu ve bağlı kanununda gerekse 4458 sayılı Gümrük Kanunu'nda; Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun Türkiye gümrük bölgesi haricinde alınacağına dair herhangi bir hüküm yoktur. Bu nedenle Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nda yerleşik gelir ve

kurumlar vergisi mükelleflerine uygulanacak kanunların uygulanmasında herhangi bir istisna bulunmamaktadır (4691 Sayılı Kanun Mad. 3/b).

Türkiye gümrük bölgesi dışında serbest bölgeler yasal kabul edilir, özel bir vergi rejimi uygulanır, ancak teknoloji geliştirme bölgeleri kanunu gümrük bölgesi dışında sayılmaz. Söz konusu durum, serbest bölgeler tarafından Türkiye içinden aldıkları mal ve hizmetlere ithalat rejimi kurallarının, Türkiye'ye sattıkları mal ve hizmet çeşitleri karşılığında ise ihracat rejimi kurallarının uygulanmasını zorunlu kılmaktadır. Ancak teknolojik gelişme alanları Türkiye'nin siyasi sınırları kapsamında bulunduğu gibi gümrük alanında sayılmakta ve bu bölgeler ile başka bölgeler arasında gerçekleştirilen ticari işlemlere dış ticaret rejimi kurallarının uygulanması tartışmasızdır (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 3/b). Diğer taraftan Teknoloji Serbest Bölgesinin, 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'na istinaden kuruluşu gerçekleştirilen bir Teknoloji Geliştirme Bölgesi niteliği taşımadığından, bölge içinde konuşlu gelir ve kurumlar vergisi mükellefi olanların, 3065 sayılı KDVK geçici 20. maddesindeki istisna hükmünden yararlanması olanaksızdır (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 3/b).

5746 sayılı Ar-Ge Kanununun "İndirim, İstisna, Destek ve Teşvik Unsurları" başlıklı 3 üncü maddesinin 5904 sayılı Kanunla değişik 3 numaralı bendinde, devlet çalışanının haricinde teknoloji merkezi kuruluşları arasında, araştırma geliştirme merkezlerinde devlet kuruluşlarıyla kanun ile kuruluşu sağlanan veya teknoloji geliştirme projeleri antlaşmaları kapsamında ülkelerarası kuruluşlar ile devlet kurumlarından Ar-Ge projelerine destek vermek açısından fon veya krediler kullanan vakıflar tarafından veya ülkelerarası fon türlerince yardım edilen ya da TÜBİTAK tarafından devam ettirilen Ar-Ge ve yenilik projeleri kapsamında ve teknogirişim anamal yardımlarından yararlanmış bulunan işletmelerdeki Ar-Ge ve yardımcı personeli ile 2001 yılı içinde yürürlüğe konulan Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun geçici ikinci maddesi çerçevesinde, ücreti gelir vergisi haricinde bulunan çalışanların söz konusu çalışmaları nedeniyle elde ettikleri gelirlerinden hesap edilmiş bulunan sigorta primleri, işveren paylarının yarısı, iş görenin her biri açısından 5 yıllığına Maliye Bakanlığı bütçesine ilave edilecek ödeneklerden elde edildiği hükmü mevcuttur (5746 Sayılı Kanun, 2008: Mad. 3).

Çalışanlara uygulanacak sosyal güvenlik ödeme düzeyi, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununun 2. maddesi hükümlerine göre belirlenir ve kanunla düzenlenir. Teknoloji Geliştirme Sektörü Kanununun 2. maddesinin ikinci fıkrasına göre ücretler, 2023 yılı sonuna kadar gelir vergisinden muaf tutulmuş olup, vergiden muaf alandaki mükellefler ve işyerlerinde istihdam edilen Ar-Ge ve destek personelinin oranı ise bölgeden muaftır (4691 Sayılı Kanun, 2001: Mad. 2).

Teknoloji geliştirme alanlarında araştırmacı, yazılımcı ve Ar-Ge personeli (Not: 6170 sayılı Kanun kapsamında Ar-Ge ve destek personeli olmuştur) istihdam eden şirketler, çalışanın fiilen bölgede bulunması ve şu anda çalışıyor olması koşuluyla bu iki şarttan faydalanabilmektedir. Bu koşullardan herhangi biri sağlanmadığı takdirde ödenen ücretler, gelir vergisi kanunu ile ilgili kanunun öngördüğü şekilde gelir vergisine ve damga vergisi kesintisine tabi olacak ve katkı paylarına ilişkin olarak 6698 sayılı Kanun'da tanımlanan teşvikten yararlanabileceklerdir. 5510 sayılı Kanun'da tanımlanan teşvikten ve 5746 sayılı Kanunda tanımlanan teşvikten faydalanabilmektedir (5510 Sayılı Kanun, 2006).

KDV, GELİR VERGİSİ VE KURUMLAR VERGİSİ KANUNLARINDA AR-GE TEŞVİKLERİ

6170 sayılı Kanunla değiştirilen 4691 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu'nun 8 inci maddesinin 2 numaralı fıkrasına göre şirketler bölgede başlamış ve tamamlanmış teknik ürünlerin üretiminde gerekli yatırımları yapabilirler. Ar-Ge projelerinin sonuçları, yönetim

şirketi ve bakanlığın onayına tabidir. Bu yatırım için hedeflenen teknik ürünler için onay belgesinin ağırlıklı olarak bakanlık ve kurumların onayı ile düzenlenebileceği hükmünün eklenmesi ile gerekli onayın alınması halinde teknik geliştirme bölgesi oluşturulması mümkün hale gelmiştir. Yapılan yatırımlar ile bağlantılı şekilde (4691 Sayılı Kanun, 2001);

- Yatırımla bağlantılı faaliyetler 213 sayılı Vergi Usul Kanunu'na göre (VUK) tutulan defter türlerinde Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde yürütülen Ar-Ge faaliyetlerinden ayrı olarak takip edilmektedir.
- Bölgede kazanılan menfaatler, bölge dışında faaliyet göstermeye devam eden kuruluşların esaslarına göre vergilendirilir.
- Bölgede çalışan personel, şirket personelinin bölge dışında faaliyet göstermesi esasına göre vergilendirilmek üzere kurulmuştur. Dolayısıyla 6170 sayılı Kanun'da yapılan değişiklikle Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde Ar-Ge faaliyetlerine katılmak ve üretim yapmak mümkün olmuş, ancak üretim sonrası gelirin hariç tutulması mümkün olmamıştır.

Teknoloji Serbest Bölgesinde ikamet eden mükelleflerin 6 Şubat 2004 tarihinden önce ruhsat almaları halinde, 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun Geçici 33'üncü maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca ruhsat verilecektir. Belirtilen faydalı ömrün sonunda gelir vergisi veya kurumlar vergisinden muaftır.

5035 sayılı Kanunun 11 inci maddesine eklenen 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun 20.ci maddesi hükümlerine göre, 1 Ocak 2014 tarihinden itibaren Teknoloji Geliştirme Bölgesinde faaliyetine devam eden işverenlerin kanuna göre kazançları, serbest bölgelerde Kurumlar vergisi muafiyeti sırasında bölgede ürettikleri sistemlerin imalat ve yönetimlerinin yanı sıra veri yönetimi, iş uygulamaları, internet, Mobil komuta kontrol uygulamaları ve askeri yazılımlar şeklinde sundukları hizmetleri de katma değer vergisinden muaftır. Hukuken, davanın ne zaman başlatıldığına bakılmaksızın, 4691 sayılı kanunun geçici 2. maddesi uyarınca, bölgedeki yazılım ve Ar-Ge faaliyetlerinden elde edilen gelirler, 2023 yılı sonuna kadar her yıl gelir vergisinden muaftır.

Serbest teknoloji bölgesinde üretilen mal ve hizmetlere ilişkin istisna, kısmi istisnadır. Dolayısıyla, vergi borçlusunun ticari faaliyetlerinden dolayı yukarıda belirtilen mal ve hizmetlere ilişkin katma değer vergisinin katma değer vergisinden mahsup edilmesi mümkün değildir. Bu vergiler, KDVK'nın 30/a maddesi hükümlerine göre gelir ve kurumlar vergisinde kurumlar kazancının belirlenmesinde harç olarak kabul edilir. Maliye Bakanlığının 01/01/2004 tarih ve 54/5417-2047/14285 sayılı çizelgesinde; "Teknolojik Geliştirme Bölgesinde faaliyette bulunanların muafiyet talebi istisna olup, söz konusu faaliyetler için katlanılan katma değer vergisinin mahsup ve iade edilmesi mümkün değildir. İndirilemeyen KDV gider olarak kabul edilebilir veya şirketin durumuna bağlı olarak bir maliyet unsuru" olarak kabul edilebilir.

Görüldüğü gibi 4691 sayılı Kanunda yer alan kurumlar vergisi muafiyeti daha dar ve yazılım ve Ar-Ge faaliyetleri ile sınırlıdır. 4691 sayılı Kanun'un öngördüğü istisna uyarınca, aynı kapsamdaki paylardan elde edilen katkı paylarından faktör ücret ve giderlerinin düşülmesi suretiyle elde edilen gelirlerin tamamı vergiden muaftır.

Bu kapsamda gelir ve kurumlar vergisi matrahının nasıl belirlendiği dışında, kanun kapsamına giren veya girmeyen gelir, gider ve gider kalemlerinin ayrıca takip edilmesi gerekmektedir. Bu faktörlerin diğer faaliyetler ve muafiyet kapsamındaki gelirlerle birleşmesi, beyan esasının yanlış belirlenmesine yol açacaktır. Dolayısıyla, bölgede faaliyet gösteren bir borçlunun Teknolojik Serbest Bölgeler Kanunu kapsamı dışındaki ticari faaliyetlerinden elde edeceği olağanüstü gelir ve kazançları o oranda değerlendirmek mümkün değildir. Bu anlamda, nakit değerlerinin belirlenmesinden doğan faiz gelirleri, yabancı para cinsinden varlıklardan kaynaklanan kur farkları ve ekonomik varlıkların elden çıkarılmasından kaynaklanan gelirler istisnai durumlarda

dikkate alınmaz. 3218 sayılı Kanun ve 4691 sayılı Kanun hükümleri çerçevesinde yıllık gelir vergisi veya kurumlar vergisi istisnası değerlendirildiğinde, 3218 sayılı Kanun kapsamındaki gelirden muafiyetin daha yeterli olduğu görülmektedir.

Memurlar haricinde, Ar-Ge Merkezi'nin kamu kurumlarının teknoloji odaklı kurum ve vakıfları ile kanunla kurulmuş uluslararası fonlar veya uluslararası kuruluş ve kamu kuruluşlarından sağlanan fonlar ile anlaşmalar kapsamında Ar-Ge proje türlerine destek vermek açısından uluslararası bir fon tarafından desteklenmektedir. Teknoloji geliştirme projeleri veya TÜBİTAK tarafından yürütülen Ar-Ge ve yenilik projelerine katılan Ar-Ge ve destek çalışanları açısından, doktora mezunlarının araştırma ve geliştirmesinden elde edilecek ücretlerin %90'ı, sermaye desteği ve rekabet öncesi iş birliği projelerinden yararlanacaktır. Teknoloji şirketleri de dahil diğerleri için %80'i gelir vergisinden muafıdır.

3218 sayılı Kanun ve 4691 sayılı Kanun kapsamındaki gelir vergisi veya kurumlar vergisinden muafiyet dikkate alındığında, 3218 sayılı Kanun kapsamındaki gelir vergisi istisnasının daha geniş bir içeriğe sahip olduğu görülmektedir. Görüldüğü gibi 4691 sayılı Kanun'daki gelir vergisi muafiyeti daha dar ve yazılım ve Ar-Ge faaliyetleri ile sınırlıdır. Ancak, yıllık gelir vergisi mükellefleri veya tüzel kişiler, 3218 sayılı Kanun'da tanımlanan yıllık gelir vergisi muafiyetinden "faaliyet izninde belirtilen süre için"; 4691 sayılı Kanun'da tanımlanan yıllık gelir vergisi muafiyetinden "31 Aralık 2023" tarihine kadar yararlanılmaktadır.

Bu nedenle Teknoloji Serbest Bölgesi mükellefleri tercihli olarak 3218 sayılı SBK hükümlerinden yararlanacaklardır. Bu hüküm, lisansın yürürlük tarihi ve lisans kapsamındaki faaliyetlerin kapsamı dışında herhangi bir kısıtlama içermez. Ancak lisansta belirtilen süre dolduktan sonra sadece 4691 sayılı Kanun kapsamındaki yazılım ve Ar-Ge faaliyetleri 31 Aralık 2023 tarihine dek senelik gelir vergisi istisnasından yararlanabilecektir.

Bu kanunun istisnası gelir istisnasıdır. Yani teknoparklarda faaliyet gösteren firmaların sadece o alanlardaki yazılım ve Ar-Ge araştırmalarından elde ettikleri gelirleri içermektedir. Bu nedenle uygulamayı kullanmak isteyen firmaların gelir ve giderlerini diğer işlemlerden ayrı olarak izlemesi gerekiyor. Bu grupta yer alan şirketlerden elde edilen gelirler de kurumlar vergisi beyannamesinde yer alan Teknoloji Geliştirme Bölgesi gelirlerine dahil edilir ve indirilebilir.

Vergi muafiyeti uygulamalarında, borçlunun tam veya sınırlı sorumluluk kapsamında kurumlar vergisine tabi olup olmadığı önemli değildir. Bölgede faaliyet göstermeye devam eden borçlular bu ayrıcalıktan yararlanabilirler. Ayrıca bölgede idareden sorumlu şirketin gelirleri de kurumlar gelir vergisinden muafıdır.

Teknokent'te faaliyet gösteren bir şirketin vergi muafiyeti faaliyetleri vergi muafiyeti kapsamına girmeyen işleri içeriyorsa, ortak giderlerin uygun tahsis anahtarı ile dağıtımının yapılması beklenir. 1 No'lu Kurumlar Vergisi Genelgesi, dağıtım anahtarlarının yıl boyunca ortaya çıkan maliyet-maliyet oranına dayanması gerektiğini vurgulamaktadır. Bu duruma istinaden, muafiyet kapsamında olan ve muafiyet kapsamında olmayan işlerin giderleri farklı şekilde belirlenir ve genel giderlerin yıl içinde yapılan toplam maliyetlere oranına göre dağıtılır.

Teknoloji Geliştirme Bölgesi kapsamında faaliyet ortaya koyan firmaların yurt dışından transfer ettikleri ürünler ile onlardan aldıkları ürün ve hizmetlerden KDV alınacağı şüphesizdir. Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde faaliyet gösteren bir şirketin KDV istisnasına tabi mal/hizmet satın alması durumunda oluşacak KDV'ye KDV Kanunu'nun 30/a maddesi hükümlerinin uygulanacağı açıklanmıştır. Gelir vergisi veya kurumlar vergisi değerlendirme esasına göre, indirim dahil olmayan mal ve hizmet alımlarının tesliminde gösterilen satış vergisi sirkülasyonundan istisna edilen satış vergisinin maliyetli veya hukuken mantıksız olması gider olarak kabul edilecektir. Yazılımın vergi muafiyeti kapsamında ihraç edilmesi, KDV'nin iade edilebilir veya

azaltılmış olarak kabul edilmediği neticesini farklılaştırmaz. Teknoloji geliştirme bölgesi kapsamında faaliyetlerini devam ettiren bir firmanın;

- Yerli üretim hastane bilgi yönetim sistemi yazılım programının satışı ile bu yazılımın güncelleme çalışması kanunun geçici 20/1 kapsamına girmektedir. Şartlara göre KDV istisnadır. Bu yazılım için sağlanan güncellemeler, bakım ve destek hizmetleri hariç olmak üzere muafiyet kapsamında değildir.
- Bu alanda oluşturulan eğitim yazılımları geçici olarak 20/1 sayılı Kanun kapsamına girer. KDV istisnadır. Ancak Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde faaliyet gösteren firmalardan yazılım satın alan firmaların satışları genel düzenlemeler kapsamında KDV'ye tabidir.
- Kanunun geçici 20/1. maddeye göre, sarf malzeme ve hizmetler KDV'ye dâhil olmayıp, web sitesi üzerinden verilen reklam hizmetleri bu kapsamda olmadığı için KDV'ye tabidir.
- Ürün, araç, yazılım kullanarak işlev gören mallar ve ilgili hizmetler gibi cihazlar istisnaya dâhil değildir.
- Oluşturduğu yazılımı bölgedeki farklı bireylere satışını yapmış bulunması ya da satışın e-ticaret olarak gerçekleşmiş olması indirimlerin yapılmasını engellemektedir. Ancak, yazılımların bayilerce satılmasında herhangi bir istisna yoktur.
- Bu bölge içinde geliştirilen yazılımlar, Kanun'un 11. ve 12. maddeleri çerçevesinde ihracı durumunda KDV Kanunu'nun 32. maddesi kapsamında iade ve iadelere konu olabilecektir.

Bölge dışında oluşturulan değerler için istisnalar geçerli değildir. Bu, yalnızca yerel olarak gerçekleştirilen yazılımları, programları ve lisansları içerir. Ayrıca KDV vergi muafiyeti sadece bölge içinde faaliyetlerini sürdüren birey/kuruluşlara tanınmakta olup, bölge dahilinde şirketin durumunu kontrol eden firmalar bu vergi muafiyetinden yararlanamazlar.

4691 sayılı Kanun kapsamında Teknoloji Geliştirme Bölgesi'nde faaliyet ortaya koyan şirketlere gerçekleştirilen bağış ve yardımların öne çıkan durumu, bağış yapan ve destekleyen şirketlerin bunları dönem gelirlerinden düşüp aynı anda bağış alıp almadıklarıdır. Bağış ve yardımlar, GVK'nın 89/2 maddesi ile uygulaması çeşitli tebliğlerde belirtilen KVK'nın 14/1b ve 10/1c maddelerinin tekrarında ifade edilmiştir.

4691 sayılı Kanun'un 8/5 inci maddesi gereğince, gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin söz konusu alanlara sponsor olarak Ar-Ge faaliyetleri kapsamında olan birey ve kuruluşlara yaptıkları bağış ve yardımların toplamı makbuzla aykırıdır. 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu'nun 89/2. maddesi gereğince Kanun'un 14/6'ncı maddesinde belirtilen vergi oranları ve esasları dâhilinde indirilir. Bu ifadeye yer verilmese dahi, bu alanlarda Ar-Ge faaliyeti yürüten birey, kurum veya kuruluşlara makbuzlu sponsor olarak gerçekleştirilen bağış ve yardımlar tekrara tabidir. Vergi kanununun 14/1b ve 10/1c maddeleri indirimle ilgilidir.

Önümüzdeki dönemde 5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 1 sayılı Genel Tebliği'nde bu konuda açıklama yapılması gerekmiştir. Tebliğ hükmüne göre TÜBİTAK gibi kurumların teknoloji geliştirme bölgesinde faaliyet göstermekle yükümlü kuruluşlara bağış şeklinde muafiyetten yararlandığı Ar-Ge projeleri, bu durumda tüm bağış ve hibeler diğer kurumlar kurum kazancına eklenecek ve muafiyetten yararlanacaktır.

Bölgede Ar-Ge araştırmaları yapan firmaların aldıkları bağış ve yardımlar, Genelge ve Tebliğ'de de gösterildiği üzere istisna kapsamındadır. Ayrıca bölge kapsamında araştırma ve geliştirme gerçekleştiren birey ve kuruluşlara gerçekleştirilen bağış ve yardımlar, gelir ve kurumlar vergisi standartları belirlenirken indirilebilir.

Ayrıca, 86 sayılı Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'ne göre, başka ticari kuruluşlardan geri ödenmesi şartıyla sermaye desteği olarak verilen teşviklerin borçları bulunmakta olup, teşvik olarak verilen tutar işletme gelirlerine dâhil edilmiştir. İlgili yasal çerçevenin ve diğer

kuruluşların aynı şekilde ödediği destek miktarının işletme gelirini temsil ettiği ve bir gelir kalemi olarak eklenebileceği açıklanmıştır.

Ar-Ge araştırmalarının desteklenmesi ve teşvik edilmesine ilişkin yasal hükümler, yeni teknoloji ve bilgi araştırmalarına ilişkin Ar-Ge harcamalarının %40'ı şirketin ilgili bölümünde şirketin yükümlülükleri tarafından yürütülmektedir. 2004 yılında çıkarılan 5228 sayılı Kanun ile 193 sayılı GVK'nun 89. maddesine göre belirtilen matrahtan mahsup edilir. Kanun koyucu bu indirimini belirli şart ve kurallara bağlamış ve uygulamasını 6698 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu Genel Tebliği ile düzenlemiştir.

5228 sayılı kanun gerekçesinde araştırma ve geliştirme indirimini ile bağlantılı şekilde gerçekleştirilen düzenlemenin Ar-Ge araştırmalarına ait 4691 sayılı TGBK'nda bulunan düzenlemeleri tamamladığı açıklanmıştır. Araştırma ve geliştirme indirimini uygulaması açısından Ar-Ge bölümünün bulunduğu yerin önemi bulunmamaktadır. Firmanın faaliyetini devam ettirdiği yer olması şartıyla gerek firma merkezinde veya başka bir yerde, gerekse de teknoloji geliştirme bölgeleri içinde yapılan araştırma ve geliştirme bölümleri içinde yapılan harcama türleri, belirlenen sınırlara uygunluğunun bulunması halinde araştırma ve geliştirme istisnası içeriğinde bulunmaktadır.

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 10/1a maddesi bünyesinde kurumlar vergisi matrahının tespit edilmesinde kurumlar vergisi beyannamesinde ayrı bir şekilde gösterilmesi şartıyla, yükümlü olanların modern teknoloji ve bilgi arayışına ait Ar-Ge giderlerinin %40'ını kurum gelirinden araştırma ve geliştirme indirimini şeklinde indirebilecekleri belirtilmiştir. Bu duruma ait olarak 1 no'lu kurumlar vergisi kanunu genel tebliği kapsamında zorunlu izahatlar yapılmıştır.

Gelir Vergisi Kanunu'nun 94/6b maddesinde gerçekleştirilen değişiklikle, yönetim şirketleri ve teknoloji geliştirme bölgeleri bünyesinde faaliyet gösteren diğer şirketler, gelirlerini kurumlar vergisi matrahı dışında dağıtmaları durumunda kâr payı ödemekle yükümlüdürler. Bölgede faaliyet göstermeye devam eden kurumlar vergisi mükellefleri, bu istisnai geliri dağıtmaları halinde Gelir Vergisi Kanunu 94/6b, 15/2 ve 30/3 ve 30/6 uyarınca gelir vergisi ödemek zorundadırlar. Bu, gelir vergisi tedarikçisinden bir gelir vergisi indirimini olarak ele alındığında, TGBK'nin 8. Maddesindeki hariç tutma maddesine uyulmasını etkilemez.

5746 SAYILI KANUN İLE İLGİLİ İSTİSNALAR VE TEŞVİKLER

Türkiye'de araştırma ve geliştirme araştırmaları ile ilgili düzenlemeler ve kurallar iki kanuna tabidir. Bunlar TGBK 4691 ve 5746 Araştırma ve Geliştirme Destekleme Kanunu'dur. Bugün araştırma ve geliştirme faaliyetlerini yürütecek olan kanun ve yeni ürünler, tasarımlar, yüksek kalite ve standartlar üretecek endüstriyel dönüşüm 2008 yılında yürürlüğe girmiştir.

2023 yılı sonuna kadar yürürlükte olan yasaya göre Ar-Ge Merkezi'nde minimum 50 özel Ar-Ge çalışanı, kamu kurumları, vakıflar, uluslararası fon destekli Ar-Ge ve inovasyon projeleri ile hazırlık projeleri bulunmaktadır. Rekabetçi projeler, teknoloji tabanlı şirketler çalışmalarını için teknoloji şirketlerine sermaye desteği alanlara bazı istisnalar ve teşvikler verilmektedir.

5746 sayılı Kanun'un amacı teknolojik bilgi üretmek, üretim sürecinde yeniliklere yön vermek, kalite ve standartları iyileştirmek, üretim maliyetlerini düşürmek, teknolojik bilgiyi işlemek ve yüksek talep gören teknolojiyi üretmektir. Bu alanlarda girişimcilik ve yatırımın yanı sıra araştırma ve yenilikle ilgili doğrudan yabancı yatırımın teşvik edilmesi, bu yatırımların hızlandırılması, araştırma ve geliştirme personelinin ve vasıflı işgücünün çalışmalarının artırılmasıdır. Kanun, ülkemizdeki teknoloji merkezleri, araştırma geliştirme projeleri ve rekabet

öncesi işbirliği projelerinin yanı sıra Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme Yönetim Kurumu bünyesinde teknoloji yatırımlarının teşvik ve desteklenmesini de kapsamaktadır.

Yasa, elli veya daha fazla araştırma ve geliştirme işçisi çalıştıran işletmeler arasında ayırım yapmaktadır. Bu merkezlere sahip olmayan firmalar sadece proje bazlı maliyetleri indirimli tutabilirken, arama merkezlerini kuran firmalar araştırma merkezinden sertifika almak için tüm maliyetlerini düzenleyici kontrol çerçevesinde tutabilmektedir. Kanuna göre bu merkezleri oluşturan işletmelere daha fazla imkân tanınmaktadır. Araştırma ve geliştirme merkezlerinde 500 ve üzerinde eşdeğer araştırma geliştirme çalışanı çalıştıran araştırma geliştirme personelinin araştırma ve geliştirme maliyetlerinin geçmiş seneye nazaran artışının yarısı tutarındadır. 5520 sayılı Kurumlar Vergisi ve Gelir Vergisi 193, işyeri kazancının tespitinde Gelir Vergisi Kanunu'nun 89'uncu maddesi gereğince indirilmekte ve 5746 sayılı Kanuna göre araştırma ve geliştirme indirimlerinden yararlanmaktadır. Gelir Vergisi Kanunu'nun 89/9'uncu maddesinden ve Vergi Kanunu'nun 10/1'inci maddesinden yararlanamazlar.

Araştırma, geliştirme ve yenilik faaliyetlerinde bulunan devlet kurumları, kanunlar ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan hibeler, kanun hükümleri gereğince özel fonlar içinde tutulmaktadır. Söz konusu hesaplar içindeki tutarlar, Gelir Vergisi Kanunu kapsamında gelir ve Ar-Ge kesintilerinin tutarının tutulmasında araştırma gideri sayılmamaktadır. İstenmeyen bu fonlara yapılan harcamalar da doğrudan amortisman veya yapıldıkları yere göre amortisman tabii tutulan ekonomik varlıklar olarak takip edilmektedir. Bu hesaba, sermaye ilavesi dışında hesabın devir veya üretim tarihinden itibaren 5 yıl içinde devredilmesi durumunda hesabın zamanında ödenmemesi durumunda vergi ve vergi zararları için faiz tahakkuk ettirilmektedir. 5746 sayılı yasaya göre ise araştırma ve geliştirme indirimi;

- Teknoloji merkezli firmalarda,
- Ar-Ge kuruluşlarında,
- Devlet kurumlarının yanında araştırma ve yenilik projelerinde araştırma ve geliştirme projelerini desteklemek için uluslararası kuruluşlar veya STK'lar tarafından veya teknoloji geliştirme projelerinin bir parçası olarak kullanılan fonlar veya krediler,
- Rekabet öncesi işbirliği projelerinde teknoloji kullanımı ve kurumsal yatırım desteği yoluyla teknoloji araştırma ve inovasyon harcamaları,
- Geçen yıla göre beş yüz veya daha fazla eşdeğer araştırma ve geliştirme çalışanı istihdam eden arama merkezlerinde o yıl araştırma ve yenilik maliyetinin yarısının harcanması,

KVK'nun 10. maddesi, işyeri kazancı ve Gelir Vergisi Kanunu'nun 89. maddesince, işyeri kazancının belirlenmesinde indirim hususu kabul edilmektedir. Ayrıca bu maliyetlerin tamamı VUK uyarınca aktifleştirme ile belirlenmekte ve ekonomik değeri olmadığına doğrudan maliyet olarak kabul edilmektedir. Yetersiz gelir nedeniyle ilgili raporlama döneminde indirilmeyen tutar bir sonraki döneme aktarılmaktadır. Önümüzdeki yıllarda tahakkuk eden tutarlar, VUK uyarınca yıllık yeniden değerlendirme oranı artırılarak artırılabacaktır.

Araştırma ve geliştirme indirimleri 5520 sayılı KVK'nun 10/1. maddesi ile düzenlenmiştir. 5746 Sayılı Kanun'un 5 inci maddesinde yukarıda belirtilen maddede yapılan değişiklikle araştırma ve geliştirme giderlerinden hesap edilen araştırma geliştirme kesintilerinin maliyeti 2008 senesinde çıkarılan kanun ile %40'tan %100'e yükseltilmiştir.

5746 sayılı Kanun'un 3/2 maddesi, TÜBİTAK tarafından üstlenilenler dışındaki araştırma ve geliştirme projelerinde teknoloji tabanlı şirketler, araştırma merkezleri, sivil toplum kuruluşları ve uluslararası fonlarla desteklenen veya teknoloji-girişim sermayesi kullanan şirketlerin çalışanlarını ödüllendirir. Doktora derecesine sahip olanların maaşlarının yüzde 90'ının, diğerlerinin ise 2023 yılı sonuna kadar gelir vergisinden muaf tutulacağı bildirilmektedir.

Kanuna göre araştırma ve geliştirme personelinin, bu işte doğrudan yer alan tüm araştırmacı ve teknisyenlerin, doğrudan araştırma ve geliştirme ile uğraşanların ve yönetici, sekreter, işçi, teknisyen gibi doğrudan ilgililerin yararlanması sağlanmıştır. Kanun gereğince destek çalışanlarına yönelik teşvikler sınırlandırılmış olup, teşviklerden yararlanacak destek çalışanı sayısı, günlük olarak toplam çalışan sayısının yüzde 10'unu geçmeyecektir.

5746 sayılı Kanun'un 3/2. maddesinde iddia edilen teşvik vergi muafiyeti niteliği taşımakla birlikte, 75. maddede teşvikin geçici olarak muafiyeti öngörülmüştür. Başka bir deyişle, 5746 sayılı Kanun vergiye tabi kazancın bir bölümünü gelir vergisi matrahına dahil etmese de vergiye tabi kişinin geçici maddedeki vergiye tabi toplam kazancı, gelir vergisinin yüzde 80'i veya yüzde 90'ı kadardır. Belirtilen veri tabanı, kısa bir ifadeyle hesaplanan bu bildirimden kaldırılmaktadır. Ancak, 2009 yılında yürürlüğe giren 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'a ayrıcalık olarak gelir vergisi muafiyeti istisnası iptali şeklini almıştır. Öte yandan, Araştırma ve Geliştirmeye Destek Genel Raporu'nda belirtilen gelir vergisinden muafiyet yerine o yıl yürürlüğe giren 2. Seri, Gelir Vergisi Kanunu'nun 75'inci maddesiyle yürürlüğe girmiştir. 2023 yılına kadar doktora olanların 5823 sayılı Kanun, diğerlerinin de yüzde 80'inin beyanname verilmesi gerekmektedir. Söz konusu zamanda bahsedilen maddenin bu maddeye zıt hükümleri uygulanmamaktadır.

Vergi terkinin, KVK'nun 115'inci maddesinde öngörülen hallerde vergi kayıtlarının silinmesi veya mükellef tarafından alınan verginin ortadan kaldırılarak tahsil edilen verginin iadesi anlamına gelmektedir. Hesaplanan vergi veya ceza miktarının devlet borcundan mahsup edilmesi gerektiği söylenmektedir. Terkin, tüm yasal sonuçları ile devlet vergi mükelleflerini ortadan kaldıran bir idari tedbirdir. Gelir vergisi teşviklerinden yararlanacak işveren tarafından istihdam edilen tam zamanlı eşdeğer çalışan sayısı, günlük toplam araştırma ve geliştirme çalışanınin %10'unu aşamaz. Hesaplamalarda görünen kısımlar eksiksiz olarak işlenmiştir. Tam zamanlı destek çalışanı sayısı, günlük araştırma ve geliştirme çalışanınin %10'unu aşarsa, destek personelinin toplam maaşının en düşük olduğu sayıdan başlanarak teşviklerden hangi çalışanların yararlanacağı ve menfaat sahiplerinin maaşları eşit ise işverenler tarafından belirlenmektedirler.

Ayrıca 5746 sayılı Kanunun araştırma faaliyetleri ile ilgili noterler, bürolar ve diğer kamu kurumları tarafından düzenlenen damga vergisi muafiyeti uygulamaktadır. Ar-Ge araştırmaları çerçevesinde faaliyetlerini belirten ve destekleyen devlet kurumları, söz konusu merkezlerde pazara çıkmadan önce beraber çalışma yapma projelerinin uygulandığı kamu kurumları, teknolojik odaklı firmalar açısından TEKMER (Teknoloji Geliştirme Merkezi), ülkelerarası bir fon tarafından desteklenen onaylı proje veya TÜBİTAK için bu merkez tarafından uygulanmaktadır. Borçlunun iş yaptığı kurumlara liste ibraz etmesi yeterlidir ve bu kurumlar başka belge talep etmemektedir. Ancak liste, ticareti yapılan belgenin araştırma faaliyetinin bir parçası olarak onaylandığını belirtmelidir. Onaylanan liste alım satım işlemi sırasında sunulmazsa, tüccarlar vergi muafiyeti başvurusunda bulunamazlar. İstisnai uygulamaya 5746 sayılı Kanun ve ilgili mevzuat hükümlerine göre son verildiğinde;

- Araştırma merkezi olma koşulunun askıya alındığı, koşulun ihlali veya desteğin/teşvikin kötüye kullanıldığı, koşulun sona erdiği, desteğin ve teşvikin ihlal edildiği veya kötüye kullanıldığı tarihten itibaren Ar-Ge Merkezi kimliğine sahip firmalar için,
- Rekabet öncesi iş birliği projesi olması durumunda, herhangi bir nedenle sona erdiği andan itibaren, sözleşme sonunda denetimin başlangıcından itibaren,
- Bu tarihten itibaren araştırma, KOSGEB teknoloji firmasının yürüttüğü projelerin tamamlanması veya verilen desteğin kesilmesi ile de sona erecektir.
- Araştırma ve geliştirme proje türlerinde de benzer sebeplerden dolayı Ar-Ge faaliyetleri bitmiş sayılacağından, söz konusu tarihten itibaren başlayarak,

- Tekno girişimci ruhuna yönelik desteği için, tasdiklenmiş çalışma planına yönelik idari desteğin sona erdiği günden itibaren damga vergisi muafiyeti artık mevcut olmayacaktır.

SONUÇ

Türkiye'nin Ar-Ge istatistikleri değerlendirilirken bir önceki döneme göre artış tespit edilmiştir. Uluslararası rekabete katılmak ve rekabet gücünü artırmak için ulusal teşvik politikalarının oluşturulması üzerinde daha fazla durulması gerekmektedir. Kanun revizyonu ile revize edilen Ar-Ge araştırma önerisi için vergi muafiyeti oranı önemli ölçüde artırılmış ve Ar-Ge vergi muafiyeti başvuru tarihi 2023'e uzatılmıştır. Tüm bu değişimler, ülke ekonomisini geliştirmek ve ekonomik hedeflerine ulaşmak için atılan adımların hızlandığını göstermektedir.

Diğer taraftan iş birliğinin gerçekleştirilmesi ile önemli teknolojik gelişmelerin yaşanması kaliteli, yeni ürünler, düşük maliyetli, rekabetçi fiyatlı ürünlerin piyasaya sürülmesi ve pazara canlılık getirmiştir. 2000'li yıllarda özellikle teknolojinin hayatın önemli bir parçası olması teknokenti daha önemli hale getirmiş ve gelişimini de hızlandırmıştır (Keleş vd., 2015:200).

Teknokent'in yönetim şirketinin, Türkiye'nin proje tabanlı teknoloji altyapısı için ihtiyaç duyduğu teknolojik seviyeyi hedeflemesi açısından ek teşvik türleri getirmesi gerekmektedir. Bu teşvik türleri gelir ve kurumlar vergisi ile kısıtlı olmayıp, proje bazında değerlendirilmelidir. Bahsettiğimiz ek teşvik türlerine örnek verecek olursak;

- Firmaların en çok sıkıntıya düştüğü konulardan biri sermaye desteğidir. Geçmişte baktığımızda dünya'da gelişmiş teknoloji ürünü üreten markaların zamanında düşük bütçelerle ve imkanlarla başladığı görülmektedir. Ülkemizde de orta-yüksek teknoloji üretileceğine inanılan projelerde Sanayi Bakanlığı tarafından Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi mükelleflerine sermaye desteği sağlanmakta fakat bunun kapsamının genişletilmesi gerekmektedir. Daha fazla girişimciye direkt sermaye desteği sağlanmalıdır.
- Firmaların bir diğer zorlandığı konu ise sigorta primlerinin ödenmesidir. Uygulamada sigorta paylarının yarısı Maliye Bakanlığı bütçesinden karşılanarak vergi harcaması yaratılmaktadır. Bütçeden karşılanan pay miktarı artırılmalı veya kanunda belirtilen bu destekten faydalanabilecek destek personellerinin Ar-Ge ve tasarım faaliyetleri çalışanlarının %10'unu aşamaz diye belirtilen kapsam genişletilmelidir.
- Küçük sermayeler ile hareket eden bu firmalar kullandıkları kredileri de gider olarak yazamamaktadırlar.
- TGB'de toplam yer alan firma sayısı Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı verilerine göre 8972 iken bunun sadece 369'u yabancı/yabancı ortaklı firmalardır. Ülkemizde yer alan yabancı yatırımcıyı desteklemek amacıyla vergisel teşviklerin uzun vade de sağladığı avantajlar sürekli hale getirilmeli ve ihracat konusunda teşvik etmek için ek teşvik türleri ve yasalar getirilmelidir.

Teknokentlerde yüksek teknoloji girişimciliğinin teşvik edilmesi ve desteklenmesi önemlidir. Sanayi ve akademi iş birliğinin güçlendirilmesi, taraflar arasında bilgi ve teknoloji transferinin güvence altına alınmasını ve Ar-Ge ye harcanan zamanın ekonomik değere dönüştürülmesini amaçlamaktadır.

Bir teknokent, bir teknolojinin üretilmesi ve geliştirilmesinde gerekli koşulların sağlanması durumunda etkin bir organizasyon birimi olarak kabul edilir. Teknokentte yer alan işletmeler için faydaların netleştirilmesi, işletmelerin bu alanlara yönelme eğilimini artıracak ve sağlanan

vergi avantajlarının gerçekleşmesine yardımcı olacaktır. 2001 yılında kurulmaya başlayan teknoloji geliştirme bölgeleri her geçen gün daha fazla teşvik ve destekleme almakla birlikte muhasebe uygulamalarına yönelik mevzuatın açık olmaması önemli bir eleştiri konusudur. Bu konudaki eksiklikleri giderilmelidir. Aksi takdirde yanlış işlemlerin yapılması cezai yaptırımları artıracaktır. Firmaların devlet tarafından sağlanan vergi istisnalarından yararlanmaları önemli boyutlara gelmiş olup artık vergiden korunma limanı gibi algılanmalarının önüne geçilmelidir (Aktaş ve Delen, 2021:727).

KAYNAKÇA

Akbulut, K. (2020). Teknopark Sınırlarının Serbest Bölgeyi İçine Alacak Şekilde Genişletilmesi. *Mali Çözüm Dergisi*, 30(162), 255-260.

Aktaş, R. ve Delen, S. (2021). Teknoloji Geliştirme Bölgelerindeki Firmalara Yönelik Vergisel Teşvik ve Desteklerin Muhasebe Uygulamaları. *Muhasebe ve Vergi Uygulamaları Dergisi*. 14 (2), 727-757.

Ataman, B. (2008). Teknoparklarda Yatırımın İstihdam Yaratma Kapasitesi ve İstihdam Yapısı: Ankara İli Örneğinde Bir Analiz. *Bilgi Ekonomisi ve Yönetimi Dergisi*, 3(2), 37-49.

Ateş, G. (2020). İnovasyonun İhracat Performansına Etkisi: Üniversitelere Bağlı Teknokentlerde Bir Uygulama (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacı Bayram Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Attar, M., ve Erat, L. (2020). İş şekillendirme ve yenilikçi iş davranışı ilişkisinde kişi iş uyumunun aracılık rolü: Konya Teknokent örneği. İçinde M. Barca (Ed.), [Sözlü bildiri]. 28 Ulusal Yönetim ve Organizasyon Kongresi, 121-147.

Bayraktaroğlu, H., Karaman, D. ve Kalkan, A. (2015). Ar-Ge Vergi Teşviklerinin Teknokentteki Girişimler Tarafından Değerlendirilmesi: Göller Bölgesi Teknokent Örneğinde Bir Araştırma. *Alanya İşletme Fakültesi Dergisi*, 7(1), 231-241.

Bayzin, S. ve Şengür, M. (2019). Üniversite Sanayi İş birliğinde Teknoparkların Rolü. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 15(3), 299-314.

Bilginer, M., Afşar, A. ve Akdoğan, Z. (2017). Teknoloji geliştirme bölgelerini yöneten teknokent anonim şirketlerin faaliyet gelirlerinin vergi mevzuatı açısından değerlendirilmesi ve alınan hibelerin TMS 20'ye göre muhasebeleştirilmesi. *Journal of Social And Humanities Sciences Research*, 4(15), 2016-2025.

Coşgun, O. (2016). Teknokent İstisnasında Seri Üretim ve Gayri Maddi Hakka İsabet Eden Kısım Muamması. *Vergi Dünyası Dergisi*, (413), 84-90.

Çelik, F. (2019). Yerel Kalkınmada Teknopark Modeli: Emilia-Romagna (İtalya) ve Shannon (İrlanda) Bölgeleri Örnekleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 21(4), 1112-1129.

Demirli, Y. (2014). Türkiye'de Teknoparklara Yönelik Teşvikler ve Teknoparkların Bilim ve Teknoloji Kapasitesinin Gelişimine Katkısı. *Maliye Dergisi*, (166), 95-114.

Ercan, İ. (2014). Teknokentlerde Kurumlar Vergisi İstisnası. *Mali Çözüm Dergisi*, (122), 161-175.

Kayalidere, G. (2014). Türkiye'nin teknoloji politikalarında teknoparkların önemi ve teknoparklara yönelik vergi avantajları. *Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 75-96.

Keleş, M. K. ve Tunca, M. Z. (2015). Hiyerarşik Electre Yönteminin Teknokent Seçiminde Kullanımı Üzerine Bir Çalışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20(1), 199-223.

- Pekol, Ö. ve Erbaş, B.Ç. (2011). Patent Sisteminde Türkiye'deki Teknoparkların Yeri. *Ege Akademik Bakış*, 11(1), 39-58.
- Toprak, Y. V. (2018). Türkiye'nin Gelişme Sürecinde Teknoloji Politikaları: Teknoparklar (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- 3065 Sayılı Yasa, Katma Değer Vergisi Kanunu. 18563 sayılı Resmî Gazete.
- 3218 Sayılı Yasa, Serbest Bölgeler Kanunu. 27167 sayılı Resmî Gazete.
- 4458 Sayılı Yasa, Gümrük Kanunu. 23866 sayılı Resmî Gazete.
- 4691 Sayılı Yasa, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu, 28939 sayılı Resmî Gazete.
- 5510 Sayılı Yasa, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu.
- 5520 Sayılı Yasa, Kurumlar Vergisi Kanunu.
- 5228 Sayılı Kanun ile Vergi Kanunlarında Yapılan Değişiklikler. 2004 /93 Vergi Sirküleri.
- 5746 Sayılı Yasa, Araştırma, Geliştirme ve Tasarım Faaliyetlerinin Desteklenmesi Kanunu.
- 5823 Sayılı Maliye Bakanlığının 375 Sayılı KHK.26903 sayılı Resmî Gazete.
- 6170 Sayılı Yasa, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.
- 6676 Sayılı Yasa, Araştırma ve Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanun ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.
- 5035 Sayılı Yasa, (Mükerrer), Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (2004). Resmî Gazete (Erişim adresi: <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/01/20040102m1.htm> Erişim Tarihi: 10.01.2023).